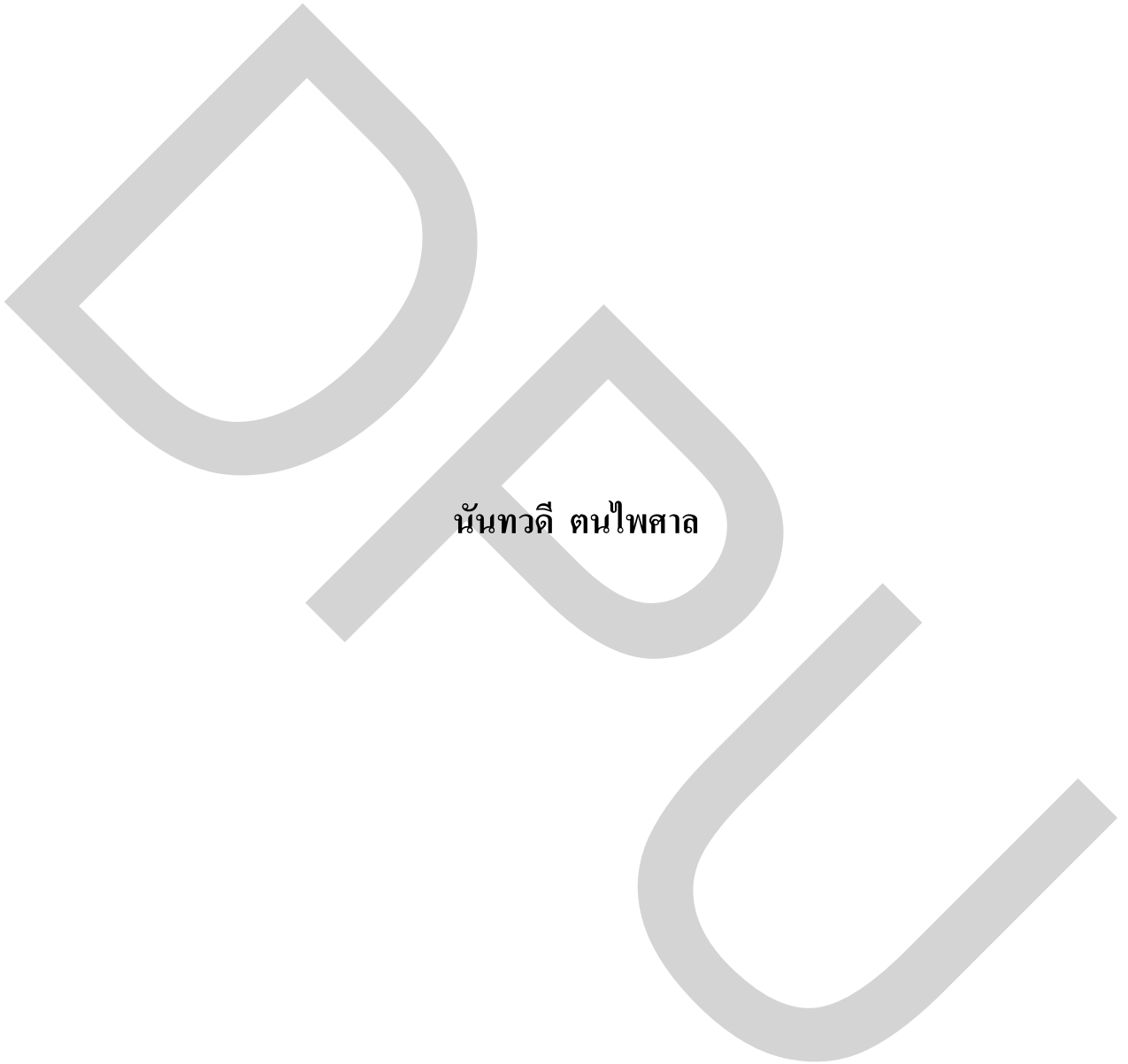


การพิจารณาคดีต่อเนื่องในคดีแพ่ง: บทสรุป



นันทวี ตนไพศาล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2551

Continuous trial in civil cases: Final analysis



Nuntawadee Tonphaisal

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws

Department of Law

Graduate School, Dhurakij Pundit University

2008

กิตติกรรมประกาศ

การจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนขอขอบพระคุณอย่างสูงต่อท่านอาจารย์วิชัย อริยะนันท์ทกะ อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ได้กรุณาสละเวลา และให้คำปรึกษา อีกทั้งให้คำแนะนำอันเป็นคุณประโยชน์ จนทำให้สามารถเรียบเรียงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นผลสำเร็จได้

ขอขอบพระคุณอย่างสูงต่อท่านอาจารย์ ดร.พีรพันธุ์ พาลุสุข รองศาสตราจารย์ ดร.สุชาติ สัตตบุศย์ และศาสตราจารย์ (พิเศษ) สุชาติ ธรรมาพิทักษ์กุล ที่ได้สละเวลามาเป็นประธานกรรมการ และกรรมการในการสอบวิทยานิพนธ์ โดยได้กรุณาให้ข้อคิดและคำแนะนำต่างๆ จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ส่วนดีและคุณค่าของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ หากมี ผู้เขียนขอมอบบูชาแด่บุพการี ครูบาอาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน ส่วนข้อบกพร่องผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่ผู้เดียว

นนทวดี ดนไพศาล

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.3.3.4 การใช้วิธีการอนุญาโตตุลาการ.....	20
2.3.4 การจัดวางระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะ.....	21
2.3.4.1 การแยกประเภทคดี.....	22
2.3.4.2 มาตรการเสริมในการนัดพิจารณาคดี.....	23
2.3.5 การนำระบบศูนย์นัดความมาใช้.....	27
2.4 ปัญหาและอุปสรรคในการจัดวางระบบและข้อโต้แย้งจากฝ่ายต่างๆ.....	29
2.4.1 พนักงานอัยการ.....	29
2.4.2 ทนายความ.....	30
2.4.3 ผู้พิพากษา.....	32
2.5 การเปรียบเทียบข้อดีและข้อเสียของการนั่งพิจารณาคดีแต่ละระบบ.....	34
2.5.1 การพิจารณาคดีแบบเป็นคราวๆ (Piece meal trial).....	34
2.5.2 การพิจารณาคดีต่อเนื่อง (Continuous trial).....	35
2.5.3 การพิจารณาคดีแบบกำหนดวันสิ้นสุดการพิจารณา (Time frame trial).....	36
3. ระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะของศาลในต่างประเทศ.....	37
3.1 การพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะในศาลของประเทศสหรัฐอเมริกา.....	37
3.1.1 การประชุมก่อนการพิจารณา (Pre-trial conference).....	38
3.1.1.1 การกำหนดวันนัดและการวางแผน.....	38
3.1.1.2 การประชุมนัดสุดท้ายก่อนการสืบพยานในศาล.....	39
3.1.1.3 บทลงโทษ (Sanction).....	40
3.1.2 การบันทึกคำพยาน.....	40
3.1.3 กระบวนการ Pre-trial Discovery.....	41
3.1.3.1 กระบวนการสืบพยานนอกศาล	
ก่อนการสืบพยานในศาล (Deposition).....	41
3.1.3.2 กระบวนการสอบถามข้อเท็จจริงระหว่างคู่ความ.....	42
3.1.3.3 กระบวนการแสดงพยานเอกสารและวัตถุพยาน.....	43
3.1.3.4 กระบวนการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ.....	44
3.1.3.5 กระบวนการขอให้คู่ความอีกฝ่ายรับรองข้อเท็จจริง.....	44
3.1.4 ข้อเสียของกระบวนการ Discovery.....	45

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า	
3.2	ข้อเปรียบเทียบกับการพิจารณาคดีแพ่งทั่วไปของศาลไทย.....	46
3.3	การพิจารณาคดีต่อเนื่องและครอบงำคณะในศาลของประเทศอังกฤษ.....	47
3.3.1	หลักการพิจารณาคดีตามข้อเสนอของ Lord Woolf.....	48
3.3.2	กระบวนการเปิดเผยเอกสาร (Discovery of document).....	50
3.3.2.1	การเปิดเผยพยานเอกสาร โดยไม่ต้องมีคำสั่งศาล.....	50
3.3.2.2	การเปิดเผยพยานเอกสาร โดยต้องมีคำสั่งศาล.....	51
3.3.3	การสืบพยานบุคคล.....	51
3.3.3.1	การใช้บันทึกถ้อยคำของพยานที่บันทึกไว้ล่วงหน้า (Written Statement).....	51
3.3.3.2	การสืบพยานโดยระบบการประชุมทางจอภาพ (Video conference).....	52
3.3.3.3	การใช้บันทึกช่วยจำ (Memoranda).....	52
3.4	ข้อเปรียบเทียบกับการพิจารณาคดีแพ่งทั่วไปของศาลไทย.....	52
3.5	การพิจารณาคดีต่อเนื่องและครอบงำคณะในศาล ของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี.....	53
3.5.1	การดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยคู่ความ (Principle of Party disposition).....	54
3.5.2	หลักการนำเสนอโดยคู่ความ (Principle of Party presentation).....	54
3.5.3	หลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย (Principle of Oral hearing open to public).....	54
3.5.4	หลักการพิจารณาคดีโดยรวดเร็ว (Principle of Concentration).....	54
3.5.5	หลักการรับฟังพยานหลักฐานโดยตรง (Principle of Directness).....	55
3.6	ข้อเปรียบเทียบกับการพิจารณาคดีแพ่งทั่วไปของศาลไทย.....	55
3.7	การพิจารณาคดีต่อเนื่องในคดีศาลทรัพย์สินทางปัญญา และการค้าระหว่างประเทศ.....	56
3.7.1	หลักการพิจารณาคดีต่อเนื่องและรวดเร็ว.....	56
3.7.2	วิธีพิจารณาความ.....	56
3.7.2.1	การแจ้งกำหนดนัดพิจารณาให้คู่ความทราบ.....	57
3.7.2.2	การกำหนดแนวทางในการดำเนินคดี.....	57

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.7.2.3 การให้พยานฉบับที่กทบทวนความจำในขณะเบิกความ.....	58
3.7.2.4 การใช้บันทึกถ้อยคำในการสืบพยานบุคคล.....	59
3.7.2.5 การบันทึกคำเบิกความพยาน.....	59
3.7.2.6 การสืบพยานโดยระบบการประชุมทางจอภาพ.....	60
3.7.3 การระงับข้อพิพาทด้วยวิธีการอนุญาโตตุลาการ และการไกล่เกลี่ยในศาล.....	60
3.8 ข้อเปรียบเทียบกับการพิจารณาคดีแพ่งทั่วไป.....	61
3.9 การพิจารณาคดีต่อเนื่องและรวดเร็วในคดีล้มละลาย.....	63
3.9.1 การนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่อง.....	63
3.9.2 การกำหนดแนวทางการดำเนินคดี.....	63
3.9.3 การสืบพยาน.....	64
3.10 ข้อเปรียบเทียบกับการพิจารณาคดีแพ่งทั่วไป.....	67
3.11 การพิจารณาคดีต่อเนื่องและรวดเร็วในคดีภาษีอากร.....	68
3.11.1 การยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติม.....	68
3.11.2 การขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกพยานเอกสารและพยานวัตถุ จากผู้ครอบครอง.....	69
3.11.3 การชี้สองสถาน.....	69
3.11.4 การสืบพยาน.....	70
3.11.5 การนั่งพิจารณาคดี.....	71
3.12 ข้อเปรียบเทียบกับการพิจารณาคดีแพ่งทั่วไป.....	72
4. วิเคราะห์ระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะ.....	74
4.1 วิเคราะห์คำว่า “การพิจารณาคดีต่อเนื่อง” หมายความว่าอย่างไร.....	74
4.2 วิเคราะห์สภาพปัญหาภายหลังการปรับเปลี่ยนระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่อง....	76
4.2.1 ความคิดเห็นต่อการพิจารณาคดีต่อเนื่องด้านการอำนวยความสะดวก.....	76
4.2.2 ความคิดเห็นต่อการพิจารณาคดีต่อเนื่องด้านปัญหาและอุปสรรค.....	78
4.2.2.1 ฝ่ายผู้พิพากษา.....	78
4.2.2.2 ฝ่ายพนักงานอัยการ.....	79
4.2.2.3 ฝ่ายทนายความ.....	80

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.2.3 ความคิดเห็นต่อการพิจารณาคดีต่อเนื่องด้านที่ควรแก้ไขปรับปรุง.....	82
4.2.4 ความคิดเห็นต่อการพิจารณาคดีต่อเนื่องด้านรูปแบบการพิจารณาคดี ที่เหมาะสมกับประเทศไทย.....	84
4.2.4.1 ฝ่ายผู้พิพากษา.....	84
4.2.4.2 ฝ่ายพนักงานอัยการ.....	84
4.2.4.3 ฝ่ายทนายความ.....	85
4.3 วิเคราะห์บทบัญญัติรัฐธรรมนูญ.....	86
4.4 วิเคราะห์ระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะ ในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ.....	89
4.4.1 การนำระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะมาใช้.....	89
4.4.2 ปัญหา อุปสรรค ข้อขัดข้องเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติของระบบ การนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะ ในศาลทรัพย์สินทางปัญญา.....	90
4.4.2.1 ปัญหาการเลื่อนคดี.....	90
4.4.2.2 ปัญหาการปรับระบบวันนัดเข้าสู่ศูนย์นัดความ.....	91
4.4.2.3 ปัญหาปริมาณคดีในวันนัดจัดการพิเศษ.....	94
4.4.2.4 ปัญหาบทบัญญัติของกฎหมาย.....	95
4.4.2.5 ปัญหาเรื่องอัตราค่าลงและการโยกย้ายผู้พิพากษา.....	96
4.4.3 การปรับปรุงแก้ไขกลไกรองรับระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่อง และครบองค์คณะ.....	97
4.4.3.1 การบริหารจัดการคดีของผู้พิพากษา.....	97
4.4.3.2 การแยกประเภทคดีและการจ่ายสำนวนในการพิจารณา.....	99
4.4.3.3 การปรับปรุงระบบการพิจารณาคดีและการสร้างความเข้าใจ.....	100
4.5 วิเคราะห์และประเมินแบบสอบถามข้อมูลประกอบการวิจัย เรื่อง การพิจารณาคดีต่อเนื่องในคดีแพ่ง.....	101
4.5.1 คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง.....	101
4.5.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะ.....	101
4.5.3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในคำถามปลายเปิด.....	104

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	110
5.1 บทสรุป.....	110
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	114
บรรณานุกรม.....	123
ภาคผนวก.....	129
ภาคผนวก ก แบบสอบถามเรื่องการพิจารณาคดีต่อเนื่องในคดีแพ่ง.....	130
ตารางที่ 1 แสดงคุณลักษณะของกลุ่มผู้พิพากษา พนักงานอัยการ ทนายความ.....	131
ตารางที่ 2 ความคิดเห็นเรื่องการพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะ ของกลุ่มผู้พิพากษา พนักงานอัยการ ทนายความ.....	133
ตารางที่ 3 ผลการวิจัยแยกตามกลุ่มอาชีพ.....	139
ภาคผนวก ข คำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่อง และครบองค์คณะ.....	148
ภาคผนวก ค ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมว่าด้วยแนวปฏิบัติ ในการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่อง พ.ศ. 2545.....	152
ภาคผนวก ง Text of rule 16 of the federal rules of civil procedure.....	157
ประวัติผู้เขียน.....	161

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การพิจารณาคดีต่อเนื่องในคดีแพ่ง: บทสรุป
ชื่อผู้เขียน	นันทวดี ดนไพศาล
อาจารย์ที่ปรึกษา	วิชัย อริยะนันท์ทกะ
สาขาวิชา	นิติศาสตร์ (กฎหมายเอกชนและธุรกิจ)
ปีการศึกษา	2550

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงการที่ศาลยุติธรรมนำระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาความล่าช้าด้านการพิจารณาคดี และรองรับการพิจารณาคดีโดยมีผู้พิพากษาครบองค์คณะ รวมถึงศึกษาหลักเกณฑ์ความเหมาะสมของการนำระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะมาใช้ต่อไป โดยเฉพาะปัญหาและอุปสรรคในทางปฏิบัติที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการทำงานของฝ่ายต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ และประชาชนผู้มีอรรถคดี เพื่อให้สามารถนำระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม

ผลจากการศึกษา ทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคของการนำระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องมาใช้ การตีความคำว่า “การพิจารณาคดีต่อเนื่อง” ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญที่แตกต่างกัน ส่งผลถึงวิธีปฏิบัติในแต่ละศาลที่ไม่สอดคล้องกัน รวมถึงกรณีที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมยังขาดความรู้ความเข้าใจในเจตนารมณ์ที่แท้จริงของการพิจารณาคดีต่อเนื่อง อันเป็นสาเหตุให้ระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องไม่อาจบรรลุผลได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้เขียนจึงขอเสนอแนะให้แก้ไขปรับปรุงระบบการพิจารณาคดี แก้ไขบทบัญญัติกฎหมายให้สอดคล้องกับระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่อง และการสร้างความรู้ความเข้าใจกับผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เห็นความสำคัญของกระบวนการพิจารณาก่อนการสืบพยาน รวมถึงการให้ความสำคัญกับวันนัด ตลอดจนการนำวิธีบริหารจัดการคดีมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ เพื่อให้กระบวนการในการทำงานของผู้ที่เกี่ยวข้องในระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องเกิดความราบรื่น และพัฒนาไปสู่จุดมุ่งหมายตามที่บทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกำหนดไว้ เพื่อให้เกิดความมั่นใจและศรัทธาในการทำงานของผู้พิพากษา ตลอดจนระบบการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลยุติธรรม วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ยังได้ศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหาอุปสรรคและข้อขัดข้องเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติของระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ เพื่อให้เห็นภาพรวมของระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องที่นำมาใช้ในศาลชั้นอุทธรณ์

นอกจากนี้ ได้มีการทำวิจัยสำรวจความคิดเห็นภาคสนามของบุคลากรทางกฎหมายจากกลุ่มผู้พิพากษา
อัยการ ทนายความ เพื่อประเมินความคิดเห็นและหาข้อสรุป รวมถึงข้อเสนอแนะในการนำระบบ
การพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะมาใช้ต่อไป โดยพัฒนาแก้ไขปรับปรุงให้เกิดประโยชน์
แก่คู่ความและกระบวนการยุติธรรมอย่างแท้จริง



Thesis Title	Continuous trial in civil cases: Final analysis
Author	Nuntawadee Tonphaisal
Thesis Advisor	Vichai Ariyanuntaka
Department	Law (Private and Business Law)
Academic Year	2007

ABSTRACT

This thesis aims to research the way the Continuous Trial system, used by the court of justice, solves the problems in the delay of the case consideration, the case consideration by the Full Quorum of Justices, and the appropriate rules to use with the Continuous Trial system and Full Quorum. Problems and difficulties in legal practice have been effecting to the process of work by judges, public prosecutors, attorneys at law, and other people who are in charge of such cases shall be able to use the Continuous Trial system correctly, quickly, and equitably.

This research shows the problems and difficulties of the Continuous Trial system. The different interpretations of the words “Continuous Trial” in accordance with the Constitutional Law, causes the different practices in each of the court of justice. Moreover, the relevance of the judicial procedure is still lacking the knowledge of the real objective of the Continuous Trial which may cause the Continuous Trial system not be succeed effectively.

On account of this, the researcher suggests an adjustment to the system, the revision of the relevant laws to get along with the Continuous Trial , input knowledge and understanding to those who are involved in observing the importance of the process prior to witness testimony, to see the importance of an appointment date, as well as to apply the method of case administration to be effective, shall be made. The reason for this is that the working process of all those concerned with the Continuous Trial, shall be smooth and develop toward the goal as provided by the Constitution of the Kingdom of Thailand, and to have confidence and belief in the work of judges as well as case considerations of the court system. This thesis also researches the obstructions and difficulties the Continuous Trial system and Full Quorum in the Intellectual Property and International Trade Court in order to see the general view of the Continuous Trial as used in the special jurisdictions. Moreover, the opinion survey of the legal profession; judges,

public prosecutors, and attorneys at law, is made in order to evaluate their opinions and reach the conclusion as well as to suggest applying the system of the Continuous Trial and Full Quorum as a further step. The real development and adjustment shall be made for the benefit of the case parties and fair procedures.



บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความจำเป็นที่ต้องมีการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องในระบบของศาลยุติธรรม เพื่อแก้ไขปัญหาความล่าช้าด้านการพิจารณาคดี เดิมช่วงเวลาของการสืบพยานตั้งแต่เริ่มต้นไปจนกว่าจะสืบพยานเสร็จ จะใช้เวลานานหลายปี ทำให้โอกาสที่ผู้พิพากษาจะได้พิจารณาคดีตั้งแต่ต้นจนจบน้อยมาก เพราะมีการโยกย้ายตามวาระไปเสียก่อน ศาลยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาลชั้นต้น จึงจำเป็นต้องปรับระบบการนั่งพิจารณาในคดีที่ต้องนั่งพิจารณาโดยมีผู้พิพากษามากกว่า 1 คน จากเดิม ที่ผู้พิพากษาเคยขึ้นนั่งพิจารณาคดีเพียงคนเดียว มาเป็นการขึ้นนั่งพิจารณาคดี โดยผู้พิพากษารบองค์คณะ ตามกฎหมาย และจากเดิมที่เคยขึ้นนั่งพิจารณาคดีแต่ละคดีหลายนัดไม่ติดต่อกัน หรือที่เรียกว่า piece-meal trial มาเป็นการนัดนั่งพิจารณาคดีติดต่อกันอย่างต่อเนื่อง หรือที่เรียกว่า continuous trial ในระยะเวลาที่ศาลยุติธรรมมีการปรับระบบการนั่งพิจารณาคดี มาเป็นการนั่งพิจารณาคดีโดยมีผู้พิพากษารบองค์คณะและนั่งพิจารณาคดีอย่างต่อเนื่อง ภายหลังการบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งได้ตราไว้ ณ วันที่ 11 ตุลาคม 2540 วางหลักการสำคัญเกี่ยวกับการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล โดยมุ่งหมายที่จะให้ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะผู้พิพากษาคดีใด ได้รับผิดชอบสืบพยานคดีนั้นตั้งแต่เริ่มต้นไปจนเสร็จการพิจารณาและพิพากษาคดี เพื่อสร้างความเข้มแข็งของระบบองค์คณะและเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพ ในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล โดยเฉพาะในการรับฟังและชี้แจงนำพยานหลักฐาน ซึ่งศาลยุติธรรมต้องดำเนินการภายในห้าปี นับแต่วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญ คือ ตั้งแต่วันที่ 11 ตุลาคม 2545 เป็นต้นไป ตามมาตรา 335 (5) และประธานศาลฎีกาได้ออกระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมว่าด้วยแนวปฏิบัติในการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่อง พ.ศ. 2545 ลงวันที่ 17 กันยายน 2545 ให้องค์คณะผู้พิพากษา ไม่ว่าจะเป็นผู้พิพากษาคดีเดียวหรือหลายคน จะต้องนั่งพิจารณาสืบพยานหลักฐานในคดีนั้น ตั้งแต่เริ่มต้นต่อเนื่องไปจนเสร็จการพิจารณาและทำคำพิพากษา

มาจนถึงปัจจุบัน เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2550 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ก็ได้วางหลักเกณฑ์ในเรื่องสิทธิในกระบวนการยุติธรรมให้แก่ประชาชน สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีของคณะ และบัญญัติถึงสิทธิของจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาคดีด้วยความถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรมไว้ในบทบัญญัติมาตรา 40 เช่นเดียวกัน จากหลักการที่องค์คณะผู้พิพากษาซึ่งจะพิพากษาคดีต้องเป็นองค์คณะผู้พิพากษาที่ได้นั่งพิจารณานั้น ทำให้การนั่งพิจารณาคดีของคณะและการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องเป็นเรื่องเดียวกัน

การที่ศาลยุติธรรมนำระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่อง เข้ามาใช้ในการพิจารณาคดีของศาลชั้นต้น เพื่อรองรับการพิจารณาคดีโดยมีผู้พิพากษาคณะของคณะ และมีการนำระบบศูนย์นัดความของศาลมาใช้ รวมทั้งนำระบบการเตรียมความพร้อมของกลุ่มความและความพร้อมของพยานหลักฐานก่อนวันนัดสืบพยานมาใช้ในการพิจารณาคดีในศาลชั้นต้นทั่วประเทศ โดยมุ่งหมายให้การพิจารณาพิพากษาคดีเป็นไปอย่างต่อเนื่อง รวดเร็ว และเป็นธรรม เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการอำนวยความยุติธรรม และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน การปรับปรุงกระบวนการให้เกิดความสมดุล และสอดคล้องกับการพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะดังกล่าว เกิดผลกระทบต่อแนวทางการดำเนินคดีซึ่งเคยปฏิบัติกันมาแต่เดิม และเกิดปัญหาในการปฏิบัติงานของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ที่ต้องปรับตัวในการทำงานเพื่อเข้าสู่กระบวนการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่อง จึงควรศึกษาเพื่อให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค และมาตรการทางกฎหมาย ปัจจัยต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อการพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่อง และวิเคราะห์แนวทาง ตลอดจนปรับปรุงกระบวนการพิจารณาคดี เพื่อให้สามารถนำมาปรับปรุงแก้ไขให้การใช้ระบบการพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่องบรรลุผล นำไปสู่การรองรับการพิจารณาพิพากษาคดีที่มีประสิทธิภาพ ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาวิเคราะห์การนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องในคดีแพ่ง ตามหลักการคำแนะนำของประธานศาลฎีกาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง รวมทั้งการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่มีผลกระทบต่อการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่อง

1.2.2 เพื่อศึกษาระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องของศาลในประเทศสหรัฐอเมริกา ศาลของประเทศอังกฤษ ตลอดจนการพิจารณาคดีต่อเนื่องและรวดเร็วในคดีอาญา คดีทรัพย์สินทางปัญญา และการค้าระหว่างประเทศ คดีล้มละลาย เปรียบเทียบกับการพิจารณาคดีต่อเนื่องในคดีแพ่งทั่วไป

1.2.3 ศึกษาแนวคิดเรื่องการบริหารงานคดีเพื่อนำไปแก้ไขกฎหมายและปรับใช้กับระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องในคดีแพ่ง

1.2.4 ศึกษาปัญหาของการพิจารณาคดีต่อเนื่องในคดีแพ่ง และเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหา เพื่อให้สามารถพิจารณาคดีได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

แม้เจตนารมณ์ในการเสนอระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่อง เพื่อแก้ไขปัญหาความล่าช้า ด้านการพิจารณาคดี แต่ระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องดังกล่าวก็ยังคงมีปัญหาและอุปสรรคในทางปฏิบัติ อยู่มาก จนเกิดผลกระทบต่อกระบวนการทำงานของฝ่ายต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ ประชาชนผู้มีอรรถคดี ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาวิเคราะห์ถึงกลไก ปัญหา และอุปสรรค ตลอดจนแนวทางแก้ไขปรับปรุงระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถนำมาปรับใช้ให้เกิด ประโยชน์ และอำนวยความสะดวกกับทุกฝ่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็วและเป็นธรรมได้ อย่างแท้จริง

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะศึกษาการนำหลักการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องและครอบครัวคณะ มาใช้กับคดีแพ่งและกระบวนการที่มีผลกระทบต่อการพิจารณาคดีต่อเนื่อง การนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่อง และครอบครัวคณะในศาลของประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ สหพันธรัฐเยอรมนี คดีทรัพย์สินทางปัญญา และการค้าระหว่างประเทศ คดีภาษีอากร คดีล้มละลาย เปรียบเทียบกับการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่อง และครอบครัวคณะของศาลยุติธรรมไทย เพื่อให้ทราบถึงปัญหาในทางปฏิบัติ และแนวทางแก้ไข นำไปสู่การรองรับการพิจารณาคดีต่อเนื่องและครอบครัวคณะในคดีแพ่ง ให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็ว และเป็นธรรม

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาวิจัยทำโดยการศึกษาทั้งการรวบรวมข้อมูลเอกสาร (Documentary Research) จากบทบัญญัติกฎหมาย วิทยานิพนธ์ บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต และ เอกสารอื่นๆ ทั้งข้อมูลที่เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ รวมทั้งการออกแบบสอบถาม (Questionnaires) ไปยังบุคคลที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น ผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ และการสัมภาษณ์ ผู้พิพากษา จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบกับการวิจัยเอกสารให้ได้บทสรุปที่ตอบได้ ทั้งแนวความคิดด้านทฤษฎี และข้อเท็จจริงในทางปฏิบัติ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ทราบและเข้าใจระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่อง ซึ่งสำนักงานศาลยุติธรรมนำมาใช้กับคดีแพ่ง รวมทั้งการดำเนินกระบวนการพิจารณาในส่วนที่มีผลกระทบต่อการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่อง

1.6.2 ทราบและเข้าใจหลักการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องและรวดเร็ว ในคดีของศาลประเทศสหรัฐอเมริกา ศาลประเทศอังกฤษ ศาลประเทศสหพันธรัฐเยอรมนี และสามารถนำหลักการของศาลดังกล่าว ไปประยุกต์ใช้กับระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องในคดีแพ่งทั่วไป

1.6.3 ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องนำหลักการบริหารงานคดี (Case management) ไปปรับใช้ ส่งผลให้การพิจารณาคดีมีประสิทธิภาพและรวดเร็วขึ้น

1.6.4 นำผลงานวิจัยไปเป็นแนวทางปรับปรุง แก้ไขปัญหา อุปสรรคอันนำไปสู่การแก้ไขและปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบและแนวทางปฏิบัติในเรื่องนี้

บทที่ 2

ระบบวิธีพิจารณาคดีต่อเนื่องและการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ ของศาลยุติธรรมไทย

เดิมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้วางหลักเกณฑ์ในเรื่องการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ และบัญญัติถึงสิทธิของจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรม ไว้ตามบทบัญญัติมาตรา 236 และมาตรา 241 สำหรับการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะนั้น ในการศึกษาวิชานิติศาสตร์ในประเทศไทยเป็นที่เข้าใจกันว่า การพิจารณาคดีโดยองค์คณะพิพากษานั้น กฎหมายมีเจตนารมณ์ที่จะให้มีผู้พิพากษาจำนวนที่เหมาะสมในการพิจารณาพิพากษาคดี อันจะทำให้ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะนั้นดูแลและคานอำนาจกันในการทำหน้าที่อย่างเที่ยงตรงและละเอียดรอบคอบในคดีที่มีอัตราโทษหรือทุนทรัพย์สูง

อย่างไรก็ดี ระบบการนั่งพิจารณาแบบเดิมไม่สอดคล้องกับการทำงานในระบบองค์คณะผู้พิพากษา เพราะการสืบพยานจะใช้เวลานาน และการนั่งสืบพยานเป็นคราวๆ ทำให้ผู้พิพากษาขาดความต่อเนื่องในการรับฟังข้อเท็จจริง เนื่องจากการสืบพยานแต่ละปากใช้เวลาห่างกันหลายเดือน ยิ่งไปกว่านั้นคดีส่วนใหญ่จะมีการสับเปลี่ยนผู้พิพากษาหลายคนกว่าจะพิพากษาคดี เพราะเหตุการโยกย้าย องค์คณะผู้พิพากษาที่เข้ามารับคดีต่อจึงมิใช่ของคณะเดียวกันกับองค์คณะผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาฟังพยานปากสำคัญ ทำให้ความมุ่งหมายในการนั่งพิจารณาครบองค์คณะที่มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยกันพิจารณาถึงความน่าเชื่อถือของพยาน และรับฟังข้อเท็จจริงอย่างละเอียดรอบคอบตั้งแต่ต้นแล้วร่วมกันทำคำพิพากษาจากข้อเท็จจริงที่รับฟังร่วมกันมาไม่บรรลุผล

เมื่อถึงเวลาที่ศาลยุติธรรมจะต้องนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ ตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 236 หากยังมีการนั่งพิจารณาแบบเดิมจะทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับอัตรากำลังผู้พิพากษา เพราะอัตรากำลังของผู้พิพากษาจะถูกลดลงไปครึ่งหนึ่ง ทำให้ปัญหาคดีค้างการพิจารณาเพิ่มมากขึ้น ในส่วนของการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องซึ่งบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และประมวลกฎหมายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นระบบที่มุ่งหมายให้ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดี สามารถรับฟังพยานหลักฐานในคดีได้อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ต้นจนจบ เพื่อให้ผู้พิพากษามีสมาธิในการฟังข้อเท็จจริงคดีนั้น อันจะส่งผลให้การใช้ดุลพินิจในการวิเคราะห์ถึงความน่าเชื่อถือของพยาน และการชั่งน้ำหนักพยานของกลุ่มความแต่ละฝ่ายเป็นไปอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้การสืบพยานอย่างต่อเนื่องจะทำให้ผู้พิพากษาสามารถ

ควบคุม และใช้เวลาในการดำเนินคดีได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เมื่อประกอบกับการนั่งพิจารณาคดีโดยองค์คณะผู้พิพากษาสองคนในศาลชั้นต้น ก็เป็นที่เชื่อมั่นได้ว่าการประมวลข้อเท็จจริง การวิเคราะห์ และการชี้แนะพยานหลักฐานของศาล จะดำเนินการไปด้วยความรอบคอบ ผ่านการถกแถลงจากองค์คณะผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีร่วมกัน อันจะเป็นหลักประกันแก่ประชาชนว่าการวินิจฉัยชี้ขาดคดีของศาลทั้งในส่วนข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายจะดำเนินไปด้วยความเที่ยงธรรม รอบคอบ และเป็นกระบวนการที่มีการตรวจสอบและมีการคานอำนาจอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ การที่ผู้พิพากษานั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องยังเป็นหลักประกันได้ว่า องค์คณะผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีจะเป็นผู้ตัดสินวินิจฉัยชี้ขาดคดีดังกล่าวด้วยตนเอง ขณะเดียวกันประชาชนผู้มีรรรถคดีก็สามารถทราบล่วงหน้าว่าคดีของตนจะเสร็จสิ้นเมื่อใด ทำให้สามารถคาดหมายค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีได้

2.1 บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ

เดิมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้ให้ความสำคัญกับการพิจารณาคดีพิพากษาคดีในระบบขององค์คณะผู้พิพากษา โดยวางหลักการสำคัญเกี่ยวกับการพิจารณาคดีพิพากษาคดีของศาล โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 236 ว่า “การนั่งพิจารณาคดีของศาลต้องมีผู้พิพากษาหรือตุลาการครบองค์คณะ และผู้พิพากษาหรือตุลาการซึ่งมิได้นั่งพิจารณาคดีจะทำคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยคดีนั้นไม่ได้ เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอย่างอื่นอันมีอาจกล่าวได้ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ” และมาตรา 241 วรรคหนึ่งที่บัญญัติว่า “ในคดีอาญาผู้ต้องหาหรือจำเลยย่อมมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม” อันเป็นหลักการที่มีความมุ่งหมายให้องค์คณะผู้พิพากษาต้องนั่งพิจารณาสืบพยานหลักฐานในคดีนั้นตั้งแต่เริ่มต้นติดต่อกันอย่างต่อเนื่องไปจนเสร็จการพิจารณาและทำคำพิพากษา เพื่อให้กระบวนการรับฟังพยานหลักฐานในคดี เป็นไปโดยการรู้เห็นร่วมกันของผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะ และคำวินิจฉัยชี้ขาดตัดสินคดีเป็นผลสรุปจากการร่วมกันพิเคราะห์ถกแถลงขององค์คณะผู้พิพากษาดังกล่าวโดยละเอียดรอบคอบทุกขั้นตอน รวมทั้งมุ่งหมายให้การพิจารณาคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็ว เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

ศาลยุติธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งศาลชั้นต้น จึงจำเป็นต้องปรับระบบการนั่งพิจารณาในคดีที่ต้องนั่งพิจารณาโดยมีผู้พิพากษามากกว่า 1 คน จากเดิมที่ผู้พิพากษาเคยขึ้นนั่งพิจารณาคดีเพียงคนเดียวมาเป็นการขึ้นนั่งพิจารณาคดีโดยมีผู้พิพากษาครบองค์คณะตามกฎหมาย และจากเดิมที่เคยนัด

¹ กมลชัย รัตนสกววงศ์ และคณะ. (2548). การนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะ (รายงานการวิจัย). หน้า 30.

นั่งพิจารณาคดีแต่ละคดีหลายนัดไม่ติดต่อกันหรือที่เรียกว่า piece-meal trial มาเป็นการนัดนั่งพิจารณาคดีติดต่อกันอย่างต่อเนื่อง หรือที่เรียกว่า continuous trial

ต่อมาเมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2550 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ก็ได้วางหลักเกณฑ์ในเรื่องสิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ และบัญญัติถึงสิทธิของจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาคดีด้วยความถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม ไว้ตามบทบัญญัติมาตรา 40 ที่บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้ (1) สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็วและทั่วถึง (2) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันพื้นฐานเรื่องการได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้งและพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ และการได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษา หรือคำสั่ง (3) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม (4) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดีมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง (5) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็น ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ (6) เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ (7) ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ และการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว (8) ในคดีแพ่ง บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเหมาะสมจากรัฐ”

โดยหลักการของการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะดังกล่าว อุปสรรคสำคัญ คือ การกำหนดวันนัดพิจารณาคดีในระบบเดิมซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักการทำงานในระบบองค์คณะ เพราะการสืบพยานในการนัดพิจารณาคดีแต่เดิมจะใช้ระยะเวลาสั้น การนัดสืบพยานแต่ละนัดห่างกันบางครั้งเป็นหลายเดือน และมักจะนัดพิจารณาคดีในช่วงเวลาเดียวกันหลายคดี ทำให้ผู้พิพากษาที่นัดพิจารณาคดีขาดความต่อเนื่องในการรับฟังข้อเท็จจริง และคดีจำนวนมากจะต้องเปลี่ยนผู้พิพากษาหลายคนกว่าจะเสร็จการพิจารณาและพิพากษาคดี เพราะมีการโยกย้ายผู้พิพากษาอยู่เสมอ องค์คณะผู้พิพากษาที่รับผิดชอบคดีและ

พิพากษาคดี ในที่สุดจึงมักไม่ใช่องค์คณะผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาสืบพยานปากสำคัญ หรือบ่อยครั้ง ไม่เคยสืบพยานในคดีที่ตนเป็นคนตัดสินคดีเลย²

นอกจากนี้ในระบบของการพิจารณาคดีต่อเนื่อง องค์กรคณะผู้พิพากษาที่พิจารณาคดี ยังต้องตระหนักถึงบทบาทในการพิจารณาพิพากษาคดีให้สอดคล้องกับหลักการดังกล่าวด้วย กล่าวคือ

1) องค์กรคณะผู้พิพากษาที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบพิจารณาพิพากษาคดีต้องมีบทบาทหน้าที่ในการควบคุมดูแลให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยรวดเร็วและต่อเนื่อง เพื่อที่จะสามารถสืบพยานและพิพากษาคดีนั้นได้โดยไม่ต้องมีการเปลี่ยนองค์กรคณะผู้พิพากษา

2) ผู้พิพากษาทุกคนในองค์กรคณะที่ประกอบด้วยผู้พิพากษาหลายคน ทั้งผู้ที่เป็นเจ้าของสำนวน และผู้ที่เป็นองค์กรคณะต้องคำนึงว่า ต่างมีหน้าที่รับผิดชอบสำนวนคดีนั้นร่วมกัน ตั้งแต่ต้นจนวินิจัยคดี

3) ผลงานการพิจารณาพิพากษาคดีขององค์กรคณะ ย่อมเป็นผลงานของผู้พิพากษาทุกคนในองค์กรคณะ มิใช่เจ้าของสำนวนแต่เพียงผู้เดียว

4) ความรับผิดชอบร่วมกันในสำนวนคดีของผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน และผู้พิพากษาองค์กรคณะย่อมรวมไปถึงการช่วยเหลือกันในการบันทึกคำพยาน การรับฟังและสังเกตอาการปฏิกิริยาของพยาน ตลอดจนการควบคุมกระบวนการพิจารณามีให้เกิดการใช้อำนาจอย่างมีอคติและไม่เที่ยงธรรมต่อคู่ความ

5) ในการปรึกษากันระหว่างผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนและผู้พิพากษาองค์กรคณะ เพื่อทำคำพิพากษาหรือมีคำสั่งในคดีนั้นพึงระลึกถึงความรับผิดชอบร่วมกันเสมอ โดยต้องรับฟังและเคารพในความคิดเห็นและเหตุผลของกันและกัน

6) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยมีผู้พิพากษาศรบองค์กรคณะ เป็นสิทธิของประชาชนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ยกเว้นไม่ได้³

2.2 วัตถุประสงค์ของการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่อง

1) ระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องมุ่งหมายให้ผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีสามารถรับฟังพยานหลักฐานคดีใดคดีหนึ่งได้อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ต้นจนจบ เพื่อให้ผู้พิพากษามีสมาธิในการฟังข้อเท็จจริงคดีนั้นอันส่งผลให้การใช้ดุลพินิจในการวิเคราะห์ถึงความน่าเชื่อถือของพยาน และการชั่งน้ำหนักพยานของคู่ความแต่ละฝ่ายเป็นไปอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

² กมลชัย รัตนสภาวะวงศ์ และคณะ. แหล่งเดิม. หน้า 31.

³ แหล่งเดิม. หน้า 32.

2) เพื่อให้ผู้พิพากษาสามารถควบคุมและใช้เวลาในการพิจารณาคดีอย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และเมื่อการสืบพยานเสร็จสิ้น ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีก็จะสามารถประมวลข้อเท็จจริงที่ได้จากการสืบพยานได้อย่างครบถ้วน เมื่อประกอบกับการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะย่อมเป็นที่เชื่อมั่นได้ว่าการประมวลข้อเท็จจริง การวิเคราะห์และชี้แจงนำหลักพยานหลักฐานของศาลจะดำเนินไปด้วยความรอบคอบ ผ่านการถกเถียงจากองค์คณะผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีร่วมกัน อันเป็นหลักประกันแก่ประชาชนว่า การวินิจฉัยชี้ขาดของศาลทั้งในส่วนข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายจะดำเนินไปด้วยความเที่ยงธรรม รอบคอบ และเป็นกระบวนการที่มีการตรวจสอบและมีการคานอำนาจอย่างเหมาะสม

3) การพิจารณาคดีต่อเนื่องเป็นหลักประกันว่า องค์คณะผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีจะเป็นผู้ตัดสินวินิจฉัยชี้ขาดคดีด้วยตนเอง ขณะเดียวกันประชาชนผู้มีบรรดาศักดิ์สามารถทราบล่วงหน้าว่าคดีของตนจะเสร็จสิ้นเมื่อใดเพราะมั่นใจว่าเมื่อถึงวันนัดพิจารณาคดีศาลจะสืบพยานอย่างแน่นอน และจะพิจารณาคดีไปจนกว่าจะเสร็จตามที่นัดไว้แล้วจึงเริ่มสืบพยานคดีอื่นต่อไป

2.3 การนำระบบการพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่องมาใช้ในประเทศไทย

ในส่วนการดำเนินการของสำนักงานศาลยุติธรรม ได้มีการศึกษาข้อมูลและสร้างรูปแบบการนั่งพิจารณาระบบใหม่ให้สอดคล้องกับบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ และสามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนได้อย่างเหมาะสม และได้นำรูปแบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องไปทดลองใช้กับศาลนาร์่องหลายศาลพบว่า การนั่งพิจารณาคดีอย่างต่อเนื่องทำให้คดีเสร็จการพิจารณาเพิ่มขึ้นและเป็นหลักประกันว่า องค์คณะผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีจะเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาดคดีด้วยตนเอง จึงมีการขยายการทดลองไปในศาลต่างๆ ในภูมิภาค ในช่วงปี 2544-2545 และในที่สุดได้นำระบบศูนย์นัดความมาใช้ เพื่อช่วยเสริมให้การพิจารณาคดีต่อเนื่องเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยได้ขยายการปฏิบัติตามระบบใหม่ไปในศาลชั้นต้นทุกศาลทั่วประเทศในเวลาต่อมา

2.3.1 การบริหารงานคดีของศาลยุติธรรมในประเทศไทย

คำว่า “การบริหารงานคดี” (Case Management) กฎหมายไทยไม่มีบัญญัติไว้ เข้าใจว่านำคำนี้มาใช้จากกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีการนำวิธีการบริหารงานคดีไปใช้ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาทั้งในศาลสหพันธรัฐและศาลมลรัฐ ทำให้การพิจารณาคดีดำเนินไปด้วยความสะดวก รวดเร็ว มีประสิทธิภาพ และไม่เสียความเป็นธรรม จึงมีความพยายามที่จะนำแนวความคิดนี้มาปรับใช้ในศาลยุติธรรมของไทย

การบริหารงานคดีเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถนำมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีในทางศาล อันได้แก่ การเพิ่มบทบาทของศาลในการกำกับดูแลการดำเนินคดีตั้งแต่ต้น โดยการแยกช่องทาง (Tracks) สำหรับการดำเนินคดีแต่ละประเภทตามความซับซ้อนและระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินคดี และกำหนดวิธีการดำเนินคดีแต่ละประเภทแตกต่างกันให้เหมาะสม การค้นหาและกำหนดประเด็นข้อพิพาทที่แท้จริง การแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับพยาน หลักฐานแต่ละฝ่าย (Discovery) การใช้วิธีการประนอมข้อพิพาทที่เหมาะสม (Alternative Dispute Resolution) และการกำหนดระยะเวลา (Scheduling) ให้คู่ความในคดีต้องปฏิบัติเป็นการล่วงหน้าจนคดีเสร็จสิ้น⁴

สำหรับการบริหารงานคดีที่มีการพยายามนำมาใช้ในศาลยุติธรรมไทย และมี การสนับสนุนกัน ได้แก่ การแยกประเภทคดี และการดำเนินคดีแต่ละประเภทที่แตกต่างกัน หรือการจัดช่องทางคดี (Case management) การประชุมก่อนการพิจารณา (Pre-trial Conference) เพื่อวางแผนและกำหนดระยะเวลาในการดำเนินคดี และการสนับสนุนการใช้วิธีการประนอมข้อพิพาท (Alternative Dispute Resolution) โดยขอกกล่าวถึงหลักการสำคัญของการบริหารงานคดีตามแนวความคิดใหม่ รวมทั้งวิธีการของแต่ละชั้นตอนที่ศาลยุติธรรมนำมาใช้อยู่ในขณะนี้ ดังนี้

2.3.1.1 การแยกประเภทคดีหรือการจัดช่องทางคดี (Case Classification)

การแยกประเภทคดีหรือการจัดช่องทางคดี หมายถึง การจัดแบ่งคดีออกเป็นประเภทต่างๆ เพื่อความสะดวกในการกำหนดวิธีการดำเนินคดีสำหรับคดีแต่ละประเภท โดยให้คดีที่มีลักษณะและวิธีการดำเนินคดีตามที่กฎหมายกำหนดจัดอยู่ในกลุ่มหรือประเภทเดียวกัน การดำเนินคดีในแต่ละประเภทก็จะจัดให้มีช่องทางในการดำเนินคดีที่ต่างกัน

การจัดช่องทางคดีนี้ยังสามารถจัดแบ่งได้เป็นสองประการ คือ การแบ่งแยกประเภทคดี โดยคำนึงถึงลักษณะและเนื้อหาของคดี และการจัดคณะผู้พิพากษาในการพิจารณาคดีในแต่ละประเภท

1) การแบ่งแยกประเภทคดีโดยคำนึงถึงลักษณะและเนื้อหาของคดี

การแบ่งแยกคดีนี้ ความจริงเราพิจารณาจากบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งนั่นเอง โดยคำนึงถึงเนื้อหาสาระของคดี และให้มีวิธีการพิจารณาความที่แตกต่างกัน โดยแบ่งได้ดังนี้

(1) **คดีจัดการพิเศษ (Fast Track)** ได้แก่ คดีประเภทที่เป็นคดีไม่ยุ่งยากสามารถพิจารณาพิพากษาคดีให้เสร็จไปโดยความรวดเร็ว ซึ่งโดยทั่วไปจะมีจำนวนประมาณ 70-80 เปอร์เซ็นต์ของคดีทั้งหมดในศาล ได้แก่

⁴ มนตรี ศิลปหมั่นจิต. (2544, ธันวาคม). “การบริหารงานคดี” *บทบัญญัติ*, 57, 4. หน้า 96-97.

ก) **คดีโนสาร่และคดีไม่มีข้อยุ่งยาก** เป็นคดีที่สามารถพิจารณาพิพากษาให้เสร็จสิ้นไปโดยรวดเร็วได้ มีวิธีพิจารณาความบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ในลักษณะ 2 หมวด 1 ตั้งแต่มาตรา 189 ถึงมาตรา 195 ซึ่งโดยหลักการและเจตนารมณ์ของวิธีพิจารณาคดีโนสาร่เพื่อให้เป็นวิธีพิจารณาคดีแพ่งเล็กน้อย ทุนทรัพย์ไม่สูง การพิจารณาคดีมีขั้นตอนง่ายๆ สะดวกและรวดเร็วกว่าวิธีพิจารณาคดีสามัญ การฟ้องคดีอาจทำด้วยวาจา โดยเพียงแต่โจทก์มาแถลงข้อหาด้วยวาจาต่อหน้าศาล ศาลจะจกรายงานพิจารณาและออกหมายเรียกให้จำเลยมาให้การโดยเร็วและอาจนัดสืบพยานในวันเดียวกัน เมื่อถึงวันนัดจำเลยอาจให้การด้วยวาจาได้ และเมื่อคดีเสร็จสำนวน ศาลมีอำนาจมีคำสั่งหรือคำพิพากษาด้วยวาจาได้ การพิจารณาคดีโนสาร่นั้นเดิมที่เดิยอยู่ในอำนาจของผู้พิพากษานายเดิยทั้งสิ้น และหากเป็นกรณีที่มีศาลแขวง ก็จะขึ้นกับศาลแขวง ต่อมามีการแก้ไขกฎหมายทำให้คดีโนสาร่บางคดีต้องขึ้นศาลแขวง บางคดีต้องขึ้นศาลแพ่ง ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี หรือศาลจังหวัด แล้วแต่ว่าอยู่ในเขตอำนาจศาลใด

สำหรับคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ได้แก่ คดีสามัญนั่นเอง หากแต่เป็นคดีที่โจทก์ฟ้องเพียงขอให้ชำระเงินจำนวนแน่นอนตามตัวเงิน ซึ่งการรับรองหรือการชำระเงินตามตัวเงินได้ถูกปฏิเสธ หรือตามสัญญาเป็นหนังสือ ซึ่งปรากฏในเบื้องต้นว่าเป็นสัญญาอันแท้จริงมีความสมบูรณ์และบังคับได้ตามกฎหมาย โจทก์จะยื่นคำขอโดยทำคำร้อง ขอให้ศาลพิจารณาโดยรวบรัดก็ได้ และคดีเหล่านั้นไม่ว่าโจทก์จะยื่นคำร้องดังกล่าวหรือไม่ก็ตาม ถ้าศาลเห็นว่าเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ศาลจะมีคำสั่งให้นำวิธีพิจารณาคดีโนสาร่มาใช้บังคับกับคดีสามัญเหล่านี้ก็ได้

ข) **คดีไม่มีข้อพิพาท** เป็นคดีที่คู่ความฝ่ายเดียวสามารถพิจารณาคดีให้เสร็จสิ้นไปได้ภายในนัดเดิย ได้แก่ คดีร้องขอจัดตั้งผู้จัดการมรดก คดีร้องขอให้ศาลแสดงกรรมสิทธิ์ โดยการครอบครองกรณีไม่มีผู้คัดค้าน คดีเหล่านี้หากไม่มีผู้คัดค้าน สามารถพิจารณาคดีให้เสร็จไปในนัดเดิยได้

ค) **คดีขาดนัดยื่นคำให้การและขาดนัดพิจารณา** คดีขาดนัดยื่นคำให้การ เป็นคดีที่จำเลยไม่ประสงค์จะต่อสู้คดี ส่วนคดีขาดนัดพิจารณาเป็นคดีที่โจทก์ หรือจำเลยไม่มาศาลในวันนัดสืบ พยานนัดแรก คดีเหล่านี้ไม่สามารถจัดแบ่งประเภทคดีได้ตั้งแต่เริ่มต้นการรับฟ้อง เพราะขณะฟ้องไม่อาจทราบได้ว่า จำเลยจะขาดนัดยื่นคำให้การหรือคู่ความจะขาดนัดพิจารณาคดีประเภทนี้สามารถพิจารณาให้เสร็จได้ภายในนัดเดิย เว้นแต่จำเป็นต้องสืบพยานหลายปาก แต่หากเป็นคดี ที่จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ และศาลเห็นว่าคำฟ้องของโจทก์มีมูลและไม่ขัด

⁵ โกริก วนิกุล. (2530, มีนาคม). “การส่งเสริมให้มีวิธีพิจารณาคดีโนสาร่เพิ่มขึ้น.” **บทบัญญัติ**, 43. หน้า 54-55.

⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 196.

ต่อกฎหมาย และเป็นคดีที่โจทก์มีค่าของบังคับให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงินจำนวนแน่นอน ศาลมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดคดีไปได้โดยไม่ต้องสืบพยาน โดยอาจให้ส่งพยานเอกสารแทนการสืบพยาน เว้นแต่ศาลเห็นว่า จำเป็น ต้องสืบพยานเสียก่อน หรือเป็นคดีที่กฎหมายบังคับให้ต้องสืบพยาน ได้แก่ คดีเกี่ยวกับสิทธิแห่งสภาพบุคคล สิทธิในครอบครัว หรือคดีพิพาทเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์

(2) คดีทั่วไป

คดีทั่วไป เป็นคดีที่ไม่ได้จัดอยู่ในประเภทจัดการพิเศษ แต่เป็นคดีสามัญที่จำเลยต่อสู้คดี ซึ่งโดยทั่วไปมีประมาณ 20-30 เปอร์เซ็นต์ของปริมาณคดีในศาล เหตุที่จัดคดีประเภทนี้ออกจากคดีประเภทอื่นเนื่องจากเป็นคดีที่มีความซับซ้อนมากกว่า และใช้เวลาสืบพยานหลักฐานหลายนัด คดีประเภทนี้หากตกลงกันไม่ได้ต้องเข้าสู่ระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่อง

เมื่อแยกคดีออกเป็นประเภทต่างๆ แล้ว จะกำหนดวิธีการดำเนินคดีแต่ละประเภทไว้และจัดสรรเวลาให้กับคดีแต่ละประเภทอย่างเหมาะสม โดยการแยกสำนวนออกจากคดีประเภทอื่น การฟ้องคดี โนสารเร่และคดีไม่มีข้อยุ่งยากให้ไปฟ้องอีกช่องทางหนึ่ง และมีการกำหนดนัดพิจารณาแตกต่างจากคดีประเภทอื่น แต่คดี โนสารเร่และคดีไม่มีข้อยุ่งยาก เมื่อศาลรับคำฟ้องแล้ว ปัจจุบันยังคงมีการดำเนินการในขั้นตอนการส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้อง เช่นเดียวกับคดีสามัญ คู่ความที่นำคดีมาฟ้องต้องเสียเวลาในขั้นตอนนี้มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีจำเลยมีภูมิลำเนาออกเขตศาล กว่า ศาลจะออกหนังสือถึงศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขต ต้องรอให้โจทก์เป็นฝ่ายยื่นคำขอต่อศาลเข้ามา ขั้นตอนการออกหมายเรียกและหนังสือยังไม่รวดเร็วเพียงพอ บางครั้งเกิดปัญหา เมื่อนัดพิจารณาคดีไ้ล่วงหน้าในวันรับฟ้องแล้ว เกิดความล่าช้าในการส่งหมาย ซึ่งอาจเป็นเพราะความผิดของโจทก์ หรือขั้นตอนการปฏิบัติงานของศาล เป็นสาเหตุให้ต้องเลื่อนการพิจารณาที่กำหนดไว้ออกไป

2) การจัดคณะผู้พิพากษาพิจารณาคดีแต่ละประเภท

เมื่อแบ่งแยกประเภทคดีเป็นคดีจัดการพิเศษและคดีทั่วไปแล้ว การบริหารจัดการพิเศษสามารถทำได้หลายวิธี เช่น⁷

(1) การจัดคณะผู้พิพากษาพิจารณาคดีจัดการพิเศษ

ศาลอาจจัดผู้พิพากษาให้อยู่ในคณะคดีจัดการพิเศษ โดยมีผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีจัดการพิเศษทุกวันต่อเนื่องกันภายในระยะเวลาที่กำหนด เช่น 3 เดือน หรือ 6 เดือน การพิจารณาว่าผู้พิพากษาที่อยู่ในคณะพิเศษควรมีจำนวนเท่าใดนั้น อาจพิจารณาจากสัดส่วนของจำนวนคดีจัดการพิเศษและจำนวนคดีทั่วไปและจำนวนผู้พิพากษาในศาล วิธีการนี้มีข้อดีในแง่ที่ทำให้ผู้พิพากษาในคณะ

⁷ ธรรมนูญ พิทยากรณ์ ก (2544, มิถุนายน). “การบริหารจัดการคดีเพื่อรองรับการพิจารณาคดีครบองค์คณะและการพิจารณาคดีต่อเนื่อง.” *บทบัญญัติ*, 57, หน้า 4-5.

คดีจัดการพิเศษมีความชำนาญในการพิจารณาพิพากษา เมื่อทำหน้าที่เป็นเวลานานทำให้สามารถพิจารณาพิพากษาคดีจัดการพิเศษได้รวดเร็วขึ้นเนื่องจากมีความชำนาญ และเป็นผลให้มีการพัฒนาวิธีการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น หากกำหนดระยะเวลาหมุนเวียนผู้พิพากษาที่อยู่ในคณะจัดการพิเศษให้เหมาะสมจะช่วยแก้ปัญหาความเบื่อหน่ายในการทำคดีดังกล่าวได้ ปัจจุบันศาลจังหวัดนนทบุรีและศาลแขวงพระนครใต้ใช้วิธีนี้

ข้อเสียของการจัดคณะผู้พิพากษาวิธีนี้ คือ ผู้พิพากษาที่ทำคดีนี้นานๆ อาจเกิดความเบื่อหน่าย และไม่เกิดความชำนาญในสาขาคดีต่างๆ ที่หลากหลาย

(2) การจัดเวรให้ผู้พิพากษาพิจารณาคดีจัดการพิเศษ

การจัดให้ผู้พิพากษาพิจารณาคดี ศาลอาจจัดให้ผู้พิพากษาผลัดกันเป็นเวรพิจารณาคดีจัดการพิเศษในแต่ละวัน โดยกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นเวรให้เหมาะสม กับปริมาณคดี วิธีการนี้เป็นวิธีที่ศาลจังหวัดอ่างทองนำมาใช้

ข้อดีของวิธีนี้ คือ การผลัดเปลี่ยนผู้พิพากษามาทำคดีจัดการพิเศษทุกวัน ทำให้ไม่เกิดความเบื่อหน่ายในการทำงาน แต่มีข้อเสียที่วิธีนี้ไม่ทำให้ผู้พิพากษามีความชำนาญได้มากเท่ากับวิธีแรก หากใช้วิธีการนี้ต้องมีการจัดตารางเวรเพื่อจะรู้ว่าผู้พิพากษาคณใดมีเวรในวันใด จะได้ไม่นัดความคดีทั่วไปในวันที่ตนเป็นเวรพิจารณาคดีจัดการพิเศษ หากจะมีปัญหาในเรื่องวันนัดก็จะเป็นช่วงฤดูที่มีการสับเปลี่ยนโยกย้ายผู้พิพากษาท่านั้น จึงต้องคำนึงด้วยว่าผู้พิพากษาที่ย้ายมาแทน จะมีการจัดเวรกันใหม่อย่างไรไม่ให้กระทบกับวันนัดพิจารณาต่อเนื่องที่นัดไว้แล้ว

(3) การกำหนดวันให้ผู้พิพากษาพิจารณาคดีจัดการพิเศษ

วิธีนี้ศาลอาจกำหนดวัน ให้ผู้พิพากษาพิจารณาคดีจัดการพิเศษอย่างเดียว ในวันใดวันหนึ่ง เช่น ทุกวันจันทร์ทั้งวัน หรือเฉพาะวันจันทร์เช้าหรือบ่าย สุดแล้วแต่ปริมาณคดีของแต่ละศาล เมื่อกำหนดวันเวลาเช่นนั้นแล้ว ผู้พิพากษาจะต้องไม่นัดความคดีเรื่องอื่นในวันที่กำหนดไว้ วิธีการนี้ทำให้ผู้พิพากษาทำคดีทุกประเภทไปพร้อมๆ กันซึ่งเป็นวิธีที่นิยมใช้กันมากที่สุด

ข้อดีของวิธีนี้ คือ ผู้พิพากษายังคงพิจารณาคดีทุกประเภท ทำให้มีประสบการณ์หลายด้านไม่เบื่อหน่าย แต่ไม่ทำให้ผู้พิพากษาเกิดความชำนาญ เหมือนการจัดให้ผู้พิพากษาพิจารณาคดีเฉพาะคดีจัดการพิเศษอย่างเดียว และการพิจารณาคดีจัดการพิเศษไม่อาจทำการพิจารณาได้ทุกวัน เพราะผู้พิพากษาต้องพิจารณาคดีอื่นด้วย

2.3.1.2 การประชุมก่อนการพิจารณา (Pre Trial Conference) เพื่อวางแผนและกำหนดแนวทางการดำเนินคดี⁸

การประชุมก่อนพิจารณา เพื่อวางแผนการดำเนินคดี และการกำหนดแนวทางการดำเนินคดี เป็นกระบวนการพิจารณาที่เป็นการนำวิธีการบริหารงานคดีมาใช้ ก่อนเริ่มลงมือสืบพยาน เพื่อกำหนดกรอบและทิศทางของการดำเนินคดีที่จะมีต่อไป ซึ่งในทางปฏิบัติยังไม่เห็นเป็นรูปธรรมมากนัก กระบวนการพิจารณาที่ถือว่าการประชุมก่อนการพิจารณา ในขณะนี้คือ กระบวนการในวันนัดพร้อม หรือวันนัดชี้สองสถาน ในการที่ศาลเห็นสมควรให้มีการชี้สองสถานหรือในวันนัดสืบพยานนัดแรก การดำเนินการขั้นตอนนี้ ศาลจะดำเนินการดังนี้

1) การกำหนดประเด็นข้อพิพาท

เป็นกระบวนการหนึ่งของการชี้สองสถาน ศาลจะกำหนดประเด็นข้อพิพาทและหน้าที่นำสืบของคู่ความ ซึ่งก่อนทำการชี้สองสถาน ศาลจะต้องแจ้งกำหนดวันทำการชี้สองสถานให้คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสิบห้าวันเสียก่อน จึงจะชอบด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 182 วรรคหนึ่ง เมื่อดำเนินการดังกล่าวแล้ว ศาลจะสอบถามในเรื่องการสืบพยาน

2) กำหนดพยานหลักฐานที่จะนำสืบ

ในทางปฏิบัติ ศาลเพียงสอบถามคู่ความทุกฝ่ายว่าประสงค์สืบพยานที่ปาก และจะสืบพยาน ได้แล้วเสร็จภายในกี่นัด แล้วกำหนดวันนัดสืบพยานของคู่ความทุกฝ่ายจนเสร็จ โดยมีได้สอบถามถึงรายละเอียดของพยานแต่ละปากว่า จะสืบพยานปากใดบ้าง และพยานแต่ละปากจะเบิกความเกี่ยวกับเรื่องใด คู่ความเป็นผู้มีบทบาทในการกำหนดจำนวนพยานที่จะนำเข้าสู่สืบรวมทั้งจำนวนนัดที่จะสืบพยาน

3) กำหนดวันเวลานัดสืบพยานตั้งแต่ต้นจนจบ

เมื่อสอบถามเกี่ยวกับพยานที่คู่ความจะนำสืบแล้ว ศาลจะกำหนดวันเวลานัดสืบพยานตั้งแต่ต้นจนจบ ทำให้สามารถรู้ได้ล่วงหน้าว่าคดีจะเริ่มต้นและสิ้นสุดเมื่อใด

ขั้นตอนการประชุมก่อนการพิจารณาคดี เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญของการบริหารงานคดีมาก เพราะเป็นการกำหนดทิศทางหรือเป้าหมายในการพิจารณาคดี และบอกได้ว่าจะมีคดีเข้าสู่การพิจารณาคดีต่อเนื่องมากน้อยเพียงใด และทราบกำหนดเวลาที่แน่นอนในการสืบพยาน การพิจารณาที่จะดำเนินต่อไปหลังวันประชุมก่อนการพิจารณาจะมีแนวทางอย่างไรขึ้นอยู่กับวันดังกล่าว

⁸ มนตรี ศิลปมหับฉิมจิต. เล่มเดิม. หน้า 102-103.

⁹ ธรรมนูญ พิษยากรณ์ ก เล่มเดิม. หน้า 5-6.

2.3.1.3 การนัดพิจารณาคดีต่อเนื่องและการให้ความสำคัญกับวันนัด

การนัดพิจารณาคดีต่อเนื่องตามคำแนะนำของประธานศาลฎีกา จะต้องนัดสืบพยานคดีหนึ่งๆ ทุกวันทำการ แต่ทางปฏิบัติของศาลหลายแห่งยังคงใช้วิธีการนัดพิจารณาคดีให้ติดต่อกันมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ซึ่งอาจจะไม่ติดต่อกันทุกวันทำการ เพราะโดยมากจะไม่สามารถนัดติดต่อกันกันได้ทุกวันจนเสร็จคดี เนื่องจากมีปัญหาวันนัดของศาลและคู่ความไม่ตรงกัน ทำให้ต้องนัดพิจารณาตามวันเวลาที่ว่างตรงกันของทุกฝ่ายโดยพยายามให้ติดต่อกันมากที่สุด เมื่อศาลกำหนดวันนัดสืบพยานของคู่ความแต่ละฝ่ายแล้ว คู่ความทุกฝ่ายต้องให้ความสำคัญกับวันนัดที่กำหนดไว้ โดยต้องไม่ร้องขอเลื่อนคดี เว้นแต่จะมีเหตุจำเป็นอันสมควร

2.3.2 แนวคิดในการพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่อง¹⁰

เมื่อประธานศาลฎีกาได้มอบหมายให้สำนักงานศาลยุติธรรมโดยสำนักวิชาการศาลยุติธรรมดำเนินการหาแนวทางแก้ไขปัญหากับการนั่งพิจารณาคดีของศาล ให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญและสำนักงานศาลยุติธรรมได้แต่งตั้งคณะทำงานขึ้นภายใต้กลุ่มพัฒนาระบบงานศาลแล้ว คณะทำงานได้ศึกษาแนวคิดในเรื่องการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ และสภาพการณ์ในการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมในขณะนั้น และเห็นว่า เมื่อศาลยุติธรรมต้องนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ จึงมีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนระบบการนั่งพิจารณาคดีจากระบบเดิมเป็นการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่อง โดยในส่วนของ การนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่อง ได้มีการศึกษา 2 แนวทาง ดังนี้ คือ

2.3.2.1 การนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องแบบรู้วันจบของคดี ด้วยการนัดพิจารณาคดีไว้ล่วงหน้าหลายๆ นัด จนเสร็จการพิจารณา โดยแต่ละนัดมีระยะเวลาห่างกัน

2.3.2.2 การนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องแบบติดต่อกันทุกวันจนกว่าคดีจะเสร็จการพิจารณา

ในเวลานั้น แนวทางที่ 1 ได้มีการนำไปปฏิบัติอยู่ในศาลชั้นต้นบางศาล เช่น ศาลจังหวัดอ่างทอง และศาลแขวงพระนครใต้ แต่ในเบื้องต้นพบว่า สามารถทำให้คดีส่วนหนึ่งพิจารณาเสร็จได้เร็วขึ้น แต่เนื่องจากการนัดพิจารณาคดีหลายนัดใช้เวลานาน โดยเฉพาะเมื่อมีคดีที่ต้องนัดพิจารณาจำนวนมาก ทำให้องค์คณะผู้พิพากษาที่รับผิดชอบพิจารณาคดีตั้งแต่ต้น ต้องโยกย้ายไปเสียก่อนคดีจะเสร็จการพิจารณา และจำต้องเปลี่ยนองค์คณะผู้พิพากษาใหม่ มารับผิดชอบ ส่วนคดีนั้นต่อไป คณะทำงานจึงได้ศึกษาและทดลองจัดระบบตามแนวทางที่ 2 ซึ่งน่าจะตอบสนองหลักการเรื่องการพิจารณาคดีครบองค์คณะได้ดีกว่า เพราะระยะเวลาที่ต้องใช้ในการสืบพยานจะสั้นกว่า การนัดพิจารณาตามแนวทางที่ 1 มาก

¹⁰ กมลชัย รัตนสกววงศ์ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 34.

2.3.3 การดำเนินกระบวนการพิจารณาที่มีผลกระทบต่อการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่อง

2.3.3.1 กระบวนการพิจารณาก่อนสืบพยาน

กระบวนการพิจารณาก่อนสืบพยานเป็นกระบวนการสำคัญ เพราะศาลจะต้องทำการสืบพยานที่ปากและใช้เวลานานมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับกระบวนการก่อนการสืบพยาน ซึ่งได้แก่ การไต่ถามก่อนการพิจารณาและการชี้สองสถาน

1) การไต่ถามก่อนการพิจารณา

การไต่ถามข้อพิพาทก่อนการสืบพยานจะช่วยลดปริมาณคดีที่จะเข้าสู่การพิจารณาคดีต่อเนื่องได้ การไต่ถามในศาลอาจแบ่งได้เป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

(1) การไต่ถามข้อพิพาทโดยผู้พิพากษาผู้พิจารณาคดี

ระบบนี้ผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่เป็นผู้ชี้ขาดตัดสินคดี เป็นผู้ดำเนินการไต่ถามข้อพิพาทในคดีด้วยตนเองพร้อมกับองค์คณะผู้พิพากษา โดยจะเข้าไปพร้อมกับการพิจารณาการไต่ถามที่กระทำในห้องพิจารณานี้มักไม่ได้ผล และมีข้อจำกัดอันเป็นอุปสรรค คือ ความมั่นใจของกลุ่มความต่อตัวผู้พิพากษาที่จะเป็นผู้ตัดสินคดี และทำหน้าที่ไต่ถามข้อพิพาทในคดีเดียวกันจะไม่เกิดอคติในการตัดสินหากการไต่ถามข้อพิพาทไม่ประสบความสำเร็จ ตัวความไม่ค่อยยอมรับข้อเท็จจริงหรือเปิดเผยอะไรมากนัก ด้วยเกรงว่าหากตกลงกันไม่ได้ข้อเท็จจริงจะถูกนำไปใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดี ทั้งบรรยากาศในห้องพิจารณาก็ไม่เอื้ออำนวยต่อการเจรจาเพราะห้องพิจารณาน่าเกรงขามเงียบขรึม กลุ่มความจะพูดจาต้องลุกขึ้นไม่เป็นกันเอง¹¹ การไต่ถามระบบนี้ประสบความสำเร็จน้อยมาก เมื่อเทียบกับปริมาณคดีของผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนแต่ละคน

(2) การไต่ถามข้อพิพาทโดยผู้พิพากษาที่ไม่ใช่ผู้พิจารณาคดี

ระบบนี้จะให้ผู้พิพากษาที่มีได้ทำหน้าที่พิจารณาคดีเป็นผู้ทำหน้าที่ไต่ถามซึ่งปกติจะให้ผู้พิพากษาของศาลนั้นๆมีการใช้กันในศาลแพ่งเป็นครั้งแรกเมื่อพ.ศ. 2538 โดยศาลแพ่งจัดให้มีโครงการไต่ถามข้อพิพาทขึ้น ใช้ผู้พิพากษาที่มีศิลปะในการไต่ถามเข้ามาดำเนินงาน¹² และได้ออกระเบียบว่าด้วยการไต่ถามข้อพิพาทขึ้นมาใช้กับการไต่ถามข้อพิพาทด้วย¹³ การไต่ถามระบบนี้จะแยกสำนวนไต่ถามออกจากสำนวนปกติ เพื่อมิให้ข้อเท็จจริงในการไต่ถามเข้าสู่การพิจารณาคดี หากคดีไม่สามารถตกลงกันได้ก็จะปลดสำนวนไต่ถามเผาทำลาย และมีการจัดห้องไต่ถามต่างหากจากห้องพิจารณาเพื่อให้บรรยากาศเป็นกันเอง ผู้พิพากษาและทนายความไม่ต้องสวมเสื้อครุย

¹¹ สุวิทย์ ธีรพงศ์. (2538, ตุลาคม-ธันวาคม). “ระบบการไต่ถามข้อพิพาทเพื่อให้เกิดการประนีประนอมยอมความของศาลแพ่ง.” *คู่มือพหุ*, 42, 4, หน้า 41-42.

¹² บุญส่ง กุลบุญผา. (2538, กันยายน). “ศิลปะในการไต่ถามข้อพิพาท.” *บทบัญญัติ*, 5, หน้า 119.

¹³ ระเบียบศาลแพ่งว่าด้วยการไต่ถามข้อพิพาทเพื่อให้เกิดการประนีประนอมยอมความ พ.ศ. 2537.

คู่ความมีโอกาสเปิดเผยข้อเท็จจริงและรู้สึกเป็นกันเองมากกว่าระบบแรก และไม่ต้องกังวลใจว่าการเปิดเผยข้อเท็จจริงในการไกล่เกลี่ยจะถูกนำไปใช้ในการพิจารณาคดี แต่คดีที่เข้าสู่การไกล่เกลี่ยนี้ยังมีปริมาณน้อยหากเทียบกับปริมาณคดีของศาล

(3) การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยบุคคลอื่นซึ่งมิใช่ผู้พิพากษา

การไกล่เกลี่ยระบบนี้จะใช้ข้าราชการศาลยุติธรรม หรือบุคคลภายนอกที่มีชื่อผู้พิพากษา ทั้งนี้เนื่องจากจำนวนผู้พิพากษามีไม่เพียงพอกับปริมาณงาน ทั้งผู้พิพากษาต้องนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ ศาลยุติธรรมจะมีการขึ้นทะเบียนผู้ประนอมข้อพิพาทไว้ในคดีใดๆ หากศาลเห็นสมควรหรือเมื่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอ ศาลอาจแต่งตั้งบุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือหลายคนที่ยื่นทะเบียนไว้กับผู้ประนอมข้อพิพาท แต่หากผู้รับผิดชอบราชการศาลหรือองค์คณะผู้พิพากษาจะตั้งบุคคลที่มีได้ยื่นทะเบียนเป็นผู้ประนอมข้อพิพาท คู่ความที่จะเข้าร่วมไกล่เกลี่ยจะต้องให้ความยินยอม และตกลงจะเป็นผู้รับผิดชอบสำหรับค่าใช้จ่ายเช่นว่านั้นเสียก่อน จึงจะแต่งตั้งได้

2) การชี้สองสถาน

การชี้สองสถานเป็นกระบวนการพิจารณาในศาลชั้นต้น เพื่อกำหนดประเด็นข้อพิพาทและหน้าที่น่าสืบ เป็นกระบวนการพิจารณาที่สำคัญอย่างยิ่งขั้นตอนหนึ่ง ที่จะทำให้การพิจารณาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็วขึ้น

การชี้สองสถานมีความมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่การสอบถามคู่ความ เพื่อให้คู่ความรับกัน ในบางประเด็น คงเหลือแต่ประเด็นที่ยังคงโต้เถียงกันซึ่งจะต้องสืบพยานต่อไปเพื่อที่จะทำให้ไม่ต้องสืบพยานในทุกประเด็น คดีจะได้เสร็จรวดเร็วยิ่งขึ้น¹⁴ การสอบถามข้อเท็จจริงนั้น คู่ความมีหน้าที่ต้องตอบคำถามที่ศาลถามเองหรือที่ศาลถามตามคำขอของคู่ความฝ่ายอื่นเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่ยกขึ้นเป็นข้ออ้างข้อเถียงและพยานหลักฐานต่างๆ ที่จะยื่นต่อศาล ถ้าคู่ความฝ่ายที่ถูกถามไม่ตอบหรือปฏิเสธข้อเท็จจริงโดยไม่มีเหตุอันสมควร มาตรา 183 วรรคสอง บัญญัติให้ถือว่าคู่ความฝ่ายนั้นได้ยอมรับข้อเท็จจริงนั้นแล้ว เว้นแต่จะอยู่ในวิสัยที่จะตอบหรือแสดงเหตุผลแห่งการปฏิเสธนั้นได้ กฎหมายเปิดโอกาสให้ศาลสอบถามให้คู่ความรับข้อเท็จจริงกันได้กว้างขวาง และการสอบถามนี้นับว่าเป็นประโยชน์และมีผลต่อระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่อง เพราะหากคู่ความยอมรับข้อเท็จจริงกันได้มากเพียงใดจะเหลือประเด็นข้อพิพาทที่ต้องสืบพยานน้อยเพียงนั้น การสืบพยานก็จะใช้เวลาเพียงเล็กน้อย แต่ทุกวันนี้คดีส่วนน้อยเท่านั้นที่มีการชี้สองสถาน และการชี้สองสถานมักมิได้สอบถามข้อเท็จจริงกันอย่างจริงจังเพื่อให้บรรลุหลักตามมาตรานี้ ในบางครั้งทนายความไม่มาศาลในวันชี้สองสถานและมอบฉันทะให้เสมียนทนายมาแทน ตัวความไม่ค่อยมาศาลเองในวันชี้สองสถาน ทำให้ศาลไม่อาจสอบถามข้อเท็จจริงเพื่อให้คู่ความยอมรับกันได้

¹⁴ โสภณ รัตนกร. (2539). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. หน้า 45.

การชี้สองสถานเป็นกระบวนการพิจารณาที่สำคัญมาก การสืบพยานจะใช้เวลาน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับวันชี้สองสถาน หากคู่ความยอมรับข้อเท็จจริงกันได้ส่วนใหญ่ หรือสละประเด็นข้อพิพาทที่ไม่จำเป็นเสีย ก็จะเหลือประเด็นที่ต้องสืบพยานน้อยลง ดังนั้น หากคู่ความทนายความรวมทั้งศาลต่างให้ความสำคัญกับวันชี้สองสถานเป็นพิเศษแล้ว ก็จะทำให้คดีเข้าสู่ระบบการพิจารณาต่อเนื่องน้อยลงและทำให้คดีเสร็จไปจากศาลเร็วขึ้น

2.3.3.2 การดำเนินกระบวนการพิจารณาหลังจากศาลกำหนดวันสืบพยาน

1) การยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 88 วรรคสองและวรรคสาม

ตามมาตรา 88 วรรคสอง คู่ความมีสิทธิขอระบุพยานเพิ่มเติมภายในสิบห้าวัน นับแต่วันที่มีการสืบพยานนัดแรก โดยไม่จำเป็นต้องแสดงเหตุผลอันใด การยื่นบัญชีระบุพยานภายในระยะเวลานี้เป็นสิทธิของคู่ความที่จะทำได้เอง โดยไม่ต้องขออนุญาตต่อศาล และทำโดยยื่นคำแถลงต่อศาลเท่านั้น¹⁵ ส่วนการขอระบุพยานเพิ่มเติมตามมาตรา 88 วรรคสาม ผู้ขอต้องทำเป็นคำร้องขออนุญาตต่อศาลก่อนศาลพิพากษาคดี แสดงสาเหตุที่ไม่สามารถขอระบุพยานเพิ่มเติมได้ทันภายในกำหนด เช่น ไม่ทราบว่าจะต้องนำพยานหลักฐานบางอย่างมาสืบ ไม่ทราบว่าจะพยานหลักฐานบางอย่างมีอยู่หรือมีเหตุผลสมควรอื่นใด หากศาลเห็นว่า เพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดข้อสำคัญแห่งประเด็นเป็นไปโดยเที่ยงธรรม จำเป็นต้องสืบพยานหลักฐานเช่นว่านั้น ศาลก็จะอนุญาตให้ระบุพยานเพิ่มเติมได้

2) ผลต่อกระบวนการยุติธรรมโดยรวม หากบทบัญญัติมาตรา 88 วรรคสอง และวรรคสาม ไม่อาจนำมาใช้ในกระบวนการพิจารณาคดีต่อเนื่อง

ระบบพิจารณาคดีต่อเนื่องศาลจะนัดสืบพยาน โจทก์และจำเลยติดต่อกัน และโดยปกติศาลไม่เคยนัดสืบพยานทั้งสองฝ่ายเกิน 15 นัด โดยเฉลี่ยจะกำหนดให้ฝ่ายละ 3-4 นัด (เว้นแต่คดีสำคัญที่คู่ความอ้างพยานบุคคลจำนวนมาก) เมื่อเป็นเช่นนี้ระยะเวลา 15 วันก็จะสิ้นสุดบังคับใช้ไปในตัวประกอบกับบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 90 วรรคสอง ที่บัญญัติให้คู่ความส่งสำเนาเอกสารพร้อมกับการยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมตามมาตรา 88 วรรคสอง หรือวรรคสาม การนัดพิจารณาคดีต่อเนื่องแบบทุกวันทำการตั้งแต่นัดแรก อาจทำให้คู่ความนำบทบัญญัติของสองมาตราดังกล่าวมาเป็นช่องทางในการจู่โจมพยานหลักฐาน กล่าวคือ คู่ความจะใช้วิธีการยื่นบัญชีพยานเพิ่มเติมในวันนัด (เพราะไม่เกิน 15 วัน นับแต่วันสืบพยานครั้งแรก) พร้อมส่งสำเนาเอกสารในวันที่ระบุบัญชีพยานเพิ่มเติม เพื่อหลีกเลี่ยงการส่งสำเนาเอกสารให้อีกฝ่ายศึกษาล่วงหน้า ซึ่งจะทำให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งเสียเปรียบในการต่อสู้คดี เพราะไม่มีโอกาสได้ศึกษาเอกสาร

¹⁵ โสภณ รัตนกร. แหล่งเดิม. หน้า 271.

ที่อีกฝ่ายใช้อ้างอิงได้ ก่อให้เกิดการจู่โจมพยานหลักฐานกันอย่างชัดเจน และหากคู่ความ ฝ่ายที่ถูก นำพยานเอกสารมาอ้างอิงจะใช้เหตุดังกล่าวเพื่อขอลื่อนคดี ก็จะทำให้กระทบวันนัดที่ได้นัดไว้แล้ว ทั้งหมด และอาจต้องเข้าคิวเพื่อกำหนดวันนัดใหม่เป็นเวลานานอีก¹⁶

2.3.3.3 การสืบพยาน

1) การสืบพยานบุคคล

การสืบพยานบุคคล ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 113 บังคับให้พยานทุกคนต้องเบิกความด้วยวาจา และห้ามไม่ให้พยานอ่านข้อความที่เขียนมา เว้นแต่ จะได้รับอนุญาตจากศาล และก่อนเบิกความพยานทุกคนต้องสาบานตนตามลัทธิศาสนาหรือ จารีตประเพณีแห่งชาติหรือกล่าวคำปฏิญาณก่อนว่า จะเบิกความด้วยความสัตย์จริง เว้นแต่บุคคล ที่ได้รับการยกเว้น มาตรา 112 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง การสาบาน คือ การกล่าว รับรองว่าจะให้การตามสัตย์จริง หากมิได้ให้การตามความสัตย์จริง ก็จะได้รับผลร้ายต่างๆ การปฏิญาณ ก็คือ การบอกกล่าวรับรองว่าจะให้การด้วยความสัตย์จริงเท่านั้น ไม่มีการสาปแช่ง¹⁷

เมื่อพยานสาบานหรือปฏิญาณตนเสร็จ พยานจะเริ่มเบิกความ โดยมีลำดับ การถามพยาน คือ เริ่มด้วยคู่ความฝ่ายที่อ้างพยานถามพยานของตนก่อนเรียกว่าซักถาม (Examination-in-chief) เสร็จแล้ว คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งจะถามเรียกว่าซักค้าน (Cross-examination) เมื่อถามค้านเสร็จ คู่ความ ฝ่ายที่อ้างจะถามพยานได้อีกครั้งหนึ่งเรียกว่าถามติง (Re-examination) เมื่อถามติงเสร็จก็เป็นอันจบ คำเบิกความ หากคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งประสงค์จะถามพยานเพิ่มเติม ต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน และเมื่อศาลอนุญาต ต้องให้โอกาสคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งถามค้านพยาน เฉพาะในส่วนที่คู่ความ ขออนุญาตศาลถาม การถามค้านและถามติงจะใช้คำถามนำไม่ได้

สำหรับการบันทึกคำพยาน ปัจจุบันใช้เครื่องบันทึกเสียงซึ่งมีไมโครโฟน และสวิตช์ชนิดเปิดปิดบังคับให้เครื่องหยุดหรือเดินได้ตามต้องการ โดยผู้พิพากษาจะพูดใส่ ไมโครโฟนบันทึกถ้อยคำพูดไว้ในตลับเทป เมื่อบันทึกแล้วจะส่งให้เจ้าพนักงานของศาลที่เรียกกันว่า “หน้าบัลลังก์” พิมพ์ข้อความอีกครั้งหนึ่ง การบันทึกคำพยานด้วยเสียงลงในตลับเทปนี้ มีวิธีบันทึก สามประการ คือ ประการแรก พยานเบิกความว่าอย่างไรศาลจะบันทึกอย่างนั้นไว้ทั้งหมด รวมทั้ง อากัปกริยาของพยานในขณะเบิกความ ประการที่สอง ศาลจะปล่อยให้ทนายความถามพยานไปแล้ว จะบันทึกแบบสรุปความซึ่งเป็นวิธีที่ใช้กันในปัจจุบัน และประการที่สาม ศาลบันทึกไปโดยพยาน

¹⁶ สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2549). การพิจารณาคดีต่อเนื่องเกิดผลกระทบต่อสังคมกระบวนการประชุมสัมมนา.

¹⁷ ชัยศักดิ์ กฤษณจินดา. (2528). กฎหมายลักษณะพยาน. หน้า 161.

เบิกความไม่ถึงเช่นนั้น แต่ศาลดูสำนวนคดีและประเด็นแห่งคดีกับเข้าใจเรื่องมาก่อน จึงบันทึกไปอย่างสละสลวย¹⁸

หลังจากพยานเบิกความเสร็จและเจ้าพนักงานศาลถอดข้อความคำเบิกความแล้ว ศาลจะเป็นผู้อ่านคำเบิกความทั้งหมดให้พยานฟัง และให้พยานรวมทั้งคู่ความลงลายมือชื่อไว้ในคำเบิกความ ดังนั้น การสืบพยานแต่ละปากจึงต้องผ่านกระบวนการหลายขั้นตอน

2) การสืบพยานเอกสาร

พยานเอกสารมีลักษณะพิเศษกว่าพยานหลักฐานอื่น มีลักษณะเฉพาะตัว และครบถ้วนบริบูรณ์อยู่ในตัว และไม่อาจเสนอเองได้อย่างพยานบุคคล การนำสืบพยานเอกสาร จึงต้องทำผ่านพยานบุคคล อาจต้องมีการสืบพยานบุคคลประกอบหรือรับรองความถูกต้องของเอกสาร โดยเอกสารที่จะนำสืบต้องเป็นต้นฉบับ และคู่ความที่นำสืบต้องส่งสำเนาต่อศาลและคู่ความฝ่ายอื่น ล่วงหน้าก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 7 วัน เว้นแต่เป็นกรณียกเว้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 90 หากพยานเอกสารอยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอกและไม่อาจขอให้ผู้ครอบครองส่งมาเองได้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 123 วรรคสอง บัญญัติให้คู่ความที่อ้างร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งให้ผู้ครอบครองส่งเอกสารนั้นต่อศาล โดยคู่ความที่อ้างต้องส่งคำสั่งศาลให้แก่ผู้ครอบครองล่วงหน้าอย่างน้อยเจ็ดวัน

2.3.3.4 การใช้วิธีการอนุญาตตุลาการ

การระงับข้อพิพาทโดยอนุญาตตุลาการมีด้วยกัน 2 ประเภท คือ การอนุญาตตุลาการนอกศาล และการอนุญาตตุลาการในศาล การอนุญาตตุลาการนอกศาล¹⁹ เป็นการระงับข้อพิพาทที่ยังไม่เป็นคดีต่อศาล โดยคู่กรณีตกลงกันให้อนุญาตตุลาการพิจารณาชี้ขาดโดยไม่ต้องฟ้องคดีต่อศาล การอนุญาตตุลาการส่วนใหญ่ที่มีอยู่ในวงการธุรกิจจะใช้วิธีการอนุญาตตุลาการนอกศาล เพราะคู่กรณีพิพาทตกลงกันไว้ล่วงหน้าก่อนข้อพิพาทเกิดขึ้นว่า ถ้ามีข้อพิพาทเกิดจากความสัมพันธ์ในสัญญาหลัก เช่น สัญญาซื้อขาย คู่กรณีตกลงให้ใช้วิธีการระงับข้อพิพาทโดยการอนุญาตตุลาการ เมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้นแล้ว การอนุญาตตุลาการนอกศาลนี้อยู่ภายใต้บังคับของพระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ. 2530

¹⁸ สันติ วัฒนจักษ์กรรณ. (2536). การบันทึกคำพยาน: ปัญหาและแนวทางแก้ไข (เอกสารการวิจัย). หน้า 7.

¹⁹ ชาญณรงค์ ปราณีจิตต์ และคณะ. (2543). การวิจัยเพื่อหาวิธีลดปริมาณคดีที่มาสู่ศาลและความรวดเร็วในการดำเนินคดี (รายงานการวิจัย). หน้า 275.

การอนุญาตตุลาการในศาลถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารงานคดี (Case Management) ของผู้พิพากษาที่รับผิดชอบในคดีที่ฟ้องต่อศาล ในชั้นชี้สองสถานผู้พิพากษา จะกำหนดประเด็นข้อพิพาทในส่วนข้อเท็จจริง หากประเด็นข้อพิพาทในข้อเท็จจริงใดเป็นเรื่อง ยุ่งยากที่ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญพิเศษของวิชาชีพหนึ่งวิชาใด เช่น ในคดีพิพาทด้วยสัญญาก่อสร้าง ประเด็นข้อพิพาทที่สำคัญข้อหนึ่งอาจมีว่าการที่สิ่งปลูกสร้างเกิดความชำรุดบกพร่อง เช่น การที่ตึกร้าว เป็นเพราะความ ผิดของวิศวกรผู้ออกแบบหรือความผิดของผู้รับจ้าง ประเด็นนี้หากต้องมีการนำ พยานมาศาล การจดคำพยานอาจทำได้ด้วยความยากลำบาก เพราะคำเบิกความอาจใช้ภาษาเทคนิค ทางวิศวกรรม รวมทั้งภาษาต่างประเทศ ตัวอย่างที่เห็นชัดเจนอีกตัวอย่างหนึ่ง คือ การฟ้องแพทย์ ประมาทเลินเล่อในวิชาชีพ (Medical Malpractice) ในทางปฏิบัติ คู่ความต่างฝ่ายจะต้องนำแพทย์ ผู้เชี่ยวชาญมาเบิกความถึงทางปฏิบัติ และมาตรฐานในวิชาชีพแพทย์เกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ ว่า การกระทำ ที่ถูกฟ้องรื้อนั้นต่ำกว่ามาตรฐานในวิชาชีพเพียงใดหรือไม่ จึงแน่นอนว่าคำเบิกความของพยาน ผู้เชี่ยวชาญจะต้องใช้เวลานานและเต็มไปด้วยศัพท์เทคนิค ในกรณีทั้งสองเรื่องนี้ได้ยกมานี้ ผู้พิพากษา อาจพิจารณาใช้บทบัญญัติในเรื่องอนุญาตตุลาการในศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 210 - 220 แต่งตั้งอนุญาตตุลาการเพื่อชี้ขาดปัญหาข้อเท็จจริงดังกล่าว เมื่อชี้ขาดแล้ว ศาลก็พิพากษาไปตามนั้น ในกรณีแรก คู่ความอาจตั้งวิศวกรผู้เชี่ยวชาญที่ทั้งสองฝ่ายให้ความเชื่อถือ เป็นอนุญาตตุลาการ ในกรณีที่สอง คู่ความอาจตั้งคณะแพทยศาสตร์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นอนุญาตตุลาการ เป็นต้น การพิจารณาคดีก็สามารถทำได้โดยรวดเร็ว ความเป็นธรรมถูกต้อง ในการตัดสินปัญหาข้อเท็จจริงเกิดขึ้น โดยการใช้ผู้เชี่ยวชาญที่ทั้งสองฝ่ายยอมรับ ในรูปของ อนุญาตตุลาการในศาล²⁰

การใช้อนุญาตตุลาการในศาลมีผลต่อการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่อง เพราะ เมื่อประเด็นบางข้อถูกนำวิธีนี้มาใช้ ประเด็นนั้นก็ไม่ต้องสืบพยานในศาล ซึ่งหากสืบพยานในศาล อาจต้องใช้เวลาานานมาก เมื่อนำวิธีการนี้มาใช้กับประเด็นที่ยุ่งยากหรือยากต่อการสืบพยาน ก็จะทำให้ ศาลไม่ต้องกำหนดนัดสืบพยานไว้หลายนัด

2.3.4 การจัดวางระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะ²¹

การจัดวางระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะของศาลยุติธรรม มีหลักการสำคัญ 2 ประการ คือ 1) การแยกประเภทคดี 2) มาตรการเสริมในการนัดพิจารณาคดี

²⁰ วิชัย อริยะนันท์ ก (ม.ป.ป.). อนุญาตตุลาการ (เอกสารประกอบการบรรยายการอบรม ผู้ช่วยผู้พิพากษา รุ่น 43). หน้า 7-8.

²¹ กมลชัย รัตนสกววงศ์ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 34-37.

2.3.4.1 การแยกประเภทคดี

1) ประเภทคดี

(1) **คดีจัดการพิเศษ** หมายถึง คดีที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อนและมีแนวโน้มที่จะพิจารณาให้เสร็จได้ภายในนัดเดียว และในวันหนึ่งพิจารณาให้เสร็จได้หลายคดี ในคดีแพ่ง ได้แก่ คดีไม่มีข้อพิพาท คดีขาดนัด คดีไม่มีข้อยุ่งยาก คดีมีโน้ตสาเร่ คดีประเด็น และคดีสาขา เป็นต้น ในคดีอาญา ได้แก่ คดีสืบประกอบคำรับสารภาพ คดีไต่สวนมูลฟ้อง และคดีประเด็น เป็นต้น

(2) **คดีสามัญ** หมายถึง คดีที่จำเลยให้การปฏิเสธหรือต่อสู้คดี ทำให้ต้องสืบพยานหลักฐานของกลุ่มความต่อไป ไม่สามารถพิจารณาให้แล้วเสร็จภายในเวลาอันสั้น

2) วันนัดพิจารณาคดี

(1) **การกำหนดวันนัดพิจารณาคดีจัดการพิเศษ** ในคดีจัดการพิเศษ ะกำหนดนัดพิจารณาวันหนึ่งหรือหลายวันในสัปดาห์ เช่น กำหนดให้วันจันทร์ หรือวันจันทร์ และวันอังคาร เป็นวันนัดพิจารณาคดีจัดการพิเศษ ทั้งนี้ การกำหนดจำนวนวัน จะขึ้นอยู่กับปริมาณคดีจัดการพิเศษ และสัดส่วนระหว่างคดีจัดการพิเศษกับคดีสามัญของแต่ละศาล โดยต้องคำนึงด้วยว่า หากกำหนดวันนัดพิจารณาคดีจัดการพิเศษมาก ก็จะมีวันนัดพิจารณาคดีสามัญที่ต้องนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องได้น้อยลง หรือกำหนดผู้พิพากษาเป็นเวรจัดการคดีพิเศษเวียนกันไปในแต่ละวัน โดยวิธีนี้จะมีการนัดพิจารณาคดีจัดการพิเศษทุกวัน และในแต่ละวันจะมีผู้พิพากษาหมุนเวียนมาพิจารณาคดีจัดการพิเศษ

(2) **การกำหนดวันนัดพิจารณาคดีสามัญ** ในคดีสามัญผู้พิพากษาจะต้องจัดการให้มีการนัดสืบพยานติดต่อกันไปที่ละคดีจนเสร็จสิ้น ในการนี้จึงมีความจำเป็นต้องจัดให้มีการประชุมคดีขึ้นก่อนเพื่อที่จะกำหนดวันนัดสืบพยานต่อไป โดยดำเนินการในวันนัดชี้สองสถาน หรือวันนัดพร้อม เป็นต้น

ในการแยกวันนัดพิจารณาคดีนี้ ศาลจะกำหนดให้คดีทุกคดีเริ่มต้นเข้าสู่กระบวนการนัดนั่งพิจารณาของศาลในวันนัดพิจารณาคดีจัดการพิเศษ เช่น หากกำหนดให้วันจันทร์ เป็นวันนัดพิจารณาคดีจัดการพิเศษ คดีต่างๆ จะถูกกำหนดนัดในวันจันทร์ องค์กรคณะผู้พิพากษาจะรับสำนวนคดีใหม่ที่ผู้พิพากษาผู้บริหารงานศาลมอบหมายให้รับผิดชอบในวันจันทร์ หากเป็นคดีจัดการพิเศษก็จะจัดการให้แล้วเสร็จในวันนัดนั้น หากเป็นคดีสามัญผู้พิพากษาก็จะกำหนดนัดสืบพยานต่อเนื่องในวันอื่นที่ไม่ใช่วันจันทร์

3) วิธีการจัดการคดี

(1) **การจัดการคดีจัดการพิเศษ** ศาลจะนัดพิจารณาคดีจัดการพิเศษให้ได้วันละหลายคดี เพื่อทำให้คดีเสร็จไปมากที่สุด รวดเร็วที่สุด ยุ่งยากน้อยที่สุด และข้อสำคัญจะไม่นัดปะปนกับคดีสามัญที่นัดนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่อง

คดีจัดการพิเศษ ศาลควรพิจารณาให้เสร็จสิ้นในนัดนั้น หากไม่สามารถดำเนินการได้ ควรเลื่อนคดีไปนัดใหม่ในวันนัดพิจารณาคดีจัดการพิเศษครั้งต่อไป ทั้งนี้ศาลจะต้องระมัดระวังไม่ให้มีการเลื่อนคดีมากเกินไป เพราะจะทำให้ไปทับถมกับคดีจัดการพิเศษที่เกิดขึ้นในนัดถัดไป ทำให้ไม่สามารถจัดการให้เสร็จสิ้นได้ จนอาจมีปัญหาด้านนัดพิจารณาคดีจัดการพิเศษแทรกเข้าไปในวันนัดพิจารณาคดีต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้หลักการแยกประเภทคดีล้มเหลวได้

(2) การจัดการคดีสามัญ ศาลจะให้ความสำคัญแก่การประชุมคดี และบทบาทของผู้พิพากษาในการควบคุมการพิจารณาคดี โดยยึดหลักที่จะต้องมีการสอบข้อเท็จจริง เพื่อให้มีพยานหลักฐานที่ต้องนำสืบเท่าที่จำเป็นแก่รูปคดี และต้องให้มีการเลื่อนคดีน้อยที่สุด

2.3.4.2 มาตรการเสริมในการนัดพิจารณาคดี

ในระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่อง จะต้องมีการวางแนวทางการพิจารณาคดีตั้งแต่ชั้นแรก กล่าวคือ จะต้องมีการประชุมคู่ความทุกฝ่ายเพื่อกำหนดประเด็นแห่งคดี จำนวนพยานหลักฐานและความเกี่ยวข้องของพยานในประเด็นแห่งคดี ทำให้การพิจารณามีทิศทางที่แน่นอน ไม่มีการสืบพยานซ้ำซ้อนหรือสืบพยานที่ไม่จำเป็น และเมื่อระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องมีแนวทางการพิจารณาที่แน่นอนตั้งแต่ต้น จึงสามารถรองรับการนำมาตรการเสริมการพิจารณาคดีในเรื่องต่างๆ มาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การนำระบบไต่ถามก่อนวันนัดสืบพยานมาใช้ การประสานงานข้อมูลเกี่ยวกับพยานหรือการแจ้งเตือนพยาน รวมถึงมาตรการต่างๆ ในการป้องกันการเลื่อนคดี

อัตราการเลื่อนคดีซึ่งมีตั้งแต่ร้อยละ 55 ถึงร้อยละ 70 ในศาลต่างๆ เป็นปัญหาที่ต้องแก้ไขไปพร้อมกับการปรับเปลี่ยนระบบเป็นการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่อง มาตรการเสริมในเรื่องการวางแนวทางการดำเนินคดี การเตรียมความพร้อมของคู่ความและพยาน เพื่อป้องกันมิให้มีการเลื่อนคดีโดยไม่มีเหตุอันควร เป็นสิ่งที่ต้องนำมาปฏิบัติ ทั้งที่หลายมาตรการไม่สามารถนำมาปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมได้ในระบบการนัดพิจารณาคดีแบบเดิม มาตรการดังกล่าวมีทั้งมาตรการก่อนวันนัดสืบพยานและมาตรการในวันนัดสืบพยาน ซึ่งทั้งสองมาตรการมุ่งเน้นการดำเนินการในลักษณะของการประสานงาน

1) มาตรการก่อนวันนัดสืบพยาน

การประชุมคู่ความทุกฝ่ายเพื่อกำหนดประเด็นแห่งคดี จำนวนพยานหลักฐานและความเกี่ยวข้องของพยานในประเด็นแห่งคดี เป็นหัวใจของการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่อง

(1) การสอบถามแนวทางการดำเนินคดี

ก่อนกำหนดวันนัดสืบพยานในคดีสามัญ ศาลจะกำหนดวันนัดประชุมคดีเพื่อสอบถามคู่ความเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินคดีและการนำสืบพยานหลักฐาน เพื่อจะได้ทราบข้อมูลและสามารถกำหนดการดำเนินกระบวนการพิจารณา และวันนัดสืบพยานให้เหมาะสมกับพยานหลักฐาน การสอบถามแนวทางการนำสืบพยานหลักฐานดังกล่าว ได้แก่ การสอบถามเรื่องการขอให้ทำแผนที่พิพาท

การส่งวัตถุพยานหรือเอกสารไปตรวจพิสูจน์ การขอให้ไกล่เกลี่ย การแถลงรับข้อเท็จจริง การส่งประเด็น การเดินเผชิญสืบ หรือการขอลงหมายเรียกและคำสั่งเรียกพยานเอกสารหรือพยานวัตถุซึ่งอยู่ใน ความครอบครองของบุคคลภายนอก เป็นต้น โดยคู่ความควรต้องขอให้ศาลมีคำสั่งในการดำเนินการ ดังกล่าวทันที หากถึงวันนัดคู่ความขอเลื่อนคดีโดยอ้างเหตุที่พยานหลักฐานไม่พร้อมหรือยังมิได้ ดำเนินการตามที่จำเป็น โดยไม่มีเหตุอันควร ศาลย่อมใช้ดุลพินิจไม่อนุญาตให้เลื่อนคดีได้ แต่หาก ในวันนัดประชุมคดีคู่ความยังไม่พร้อมที่จะแถลงแนวทางการดำเนินคดีและการนำสืบพยานหลักฐาน ก็ให้เลื่อนคดีไปนัดประชุมคดีใหม่ภายในระยะเวลาอันสมควร เมื่อมีการประชุมคดีแล้วจึงกำหนด วันนัดสืบพยานต่อไป ซึ่งจะทำได้กำหนดวันนัดให้เหมาะสมกับจำนวนพยานหลักฐานได้

(2) การไกล่เกลี่ยก่อนวันนัด

แต่เดิมในวันนัดสืบพยาน โจทก์โดยเฉพาะในคดีแพ่ง คู่ความมักขอเลื่อนคดี โดยอ้างว่าต้องการเจรจาตกลงกัน ซึ่งมีสูงถึงร้อยละ 20 ของการเลื่อนคดีทั้งหมด ดังนั้น เพื่อลด ข้ออ้างในการขอเลื่อนคดีด้วยเหตุดังกล่าว ศาลควรแจ้งให้คู่ความทราบตั้งแต่วันนัดประชุมคดีว่า หากคู่ความประสงค์จะเจรจาตกลงกัน ให้ดำเนินการในระหว่างที่รอวันนัดสืบพยาน โดยศาลอาจ วางระบบไกล่เกลี่ยโดยผู้พิพากษา เจ้าพนักงานศาลหรือบุคคลภายนอก (ผู้ไกล่เกลี่ยประจำศาล) เพื่อให้คู่ความสามารถดำเนินการตามระบบที่ศาลวางไว้ก็ได้ ซึ่งเมื่อมีการวางระบบเช่นนี้ไว้แล้ว ก็เป็นหน้าที่ของคู่ความที่จะต้องดำเนินการเจรจากัน หรือเข้าสู่ระบบการไกล่เกลี่ยของศาลให้แล้วเสร็จ ก่อนวันนัดสืบพยาน แต่หากคู่ความมิได้ดำเนินการ และขอเลื่อนคดีโดยอ้างว่าต้องการเจรจา ตกลงกันอีก ศาลก็ย่อมใช้ดุลพินิจในทางไม่ให้เลื่อนคดีได้ และเพื่อให้การไกล่เกลี่ยก่อนวันนัดมี ประสิทธิภาพ ศาลต้องเคร่งครัดในการเลื่อนคดีในวันนัดสืบพยาน มิฉะนั้นคู่ความจะไม่ให้ความสำคัญ แก่การไกล่เกลี่ยก่อนวันนัด

(3) มาตรการเกี่ยวกับพยานบุคคล

ผู้พิพากษาควรคำนึงถึงว่าอย่างไร พยานจึงจะมาศาลได้ตามนัด มิใช่ถ้าพยาน ไม่มาศาลแล้วจะอย่างไร การเลื่อนคดีเพราะพยานบุคคลไม่มาศาลเป็นเหตุเลื่อนคดีอันดับหนึ่ง หรือเท่ากับร้อยละ 20 ถึงร้อยละ 30 ของการเลื่อนคดีทั้งหมด หากศาลสามารถค้นหาสาเหตุและ วางมาตรการต่างๆ เพื่อป้องกันเหตุเลื่อนคดีเพราะความขัดข้องของพยานบุคคล ก็จะสามารถ ลดอัตราการเลื่อนคดีในศาลได้เป็นจำนวนมาก

สาเหตุที่พยานไม่มาศาลมีทั้งกรณีที่ศาลสามารถป้องกันแก้ไขได้ เช่น การส่งหมายเรียกให้พยานไม่ได้ การเลื่อนคดีที่ทำให้พยานเบื่อหน่ายไม่ยอมมาศาล หรือการที่พยาน ต้องรอการพิจารณาคดีอื่นเป็นเวลานานกว่าจะได้เบิกความ และกรณีที่ศาลเองอาจไม่สามารถ ป้องกันแก้ไขได้โดยตรง เช่น กรณีที่มีการข่มขู่พยาน

โดยทั่วไปแล้ว ศาลจะทราบว่า พยานมาศาลหรือไม่ ในวันนัดสืบพยาน นั้นเอง ซึ่งในการนัดพิจารณาคดีในระบบเดิมอาจไม่มีปัญหามากนัก เพราะศาลจะกำหนดวันนัด สืบพยานใหม่ภายในเวลา 2 - 4 เดือน แต่ในระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่อง ศาลอาจต้องเลื่อน การสืบพยานคดีนั้นออกไปเป็นเวลานาน ทำให้เกิดความเสียหายในแง่ประสิทธิภาพในการใช้ วันนัดพิจารณาของศาล จึงจำเป็นที่จะต้องมีการเสริมเกี่ยวกับพยานบุคคล เพื่อให้พยานมาศาล ตามกำหนดนัด หรืออย่างน้อยก็ทราบข้อขัดข้องของพยานได้ล่วงหน้าพอที่จะแก้ไขได้ทันทั่วทั้ง

ก) การวางแผนงานในการประสานงานกับพยาน

แต่เดิมการส่งหมายเรียกพยานหรือการนำพยานมาศาลเกือบทั้งหมด เป็นเรื่องที่อยู่ภายใต้การรับผิดชอบทั้งสิ้น ศาลจะทราบว่าพยานมาศาลหรือไม่ ก็เมื่อถึงวันนัด สืบพยานแล้ว ศาลจึงเป็นฝ่ายตั้งรับกับปัญหาการไม่มาศาลของพยานมาโดยตลอด การประสานงาน กับพยาน เป็นความพยายามของศาลที่จะติดต่อกับพยานหรือผู้ที่มีหน้าที่ติดตามพยานมาศาลโดยตรง เพื่อทราบความเป็นไปและโอกาสที่พยานจะมาหรือไม่มาศาลตามนัด โดยเน้นการประสานงานเป็นสำคัญ มาตรการต่างๆ เหล่านี้ ได้แก่ การที่ศาลแจ้งให้พยานทราบกำหนดนัดอีกครั้งทางไปรษณีย์ตอบรับ การใช้โทรศัพท์แจ้งยืนยันวันนัดกับพยาน หรือการให้เจ้าพนักงานตำรวจและพนักงานอัยการ รายงานผลการส่งหมายเรียกพยานให้ศาลทราบก่อนวันนัด เป็นต้น

ข) การให้ข้อมูลข่าวสารแก่พยาน

การนำระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องมาใช้ ศาลต้องให้ความสำคัญ ในการติดต่อระหว่างพยานกับศาลมากยิ่งขึ้น ต้องมีการให้ข้อมูลข่าวสารแก่พยาน โดยตรงผ่านทาง เอกสารของศาล เช่น ในหมายเรียกพยานอาจจะระบุว่าศาลกำหนดนัดพิจารณาคดีนั้นในวันเวลาใดบ้าง พร้อมทั้งแจ้งว่าหากพยานไม่สามารถมาศาลตามกำหนดนัดขอให้แจ้งให้ศาลทราบ หรืออาจแจ้ง วันที่พยานสะดวกมาให้ศาลทราบได้ เป็นต้น

ศาลอาจให้ข้อมูลอื่นๆ เพิ่มเติมแก่พยานเพื่อทราบถึงความสำคัญของการมาศาล การติดต่อเจ้าหน้าที่เมื่อพยานมาถึงศาล รวมทั้งการปฏิบัติตนเมื่อต้องมาเบิกความ ต่อหน้าศาล ซึ่งเชื่อว่าจะช่วยลดความรู้สึกยุ่งยากในการมาศาลของพยาน ทำให้พยานคลายความกังวลในการมา เป็นพยานศาลและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการมาศาลมากยิ่งขึ้น

มาตรการเสริมเกี่ยวกับพยานบุคคล จะช่วยลดการไม่มาศาลของพยาน และทำให้ศาลทราบข้อขัดข้องเกี่ยวกับพยานบุคคลได้ล่วงหน้า ซึ่งหากมีกรณีจำเป็นที่พยานไม่อาจ มาศาลในวันนัดได้ศาลก็สามารถกำหนดนัดใหม่ได้ทันทีโดยไม่ต้องรอนถึงวันนัดสืบพยาน ก็จะทำให้วันนัดใหม่ห่างจากวันนัดเดิมไม่มากนัก และศาลก็ไม่ต้องเสียวันนัดเดิมไปโดยมิได้ พิจารณาคดีใดเลย เพราะศาลจะสามารถนัดพิจารณาคดีอื่นเข้าไปแทนที่ได้ ในอีกกรณีหนึ่ง

หากปรากฏว่าพยานได้รับหมายเรียกและพร้อมที่จะมาเบิกความตามกำหนดนัดแล้ว แต่คู่ความยังขอเลื่อนคดี ในวันนัดสืบพยานเพราะเหตุที่พยานนั้นไม่มาศาล ศาลก็สามารรถใช้ดุลพินิจเกี่ยวกับพยานบุคคลนั้นได้บนพื้นฐานของการมีข้อมูลที่ถูกต้อง ต่างจากเดิมที่ศาลมักไม่มีข้อมูลใดๆ เกี่ยวกับการมาศาลของพยานเลย

2) มาตรการในวันนัดสืบพยาน

แม้จะมีมาตรการก่อนวันนัดสืบพยานในหลายๆ มาตรการแล้วก็ตาม การเลื่อนคดีก็ยังสามารถเกิดขึ้นได้ในวันนัดสืบพยาน เพื่อให้การขอเลื่อนคดีในวันนัดสืบพยานเป็นไปอย่างสมเหตุสมผล และเกิดขึ้นจากเหตุจำเป็นที่มีโอกาสหายได้ล่วงหน้าเท่านั้น ศาลจึงควรมีมาตรการป้องกันการเลื่อนคดีในวันนัดสืบพยานควบคู่ไปกับมาตรการก่อนวันนัดสืบพยาน ดังนี้

(1) การกำหนดแนวทางของศาลในการใช้ดุลพินิจเลื่อนคดี

ในการนัดพิจารณาคดีระบบเดิม เหตุขอเลื่อนคดีที่คู่ความอ้าง บางครั้งก็ไม่มีน้ำหนักเพียงพอที่จะให้เลื่อนคดีได้ แต่เนื่องจากศาลได้นัดพิจารณาไว้หลายคดี ซึ่งโดยสภาพศาลเองก็ไม่สามารถพิจารณาคดีที่นัดไว้ทั้งหมดภายในเวลาได้ ประกอบกับการเลื่อนคดี แต่เดิมจะกระทบคู่ความอีกฝ่ายที่มีได้ขอเลื่อนคดีในแง่ของเวลาที่เลื่อนคดีไปไม่มากนัก คู่ความอีกฝ่ายจึงมิได้มีส่วนช่วยเหลือศาลในการตรวจสอบเหตุแห่งการเลื่อนคดี

เพื่อให้การใช้ดุลพินิจในการเลื่อนคดีของผู้พิพากษาในศาลเป็นแนวทางเดียวกัน และให้คู่ความอีกฝ่ายมีโอกาสตรวจสอบการเลื่อนคดีได้มากขึ้น ศาลอาจมีการกำหนดแนวทาง การใช้ดุลพินิจไว้ให้ชัดเจน เพื่อให้คู่ความทราบว่า การอ้างเหตุเลื่อนคดีที่ระบุไว้ในแนวทางที่ศาลกำหนด ศาลอาจใช้ดุลพินิจในทางไม่ให้เลื่อนคดี ซึ่งจะทำให้คู่ความฝ่ายที่จะขอเลื่อนคดีตระหนักว่าศาลจะใช้ดุลพินิจที่เคร่งครัดในการอ้างเหตุดังกล่าว และการขอเลื่อนคดีก็จะอยู่ภายใต้การตรวจสอบหรือคัดค้านของคู่ความอีกฝ่ายด้วย

(2) การกำหนดแนวทางการเลื่อนคดีในคดีบางประเภท

คดีบางประเภทคู่ความอาจไม่ตั้งใจจะดำเนินคดีให้เสร็จสิ้นไป แต่ฟ้องคดีด้วยความประสงค์อื่น เช่น การฟ้องคดีอาญาในความผิดเกี่ยวกับการใช้เช็ค เพื่อบีบบังคับจำเลย (ลูกหนี้) ชำระเงินตามเช็ค เป็นต้น คดีลักษณะนี้มักจะมีอัตราการเลื่อนคดีสูง และค้างพิจารณาอยู่ในศาลเป็นระยะเวลานาน แม้การเลื่อนคดีเช่นนี้จะไม่กระทบต่อคู่ความ แต่มีผลกระทบต่อภาพรวมในการดำเนินคดีของศาล และกระทบต่อความเชื่อมั่นของบุคคลต่างๆ โดยเฉพาะพยานที่จะมาเบิกความ ศาลจึงควรวางมาตรการในการเลื่อนคดีประเภทนี้ว่าจะอนุญาตให้เลื่อนคดีมากน้อยเพียงใด เพื่อให้เกิดความชัดเจนว่าคู่ความยังมีหน้าที่ที่จะต้องดำเนินคดีให้แล้วเสร็จ ภายในเวลาที่กำหนดนัดไว้กับศาล

(3) การตรวจสอบเหตุขัดข้องของกลุ่มความหรือพยาน

เพื่อป้องกันมิให้มีการประวิงคดี โดยการขอเลื่อนคดีในวันนัดสืบพยาน ด้วยการอ้างเหตุที่ไม่สามารถคาดหมายได้ล่วงหน้า เช่น เหตุเจ็บป่วย เหตุขาดอนทนนายความ เป็นต้น ศาลอาจวางมาตรการเพื่อให้มีการตรวจสอบข้อเท็จจริงว่ามีเหตุตามที่กล่าวอ้างจริงหรือไม่ เช่น หากมีการอ้างว่าคู่ความหรือทนายความป่วย ศาลอาจมีคำสั่งให้เจ้าพนักงานศาลไปตรวจดูอาการป่วย หรือกำหนดให้แพทย์ผู้ออกใบรับรองแพทย์ต้องมาเบิกความต่อศาล หรือในกรณีพยานป่วย ศาลอาจเดินเผชิญสืบพยานปากดังกล่าว หรือในกรณีที่มีการถอนทนายความ ศาลอาจสั่งให้มีการไต่สวนเกี่ยวกับเหตุที่ถอนทนายความและเหตุที่ไม่สามารถแจ้งให้ศาลทราบก่อนวันนัดสืบพยาน หรืออาจสั่งให้คู่ความที่ขอเลื่อนคดี จ่ายค่าพาหนะ และค่าป่วยการแก่คู่ความอีกฝ่าย เป็นต้น

มาตรการในวันนัดสืบพยาน เป็นมาตรการในการป้องปรามมิให้มีการกล่าวอ้างเหตุเลื่อนคดีอย่างเลื่อนลอย และจะช่วยให้ทุกฝ่ายมั่นใจว่า ในวันนัดสืบพยานจะไม่มีกรณีเลื่อนคดี เว้นแต่มีเหตุจำเป็นที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้อย่างแท้จริง

2.3.5 การนำระบบศูนย์นัดความมาใช้²²

หลักการของระบบศูนย์นัดความ คือ การรวมวันนัดของผู้พิพากษาทั้งศาลไว้ในที่แห่งเดียว แทนที่จะกระจายอยู่กับผู้พิพากษาแต่ละองค์คณะหรือแต่ละคน เพื่อเปิดโอกาสให้คู่ความสามารถเลือกวันนัดตามที่คู่ความทุกฝ่ายว่างตรงกัน โดยไม่ต้องคำนึงถึงวันว่างของผู้พิพากษาเป็นรายองค์คณะ หรือรายบุคคล โดยกำหนดให้มีเจ้าหน้าที่ศูนย์นัดความทำหน้าที่ตรวจหาวันนัดให้แก่คู่ความซึ่งจะนัดพิจารณาคดีต่อเนื่องแบบนัดทั้งวัน ตามจำนวนกรอบวันนัดที่ผู้พิพากษากำหนด ภายใต้การควบคุมดูแลของผู้พิพากษาหัวหน้าศาล

การทำงานในระบบศูนย์นัดความนี้ ศาลจะนัดพร้อมประชุมคดีที่มีการต่อสู้คดีทุกคดี เพื่อกำหนดแนวทางในการสืบพยานของกลุ่มความ ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาในวันนัดประชุมคดีจะทำหน้าที่กำหนดกรอบจำนวนวันนัดพิจารณาที่เหมาะสมสำหรับการสืบพยานในคดีนั้น เมื่อได้กรอบจำนวนวันนัดทั้งคดีแล้ว เจ้าหน้าที่ศูนย์นัดความจะทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้พิพากษาในการตรวจหาวันนัดแก่คู่ความ โดยควบคุมการนัดพิจารณาคดีต่อเนื่องในแต่ละวัน ไม่ให้เกินจำนวนองค์คณะผู้พิพากษาที่อาจนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องได้ แต่ไม่ต้องคำนึงว่าจะนัดไปตรงกับผู้พิพากษาองค์คณะใดในศาล เพราะผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่ประชุมคดี และกำหนดกรอบจำนวนวันนัดนั้น อาจมิใช่เป็นองค์คณะผู้พิพากษาในการพิจารณาคดีต่อเนื่องดังกล่าว เพราะในระบบศูนย์นัดความนี้ เมื่อนัดความได้แล้ว ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจึงจะจ่ายสำนวนคดีนั้นให้แก่องค์คณะผู้พิพากษาที่ว่างอยู่ ซึ่งตามปกติ

²² สำนักงานศาลยุติธรรม ก (2546.). การปรับระบบงานศาลในระบบศูนย์นัดความและระบบก่อนวันนัด, โครงการพัฒนาระบบการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่อง (เอกสารประกอบการสัมมนา).

จะจ่ายจำนวนล่วงหน้าประมาณ 2 เดือน ก่อนวันนัดสืบพยาน ทำให้ไม่เกิดปัญหาการเปลี่ยนองค์คณะผู้พิพากษาเมื่อมีการโยกย้ายผู้พิพากษาประจำปี

สำหรับการกำหนดกรอบจำนวนวันนัดพิจารณาคดีทั้งคดีนั้น แต่ละศาลจะมีเกณฑ์กลางว่าแต่ละวันควรสืบพยานไม่น้อยกว่า 4 ปาก คดีทั่วไปไม่ควรนัดเกิน 3 วัน คดีอาชญากรรมไม่ควรนัดเกิน 2 วัน เพื่อให้มาตรฐานการใช้วันนัดสืบพยานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าเกณฑ์กลางนี้สามารถใช้ได้กับทุกคดี หากผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่ประชุมคดีพิจารณาเห็นว่าการสืบพยานในคดีนั้นไม่สามารถกระทำได้ตามเกณฑ์กลางแล้ว ผู้พิพากษาก็สามารถกำหนดเป็นอย่างอื่นได้ตามที่เห็นสมควร โดยอาจต้องหารือผู้พิพากษาผู้บริหารงานศาลที่ดูแลเกณฑ์การนัดนี้อยู่

เมื่อระบบศูนย์นัดความได้รวบรวมวันนัดของผู้พิพากษาในศาลไว้ในที่แห่งเดียวกัน จึงช่วยแก้ปัญหาได้ ดังนี้²³

1. การรวมวันนัดของผู้พิพากษาทั้งศาลไว้ที่เดียวกัน จะทำให้การนัดความของกลุ่มความกับศาลทำได้ง่ายขึ้น เพราะเท่ากับว่ากลุ่มความสามารถนัดในวันว่างของผู้พิพากษาได้ทั้งศาลโดยถูกจำกัดให้นัดกับองค์คณะผู้พิพากษาที่ทำการชี้สองสถานหรือนัดพร้อมประชุมคดีเพียงคณะเดียว ทำให้กลุ่มความมีโอกาสนัดสืบพยานในวันที่ตนเองว่างได้มากขึ้น อุปสรรคอันเกิดจากวันว่างของผู้พิพากษาแต่ละคนไม่ตรงกับกลุ่มความจะหมดไป จึงทำให้มีโอกาสที่จะนัดพิจารณาคดีต่อเนื่องได้มากยิ่งขึ้น

2. เมื่อศูนย์นัดความเป็นจุดรวมวันนัดของศาล การค้นหาวันว่าง และการลงนัดรวมตลอดจนถึงการกำหนดลำดับการพิจารณาคดีแต่ละคดี จึงเป็นภาระหน้าที่ของศูนย์นัดความ ทำให้ผู้พิพากษาไม่ต้องแบกรับภาระและเสียเวลากับงานส่วนนี้อีกต่อไป

3. การจัดลำดับความสำคัญให้แก่คดีบางประเภท สามารถกระทำได้อย่างเป็นระบบ เนื่องจากวันนัดของศาลมีศูนย์รวมอยู่ที่เดียวกัน การจัดสรรวันนัดของศาลให้แก่คดีสำคัญบางประเภทจึงสามารถกระทำได้อย่างได้หลักเกณฑ์การจัดสรรวันนัด ที่กำหนดโดยผู้พิพากษาผู้บริหารงานศาล ซึ่งจะทำให้ศาลสามารถจัดให้คดีสำคัญ หรือคดีที่จำเลยต้องชังระหว่างพิจารณาได้รับการพิจารณาก่อนคดีประเภทอื่นได้ และทำให้คดีที่มีความสำคัญเหล่านี้ได้รับการปฏิบัติภายใต้หลักเกณฑ์ที่เป็นเอกภาพและมีความชัดเจนแน่นอนยิ่งขึ้น

²³ สำนักงานศาลยุติธรรม ข (2546,12 พฤศจิกายน). การปฏิรูประบบนัดความของศาลยุติธรรม เพื่อการพิจารณาคดีต่อเนื่อง (เอกสารประกอบการเสวนาท่างวิชาการ). หน้า 2.

2.4 ปัญหาและอุปสรรคในการจัดวางระบบและข้อโต้แย้งจากฝ่ายต่างๆ

2.4.1 พนักงานอัยการ

ปัญหาอุปสรรคในส่วนของพนักงานอัยการ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องระบบงานของพนักงานอัยการที่ต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับระบบงานศาลที่ได้จัดวางใหม่ ซึ่งเป็นเรื่องของการจ่ายสำนวนให้พนักงานอัยการรับผิดชอบ และการที่พนักงานอัยการจะต้องมีบทบาทในการติดตามพยานเพิ่มมากขึ้น โดยปัญหาอุปสรรคที่สำคัญบางประการมีดังนี้

ตามขั้นตอนการปฏิบัติงานระหว่างศาล พนักงานอัยการ และศูนย์ติดตามพยานของศาล²⁴ กำหนดว่าหลังจากพนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีแล้ว ศาลจะนัดพร้อม เพื่อกำหนดแนวทางในการดำเนินคดีหรือนัดตรวจพยานหลักฐาน ดังนั้น พนักงานอัยการจำเป็นต้องปรับปรุงวิธีการเตรียมคดี โดยต้องมีการเตรียมคดีและพยานทั้งหมดไว้ล่วงหน้า ก่อนถึงวันนัดพร้อมประชุมคดี หลังจากประชุมคดีแล้ว พนักงานอัยการมีหน้าที่ขอหมายเรียกพยาน หรือในกรณีที่ศาลออกหมายเรียกพยานในห้องพิจารณาทันที พนักงานอัยการมีหน้าที่รับหมายเรียกไปส่งให้พนักงานสอบสวน เพื่อนำส่งให้พยาน และรายงานผลการส่งหมายกลับมายังศาล พนักงานอัยการจึงต้องประสานงานกับพนักงานสอบสวน จัดให้มีการติดตามพยานอย่างเป็นระบบ เพื่อให้สามารถนำตัวพยาน ไปศาล ได้ตามกำหนดนัด

ในส่วนของสำนวนคดีที่พนักงานอัยการต้องรับผิดชอบ ต้องมีการปรับปรุงระบบการจ่ายสำนวนคดีและความรับผิดชอบสำนวน มิให้พนักงานอัยการคนเดียวรับผิดชอบสำนวนหลายสำนวนซ้ำซ้อนในวันนัดเดียวกัน เพื่อให้สอดคล้องกับการที่ศาลนัดพิจารณาคดีเรื่องเดียวกันอย่างต่อเนื่องไม่มีการนัดซ้อน ดังนั้น หากพนักงานอัยการได้รับสำนวนหลายสำนวนพร้อมๆ กันในวันเวลานัดเดียวกัน ก็จะต้องคืนสำนวนที่นัดซ้อน หรือมอบหมายให้พนักงานอัยการคนอื่นรับผิดชอบแทน ส่วนในการประสานงานกับพนักงานอัยการในการนัดพิจารณาคดีนี้ โดยหลักการจะไม่มีปัญหา เพราะเมื่อศาลกำหนดนัดพิจารณาคดีต่อเนื่อง โดยศูนย์นัดความเป็นผู้นัดตามคำสั่งศาล ศูนย์นัดความก็จะสอบถามวันว่างของพนักงานอัยการ และมีการกำชับในเรื่องการไม่นัดความซ้ำซ้อนคงมีปัญหาในกรณีที่พนักงานอัยการบางคนมีสำนวนรับผิดชอบมาก ทำให้ไม่มีวันว่างที่จะนัดพิจารณาคดี เรื่องหลังๆ ส่งผลให้การกำหนดวันนัดสำหรับคดีเรื่องหลังนั้นต้องยืดยาวออกไป หรือในบางวันที่พนักงานอัยการจะต้องเป็นเวรในการสอบปากคำผู้ต้องหาเด็กในชั้นสอบสวน หรือในการไปร่วมชั้นสูตรพลิกศพ โดยเฉพาะกรณีที่เป็นเวรวันใดวันหนึ่งในทุกสัปดาห์ จะทำให้ไม่สามารถนัดพิจารณาคดีต่อเนื่องได้

²⁴ ขั้นตอนการปฏิบัติงานระหว่างศาล อัยการ และศูนย์ติดตามพยาน. การประสานงานเพื่อติดตามพยานในคดีอาญา (ส่วนที่ 4) (เอกสารประกอบการประชุมสัมมนา). วันที่ 28-29 กันยายน 2547.

ในทางปฏิบัติ ในส่วนของพนักงานอัยการยังมีข้อขัดข้องอยู่บ้าง ในเรื่องของจำนวนสำนวนคดีที่พนักงานอัยการแต่ละคนต้องรับผิดชอบ ทำให้พนักงานอัยการที่มีสำนวนอยู่ในความรับผิดชอบมาก จะไม่มีวันว่างให้ศาลนัดสืบพยาน หาวินิจฉัยและนัดต่อเนื่องได้ยาก หรือหากนัดได้ก็ต้องนัดออกไปไกล จึงทำให้วันนัดพิจารณาคดีที่อยู่ในความรับผิดชอบของพนักงานอัยการคนนั้นยาวนานเกินไป ทั้งๆ ที่ศาลยังมีวันว่างอยู่ก่อนหน้านั้น

ปัญหาอีกส่วนหนึ่ง คือ ระบบสำนวนคดีติดตัวพนักงานอัยการ กล่าวคือ ในทางปฏิบัติแม้พนักงานอัยการจะย้ายจากสำนักงานประจำศาลแห่งหนึ่งไปประจำอยู่สำนักงานแห่งใหม่แล้ว แต่หากสำนักงานแห่งใหม่อยู่ในเขตจังหวัดเดียวกัน พนักงานอัยการยังคงต้องรับผิดชอบสำนวนที่ค้างพิจารณาอยู่ในสำนักงานเดิมจนกว่าคดีจะเสร็จสิ้น ทำให้การกำหนดนัดพิจารณาคดีของศาลแห่งใหม่ที่พนักงานอัยการย้ายไปปฏิบัติราชการอยู่ขัดข้อง เพราะพนักงานอัยการคนนั้นยังต้องกลับไปสืบพยานคดีเดิมที่ศาลเดิมอยู่ จึงอาจไม่มีวันว่างที่จะมานัดพิจารณาคดีที่ศาลแห่งใหม่

สำหรับเรื่องการประสานงานติดตามพยานนั้น โดยปกติพนักงานอัยการก็จะประสานงานกับพนักงานสอบสวนอยู่แล้ว เพียงแต่ต้องให้ความเอาใจใส่ในการติดตามพยานสอบถามผลการส่งหมายจากพนักงานสอบสวนมากขึ้น และเปลี่ยนแปลงกำหนดเวลาที่จะรายงานศาล โดยต้องรายงานให้ศาลทราบล่วงหน้าถึงข้อขัดข้องของพยาน แทนที่จะรอแถลงต่อศาลในวันนัดพิจารณาคดี²⁵

2.4.2 ทนายความ

ทนายความเป็นผู้ใช้วิชาชีพที่มีความสำคัญยิ่งในกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากทนายความเป็นตัวแทนของประชาชนที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการพิจารณาคดีของศาล การปรับเข้าสู่ระบบการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่องจะสัมฤทธิ์ผลเพียงใด ขึ้นอยู่กับความร่วมมือของทนายความที่สำคัญ เนื่องจากทนายความมิใช่ส่วนราชการ แต่เป็นกลุ่มผู้ประกอบการวิชาชีพอิสระ จึงมีความหลากหลายด้านความคิดเห็น การปรับระบบในเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะระบบการนัดพิจารณาคดี ย่อมกระทบกระเทือนถึงชีวิตความเป็นอยู่และทางทำมาหาได้ในวิชาชีพ จึงต้องอาศัยระยะเวลาพอสมควรในการทำความเข้าใจและรับฟังความคิดเห็น ซึ่งสำนักงานศาลยุติธรรมได้นำข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากสภาทนายความ มาประกอบการพิจารณาปรับปรุง ระบบการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่องให้เหมาะสมยิ่งขึ้นในหลายๆ ด้าน ข้อกังวลของสภาทนายความจากการปรับเข้าสู่ระบบใหม่พอสรุปได้ ดังนี้²⁶

²⁵ กมลชัย รัตนสกาวงศ์ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 50.

²⁶ สำนักงานศาลยุติธรรม ก. (ม.ป.ป.). สรุปผลการดำเนินการประสานงานกับสภาทนายความ โครงการพัฒนาระบบการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่อง (รายงานการประชุม).

1. ปัญหาคติบางประเภทล่าช้ากว่าการพิจารณาคดีในระบบเดิม เช่น คดีร้องขอจัดการมรดก หรือคดีขาดนัด

2. ปัญหาความไม่มั่นใจในการที่ศาลกำหนดมาตรฐานจำนวนพยานที่สืบแต่ละคดีต่อวันว่าศาลจะสามารถปฏิบัติได้จริงหรือไม่ และการที่กำหนดให้สืบพยานให้เสร็จโดยไม่ต้องเลื่อนคดีนั้นจะทำให้ศาลพิจารณาโดยรวบรัด ซึ่งอาจเกิดความไม่รอบคอบในการรับฟังพยานหลักฐานจนเสียความเป็นธรรม

3. ข้อกังวลว่า จำนวนผู้พิพากษาน้อยกว่าปริมาณคดี อาจทำให้คดีที่นัดพิจารณาต่อเนื่องต้องรอลำดับการพิจารณานานเกินไป โดยเฉพาะในคดีอาญาที่จำเลยต้องขังระหว่างพิจารณา ซึ่งหากต้องรอนัดพิจารณานานเกินไป จะกระทบถึงสิทธิเสรีภาพของจำเลย และอาจเสมือนเป็นการบังคับให้จำเลยจำต้องรับสารภาพเพื่อให้คดีเสร็จไปโดยเร็ว โดยยอมรับโทษจำคุกหรือกักขังที่มีระยะเวลาสั้นกว่าเวลาที่ต้องรอการพิจารณาคดี

4. การปรับระบบในบางเรื่องอาจทำให้คู่ความต้องเสียสิทธิบางประการตามกฎหมาย เช่น สิทธิในการยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติม หรือหากบังคับให้มีการแถลงแนวทางดำเนินคดี อาจกระทบถึงสิทธิจำเลยในการที่จะให้การหรือไม่ให้การ

5. การกำหนดนัดพิจารณาต่อเนื่องอาจเป็นเหตุให้มีการเคร่งครัดในการเลื่อนคดีจนเกินไป ทำให้ทนายความโดยเฉพาะทนายขอแรงไม่สามารถช่วยเหลือจำเลยในการต่อสู้คดีได้เต็มที่

นอกจากนี้ ในการประชุมทนายความจังหวัดทั่วประเทศของสภาทนายความได้ข้อสรุปในเรื่องอุปสรรคของการปรับระบบการพิจารณาครบองค์คณะและต่อเนื่องรวม 12 ประการ ซึ่งสภาทนายความได้นำข้อสรุปยื่นเป็นหนังสือต่อประธานศาลฎีกา²⁷ โดยนอกจากข้อสรุปที่สำคัญซึ่งได้สะท้อนผ่านทางสภาทนายความดังกล่าวมาข้างต้น ยังมีข้อสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ปัญหาการขาดเอกภาพของศาล เพราะผู้พิพากษาบางคนเห็นด้วยกับระบบ บางคนไม่เห็นด้วย ทำให้การปฏิบัติไม่สอดคล้องกัน ผู้พิพากษาบางส่วนปฏิบัติตามระบบอย่างเคร่งครัดขาดความยืดหยุ่น ขณะที่บางส่วนไม่ยอมปฏิบัติตามระบบ

ศาลยุติธรรมและสภาทนายความได้ประชุมหารือกันหลายครั้ง และเห็นว่าข้อกังวลดังกล่าว ส่วนใหญ่เป็นกรณีความไม่เข้าใจในระบบของทนายความ ซึ่งสำนักงานศาลยุติธรรมได้ชี้แจงทำความเข้าใจที่ถูกต้อง ดังนี้

1. ปัญหาคติบางประเภทล่าช้า เช่น คดีร้องขอจัดการมรดก และคดีขาดนัด ศาลในภูมิภาคทั่วประเทศส่วนใหญ่สามารถกำหนดวันนัดได้ภายในเวลาไม่เกิน 3 เดือน

²⁷ หนังสือสภาทนายความ ที่สท.1976/2546 ลงวันที่ 8 กันยายน 2546 เรื่อง สรุปผลการประชุมทนายความจังหวัดทั่วประเทศ เรื่อง การปรับระบบงานศาลในการพิจารณาคดีต่อเนื่อง ระบบศูนย์นัดความและระบบก่อนวันนัด.

2. ปัญหาทางปฏิบัติในการกำหนดมาตรฐานการสืบพยานนั้น หากรูปคดีมีความจำเป็น ต้องใช้เวลาสืบพยานมากกว่าที่กำหนดไว้ คู่ความก็สามารถแถลงข้อเท็จจริงให้ศาลทราบและผู้พิพากษา สามารถใช้ดุลพินิจในการกำหนดกรอบวันนัดที่เหมาะสมแตกต่างกันไปจากหลักเกณฑ์ตามมาตรฐาน กลาง ภายใต้การกำกับดูแลของผู้พิพากษาผู้บริหารงานศาลได้

3. ปัญหาผู้พิพากษาไม่เพียงพอ ทำให้อาจต้องรอวันนัดพิจารณาคดีนานเกินไปนั้น ศาลยุติธรรมได้ปรับปรุงระบบการนัดพิจารณาโดยใช้ระบบศูนย์นัดความ ซึ่งจะช่วยเป็นหลักประกัน ว่าคดีที่เข้าสู่ระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่อง จะมีระยะเวลาในการพิจารณาคดีไม่เกิน 1 ปี

4. ความกังวลเรื่องจำเลยอาจเสียสิทธิบางประการตามกฎหมายนั้น ระบบการพิจารณาคดี ต่อเนื่องไม่ทำให้จำเลยต้องเสียสิทธิตามกฎหมาย เพราะเป็นเรื่องการเตรียมคดีตั้งแต่ชั้นแรกก่อน การสืบพยาน หากมีการเตรียมคดีที่ดีแล้ว ความจำเป็นที่จะต้องยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมก็ลดน้อยลง หรือการแถลงแนวทางการดำเนินคดีก็เป็นความร่วมมือในการบริหารจัดการคดี ไม่ใช่การแถลงการณ์ เปิดคดีและไม่เป็นการบังคับจึงไม่ทำให้จำเลยเสียสิทธิตามกฎหมาย

5. ปัญหาเรื่องความเคร่งครัดในการเลื่อนคดีนั้น การเลื่อนคดีจะต้องมีเหตุตามกฎหมาย ส่วนการอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้เลื่อนคดี เป็นดุลพินิจของผู้พิพากษาภายใต้แนวทางที่กฎหมาย กำหนดและบังคับใช้อย่างเสมอภาคกับคู่ความทุกฝ่าย

2.4.3 ผู้พิพากษา

ศาลยุติธรรมเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการพิจารณาครอบงำและต่อเนื่อง แต่ในขณะที่พยายามจะทำความเข้าใจ และให้ความรู้แก่บุคลากรในองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ปัญหา อุปสรรคและข้อโต้แย้งที่เกิดขึ้นภายในศาลยุติธรรมเอง กลับเป็นปัญหาสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่า องค์กรอื่นๆ ในกระบวนการยุติธรรม ความคิดเห็นของผู้พิพากษาที่ไม่ตรงกันในเรื่องนี้ ทำให้เกิด ความไม่เป็นเอกภาพ สร้างความสับสนในการปฏิบัติแก่ผู้พิพากษาและผู้เกี่ยวข้องในคดี จนถือได้ว่า เป็นปัญหาอุปสรรคสำคัญประการหนึ่ง โดยในส่วนของผู้พิพากษานี้ นอกจากข้อโต้แย้งในเรื่อง หลักการของการนัดพิจารณาคดีต่อเนื่องที่ยังมีความคิดเห็นแตกต่างกันว่า จะจัดการประการใด ในเรื่องการพิจารณาคดีครอบงำและต่อเนื่องก็เป็นสิ่งใหม่ ที่ผู้พิพากษาจำนวนหนึ่งยังไม่เห็นความสำคัญ รวมถึงข้อโต้แย้งเรื่องหน้าที่ในการจัดทำมาตรการเสริมในการสืบพยาน โดยเฉพาะการติดตาม ประสานงานพยานที่มีข้อโต้แย้งว่าเป็นหน้าที่ของโจทก์และจำเลยหรือหน้าที่ของศาล²⁸

²⁸ กมลชัย รัตนสกววงศ์ และคณะ. เล่มเดิม หน้า 55.

การนั่งพิจารณาครอบงำและต่อเนื่อง ส่งผลให้ผู้พิพากษาต้องเปลี่ยนบทบาทจากการวางตัวเป็นกลาง (passive) มาเป็นผู้ค้นหาความจริงในคดีให้มากยิ่งขึ้น (active) โดยผู้พิพากษาจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมกับคู่ความในการค้นหาความจริงตั้งแต่ขั้นก่อนการพิจารณาคดี ซึ่งจะต้องมีการปรับบทบาทของผู้พิพากษาที่สำคัญ ดังนี้²⁹

1. การปรับบทบาทในเชิงมหภาค โดยศาลจะต้องปรับบทบาทในเชิงโครงสร้างการทำงาน โดยจะต้องวางระบบการจำแนกประเภทคดี การสร้างกระบวนการประสานงานก่อนวันนัดสืบพยาน การนัดประชุมคดีเพื่อสอบถามประเด็นแห่งคดี แนวทางในการดำเนินคดีตลอดจนความพร้อมของพยานหลักฐานที่คู่ความจะนำมาสืบในวันนัดพิจารณา การสร้างกระบวนการเพื่อลดปริมาณคดีที่จะเข้าสู่การพิจารณาพิพากษาของศาล เช่น การระงับข้อพิพาท ด้วยวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหรืออนุญาโตตุลาการ

2. การปรับบทบาทในเชิงจุลภาค ผู้พิพากษาจะต้องปรับบทบาทเป็นผู้ควบคุมการพิจารณาคดีมากขึ้น จากที่แต่เดิมผู้พิพากษาจะใช้วันนัดสืบพยานเป็นวันแก้ไขปัญหาข้อขัดข้องต่างๆ และที่สุดมักจะต้องเลื่อนคดีออกไป แต่ในระบบใหม่จะไม่สามารถทำเช่นนั้นได้โดยง่าย เนื่องจากในวันนัดสืบพยานนั้น ศาลกำหนดนัดพิจารณาคดีเพียงคดีเดียว ดังนั้น ผู้พิพากษาจึงต้องปรับบทบาทเป็นผู้ควบคุมการพิจารณาคดี โดยจะต้องกำกับแนวทางการดำเนินคดีของคู่ความทุกฝ่ายให้ใช้วันนัดสืบพยานอย่างเหมาะสม และต้องสร้างกระบวนการแก้ไขเหตุแห่งการเลื่อนคดีก่อนถึงวันนัด ถ้าฟังจะเคร่งครัดเกี่ยวกับการเลื่อนคดี หรือเพียงแต่สอบถามระยะเวลาที่คู่ความแต่ละฝ่ายจะใช้ในการสืบพยานในวันนัดพร้อม ไม่อาจถือว่าเป็นผู้บริหารจัดการที่ดี เพราะโดยธรรมชาติแล้วคู่ความจะแถลงต่อศาลเพื่อกำหนดวันนัดพิจารณาคดีโดยเพื่อการขอเลื่อนคดีอยู่แล้ว

เนื่องจากการที่ผู้พิพากษาต้องปรับบทบาทของตนเองดังกล่าว ดังนั้น นอกจากปัญหาอุปสรรคและข้อโต้แย้งจากองค์กรอื่นในกระบวนการยุติธรรมแล้ว บุคลากรในศาลยุติธรรมเอง โดยเฉพาะผู้พิพากษาก็ยังมีข้อสงสัยเกี่ยวกับหลักการและการทำงานในระบบใหม่นี้ และได้สะท้อนความคิดเห็นออกมาแตกต่างกันมีทั้งที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย อย่างไรก็ตาม เมื่อได้มีการอบรมและประสานงานทำความเข้าใจให้ความรู้ผู้พิพากษาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งชี้ให้เห็นถึงข้อกฎหมายที่ถูกต้องก็ทำให้ในส่วนที่มีความคิดเห็นโต้แย้งระบบดังกล่าวลดจำนวนลง และจากตัวเลขสถิติคดีที่ตัดสินชี้ขาดไปในศาลชั้นต้นที่เพิ่มขึ้น ก็แสดงให้เห็นผลสำเร็จของการนำระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องมาใช้ในทางปฏิบัติว่าสามารถทำให้การพิจารณาคดีเสร็จสิ้นได้อย่างรวดเร็วถูกต้อง และเป็นธรรม

²⁹ สืบพงษ์ ศรีพงษ์กุล. (2546). การปรับบทบาทและแนวทางพัฒนาผู้พิพากษาศาลยุติธรรมในการนั่งพิจารณาคดีครอบงำและต่อเนื่อง. หน้า 49.

มากกว่าระบบเดิม ก็ทำให้ผู้พิพากษาส่วนใหญ่มีความมั่นใจในระบบและสามารถทำงานตามระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2.5 การเปรียบเทียบข้อดีและข้อเสียของการนั่งพิจารณาคดีแต่ละระบบ³⁰

2.5.1 การพิจารณาคดีแบบเป็นคราวๆ (Piece-meal trial)

ข้อดี

1. ในแต่ละวันสามารถนัดพิจารณาคดีได้มาก หากมีเรื่องใดไม่พร้อมจะพิจารณาคด้วยเหตุใดๆ ของคู่ความ คดีอื่นยังมีโอกาสได้รับการพิจารณา
2. หากมีการเลื่อนคดีจะไม่สูญเสียวันนัด เพราะมิได้นัดสืบพยานคดีๆ กันไว้ล่วงหน้า

ข้อเสีย

1. การสืบพยานใช้เวลานาน ทำให้ผู้พิพากษาขาดความต่อเนื่องในการรับฟังข้อเท็จจริงในคดีนั้น เพราะการสืบพยานแต่ละปากใช้เวลาห่างกันหลายเดือน ยิ่งไปกว่านั้นคดีส่วนใหญ่จะมีการสับเปลี่ยนผู้พิพากษาและพนักงานอัยการหลายคนกว่าจะพิพากษาคดีเสร็จ เพราะเหตุโยกย้ายประจำปี ผู้พิพากษาหรือพนักงานอัยการที่เข้ามารับคดีต่อไปจะต้องใช้เวลาในการศึกษาข้อเท็จจริงจากเอกสารในสำนวนคดีที่ผู้อื่นทำไว้ก่อนแล้ว ซึ่งอาจเกิดปัญหาหรือข้อผิดพลาดในการดำเนินคดี
2. การเลื่อนคดีหลายๆ ครั้งจนกว่าจะเสร็จการพิจารณา ทั้งยังมีการสับเปลี่ยนผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนด้วยนั้นอาจส่งผลกระทบต่อกรวินิจฉัยชี้แจงนำหนักพยาน เพราะผู้พิพากษาที่สับเปลี่ยนมิได้เห็นอากัปกริยาของพยานที่เบิกความไปแล้ว ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการพิจารณาถึงความน่าเชื่อถือของพยานตามหลักจิตวิทยาพยาน
3. ไม่สามารถคาดหมายได้ว่าคดีหนึ่งๆ จะเสร็จการพิจารณาเมื่อใด ทำให้ผู้เข้ามาเกี่ยวข้องกับวงระบบการทำงานไม่ได้ในเชิงธุรกิจ เป็นผลให้ไม่อาจวางแผนการลงทุนหรือตัดสินใจเลือกวิธีการอื่นแทนการดำเนินคดีในศาล
4. การพิจารณาคดีที่ใช้เวลานานมาก นอกจากจะทำให้คู่ความเสียเวลาเดินทางโดยใช้เหตุแล้วยังส่งผลถึงค่าใช้จ่ายจำนวนที่สูงขึ้น
5. เนื่องจากศาลมีคดีที่ต้องพิจารณาหลายคดีพร้อมกันในวันนัด แต่ละวันคู่ความที่มาศาลต้องรอเพื่อการสืบพยานในแต่ละคราวทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในการพิจารณาคดีในวันนั้นๆ ไม่สามารถบริหารเวลาของตนให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้

³⁰ บุญรอด ตันประเสริฐ. (2544, กันยายน). “การบริหารคดีเพื่อพิจารณาคดีต่อเนื่อง.” *บทบัณฑิตย์*, 57, 3. หน้า 58-60.

6. เมื่อมีการนัดพิจารณาคดีมากเกินไปกว่าความสามารถที่จะพิจารณาได้ในแต่ละวัน เป็นผลให้มีผู้คนจำนวนมากต้องมาศาลเพียงเพื่อให้ศาลอนุญาตให้เลื่อนคดีไป ทำให้เกิดความแออัด บรรยากาศการทำงานวุ่นวายส่งผลถึงการเจรจาของคู่ความ การไกล่เกลี่ยทำได้ยาก

7. พยานผู้เชี่ยวชาญยังไม่ได้รับการจัดการดูแลที่ดีพอ ทำให้เกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อการมาศาล โดยเฉพาะหากศาลเลื่อนการพิจารณาคดีออกไป ทำให้พยานเหล่านี้เบื่อหน่าย ไม่อยากให้ความร่วมมือในการมาศาลอีก ซึ่งต่อมากลายเป็นสาเหตุหนึ่งของการเลื่อนการพิจารณา

8. การอนุญาตให้เลื่อนการพิจารณาไม่มีเหตุผลหนักแน่นเพียงพอด้วย เพราะ ผู้พิพากษา ไม่มีเวลาเพียงพอที่จะตรวจสอบเหตุผลและข้อเท็จจริงในการขอเลื่อนการพิจารณาคดีในคดีใดคดีหนึ่ง ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะยังมีคดีอื่นรอการพิจารณาในวันนัดอีกหลายคดี ซึ่งส่งผลให้คู่ความ ฝ่ายที่ไม่สุจริตอาศัยโอกาสนี้ขอเลื่อนการพิจารณาคดีเพื่อประวิงคดีได้

2.5.2 การพิจารณาคดีต่อเนื่อง (Continuous trial)

ข้อดี

1. ระยะเวลาที่ใช้ในการพิจารณาคดีถูกกำหนดไว้แน่นอนว่าจะเริ่มเมื่อใดและจะเสร็จเมื่อใด เป็นการวางแผนดำเนินคดีไว้ล่วงหน้าตลอดเรื่อง

2. การพิจารณาคดีไม่ถูกแทรกแซงเวลาจากคดีอื่น ทำให้ศาลและคู่ความไม่ต้องเตรียมคดีบ่อยๆ

3. ความจำในเรื่องการดำเนินเรื่องทั้งคู่ความและผู้พิพากษาคดี ผู้พิพากษาสามารถเอาใจใส่ในคดีนั้นเต็มที่ และมองเห็นภาพรวมของข้อเท็จจริงได้รวดเร็วและง่ายขึ้น

4. ลดความแออัดและความสับสนวุ่นวาย ทั้งในบริเวณศาลและห้องพิจารณาลง เป็นหลักประกันว่าองค์คณะพิจารณาคดีเป็นชุดเดียวกับองค์คณะที่ทำคำพิพากษา

ข้อเสีย

1. การเรียงลำดับการพิจารณาคดี อาจทำให้ระยะเวลาที่รอก่อนนาน และส่งผลกระทบต่อพยานหลักฐาน ในเรื่องความพร้อม และอาจทำให้พยานหลักฐานถูกทิ้งไว้เป็นเวลานาน กว่าจะได้หยิบยกขึ้นมาพิจารณา

2. เป็นภาระแก่คู่ความในการเตรียมคดี เพราะเมื่อถึงกำหนดนั่งพิจารณาแล้ว ระยะเวลาในช่วงที่เหลือมีไม่มาก โอกาสที่จะเลื่อนคดีทำได้ยาก และบางคดีเป็นการยากที่จะเตรียมคดีได้สมบูรณ์ทั้งหมดก่อนพิจารณา โดยเฉพาะในคดีอาญา ฝ่ายจำเลยที่จะนำสืบหักล้างพยาน โทษกันั้นยังไม่ทราบข้อเท็จจริงที่โจทก์จะนำสืบทั้งหมดอาจเตรียมคดีได้ไม่สมบูรณ์

3. การเรียงลำดับการพิจารณา ทำให้คดีที่ฟ้องหลัง ต้องรอลำดับการสืบพยาน กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของจำเลยที่ไม่ได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวระหว่างพิจารณา

4. ในแต่ละวันนัดคดีได้น้อย หากไม่มีการพิจารณา ด้วยเหตุการให้เลื่อนคดี หรือเหตุอื่นใดก็ตาม และจะทำให้เสียวันนัดในวันนั้นๆ ไป

5. การกำหนดวันนัดติดต่อกันทำได้ยาก เพราะคู่ความทุกฝ่าย และศาลไม่สามารถหาวันว่างติดต่อกันให้ตรงกันได้

6. ความจำเป็นในการต้องขอสืบพยานก่อนอาจมีมากขึ้น เพราะหากรอให้ถึงวันนัดในอีก 1 หรือ 2 ปีข้างหน้า อาจทำให้ไม่สามารถสืบพยานได้ และหากกรณีเช่นนี้มีเพิ่มมากขึ้นหรือต้องทำกันเป็นส่วนมากก็จะทำให้กระบวนการพิจารณาคดีต่อเนื่องไม่เป็นประโยชน์หรือไม่อาจกระทำได้อีกต่อไป

2.5.3 การพิจารณาคดีแบบกำหนดวันสิ้นสุดการพิจารณา (Time frame trial)

ข้อดี

1. หากมีการเลื่อนคดีในนัดใดนัดหนึ่ง จะไม่กระทบต่อตารางเวลาในการนัดพิจารณาคดีของศาล เนื่องจากวันนัดในครั้งหน้ายังมีระยะเวลาห่างออกไป พอทำให้คู่ความสามารถนำพยานหลักฐานอื่นมาสืบได้ และในวันทำการถัดไปศาลจะนัดพิจารณาคดีอื่นซึ่งอาจพร้อมพิจารณาก็ได้

2. การหาวันนัดของคู่ความและศาลทำได้โดยง่าย เพราะว่ามีได้นัดติดต่อกันทุกวัน

ข้อเสีย

1. ไม่มีหลักประกันว่า ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีจะได้ชี้ขาดตัดสินคดีนั้น หากคดีใดกำหนดวันสิ้นสุดการพิจารณาคดี หลังจากวันที่ผู้พิพากษานั้นพ้นจากหน้าที่ ย่อมทำให้ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีไม่ได้เป็นผู้ตัดสินชี้ขาดคดีตามเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญ

2. การสืบพยานมีความเสี่ยง เมื่อถึงวันนัดอาจต้องมีการเตรียมคดีใหม่

3. ในระหว่างการพิจารณาคดีใดคดีหนึ่ง จะมีคดีอื่นแทรกการพิจารณาอยู่ตลอดเวลา ทำให้วัตถุประสงค์ของระบบองค์กรคณะที่ต้องการให้ผู้พิพากษาได้มีการดูแลและกานอำนาจเพื่อการวินิจฉัยชี้ขาดคดีเป็นไปด้วยความรอบคอบ จึงไม่อาจเกิดขึ้นได้

บทที่ 3

ระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะของศาลในต่างประเทศ

3.1 การพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะในศาลของประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกาได้เริ่มมีความคิดเกี่ยวกับเรื่องการบริหารจัดการคดี โดยก่อนที่จะมีการปฏิรูประบบการพิจารณาคดีของศาลในประเทศสหรัฐอเมริกาในช่วงปี ค.ศ. 1960-1980 ศาลในประเทศสหรัฐอเมริกาประสบปัญหาในการพิจารณาคดี กล่าวคือ การพิจารณาคดีต่างๆ ใช้เวลานานและเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีมาก จากการศึกษาพบว่า สภาพการณ์ในขณะนั้นคล้ายกับในประเทศอังกฤษ คือ ทนายความจะเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการกำหนดวันนัดพิจารณาคดีของศาลและระยะเวลาที่ใช้ในการพิจารณาคดี ทนายความจะเป็นผู้กำหนดว่า เมื่อใดที่จะทำการค้นหายานหลักฐานก่อนการพิจารณาคดี (Pre-trial discovery) และควรกระทำอย่างไร เมื่อใดจะเริ่มพิจารณาคดี และที่สำคัญที่สุด คือ จะเริ่มพิจารณาคดีกันอย่างไร ทนายความจะเป็นผู้ตัดสินใจว่า ควรจะส่งบันทึกคำให้การเป็นลายลักษณ์อักษร (written interrogatories) ให้กับทนายความฝ่ายตรงข้ามหรือไม่และส่งเมื่อใด เมื่อใดควรที่จะมีการบันทึกคำพยานล่วงหน้าไว้ก่อนพิจารณา (Pre-trial deposition) และเมื่อใดคดีจึงจะพร้อมสำหรับการเริ่มพิจารณาคดี เมื่อได้ดำเนินการในขั้นตอนต่างๆ ก่อนการพิจารณาคดีเสร็จเรียบร้อยแล้ว ทนายความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายก็จะยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อให้เริ่มทำการพิจารณาคดี และในขั้นตอนนั้นเท่านั้นที่ผู้พิพากษาจะเริ่มเข้ามาเกี่ยวข้องกับคดีด้วยการบรรจุคดีนั้นเข้าไปในสารบบความ² ต่อมาจึงเกิดแนวความคิดว่า ผู้พิพากษาควรมีบทบาทมากขึ้นในการควบคุมการกำหนดวันนัดพิจารณาคดี และกำหนดระยะเวลาในการพิจารณา โดยไม่ปล่อยให้ทนายความมีบทบาทเช่นเดิม ดังนั้น จึงมีการใช้วิธีการบริหารจัดการคดีรูปแบบใหม่ (Case management) โดยมีแนวความคิดว่าศาลมีหน้าที่คุ้มครองประโยชน์ของประชาชน โดยต้องมีบทบาทในเชิงรุกในการพิจารณาคดี เพื่อให้คดีเสร็จสิ้นไปโดยเร็ว นับแต่เริ่มฟ้องคดีจนมีคำพิพากษา ศาลจะต้องเข้าไปมีบทบาทนับแต่เริ่มแรก โดยจะต้องมีการวางแผนตั้งแต่เริ่มคดี ในปัจจุบันศาลส่วนใหญ่ทั้งในสหพันธรัฐและมลรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ในเมือง ผู้พิพากษาเกือบทุกคนจะใช้เทคนิคในการบริหารงานคดีอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือ

² Jame G.Apple. (2545, มีนาคม). “การบริหารงานคดีในศาลของประเทศสหรัฐอเมริกา.” *บทบัญญัติ*, 58, 1. หน้า 64.

มากกว่านั้น เป็นที่เข้าใจว่า การบริหารงานคดี หมายถึง การที่ผู้พิพากษามีบทบาทในเชิงรุกในกระบวนการก่อนการพิจารณาคดี เพื่อช่วยให้คดีสามารถดำเนินการต่อไปได้ตามระบบ ผู้พิพากษาที่ยอมรับ การปฏิบัติตามหลักการบริหารงานคดีแห่งอย่างสมบูรณ์ โดยจะเข้ามาควบคุมคดีทันทีภายหลังจากที่มีการยื่นฟ้อง กำหนดกระบวนการและกิจกรรมต่างๆ ที่ต้องกระทำก่อนฟ้อง ตัดสินใจว่า ควรจะเริ่มพิจารณาคดีเมื่อใด และกำหนดวันพิจารณาคดีที่แน่นอน ต่อมา มีการกำหนดหลักการดังกล่าวไว้อย่างชัดเจน เป็นหลักเกณฑ์ของวิธีพิจารณาคดี คือ The Federal Rules of Civil Procedure ข้อ 16 คือ ศาลจะถือหลัก จากกฎข้อ 16 ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งให้อำนาจศาลในการที่จะนัดให้คู่ความมาพร้อมกัน ก่อนการพิจารณาเพื่อวางแผนการดำเนินคดีในขั้นตอนต่างๆ (Pre-trial Conference) รวมทั้งออกคำสั่ง ในเรื่องระยะเวลา (Scheduling Order) ที่คู่ความต้องปฏิบัติในแต่ละขั้นตอน ซึ่งอาจจะเป็นการแก้ไข เพิ่มเติมคำฟ้องและคำให้การ การค้นหาพยานหลักฐานของทั้งสองฝ่าย การส่งพยานเอกสาร การกำหนดประเด็นข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายในคดีและวันเวลาการพิจารณา เมื่อถึงกำหนดเวลา ดังกล่าว เมื่อศาลมีคำสั่งแล้วจะเปลี่ยนแปลงไม่ได้ เว้นแต่แสดงให้ศาลเห็นถึงเหตุผลอันสมควร ความไม่พร้อมของศาล หรือเป็นข้อที่ได้อบรมอนุญาตโดยกฎหมายหรือผู้พิพากษา

3.1.1 การประชุมก่อนการพิจารณา (Pre-trial Conference)

ในคดีใดๆ ศาลอาจมีดุลยพินิจแจ้งไปยังทนายความเพื่อให้คู่ความปรากฏตัวต่อศาล เพื่อประชุมร่วมกันก่อนการสืบพยานในศาล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ³

- กระตุ้นให้มีการจัดการในการฟ้องคดี
- เพื่อเป็นการสร้างระบบ และควบคุมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้คดีไม่ถูกหน่วงเหนี่ยวไว้ เนื่องจากการขาดการจัดการที่ดี
- สนับสนุนให้การกระทำในขั้นตอน Pre-trial มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อจัดการดำเนิน กระบวนการพิจารณาที่ไม่จำเป็นออกไป
- ส่งเสริมคุณภาพของการพิจารณาโดยให้มีการเตรียมพร้อมโดยตลอด
- อำนวยความสะดวกเพื่อให้มีการตกลงประนีประนอมยอมความกันในคดี

3.1.1.1 การกำหนดวันนัดและการวางแผน

การวางข้อกำหนดให้มีการประชุมก่อนการสืบพยานในศาลนี้ ศาลจะกระทำ โดยมีเป้าหมายที่จะจัดให้มีการดำเนินการในเรื่องพิเศษเฉพาะอย่างจำนวนหนึ่ง⁴ เช่น การจัดรูปแบบ และทำให้ประเด็นง่ายขึ้นรวมถึงการกำจัดข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ที่ไม่จำเป็น การดำเนินการ

³ Federal Rules of civil Procedure Article 16 (A).

⁴ ภาณุ รังสีสหัส. (2542, มกราคม-มิถุนายน). “กระบวนการใหม่ในการพิจารณาคดี.”

ในเรื่องการค้น หาข้อเท็จจริงก่อนการสืบพยานในศาล (The arrangement of discovery procedures) ความเป็นไปได้ในการได้มาซึ่งการยอมรับข้อเท็จจริงและเอกสาร (The possibility of obtaining admissions of facts of document) เพื่อที่จะไม่ต้องสืบพยานในประเด็นที่ไม่สำคัญ

ทั้งนี้การจัดการประชุมก่อนการพิจารณาเช่นว่านี้ อาจจัดขึ้นในเวลาใดๆ หลังจากที่ยื่นคำคู่ความของกลุ่มความทั้งสองฝ่ายได้เสร็จสิ้นลงแล้วก็ได้ แต่ต้องมีขึ้นก่อนการเริ่มต้นสืบพยานในศาลและในการสรุปผลการประชุม ทัศนคติของกลุ่มความทั้งสองฝ่ายจะต้องกว้าง และเห็นชื่องในรายงานการประชุมเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ตามที่ได้ตกลงกัน จุดมุ่งหมายของการวางข้อกำหนดดังกล่าวนี้ ก็เพื่อที่จะเร่งการพิจารณาคดีและลดค่าใช้จ่ายด้วยการขจัดเสียซึ่งพยานหลักฐานในเรื่องที่ไม่ได้เป็นประเด็นในการโต้เถียงกันอย่างแท้จริง

ในวันประชุมก่อนการสืบพยานในศาลนี้ อย่างน้อยจะต้องมีทัศนคติคนใดคนหนึ่ง ในคณะทนายความของกลุ่มความแต่ละฝ่ายมาร่วมในการประชุมก่อนการพิจารณา และจะต้องได้รับมอบอำนาจที่จะตัดสินใจยอมรับประเด็นต่างๆ ที่จะมาถกเถียงกันในการประชุมร่วมกันก่อนการพิจารณานี้ ในกรณีมีเหตุสมควรศาลก็อาจแจ้งให้คู่ความมาปรากฏตัวต่อศาล หรืออาจจะโทรศัพท์พูดคุยกับคู่ความโดยตรงเพื่อที่จะทำความเข้าใจความตกลงในข้อพิพาท

สรุปแล้วการประชุมก่อนการสืบพยานในศาล มีลักษณะเกี่ยวกับการนัดพร้อมเพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินคดีนั้น มีวัตถุประสงค์ส่วนหนึ่ง คือ การขจัดเสียซึ่งพยานหลักฐานในเรื่องที่ไม่ได้เป็นประเด็นในการโต้เถียงอย่างแท้จริง โดยวัตถุประสงค์ดังกล่าว เป็นผลมาจากความคิดที่ว่าถ้าฟังคำฟ้องคำให้การ และพยานหลักฐาน ที่คู่ความจะยื่นต่อศาลนั้น ไม่อาจแสดงให้เห็นถึงข้อเท็จจริงทั้งหมดในคดีที่เกิดขึ้นออกมาได้ และการที่จะรอให้มีการสืบพยานในศาลเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงทั้งหมดมาเพื่อการวินิจฉัยและพิพากษาคดีนั้นอาจทำให้การพิจารณาคดีล่าช้า เพราะต้องสืบพยานกันยาวนานเกินไป จึงต้องมีกระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงก่อนการสืบพยาน (Discovery) เสียก่อน รวมทั้งกระบวนการอื่นๆ ที่คู่ความมักจะไปขอดำเนินการในระหว่างสืบพยานซึ่งทำให้การสืบพยานล่าช้าออกไปอีกด้วย

3.1.1.2 การประชุมนัดสุดท้ายก่อนการสืบพยานในศาล (Final Pre-trial Conference)

การกำหนดวันประชุมก่อนการสืบพยานในศาลอาจมีหลายครั้งก็ได้ แต่ต้องกำหนดว่าวันสุดท้ายจะมีเมื่อใดตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 16 (D) ของ Federal Rules of civil procedure โดยการประชุมนัดสุดท้ายก่อนการสืบพยานในศาล จะทำขึ้นใกล้กับวันนัดพิจารณา ผู้เข้าร่วมในการประชุมจะต้องกำหนดแผนการในการพิจารณา ซึ่งรวมถึงวิธีการจัดการหรือสนับสนุนการยอมรับพยานหลักฐาน การประชุมจะต้องมีทัศนคติในคณะทนายความของกลุ่มความอย่างน้อยหนึ่งคน ซึ่งจะต้องเป็นผู้มาดำเนินการนี้ให้ตัวความที่ไม่ได้มาศาล

ในการประชุมร่วมกันก่อนการพิจารณานี้ อาจจะทำให้ศาลออกคำสั่งต่างๆ ออกมา ซึ่งเรียกว่า Pre-trial order คำสั่งเหล่านี้จะถูกกำหนดขึ้นมา เพื่อเป็นสิ่งช่วยควบคุมเหตุการณ์ต่างๆ ที่จะดำเนินไปในระหว่างการพิจารณาคดี ซึ่งคำสั่งเหล่านี้อาจถูกแก้ไขโดยคำสั่งอื่นๆ ที่ออกมา ภายหลัง แต่อย่างไรก็ตาม คำสั่งต่างๆ ที่ออกมาภายหลังการประชุมนัดสุดท้ายก่อนการสืบพยาน ในศาลนั้นอาจจะสามารถเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ โดยวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความอยุติธรรม ซึ่งจะเกิดแก่การดำเนินคดีต่อไปเท่านั้น

3.1.1.3 บทลงโทษ (Sanction)

ส่วนบทลงโทษ กรณีคู่ความหรือทนายความของคู่ความฝ่ายใด ไม่ปฏิบัติตามตารางเวลาหรือคำสั่ง Pre - trial order หรือไม่มาปรากฏตัวในนามของคู่ความตามตารางเวลา หรือตามที่นัดประชุมก่อนการสืบพยานในศาล หรือหากคู่ความหรือทนายของคู่ความไม่ได้เตรียมตัว ที่จะเข้าร่วมการประชุม หรือหลีกเลี่ยงที่จะเข้าประชุม หรือมาประชุมโดยที่มีความไม่สุจริต ศาลสามารถ ออกคำสั่งที่อยู่ภายใต้มาตรา 37 (b) (2), (b), (c), (d) โดยอาจจะมิบังคับกับอีกฝ่ายประกอบด้วย กล่าวคือ ศาลอาจจะเรียกให้คู่ความหรือทนายความที่เป็นตัวแทนของคู่ความ หรือทั้งตัวคู่ความและ ทนายความชำระค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น เนื่องจากการ ไม่ปฏิบัติตามกฏนี้ ซึ่งรวมถึงค่าธรรมเนียม ทนายความด้วย เว้นแต่ศาลจะพบว่า การที่ไม่ปฏิบัติตามไม่ก่อให้เกิดความเสียหายมาก หรือมี เหตุการณ์อื่นที่อาจจะทำให้การสั่งให้ชำระค่าเสียหายนั้นเกิดความไม่เป็นธรรมขึ้น

ดังนั้น ในประเทศสหรัฐอเมริกา หากใช้ Discovery ร่วมกับการประชุมร่วมกัน ก่อนการสืบพยาน Pre-trial conference แล้ว ก็จะทำให้ประเด็นปัญหาในเรื่องข้อเท็จจริงแคบลง อันส่งผลให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นพิจารณาเป็นไปโดยความรวดเร็วยิ่งขึ้น

3.1.2 การบันทึกคำพยาน

ปัจจุบันศาลสหรัฐใช้เครื่องมือที่เรียกว่า Electronic sound recording ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เทปบันทึกเสียง (tape record) และ digital audio recording technology ซึ่งเป็นเทคโนโลยี สมัยใหม่ที่มีการใช้อย่างกว้างขวาง และเทคโนโลยีนี้จะบันทึกเสียงของพยานไว้ในโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ผู้พิพากษาสามารถเปิดฟังคำให้การพยานจากคอมพิวเตอร์ จากข้อมูลสถิติพบว่า เทคโนโลยีต่างๆ เหล่านี้ประหยัดเวลาในการพิจารณาคดีอย่างมาก ทำให้การดำเนินคดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ช่วยลดขั้นตอน เวลา และค่าใช้จ่ายของประชาชนในการดำเนินกระบวนการพิจารณา⁵

⁵ สำนักงานข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม. (2545, กรกฎาคม-กันยายน). “การพัฒนาระบบงานศาล ในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศไทย.” *บทบัญญัติ*, 58, 3. หน้า 36.

3.1.3 กระบวนการ Pre-trial Discovery

กระบวนการ Pre-trial Discovery เป็นกระบวนการที่พยายามขจัดความล่าช้าของการดำเนินกระบวนการพิจารณา โดยการจำกัดขอบเขตของปัญหาข้อเท็จจริง และประเด็นพิพาทในคดี⁶ หรือเป็นการตัดทอนประเด็นข้อพิพาทในคดีให้น้อยลง อันจะทำให้เป็นผลประการหนึ่งที่จะทำให้คู่ความเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีน้อยลง เนื่องจากไม่ต้องใช้เวลาในการดำเนินคดีทั้งคดีมากเกินไป⁷

กระบวนการ Pre-trial Discovery จึงเป็นการค้นหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน เพื่อการตัดทอนพยานหลักฐานบางอย่าง ที่คู่ความนำมาเสนอแล้วศาลเห็นว่าพยานหลักฐานในเรื่องนั้น ไม่ได้เป็นประเด็นในการโต้เถียงกันอย่างแท้จริง ซึ่งจุดมุ่งหมายของกระบวนการนี้เป็นไปตามหลักการของการทำให้กระบวนการพิจารณากระชับ (Principle of Concentration) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ให้กระบวนการพิจารณาสามารถดำเนินการไปได้ด้วยความรวดเร็วยิ่งขึ้น โดยในประเทศสหรัฐอเมริกาพบว่ากรณีที่มีการมีกระบวนการ Pre-trial Discovery ทำให้ 90 เปอร์เซ็นต์ของคดีแพ่งไม่ขึ้นไปถึงขั้นพิจารณา (trial)

ในประเทศสหรัฐอเมริกาและอังกฤษจึงมีกระบวนการ Discovery ซึ่งแม้จะมีรายละเอียดที่ต่างกันอยู่บ้าง แต่มีวัตถุประสงค์หลักที่เหมือนกัน คือ ต้องการให้คู่ความแต่ละฝ่ายได้ทราบข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อที่จะได้มีโอกาสโต้แย้งคัดค้านหรือต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่

วิธีการค้นหาข้อเท็จจริงก่อนพิจารณานี้ ในปัจจุบันมีอยู่ 5 ประการ คือ

3.1.3.1 กระบวนการสืบพยานนอกศาลก่อนการสืบพยานในศาล (Deposition)

เป็นวิธีการสืบพยานนอกศาล ก่อนการสืบพยานในศาล โดยการกำหนดให้คู่ความทั้งสองฝ่ายหรือทุกฝ่ายสามารถไปดำเนินการสืบพยานกันเองนอกศาล โดยมีการซักถามถามค้าน และถามดิ่ง เช่นเดียวกับการสืบพยานในศาล ซึ่งอาจเป็นการดำเนินการในสำนักงานทนายความ ในห้องประชุม หรือในสถานที่ใดๆ ที่คู่ความตกลงกันได้⁸

⁶ Delmar Karlen, Robert Meisenholder, George Neff Stevens and Allan D. Vestal. (1977).

Civil Procedure: Case and Material. p. 391.

⁷ Oscar G. Chase. (1988). "Civil Litigation Delay in Italy and the United States." *The American Journal of Comparative Law*, vol. 36. p. 41.

⁸ กานู รังสีสหัส. เล่มเดิม. หน้า 142.

กระบวนการสืบพยานนอกศาลก่อนการสืบพยานในศาลนี้มี 2 ประเภท คือ

1) การสืบพยานนอกศาลโดยการซักถามด้วยวาจา (Deposition upon oral examination) ซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 30 ของ Federal Rules of Civil Procedure วิธีการนี้เป็นวิธีที่เปิดโอกาสให้ทนายความของกลุ่มความ สามารถตั้งคำถามแก่บุคคลใดๆ ไม่ว่าจะส่วนตัวความเอง หรือในเรื่องที่เกี่ยวกับเนื้อหาของคดี บุคคลเช่นนี้เรียกว่า “ผู้ให้การพยาน” (deponent) ซึ่งจะถูกดำเนินการภายใต้คำสาบานของตน โดยเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ ซึ่งอาจเป็นพยานบุคคลที่มีอำนาจตามกฎหมาย หรือบุคคลที่คู่ความทั้งสองฝ่ายตกลงร่วมกันให้ทำหน้าที่นี้ได้ และคู่ความทั้งสองฝ่ายจะเป็นผู้กำหนดหรือแต่งตั้ง “ผู้บันทึก” (reporter) ให้ทำหน้าที่บันทึกคำถาม คำตอบ และคำคัดค้านใด ในการสืบพยานนั้น และเมื่อการสืบพยานนอกศาลเสร็จสิ้นลง ผู้บันทึกจะต้องเตรียมบันทึกนั้น ให้ผู้ให้การเป็นพยานลงลายมือชื่อ โดยบันทึกดังกล่าวนี้สามารถนำมาใช้อ้างอิงเป็นพยานหลักฐานในคดีได้

2) การสืบพยานนอกศาลโดยการซักถามเป็นลายลักษณ์อักษร (Deposition upon written Question) ซึ่งบัญญัติในมาตรา 31 ของ Federal Rules of Civil Procedure วิธีนี้เป็นวิธีที่คู่ความอาจส่งคำซักถาม ถามค้าน และคำถามตั้งเป็นลายลักษณ์อักษรไปยังบุคคลใดๆ และคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้ตามลำดับขั้นตอนของการสืบพยาน โดยมีหลักเกณฑ์เรื่องกำหนดระยะเวลาของการส่งคำซักถาม การส่งคำถามและการส่งคำถามตั้งดังกล่าว ซึ่งจะมีผลทำให้คำถามและคำตอบที่ได้รับกลายเป็นพยานหลักฐานในคดีได้ต่อไป

3.1.3.2 กระบวนการสอบถามข้อเท็จจริงระหว่างคู่ความ (Interrogatories to parties)

บัญญัติอยู่ในมาตรา 33 ของ Federal Rules of Civil Procedure วิธีการนี้ หมายถึง การมีหนังสือไปยังคู่ความฝ่ายตรงข้าม เพื่อสอบถามข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งอย่างใดซึ่งคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง มีหน้าที่จะต้องตอบมา ส่วนมากใช้ในการสอบถามข้อเท็จจริงและที่อยู่บุคคลที่รู้ข้อเท็จจริงในเรื่องนั้นๆ หรือข้อเท็จจริงต่างๆ ในคำคู่ความเพื่อให้ประเด็นในคดีกระจ่างชัด

การสอบถามข้อเท็จจริงระหว่างคู่ความ (Interrogatories) ต่างจากการสืบพยานนอกศาลโดยการซักถามเป็นลายลักษณ์อักษร (Deposition upon written Question) ตรงที่การสอบถามข้อเท็จจริงระหว่างคู่ความนี้จะมีไปถึงคู่ความโดยตรงไม่ใช่ไปยังพยาน⁹ ดังนั้น การสอบถามข้อเท็จจริงระหว่างคู่ความ (Interrogatories) นี้ จะเป็นประโยชน์อย่างมากที่จะค้นหาถึงข้อมูลในองค์กรซึ่งจำเป็นต้องมีการค้นคว้าบันทึกต่างๆ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งใช้ในการถามข้อเท็จจริงและที่อยู่บุคคลที่รู้ข้อเท็จจริงในเรื่องนั้นๆ รวมทั้งการสอบถามเกี่ยวกับพยานเอกสารของคู่ความฝ่ายตรงข้าม หรือข้อเท็จจริงต่างๆ

⁹ Mary Kay Kane. (1991). *Civil Procedure in a nutshell*. p. 133.

ในคำคู่ความเพื่อให้ประเด็นในคดีกระจ่างขึ้น¹⁰ วิธีการนี้เป็นวิธีการที่ประหยัดที่สุดในการรวบรวมข้อมูล¹¹ เพราะไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอะไร นอกจากจัดเรียงคำถามซึ่งขึ้นอยู่กับผู้ตั้งคำถามและวิธีการนี้อาจจะใช้ได้ในทุกเวลา โดยอาจจะทำเป็นหมายหรือคำร้อง และไม่จำกัดจำนวนครั้ง การสอบถามข้อเท็จจริงระหว่างคู่ความ (Interrogatories) ปกติจะไม่นำมาใช้เป็นพยานหลักฐานในระหว่างการพิจารณาการยอมรับนั้นขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์พยานหลักฐานของศาล

ประโยชน์ที่ได้จากการสอบถามเช่นนี้ ก็คือ เมื่อคำตอบที่ได้มานั้นตรงกันกับข้อมูลของคู่ความฝ่ายที่สอบถาม ก็เท่ากับเป็นการรับข้อเท็จจริงกันไปในตัว คู่ความฝ่ายที่สอบถามสามารถนำคำตอบนั้นไปใช้อ้างเป็นพยานหลักฐานในคดีได้ เป็นผลให้ไม่ต้องนำสืบข้อเท็จจริงส่วนนั้นอีก ถ้าคำตอบที่ได้มานั้นไม่ตรงกันกับข้อมูลของคู่ความฝ่ายที่สอบถาม คู่ความฝ่ายที่สอบถามก็สามารถกำหนดประเด็นที่ฝ่ายตนจะนำสืบพยานได้ กระบวนการเช่นนี้ จึงเป็นการช่วยขจัดข้อเท็จจริงที่ไม่จำเป็นในการสืบพยานได้เป็นอย่างดีอีกวิธีหนึ่ง อย่างไรก็ตาม กระบวนการนี้ไม่อาจนำมาใช้ในการทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลจากบุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่คู่ความ

3.1.3.3 กระบวนการแสดงพยานเอกสารและวัตถุพยาน (Production of Documents and Things and Entry upon Land for Inspection and other Purposes)

บัญญัติในมาตรา 34 ของ Federal Rules of Civil Procedure หมายถึง วิธีการที่คู่ความสามารถเข้าถึงเอกสารและวัตถุอื่นๆ ที่อยู่ภายใต้ความครอบครองของตนเอง¹² วิธีการนี้เปิดโอกาสให้คู่ความมีสิทธิที่จะตรวจสอบความถูกต้องแท้จริง ตลอดจนสิทธิที่จะขอสำรวจเอกสารที่จะใช้เป็นพยาน

ในกระบวนการนี้ คู่ความฝ่ายใดที่ส่งคำร้องไปยังคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง ก็เพื่อวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ

1) เพื่อส่งหรืออนุญาตให้คู่ความฝ่ายที่ร้องขอหรือบุคคลอื่นในนามของผู้ร้องขอตรวจสอบและทำสำเนาเอกสารต่างๆ รวมถึงการเขียนภาพกราฟ แผนผัง ภาพถ่าย และการเก็บข้อมูลอื่นๆ ซึ่งข้อมูลนั้นอาจจะได้รับมา หรือแปล หรือสอบสวน เพื่อให้ได้มา หรือเพื่อจะตรวจสอบหรือทำสำเนาทดสอบ หรือสุ่มตัวอย่างในสิ่งใดๆ ก็ตาม ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาภายใน Rule 26 (b) และสิ่งนั้นอยู่ในความครอบครองควบคุมดูแลของคู่ความที่ได้รับคำร้องขอ หรือ

¹⁰ Charles Alan Wright. (1983). *The Law of Federal Court*. p. 576.

¹¹ Roger S.Haydock, david F. Herr and Jeffrey W.Stempel. (1992). *Fundamentals of Pretrial Litigation* p. 345.

¹² Mary Kay Kane. Op.cit. p. 135.

2) เพื่อที่จะได้รับอนุญาตให้เข้าไปในที่ดินหรือทรัพย์สินอื่นที่อยู่ในความครอบครองหรือควบคุมของกลุ่มความที่อยู่ในความร้องขอ เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบ ประเมิน สังเกตการ ถ่ายภาพ ทดสอบ สุ่มตัวอย่าง ทรัพย์สิน หรือสิ่งของใดๆ หรือกระบวนการใดๆ ภายใต้ Rule 26 (b)

3.1.3.4 กระบวนการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ (Physical and Mental Examination)

บัญญัติในมาตรา 35 ของ Federal Rules of Civil Procedure ในกรณีที่สภาพร่างกายหรือจิตใจของกลุ่มความเป็นประเด็นในคดี เช่น โจทก์ได้รับบาดเจ็บเพียงใด กลุ่มความมีสิทธิที่จะขอให้ผู้ได้รับบาดเจ็บนั้นไปตรวจสภาพร่างกายและจิตใจจากแพทย์ที่กลุ่มความฝ่ายนั้นกำหนด หรือขอรายงานการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจของแพทย์ซึ่งได้เคยทำการตรวจรักษาไว้ เนื่องจากการตรวจสภาพร่างกายและจิตใจนี้ ย่อมมีผลกระทบต่อกระบวนถึงสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลหลายประการ จึงต้องมีการร้องขอศาลเพื่อให้มีคำสั่งก่อน และศาลจะมีคำสั่งอนุญาตก็แต่เฉพาะในกรณีจำเป็นเท่านั้น

3.1.3.5 กระบวนการขอให้กลุ่มความอีกฝ่ายรับรองข้อเท็จจริง (Requests for Admissions)

บัญญัติในมาตรา 36 ของ Federal Rules of Civil Procedure เป็นวิธีการสำคัญที่มีผลต่อการจำกัดประเด็นข้อพิพาทต่างๆ ให้น้อยลง วิธีการนี้อนุญาตให้กลุ่มความมีสิทธิแจ้งเป็นหนังสือไปยังกลุ่มความฝ่ายตรงข้ามถึงข้อเท็จจริงหนึ่งข้อเท็จจริงใด หรือความสมบูรณ์ของเอกสารฉบับหนึ่งฉบับใด เพื่อให้กลุ่มความฝ่ายตรงข้ามนั้นยอมรับ กลุ่มความฝ่ายตรงข้ามเมื่อได้รับหนังสือแล้วมีระยะเวลาหนึ่ง (ปกติ 30 วัน) ที่จะยอมรับหรือปฏิเสธ หากไม่ปฏิเสธและไม่ตอบภายในกำหนดเวลาดังกล่าว ถือว่าข้อเท็จจริงเป็นอันยุติตามที่กลุ่มความฝ่ายแรกแจ้งไป

การขอให้กลุ่มความอีกฝ่ายรับรองข้อเท็จจริง (Requests for Admissions) เป็นกระบวนการ Discovery อย่างหนึ่งที่จะช่วยกำหนดขอบเขตหรือประเด็นของข้อเท็จจริงเท่าที่มีการพิพาทกันจริงๆ เท่านั้น ด้วยการขจัดเสียซึ่งพยานหลักฐานในเรื่องที่ไม่ได้เป็นประเด็นโต้เถียงกันอย่างแท้จริง กระบวนการขอให้กลุ่มความอีกฝ่ายยอมรับข้อเท็จจริงจะนำมาใช้ในระหว่างการ Discovery เพื่อที่จะสรุปประเด็นในการพิจารณา เว้นแต่ศาลจะอนุญาตให้มีการแก้ไขหรือถอนคำตอบรับในภายหลัง ซึ่งเป็นวิธีที่ไม่ค่อยปฏิบัติกัน¹³ การขอให้กลุ่มความอีกฝ่ายรับรองข้อเท็จจริงนี้ ถูกจำกัดให้ใช้ต่อตัวความเท่านั้น และโดยเฉพาะจะกระทำโดยการแลกเปลี่ยนเอกสารระหว่างกลุ่มความ กลุ่มความฝ่ายหนึ่งอาจร้องขอให้กลุ่มความอีกฝ่ายหนึ่งยอมรับข้อเท็จจริงได้ทั้งประเด็นข้อกฎหมายและข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่ไม่มีเอกสิทธิ์และอยู่ภายใต้ความรู้ของกลุ่มความอีกฝ่ายหนึ่ง

¹³ Mary Kay Kane. Ibid.

3.1.4 ข้อเสียของกระบวนการ Discovery (Discovery Abuse)

แม้ว่า Discovery จะเป็นกระบวนการซึ่งช่วยลดขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาล แต่ก็ยังมีฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับหลักการนี้โดยพิจารณาว่า Discovery มีข้อเสียซึ่งทำให้ไม่เกิดผลดีกับกระบวนการพิจารณาตามวัตถุประสงค์ ข้อเสียดังกล่าวก่อตัวขึ้นจากมุมมองของตัวความเองต่อการดำเนินกระบวนการ Discovery โดยทนายความ เรียกว่า Discovery Abuse โดยสามารถแยกพิจารณาออกได้ ดังนี้

3.1.4.1 ค่าใช้จ่ายและค่าธรรมเนียมวิชาชีพทนายความซึ่งสูงเกินไป เนื่องจากการทำงานที่มากขึ้นหรือเกินความจำเป็นของทนายความ ในขั้นตอนต่างๆ ของการ Discovery (Excessive Discovery or Over Discovery) โดยตัวความจำยอมต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายดังกล่าวโดยไม่มีทางโต้แย้ง เนื่องจาก Discovery เป็นขั้นตอนที่จะต้องดำเนินการตามกฎหมาย ในประเด็นนี้ฝ่ายที่ยกขึ้นกล่าวอ้างเน้นถึงการขาดจรรยาบรรณในการทำงานของทนายความ ซึ่งมุ่งหาประโยชน์จากการทำงานที่มากขึ้นเกินความจำเป็น (ทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ) ทำให้กระบวนการ Discovery ต้องเสียค่าใช้จ่ายมากขึ้น อาจกล่าวได้ว่า ค่าใช้จ่ายในกระบวนการ Discovery เป็นสิ่งชดเชยสำหรับการลดระยะเวลาของการพิจารณาคดีชั้นสืบพยานลงไป¹⁴

3.1.4.2 ค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นย่อมบีบให้ตัวความคำนึงถึงผลชนะหรือแพ้คดีมากกว่าความถูกต้องยุติธรรม ซึ่งนำไปสู่ปัญหาการขโมย ซ่อน ทำลาย ดัดแปลงเอกสาร หรือการกล่าวข้อความเท็จหรือปิดบังข้อเท็จจริงของตัวความในระหว่างขั้นตอน Discovery

3.1.4.3 ตัวความที่เป็นผู้บริหารระดับสูงเริ่มเกิดความเบื่อหน่ายต่อเทคนิคการดำเนินกระบวนการ Discovery เนื่องจากคิดว่าได้ไม่เท่าเสีย หรือไม่คุ้มค่าที่ต้องเสียเวลาการทำงาน หรือเสียโอกาสทางธุรกิจของตนไป ซึ่งเมื่อคิดคำนวณจากมุมมองทางธุรกิจแล้ว ตัวความก็จะให้ความสนใจแก่การ Discovery น้อยลงกว่าการที่ตนจะต้องไปศาล เพื่อดำเนินกระบวนการพิจารณาซึ่งตนจักพลาดไม่ได้เลย

3.1.4.4 ตัวความที่ทราบจุดอ่อนตามข้อ 3.1.4.2 และข้อ 3.1.4.3 ก็จะใช้เวลาและค่าใช้จ่ายเป็นเครื่องต่อรองในการเจรจา โดยเฉพาะในคดีซึ่งไม่มีมูลคดีหนาแน่น และตัวความที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีออกกว่า ย่อมต้องใช้จ่ายจำนวนค่าใช้จ่ายในกระบวนการ Discovery เป็นเครื่องช่วยในการตัดสินใจว่าจะดำเนินคดีต่อไปหรือไม่ อันจะทำให้ผู้ที่มีฐานะทางการเงินดีออกกว่าจำต้องยุติคดีไป โดยไม่ได้รับความเป็นธรรมเท่าที่ควร¹⁵

¹⁴ Fleming Jame, Geoffrey C.Hazard and John Leubsdrf. (2001). **Civil Procedure**. p. 228.

¹⁵ Ibid.

สืบเนื่องจากปัญหาข้างต้น ศาลจึงต้องเข้ามามีบทบาทเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยเน้นการกำหนดมาตรการเพื่อลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี ซึ่งได้แก่¹⁶

การตัดจำนวนวันดำเนินคดี (Cut-off dates) โดยศาลจะกำหนดเร่งการดำเนินคดี Discovery ในทุกๆ คดี คำสั่งศาลนี้จะบีบให้ทนายความต้องดำเนินคดี Discovery ในแนวทางที่ถูกต้อง และจะไม่เกิดผลเสียหรือผลกระทบต่อวิชาชีพหรือชื่อเสียงของตน (Defensive Discovery) เพราะเมื่อศาลมีคำสั่งแล้ว ทนายความจะต้องเข้าดำเนินคดีให้สอดคล้องกับคำสั่งโดยเร็วที่สุด และหากข้อเท็จจริงปรากฏว่า ทนายความหลีกเลี่ยงที่จะเร่งดำเนินคดี Discovery โดยไม่มีเหตุอันควรแล้ว ทนายความผู้นั้นอาจถูกลงโทษในฐานะกระทำผิดต่อวิชาชีพ (Legal Malpractice)¹⁷

มาตรการที่ศาลเรียกพบ เพื่อขอความคืบหน้า รวมทั้งการประชุมก่อนการสืบพยานในศาล (Status Calls Pre-trial conference) โดยศาลอาจมีคำสั่งด่วนให้ทนายความเข้าพบหรือมาที่ศาลเป็นการด่วน เพื่อขอทราบความคืบหน้าของการ Discovery และกำชับให้ทนายความและทนายความดำเนินคดี Discovery ต่อไปจนเสร็จสมบูรณ์ โดยคำนึงถึงเวลาและค่าใช้จ่ายหรือหาทางยุติเรื่องราวระหว่างกัน หากพบเห็นข้อเท็จจริงที่ปรากฏออกจากการ Discovery ที่ผ่านมามีความเสียหายเปรียบในทางคดี

3.2 ข้อเปรียบเทียบกับการพิจารณาคดีแพ่งทั่วไปของศาลไทย

การดำเนินคดีของศาลประเทศสหรัฐอเมริกา มีความแตกต่างกับการดำเนินคดีแพ่งทั่วไปของศาลไทยอยู่หลายประการ กล่าวคือ

3.2.1 ศาลของประเทศสหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญกับการนำวิญญูติข้อพิพาท นอกจากการพิจารณาพิพากษามาใช้มากกว่าของศาลไทย โดยออกกฎหมายให้ศาลต้องนำวิธีการยุติข้อพิพาทโดยทางอื่นไปใช้ ทำให้คดีส่วนใหญ่ยุติได้โดยไม่ต้องเข้าสู่ระบบการสืบพยาน ส่วนของไทย คดีที่เข้าสู่ระบบการสืบพยานมีมากกว่าที่จะยุติไปก่อน โดยไม่ต้องสืบพยาน

3.2.2 ศาลของประเทศสหรัฐอเมริกา กำหนดให้ผู้พิพากษา ต้องนำการบริหารจัดการมาใช้ โดยรับรองไว้ในกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความแพ่ง ส่วนของไทยไม่มีบัญญัติการพิจารณาคดีแพ่งของศาลประเทศสหรัฐอเมริกา มีบทบัญญัติให้ผู้พิพากษาเรียกให้ทนายความของกลุ่มความหรือคู่ความที่ไม่มีทนายความมาประชุมร่วมกัน ก่อนการพิจารณาเพื่อกำหนดเวลาและการบริหารจัดการคดีที่จะดำเนินคดีต่อไป โดยให้มีการประชุมกำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ ในเรื่องที่เกี่ยวข้อง

¹⁶ วัลลภา ละอองสุวรรณ. (2538). กระบวนการก่อนการพิจารณาคดี. หน้า 44-45.

¹⁷ John J.Kenelly. (1985). "Effective Discovery, Vis-a-vis Abuse of Discovery-Which is Which?."

ต้องดำเนินการก่อนการพิจารณาและกำหนดแนวทางการดำเนินคดี หลังจากประชุมกันแล้ว ศาลอาจออกคำสั่งให้คู่ความปฏิบัติตามได้ ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งไม่มีบัญญัติไว้ เช่นนี้ คงมีเพียงการนัดพร้อมเพื่อกำหนดนัดสืบพยานเท่านั้น

3.2.3 ศาลประเทศสหรัฐอเมริกา ใช้วิธีการบันทึกคำพยาน โดยการบันทึกเสียงของพยานไว้ในโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ผู้พิพากษาสามารถเปิดฟังจากเครื่องคอมพิวเตอร์ได้ ทำให้เกิดความต่อเนื่องและรวดเร็วในการสืบพยาน ซึ่งของไทยยังคงใช้ระบบการอมความ โดยผู้พิพากษาเป็นผู้สรุปคำเบิกความของพยานบันทึกลงในเครื่องบันทึกเสียง แล้วให้เจ้าพนักงานศาลถอดข้อความเป็นลายลักษณ์อักษร จึงขาดความต่อเนื่องในการสืบพยาน

3.2.4 ก่อนจะสืบพยานในศาล จะมีกระบวนการพิจารณาก่อนการสืบพยาน (Pre-trial discovery) ซึ่งกำหนดให้คู่ความต้องเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีแก่คู่ความฝ่ายตรงข้าม เพื่อให้คู่ความรวบรวมพยานหลักฐาน และเตรียมนำพยานบุคคลเข้าสืบในชั้นพิจารณา ให้จำกัดอยู่ในประเด็นข้อพิพาทจริงๆ โดยเฉลี่ยส่วนใหญ่ศาลสามารถพิจารณาคดีแพ่งเสร็จภายในเวลาไม่เกิน 1 ปี โดยเป็นการพิจารณาคดีแบบต่อเนื่อง

3.3 การพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะในศาลของประเทศอังกฤษ

ประเทศอังกฤษเป็นประเทศหนึ่ง ซึ่งมีการดำเนินการพิจารณาคดีต่อเนื่องและรวดเร็วสมควรนำมาเป็นแบบอย่าง เหตุที่ประเทศอังกฤษประสบความสำเร็จ เนื่องจากมีการศึกษาและปฏิรูประบบการพิจารณาให้เปลี่ยนไปจากเดิม การจัดระบบการพิจารณาที่ดีทำให้การนั่งพิจารณาสามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว แต่เดิมอังกฤษประสบปัญหาวิธีพิจารณาความแพ่งหลายประการคือ ค่าใช้จ่ายของคดีความ ค่าจ้างทนายความแพง ปัญหาความล่าช้า ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันด้านฐานะทางเศรษฐกิจของคู่ความ และวิธีพิจารณาความที่ยุ่งยากซับซ้อน Lord Chancellor จึงได้ตั้ง Lord Woolf ซึ่งขณะนั้นเป็นอธิบดีศาลอุทธรณ์ (Master of the Rolls) ทำการสำรวจระบบวิธีพิจารณาความแพ่ง แล้วทำสรุปออกมาเป็นรายงาน¹⁸ จากการศึกษาพบว่า การพิจารณาคดีเป็นระบบที่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมากเกินไป การระงับข้อพิพาทใช้เวลานานเกินไปและยากที่จะคาดหมายได้ว่าคดีจะเสร็จเมื่อใด¹⁹

¹⁸ วิชัย อริยะนันทกะ ข (2544, สิงหาคม). “การปฏิรูประบบงานศาล.” *บทบัญญัติ*, 57, 1. หน้า 52.

¹⁹ Lord Woolf. (1966, July). *Access to Final Report by Right Honorable the Lord Woolf*. p. 2.

3.3.1 หลักการพิจารณาคดีตามข้อเสนอของ Lord Woolf

จากการศึกษา Lord Woolf ได้เสนอมาตรการที่จะใช้ในการแก้ไขปัญหาและปรับปรุงระบบการพิจารณาคดีไว้หลายประการ แต่จะขอกล่าวเฉพาะบางกรณีที่มีส่วนสำคัญ และส่งผลต่อการนั่งพิจารณาคดีแบบต่อเนื่อง คือ²⁰

3.3.1.1 Statement of truth อังกฤษใช้ระบบการเบิกความพยาน โดยอนุญาตให้คู่ความเสนอบันทึกคำพยานเป็นลายลักษณ์อักษรให้ Lord Woolf เสนอว่าจะต้องมีการลงนามรับรองข้อเท็จจริงในบันทึกคำเบิกความนั้นเป็นจริง หากเป็นเท็จโดยความตั้งใจของผู้รับรอง จะถือว่าเป็นการละเมิดอำนาจศาล

3.3.1.2 Offers and payment โจทก์อาจเสนอให้มีการยุติข้อพิพาทโดยให้จำเลยชำระเงินจำนวนหนึ่ง หากจำเลยตกลงชำระเงินจำนวนดังกล่าวก็จะตกลงยุติข้อพิพาท แต่ถ้าจำเลยไม่ตกลงต่อมามีการสืบพยาน และศาลมีคำพิพากษาให้จำเลยชำระเงิน เท่ากับจำนวนที่มีการเสนอในตอนแรก หรือมากกว่า ศาลจะมีคำสั่งลงโทษให้จำเลยชำระดอกเบี้ยในอัตราไม่เกินร้อยละ 10 ของอัตราดอกเบี้ยในตลาดนับจากวันที่มีการเสนอ ในทางกลับกันหากจำเลยเสนอเงินจำนวนหนึ่งชำระให้แก่โจทก์ โจทก์ไม่ตกลง ต่อมาศาลตัดสินให้จำเลยชำระเงินเท่ากันหรือน้อยกว่าที่มีการเสนอในตอนแรก ศาลจะมีคำสั่งให้โจทก์ชดใช้ค่าใช้จ่ายที่จำเลยเสียไป นับจากวันที่มีการเสนอในตอนแรก วิธีการดังกล่าวเป็นมาตรการสำคัญที่ทำให้คู่ความต้องไตร่ตรองให้ดี ในการปฏิเสธการยุติข้อพิพาทก่อนมีการสืบพยาน

3.3.1.3 Stays for Settlement การนำวิธีการบริหารจัดการคดีเชิงรุกมาใช้ โดยให้ศาลมีหน้าที่สนับสนุนให้คู่ความตกลงยุติข้อพิพาท กรณีคู่ความตกลงกันขอให้ศาลหยุดการพิจารณาเพื่อพยายามหาทางยุติข้อพิพาทศาลอาจอนุญาตให้ไม่เกิน 1 เดือน หรือหากมีเหตุอันสมควรศาลอาจขยายให้ได้แต่ต้องมีระยะเวลาที่แน่นอน

3.3.1.4 Allocation to track คดีที่มีการฟ้องร้องจะถูกแปลงประเภท และเข้าสู่ช่องทางการบริหารจัดการคดีที่แตกต่างกัน โดยทั่วไปจะพิจารณาจากทุนทรัพย์ ดังนี้

1) **The small claim track** คดีที่มีทุนทรัพย์ต่ำกว่า 5,000 ปอนด์ หรือคดีมีทุนทรัพย์น้อย จะใช้วิธีพิจารณาไม่ยุ่งยากและจำกัดค่าใช้จ่าย คู่ความต้องสืบพยานให้เสร็จภายใน 1 วัน

²⁰ ธรรมนูญ พิทยาภรณ์ ข (2545, มิถุนายน). “การปฏิรูประบบงานศาล: ประสบการณ์ของประเทศไทย” บทบัณฑิตย, 58, 2. หน้า 17-21.

2) **The fast track** การใช้วิธีพิจารณาที่รวดเร็ว สำหรับคดีทุนทรัพย์ปานกลาง คือ เกินกว่า 5,000 ปอนด์ แต่ต่ำกว่า 15,000 ปอนด์ การสืบพยานจะต้องเสร็จภายใน 1 วัน โดยทั่วไป ศาลจะให้พยานผู้เชี่ยวชาญส่งรายงานความเห็นของผู้เชี่ยวชาญมาเป็นหนังสือ จะไม่ให้นำมาเบิกความด้วยวาจา

3) **The multi track** ใช้กับคดีมีทุนทรัพย์เกินกว่า 15,000 ปอนด์ หรือคดีมีความยุ่งยาก ศาลจะกำหนดแนวทางการพิจารณาคดีแตกต่างกันไปตามความเหมาะสม โดยหลักจะกำหนดวันสืบพยานและระยะเวลาในการสืบพยานให้แน่ชัด และระยะเวลาในการสืบพยานต้องไม่เกิน 1 สัปดาห์

3.3.1.5 Case Management เป็นการวางแผนคดีล่วงหน้าตั้งแต่เริ่มแรก เช่น ตรวจสอบว่าคู่ความต้องการนำพยานหลักฐานใดบ้าง จำเป็นต้องมีการสืบพยานผู้เชี่ยวชาญหรือไม่ หากแยกสืบพยานเฉพาะประเด็นที่สำคัญก่อน ซึ่งเป็นประเด็นหลักในการทำคำพิพากษา ก็อาจไม่จำเป็นต้องเสียเวลาในการสืบพยานในประเด็นอื่นอีก นอกจากนั้นต้องกำหนดตารางในการพิจารณาคดีทั้งหมดไว้ล่วงหน้า

3.3.1.6 Disclosure หรือให้คู่ความเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับคดีให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบก่อนการสืบพยาน ถ้าอีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่าไม่เพียงพอก็อาจขอให้ศาลสั่งให้มีการเปิดเผยข้อมูลเพิ่มเติมได้ แต่ศาลจะต้องควบคุมมิให้มีการเปิดเผยและตรวจสอบพยานหลักฐานที่ไม่จำเป็น ซึ่งจะทำให้สิ้นเปลืองเวลาและเสียค่าใช้จ่าย วิธีนี้น่าจะมีผลให้การสืบพยานเป็นไปได้ง่ายและสะดวกขึ้น ทำให้สืบพยานได้รวดเร็วและต่อเนื่องได้

3.3.1.7 Experts ศาลจะต้องจำกัดการสืบพยานผู้เชี่ยวชาญที่ไม่จำเป็น ตามหลักการใหม่ ศาลจะอนุญาตให้มีพยานผู้เชี่ยวชาญได้เพียงคนเดียว และศาลจะรับฟังความเห็นของผู้เชี่ยวชาญเป็นหนังสือโดยพยานไม่ต้องมาเบิกความ เว้นแต่ศาลจะเห็นว่าจำเป็น

แนวทางการพิจารณาคดีของประเทศอังกฤษ มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมที่เน้นการต่อสู้คดีของคู่ความ มาเน้นการประนีประนอมให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และเปลี่ยนจากการที่ศาลเปิดโอกาสให้คู่ความมีบทบาทในการกำหนดทิศทางในการพิจารณาคดี เป็นคู่ความเป็นผู้เลือกวันนัดสืบพยานและกำหนดจำนวนพยานที่นำมาสืบได้ เปลี่ยนให้ศาลเป็นผู้มีบทบาทในการควบคุมการพิจารณาคดี เช่น พิจารณาจำกัดไม่ให้มีการสืบพยานที่ไม่จำเป็น กำหนดเวลาในการพิจารณาทั้งหมดไว้ล่วงหน้า และบังคับให้มีการปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด และให้ความสำคัญกับค่าใช้จ่ายและระยะเวลาที่สูญเสียไปที่ไม่ได้สัดส่วนกับผลที่ได้รับ

3.3.2 กระบวนการเปิดเผยเอกสาร (Discovery of Document)

กระบวนการ Discovery ตามกฎหมายอังกฤษ คือ กระบวนการพิจารณาที่คู่ความจะเปิดเผยต่อศาล หรือคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง ในเรื่องเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคดีที่มีอยู่ในความครอบครองของฝ่ายคน ทั้งนี้เป็นการป้องกันการจู่โจมพยานได้ทางหนึ่ง²¹ พยานเอกสารถือว่าเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับคดีแพ่ง การ Discovery ตามกฎหมายอังกฤษแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ²²

3.3.2.1 การเปิดเผยพยานเอกสารโดยไม่ต้องมีคำสั่งศาล (Discovery without Order)

ตั้งแต่อดีตจนถึงปี ค.ศ. 1964 การเปิดเผยพยานเอกสาร (Discovery of Document) นี้ จะเกิดขึ้นได้เมื่อมีคำสั่งจากมาสเตอร์เท่านั้น แต่หลังจากนั้นจนถึงปัจจุบัน คู่ความสามารถดำเนินการ Discovery ได้ โดยการแลกเปลี่ยนบัญชีรายชื่อพยานเอกสารภายใน 14 วัน หลังจากสิ้นสุดระยะเวลา ขึ้นคำให้การ และรายการเอกสารดังกล่าวจะต้องทำตามแบบที่กำหนด โดยแยกเป็น

- 1) ส่วนที่ 1 เป็นรายการเอกสารต่างๆ ซึ่งอยู่ในความครอบครอง ดูแลหรือมีอำนาจที่จะนำมาได้โดยแยกย่อยเป็นเอกสารซึ่งคู่ความฝ่ายนั้นยินยอมที่จะเปิดเผย และไม่ยินยอมที่จะเปิดเผย
- 2) ส่วนที่ 2 เป็นรายการเอกสารต่างๆ ซึ่งในวันที่แลกเปลี่ยน รายการเอกสารนั้น ไม่ได้อยู่ในความครอบครองดูแล หรืออยู่ในอำนาจที่จะนำมาได้ของคู่ความฝ่ายนั้นๆ

เมื่อคู่ความทั้งสองฝ่ายได้ทำการเปิดเผยรายการเอกสารต่างๆ ที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานแล้ว หากคู่ความฝ่ายใดต้องการตรวจสอบความถูกต้องแท้จริงของเอกสาร คู่ความฝ่ายนั้นต้องทำเป็นหนังสือแจ้ง (Notice to inspect) ไปยังคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อทำการขอตรวจเอกสาร โดยจะตรวจให้แล้วเสร็จภายในเจ็ดวัน พร้อมทั้งกำหนดสถานที่ที่จะทำการตรวจสอบให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งทราบ²³ และนอกจากสิทธิที่จะขอตรวจสอบแล้ว ยังมีสิทธิที่จะทำการคัดลอกเอกสารต่างๆ เหล่านั้นได้ด้วย

อย่างไรก็ดี Discovery without Order นี้ จะไม่มีผลใช้บังคับในคดีซึ่งคู่ความเป็นคนในราชวงศ์อังกฤษ และคดีที่เกี่ยวกับอุบัติเหตุที่เกี่ยวข้องกับยานพาหนะ ซึ่งจำเลยได้รับความคุ้มครองให้ไม่ต้องเปิดเผยเอกสารของตน เว้นแต่จะได้มีคำสั่งของศาลให้ทำการเปิดเผย

²¹ Inn of court School of Law. (1994). **Civil litigation** p. 139.

²² R.J.Walker. (1980). **The English Legal system** p. 332.

²³ Ibid.

3.3.2.2 การเปิดเผยเอกสารโดยต้องมีคำสั่งศาล (Discovery by Order) มี 2 กรณี คือ

1) กรณีที่เป็นข้อยกเว้นของการเปิดเผยพยานเอกสาร โดยต้องไม่มีคำสั่งศาล หรือกรณีที่คู่ความไม่สามารถปฏิบัติตามวิธีการเปิดเผยพยานเอกสารโดยไม่ต้องมีคำสั่งศาลได้

2) กรณีที่คู่ความไม่ยอมเปิดเผยเอกสารตามที่ตนมีหน้าที่²⁴

การเปิดเผยพยานเอกสารโดยต้องมีคำสั่งศาลนี้ ศาลจะออกคำสั่งให้คู่ความฝ่ายใด ทำหรือเสนอบัญชีรายชื่อเอกสารที่อยู่ในความครอบครองของตนให้แก่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง และในขณะที่เดียวกันศาลก็อาจจะสั่งให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งด้วยก็ได้ โดยทั้งหมดนี้คู่ความต้องยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อให้ศาลสั่งให้คู่ความอีกฝ่ายเปิดเผยเอกสาร และหลักการนี้คู่ความอาจขอตรวจสอบเอกสารที่อ้างอิงในคำคู่ความได้ด้วย²⁵

นอกจากหน้าที่ในการเปิดเผยเอกสารโดยอัตโนมัติ และโดยคำสั่งของศาล ซึ่งมีผลบังคับในระหว่างคู่ความในคดีแล้ว คู่ความสามารถร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้บุคคลภายนอกเปิดเผยเอกสารที่เกี่ยวกับประเด็นแห่งคดีที่อยู่ในความครอบครองของบุคคลนั้นๆ ได้ แต่กรณีนี้จะใช้เฉพาะกับคดีละเมิดเรียกค่าเสียหายจากการเสียชีวิตหรือบาดเจ็บเท่านั้น

3.3.3 การสืบพยานบุคคล

ศาลในประเทศไทยสามารถทำการสืบพยานได้รวดเร็ว โดยใช้วิธีการต่างๆ ดังนี้

3.3.3.1 การใช้บันทึกถ้อยคำของพยานที่บันทึกไว้ล่วงหน้า (Written Statement)

คู่ความที่ต้องมาเบิกความในชั้นพิจารณาอาจจัดทำบันทึกถ้อยคำของคนที่มาเบิกความต่อศาลเป็นลายลักษณ์อักษรและส่งให้คู่ความฝ่ายอื่นภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด โดยได้รับอนุญาตจากศาล เมื่อศาลเห็นว่า หากใช้วิธีนี้จะทำให้เกิดความรวดเร็วในการดำเนินคดี ประหยัดค่าใช้จ่าย และเป็นธรรม บันทึกถ้อยคำนี้ต้องมีรายละเอียดตามที่กำหนดไว้ เช่น รายละเอียดเกี่ยวกับตัวพยาน ความเกี่ยวข้องของพยานกับข้อเท็จจริงที่จะเบิกความ มีการบรรยายข้อเท็จจริงโดยตรงไปตรงมาชัดเจนครบถ้วน ควรใช้ถ้อยคำสำนวนของพยานเอง ทนายความต้องแน่ใจว่า มีความชัดเจนเกี่ยวกับประเด็น อ่านแล้วเข้าใจและน่าเชื่อถือ ต้องไม่มีเนื้อหาที่จะทำให้กลายเป็นพยานหลักฐานที่รับฟังไม่ได้ การใช้วิธีเสนอบันทึกถ้อยคำของพยานนี้จะต้องมีการแลกเปลี่ยนบันทึกถ้อยคำระหว่างคู่ความเพื่อเป็นการเปิดเผยข้อมูลระหว่างกัน โดยผู้เสนอจะต้องส่งสำเนาให้อีกฝ่ายหนึ่ง เมื่อศาลอนุญาตให้ใช้วิธีนี้แล้ว บันทึกถ้อยคำของพยานนี้ต้องลงชื่อผู้จัดทำรับรองด้วยว่า ข้อความที่บันทึกเป็นความจริง คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งมีสิทธิโต้แย้งได้

²⁴ Rule of the Supreme Court (RSC) Order 24 rule 3 “Order for Discovery”.

²⁵ R.J.Walker. Op.cit. p. 334.

ในวันพิจารณา ศาลเพียงแต่อ่านบันทึกถ้อยคำให้พยานฟัง แล้วเข้าสู่กระบวนการซักค้านพยานผู้ให้ถ้อยคำ พยานไม่ต้องมาเบิกความตอบคำถามของทนายความอีก ทำให้การสืบพยานทำได้รวดเร็ว เมื่อมีการปฏิบัติตามหลักเกณฑ์แล้ว ผู้พิพากษาอาจถือเอาบันทึกถ้อยคำของพยานนั้นเป็นพยานหลักฐานเสมือนหนึ่งพยานมาเบิกความต่อหน้าศาล

3.3.3.2 การสืบพยานโดยระบบการประชุมทางจอภาพ (Video Conference)

ในศาลประเทศอังกฤษมีการรับรองให้ใช้ระบบการสืบพยานทางจอภาพในการสืบพยานที่อยู่ต่างประเทศ พยานอาจถูกถามค้านโดยระบบเชื่อมต่อทางวิดีโอ คดีที่เป็นตัวอย่างซึ่งใช้การสืบพยานระบบนี้ คือ คดี R v. Horseferry Road Magistrates Court, exp Bennett (No.3) 1994 Times, 14 January (Queen Bench Division)

3.3.3.3 การใช้บันทึกช่วยจำ (Memoranda)

ศาลอนุญาตให้พยานฉบับที่ช่วยจำหรือเอกสารใดๆ เพื่อเรียกความจำของพยานได้ นอกจากนี้ในอังกฤษยังมีกระบวนการที่ศาลกำหนดแนวทางการดำเนินคดี ภายหลังจากครบกำหนดยื่นคำให้การแก้คดีแล้ว ซึ่งถือเป็นขั้นตอนของการเปิดเผยพยานเอกสารทั้งหมดที่ระบุเป็นพยาน ซึ่งอยู่ในความครอบครองของตนภายในระยะเวลา 14 วัน และคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งมีเวลาตรวจสอบเอกสารเจ็ดวัน เว้นแต่เอกสารที่ได้รับสิทธิพิเศษไม่ต้องถูกตรวจ เช่น เอกสารที่ใช้ติดต่อระหว่างลูกความกับทนายความ หรือลูกความกับบุคคลที่สาม

3.4 ข้อเปรียบเทียบกับการพิจารณาคดีแพ่งทั่วไปของศาลไทย

3.4.1 การพิจารณาคดีของศาลอังกฤษ ผู้พิพากษามีบทบาทในการควบคุม การพิจารณาคดีมากกว่าศาลไทย โดยเข้าไปมีบทบาทในการจำกัดมิให้มีการนำพยานหลักฐานที่ไม่จำเป็นเข้าสืบ ส่วนการพิจารณาของศาลไทยผู้พิพากษาวางตัวเป็นกลาง และมีได้มีบทบาทในการควบคุมการพิจารณามากนัก คู่ความเป็นฝ่ายที่มีบทบาทในการกำหนดพยานหลักฐานที่จะสืบมากกว่า

3.4.2 ก่อนเริ่มทำการสืบพยานศาลของประเทศอังกฤษ จะมีการกำหนดแนวทางการดำเนินคดี หลังจากครบกำหนดที่จำเลยต้องยื่นคำให้การแก้คดีแล้ว และมีการเปิดเผยพยานเอกสารของคู่ความที่อยู่ในความครอบครองของคู่ความทั้งหมดที่จะใช้ในการสืบพยาน ซึ่งคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งมีเวลาตรวจสอบเอกสารเจ็ดวัน ส่วนคดีแพ่งทั่วไปของศาลไทยไม่มีบทบัญญัติให้ศาลทำการกำหนดแนวทางการดำเนินคดีไว้โดยเฉพาะ การกำหนดทิศทางการดำเนินคดีจึงเป็นเรื่องการบริหารจัดการคดีของผู้พิพากษาแต่ละคน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการกำหนดจำนวนพยานบุคคลที่คู่ความจะนำสืบและกำหนดวันนัดสืบพยานทั้งหมดไว้ล่วงหน้า

3.4.3 การสืบพยานบุคคลของศาลในประเทศอังกฤษ ศาลอาจอนุญาตให้คู่ความใช้บันทึกถ้อยคำพยานที่ทำไว้ล่วงหน้าตามคำขอของคู่ความ แทนการที่พยานต้องมาเบิกความต่อหน้าศาลทั้งหมดได้ และในระหว่างพยานเบิกความศาลอาจอนุญาตให้พยานดูบันทึกช่วยจำหรือเอกสารใดๆ เพื่อเรียกความจำของพยานได้ ทั้งนี้ระบบการสืบพยานโดยระบบการประชุมทางจอภาพมาใช้ในกรณีพยานอยู่นอกศาลได้

3.4.4 การเลื่อนการนั่งพิจารณาคดีศาลจะให้เป็นทางเลือกสุดท้าย ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเลื่อนไปในระยะเวลาสั้นที่สุด การพิจารณาคดีปกติจะใช้เวลาไม่เกิน 1 วัน แต่ในกรณีที่พิจารณาไม่เสร็จ ศาลจะพิจารณาต่อให้เสร็จในวันถัดไป

3.4.5 ศาลของประเทศอังกฤษสนับสนุนให้ใช้วิธีการระงับข้อพิพาททางเลือก (Alternative Dispute Resolution) ในคดีที่ควรจะใช้ และถือว่าการใช้วิธีการระงับข้อพิพาทดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของวิธีการบริหารจัดการคดี

3.5 การพิจารณาคดีต่อเนื่องและครอบครัวคณะในศาลของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแบ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของเยอรมัน ประกอบด้วย 2 ขั้นตอนสำคัญ ขั้นตอนแรก เป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาตั้งแต่เริ่มต้นมีการยื่นคำฟ้องจนถึงศาลมีคำพิพากษา และขั้นตอนที่สองเป็นการบังคับคดีหรือการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษา ซึ่งรวมถึงการบังคับให้เป็นไปตามคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวของศาลด้วย

สำหรับขั้นตอนแรก การดำเนินการของศาลภายหลังมีการยื่นคำฟ้องแล้ว คือ การแจ้งให้จำเลยแต่งตั้งทนายความหรือที่ปรึกษากฎหมาย ทั้งนี้ กฎหมายไม่ได้บังคับให้จำเลยมีหน้าที่ต้องยื่นคำให้การต่อสู้คดีและไม่มีความจำเป็นต้องมาศาล แต่การที่จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การและขาดนัดพิจารณาอาจมีผลให้จำเลยถูกพิพากษาให้แพ้คดีในภายหลัง เพราะการสืบพยานโจทก์แต่เพียงฝ่ายเดียวก็ได้ แต่การที่ศาลจะมีคำพิพากษาให้โจทก์ชนะคดีได้นั้น ต้องปรากฏว่าคำฟ้องของโจทก์ชอบด้วยกฎหมาย และโจทก์สามารถแสดงพยานหลักฐานเพียงพอให้ศาลรับฟังได้

หลักเกณฑ์ประการหนึ่งในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของเยอรมัน คือ การดำเนินกระบวนการพิจารณาสืบพยานของคู่ความ ต้องเสร็จสิ้นภายในกำหนดวันนัดเดียว ดังนั้นกฎหมายจึงต้องบัญญัติให้ความสำคัญกับการกำหนดแนวทางการดำเนินคดีในการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลแขวง ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะจะเป็นผู้เลือกกำหนดให้ใช้บันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงของพยานเป็นลายลักษณ์อักษร หรือให้พยานมาเบิกความด้วยวาจาต่อหน้าศาล และเพื่อให้ศาลสามารถกำหนดวิธีการสืบพยานได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งการกำหนดระยะเวลาในการนำพยานหลักฐานเข้าสืบของคู่ความแต่ละฝ่าย ในการนัดพร้อมเพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินคดี ศาลมีหน้าที่

สอบถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่จำเป็น และแนวทางการดำเนินคดีของกลุ่มความทั้งสองฝ่ายจากตัวความ และทนายความด้วย ทั้งนี้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาล มีหลักการสำคัญ คือ

3.5.1 การดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยกลุ่มความ (Principle of Party Disposition)

หลักการสำคัญประการหนึ่งของการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแพ่ง คือ กลุ่มความเป็นผู้มีหน้าที่ต้องดำเนินการต่างๆตั้งแต่การยื่นคำฟ้อง กลุ่มความเป็นผู้ตัดสินใจเองว่าตนจะยื่นคำฟ้องหรือไม่ และจะกล่าวอ้างถึงสิทธิเรียกร้องของตนเองอย่างไร จะถอนฟ้องหรือไม่เมื่อใด การให้การต่อสู้คดีเพื่อกำหนดเป็นประเด็นข้อพิพาท การยอมรับข้อเท็จจริง หรือสละข้อต่อสู้ต่างๆ ล้วนแล้วแต่ต้องดำเนินการโดยกลุ่มความทั้งสิ้น โดยที่ศาลไม่อาจทำคำพิพากษาเกินไปกว่าหรือนอกจากที่ปรากฏในคำขอของกลุ่มความ

3.5.2 หลักการนำเสนอโดยกลุ่มความ (Principle of Party Presentation)

การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแพ่ง กลุ่มความมีหน้าที่ต้องเสนอพยานหลักฐานต่อศาล ดังนั้น กลุ่มความต้องตัดสินใจเองว่าพยานหลักฐานใดมีความสำคัญที่จะต้องนำเสนอต่อศาล ศาลไม่สามารถให้คำแนะนำหรือเรียกพยานหลักฐานอื่นใดมาตรวจสอบเองได้ แต่ในระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณา ศาลมีอำนาจที่จะซักถาม หรือถามคำถามเพื่อให้ได้คำตอบที่ชัดเจนขึ้น ในกรณีพยานบุคคลไม่ยอมตอบคำถามหรือตอบไม่ตรงประเด็นคำถาม

3.5.3 หลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย (Principle of Oral Hearing Open to Public)

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มีบทบัญญัติให้ต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาสืบพยานด้วยวาจาต่อหน้าศาล แต่ก็มีข้อยกเว้นให้ใช้บันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงเป็นลายลักษณ์อักษรได้ หากเป็นคดีที่มีทุนทรัพย์ที่พิพาทไม่เกิน 1,500 มาร์กเยอรมัน ในศาลยุติธรรมชั้นต้นตั้งแต่มีรัฐ และทุนทรัพย์ที่พิพาทไม่เกิน 1,200 มาร์กเยอรมันในศาลแขวง การสืบพยานหลักฐานของกลุ่มความต้องทำในศาล โดยเปิดเผยต่อหน้าสาธารณชน ซึ่งมีข้อยกเว้นให้สามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นความลับได้ ในกรณีการสืบพยานที่เกี่ยวข้องกับสิทธิส่วนบุคคลหรือความลับทางการค้า แต่ในระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลนั้น บุคคลใดจะทำการบันทึกเทป ถ่ายภาพ หรือเผยแพร่ทางวิทยุและโทรทัศน์ไม่ได้

3.5.4 หลักการพิจารณาคดีโดยรวดเร็ว (Principle of Concentration)

ดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้วว่า กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมีความมุ่งหมายให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นสืบพยานมีความกระชับ สามารถดำเนินการให้เสร็จสิ้นภายในครั้งเดียว หลักการดังกล่าวเป็นผลให้ศาลมีหน้าที่ต้องอธิบายทำความเข้าใจกับคู่ความถึงวิธีการเตรียมคดีและวิธีการนำพยานหลักฐานเข้าสืบ มาตรการสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาไม่เยิ่นเย้อ คือ ศาลจะกำหนดให้แต่ละฝ่ายสืบพยานหลักฐาน ในระยะเวลาอันจำกัดตามความเหมาะสม

ซึ่งหากฝ่ายใดไม่ปฏิบัติตามก็อาจเสียสิทธิที่จะเสนอพยานหลักฐานอื่นเมื่อพ้นเวลาไปแล้ว แต่หากมีความจำเป็นอันไม่อาจก้าวล่วงได้ คู่ความฝ่ายนั้นก็สามารถแถลงถึงเหตุที่ไม่สามารถนำพยานเข้าสืบภายในกำหนดได้ เมื่อคดีเสร็จการพิจารณาศาลต้องมีคำพิพากษาโดยเร็วที่สุด²⁶

3.5.5 หลักการรับฟังพยานหลักฐานโดยตรง (Principle of Directness)

สืบเนื่องจากหลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาสืบพยานด้วยวาจาต่อหน้าศาล นอกจากการรับฟังถ้อยคำของพยานบุคคลแล้ว ศาลยังมีโอกาสได้สังเกตอากัปกริยาและลักษณะ การเบิกความของพยานบุคคลเหล่านั้นโดยตรง เพื่อประกอบดุลพินิจว่าพยานหลักฐานเหล่านั้น มีความน่าเชื่อถือหรือไม่ เพียงใด ดังนั้น ผู้พิพากษาซึ่งเป็นออกนั่งพิจารณาสืบพยานในคดี จึงจะเป็นผู้มีอำนาจทำคำพิพากษาคดีนั้นได้²⁷

3.6 ข้อเปรียบเทียบกับการพิจารณาคดีแพ่งทั่วไปของศาลไทย

3.6.1 ในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาสืบพยานของคู่ความควรต้องเสร็จสิ้นภายในวันนัดเดียว หากมีความจำเป็นอันไม่อาจก้าวล่วงได้ คู่ความฝ่ายที่ขอเลื่อนคดีต้องแสดงถึงเหตุที่ไม่สามารถนำพยานเข้าสืบภายในกำหนดได้ เมื่อคดีเสร็จการพิจารณา ศาลจะมีคำพิพากษาโดยเร็วที่สุด ผู้พิพากษาที่ออกนั่งพิจารณาคดีเท่านั้นเป็นผู้มีอำนาจทำคำพิพากษาได้

3.6.2 ในการนัดพร้อมเพื่อให้กระบวนการพิจารณาในชั้นสืบพยานมีความกระชับ ศาลจะทำหน้าที่สอบถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่จำเป็น และแนวทางการดำเนินคดีของคู่ความ ทั้งจากตัวความและทนายความ

3.6.3 การพิจารณาคดีแพ่งจะเสร็จภายใน 1 วัน เว้นแต่มีความจำเป็นอันไม่อาจก้าวล่วงได้ และหากมีการเลื่อนการพิจารณาคดี จะเลื่อนออกไปได้ไม่เกิน 10 วัน แต่หากพิจารณาต่อเนื่องถึง 10 วันแล้ว อาจมีการเลื่อนการพิจารณาออกไปได้อีก 30 วันนับแต่เสร็จสิ้นการพิจารณา มิฉะนั้นจะต้องเริ่มกระบวนการพิจารณาใหม่

3.6.4 การดำเนินคดีแพ่งในศาลชั้นต้นนั้น ศาลและผู้เกี่ยวข้องในคดี จะให้ความสำคัญกับการกำหนดแนวทางการดำเนินคดีเป็นอย่างมาก และผู้พิพากษาสามารถเลือกให้ใช้บันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงของพยานเป็นลายลักษณ์อักษรหรือพยานมาเบิกความต่อศาลด้วยวาจาก็ได้

²⁶ Astrid Stadler. (n.d.). “The Law of civil Procedure.” **Introduction to German Law**. pp. 361-365, 369.

²⁷ Anke Freckmann and Thomas Wegerich. (1996). **The German Legal System**. p.143.

3.7 การพิจารณาคดีต่อเนื่อง ในคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ

คดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ เป็นคดีที่ต้องการความรวดเร็วในการดำเนินกระบวนการพิจารณา เน้นให้การพิจารณาคดีเสร็จไปโดยเร็วและมีวิธีพิจารณาความที่แตกต่างจากคดีแพ่งทั่วไป การเลื่อนคดีจะกระทำได้ เฉพาะกรณีที่จำเป็นจริงๆ เท่านั้น

3.7.1 หลักการพิจารณาคดีต่อเนื่องและรวดเร็ว

คดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศเป็นคดีที่ต้องการความรวดเร็ว ดังนั้นพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ และวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 มาตรา 27 จึงบัญญัติว่า “ให้ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศดำเนินการนั่งพิจารณาคดีติดต่อกันไป โดยไม่ต้องเลื่อนคดีจนกว่าจะเสร็จการพิจารณา เว้นแต่มีเหตุจำเป็นอันมิอาจกล่าวล่วงเสียได้ และเมื่อเสร็จการพิจารณาให้ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศรีบทำคำพิพากษาหรือคำสั่งโดยเร็ว”

หลักการสำคัญของคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ คือ การพิจารณาคดีต้องดำเนินไปโดยความสะดวกรวดเร็วและเที่ยงธรรม กฎหมายจึงให้อำนาจอธิบดี ผู้พิพากษาศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ มีอำนาจออกข้อกำหนดใดๆ เกี่ยวกับการพิจารณา และการรับฟังพยานหลักฐาน โดยได้รับอนุมัติจากประธานศาลฎีกาเสียก่อน²⁸

3.7.2 วิธีพิจารณาความ

วิธีพิจารณาคดีในศาลชั้นต้น พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาฯ มีบัญญัติไว้ตั้งแต่มาตรา 26 - 37 แต่สำหรับรายละเอียดของวิธีการพิจารณาจะอยู่ในข้อกำหนดคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2540 ตั้งแต่ข้อ 3 ถึงข้อ 39 โดยเป็นการพิจารณาคดีให้รวดเร็วสะดวกและเป็นธรรม มีข้อน่าสังเกต คือ คู่ความอาจตกลงกันขอต่อศาลให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาตามวิธีการที่คู่ความตกลงกันอย่างไรก็ได้ตามความประสงค์ของคู่ความ โดยยื่นคำร้องขออนุญาตต่อศาลศาลจะอนุญาตเช่นนั้นได้เมื่อเห็นว่า หากดำเนินกระบวนการพิจารณาเช่นนั้นจะทำให้เกิดความสะดวกรวดเร็วและเป็นธรรมแก่คู่ความทุกฝ่าย และวิธีพิจารณานั้นต้องไม่ขัดต่อกฎหมายหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน²⁹

²⁸ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2533, มาตรา 30.

²⁹ ข้อกำหนดคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2540, ข้อ 4.

3.7.2.1 การแจ้งกำหนดนัดพิจารณาให้คู่ความทราบ

คู่ความเมื่อได้รับหมายแจ้งกำหนดวันนัดพิจารณาให้มาศาลแล้ว จะต้องมาศาลดำเนินคดีเพื่อรักษาสิทธิของตน กรณีที่การแจ้งกำหนดนัดพิจารณานั้นได้กระทำโดยชอบแล้ว หากถึงวันนัดคู่ความไม่มาศาลตามกำหนดนัด มาตรา 34 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาฯ บัญญัติไว้ชัดเจนว่า ให้ถือว่าคู่ความที่ไม่มาศาล ทราบกำหนดนัดพิจารณาในนัดต่อไป ที่ศาลกำหนดแล้ว โดยถือว่าเป็นหน้าที่คู่ความที่ต้องมารับทราบกำหนดในนัดต่อไปเอง หลักการนี้เป็นหลักการที่ดี การที่ศาลไม่ต้องแจ้งกำหนดนัดให้คู่ความทราบอีก เมื่อได้มีการแจ้งกำหนดนัดพิจารณาครั้งแรกโดยชอบแล้ว มีผลทำให้ไม่ต้องเสียเวลาในการแจ้ง ศาลสามารถทำการพิจารณาคดีติดต่อกันไปได้เพราะไม่ต้องเสียเวลาในขั้นตอนการส่งหมาย ซึ่งมีกำหนดระยะเวลาของการมีผลเป็นการส่งหมายโดยชอบอีก รวมทั้งปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากกรณีที่ไม่สามารถแจ้งวันนัดให้แก่คู่ความที่ไม่มาศาลไม่ได้ด้วยเหตุต่างๆ อีก

3.7.2.2 การกำหนดแนวทางในการดำเนินคดี

การกำหนดแนวทางการดำเนินคดีเป็นวิธีการบริหารงานคดีอย่างหนึ่งที่สำคัญมาก ข้อกำหนดคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2540 ข้อ 27 จึงกำหนดให้มีขึ้นเพื่อทราบทิศทางและระยะเวลาในการดำเนินคดี โดยก่อนมีการสืบพยานศาลอาจมีคำสั่งให้คู่ความทุกฝ่ายมาศาล เพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินคดีได้ เช่น

- 1) ทำการไกล่เกลี่ยเพื่อให้คู่ความสามารถตกลงกันได้ หรือเพื่อให้มีการนำวิธีการอนุญาโตตุลาการมาใช้ซึ่งจะต้องเป็นความประสงค์ของคู่ความด้วย
- 2) กำหนดระยะเวลาทั้งหมดในการดำเนินคดี คือ การกำหนดว่าคู่ความจะต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาอย่างไรตามที่ศาลเห็นสมควรกำหนดให้เสร็จสิ้นภายในระยะเวลาที่ศาลจะได้ถูกกำหนดให้ปฏิบัติ
- 3) กำหนดวันเวลา วิธีการ และขั้นตอนในการดำเนินคดีที่จำเป็น เช่น กำหนดจำนวนและรายละเอียดเกี่ยวกับพยานที่คู่ความประสงค์จะนำมาเบิกความ บันทึกถ้อยคำแทนการสืบพยานบุคคล พยานผู้เชี่ยวชาญ พยานเอกสาร และพยานหลักฐานที่ต้องการให้ศาลเรียกจากคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งหรือบุคคลภายนอก รวมทั้งการเดินเผชิญสืบและการส่งประเด็นไปสืบที่ศาลอื่น เป็นต้น
- 4) กำหนดรายละเอียด และระยะเวลาเกี่ยวกับการทดลองทางเทคนิคหรือวิทยาศาสตร์เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดี

5) กำหนดตัวผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญที่จะมาให้ความเห็น ในการประกอบการพิจารณาพิพากษาต่อศาลตามที่ศาลขอให้บุคคลดังกล่าวมาให้ความเห็นด้านใดด้านหนึ่ง การกำหนดแนวทางพิจารณาดำเนินคดีจะต้องกระทำก่อนการสืบพยาน แต่น่าจะทำพร้อมๆ กับการชี้สองสถาน ในทางปฏิบัติน่าจะนัดชี้สองสถานและนัดพร้อม เพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินคดีไปในวันเดียวกัน³⁰

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ในการพบกันของคู่ความในนัดแรก ศาลต้องดำเนินการต่างๆ หลายอย่าง กรณีจำเป็นต้องมีการนัดพร้อมคู่ความเพื่อกำหนดแนวทางในการพิจารณา ศาลจะสอบถามคู่ความถึงแนวโน้มที่จะใช้วิธีการไกล่เกลี่ย การดำเนินกระบวนการพิจารณา โดยคู่ความตกลงกันกำหนดเวลา การสืบพยาน การดำเนินการต่างๆ ที่จำเป็น ดังนั้น การนัดพร้อมจึงมิใช่เป็นเพียงการทราบกำหนดนัดสืบพยานในนัดต่อไปเท่านั้น คู่ความและทนายความต้องมีความพร้อมพอสมควร เพราะอาจจะมีการสอบถามประเด็นต่างๆ การตกลงในบางประเด็น รับข้อเท็จจริงบางประการ ตลอดจนจำนวนพยาน และจำนวนนัดที่ต้องการสืบพยาน ทนายความจึงควรให้ความสำคัญให้มาก³¹

3.7.2.3 การให้พยานดูบันทึกบททวนความจำในขณะเบิกความ

การเบิกความของพยานบุคคล ในคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ยึดหลักเช่นเดียวกับคดีแพ่งทั่วไป คือ พยานต้องเบิกความด้วยวาจา แต่ข้อกำหนดข้อ 28 เปิดโอกาสให้พยานสามารถขอดูบันทึกบททวนความจำที่พยานทำไว้มาดูในระหว่างเบิกความได้ โดยได้รับอนุญาตจากศาล บันทึกบททวนความจำที่ศาลจะอนุญาตให้พยานดูได้นั้น ต้องเป็นบันทึกที่เป็นรายละเอียดของข้อเท็จจริง ซึ่งศาลเห็นว่า เป็นเพียงข้อปลีกย่อย และพยานอาจไม่สามารถจดจำได้ทั้งหมด ทั้งไม่ทำให้คู่ความอีกฝ่ายเสียเปรียบ บันทึกบททวนความจำนี้มีใช้ข้อเท็จจริงที่พยานจะเบิกความทั้งหมด จึงแตกต่างกับบันทึกถ้อยคำ คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งสามารถขออนุญาตต่อศาล ขอตรวจดูบันทึกบททวนความจำนั้นได้เมื่อพยานเบิกความเสร็จ หากศาลเห็นสมควรอาจมีคำสั่งให้ทำบันทึกบททวนความจำนั้นรวมไว้ ในสำนวนได้ คู่ความอาจขอตรวจดูและได้แย้งคำเบิกความพยานปากนั้นได้ วิธีการนี้ทำให้การเบิกความของพยานทำได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

3.7.2.4 การใช้บันทึกถ้อยคำในการสืบพยานบุคคล

³⁰ วัส ดิงสมิตร. (2544). กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ. หน้า 50.

³¹ สุพิศ ปราณิตพลกรัง. (2544). การดำเนินคดีในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ. หน้า 40-41.

ในการสืบพยาน คู่ความสามารถใช้บันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงที่พยานจะเบิกความ หรือความเห็นของพยานทั้งหมดหรือแต่เพียงบางส่วน แทนการที่พยานต้องเบิกความตอบคำซักถาม ของฝ่ายที่อ้างพยานปากนั้นเป็นพยานได้ กล่าวคือ คู่ความสามารถทำคำเบิกความพยานที่ตนประสงค์ ให้มาเบิกความต่อศาลอื่น ยื่นต่อศาลแทนการที่คู่ความฝ่ายนั้นจะซักถามพยานก็ได้ โดยมีคำขอและ ได้รับความอนุญาตจากศาลก่อน ซึ่งข้อกำหนดข้อ 29 กำหนดให้คู่ความฝ่ายนั้นต้องมีคำขอต่อศาล ก่อนวันสืบพยาน แต่มีได้บังคับว่า จะต้องยื่นก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่าที่วัน การยื่นบันทึกถ้อยคำนี้ คู่ความฝ่ายที่มีคำขอต้องทำสำเนาหนึ่งชุดเพื่อส่งให้แก่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งด้วย ซึ่งศาลจะเป็นผู้มี คำสั่งกำหนดระยะเวลาที่คู่ความ จะต้องยื่นบันทึกถ้อยคำต่อศาล และส่งสำเนาให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งสามารถทราบข้อเท็จจริงที่พยานจะเบิกความ ได้ล่วงหน้า หากคู่ความเห็นว่า ไม่มีเหตุอันสมควรก็อาจไม่อนุญาตให้ใช้วิธีการนี้ได้ ดังนั้น ในการมีคำขอ คู่ความจึงควรแสดง เหตุผลที่จะขอยื่นบันทึกถ้อยคำต่อศาลด้วย

เมื่อศาลอนุญาตให้เสนอบันทึกถ้อยคำแล้ว เมื่อถึงวันนัดสืบพยาน พยานปากนั้น ต้องมาเบิกความด้วยวาจาต่อศาล แต่ไม่ต้องเบิกความในส่วนที่ได้ทำบันทึกถ้อยคำไว้แล้ว คงมาศาล ให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้ถามค้าน และให้คู่ความฝ่ายที่อ้างพยานปากนั้นถามตั้ง และเมื่อเสนอต่อศาลแล้ว คู่ความที่ยื่นจะถอนบันทึกถ้อยคำนั้นไม่ได้ และถือว่าบันทึกถ้อยคำนั้นเป็นพยานหลักฐานในคดี หากพยานไม่มาศาลในวันสืบพยาน ศาลอาจปฏิเสธ ไม่ยอมรับฟังบันทึกถ้อยคำนั้น เป็นพยานหลักฐาน ในคดีได้ หรือหากศาลเห็นว่าเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม จะยอมรับฟังบันทึกถ้อยคำพยานนั้น ไปประกอบพยานหลักฐานอื่นก็ได้ ข้อกำหนดข้อ 29 วรรคสอง ใช้คำว่า “จะรับฟังบันทึกถ้อยคำ ที่ผู้ให้ถ้อยคำมิได้มาศาลนั้นประกอบพยานหลักฐานอื่นก็ได้” จึงน่าจะแปลความหมายว่า ศาลจะรับฟัง บันทึกถ้อยคำนั้น โดยคำฟังมิได้ แต่จะรับฟังได้เมื่อนำไปประกอบการรับฟังพยานหลักฐานอื่น

บันทึกถ้อยคำนี้ ต้องมีรายการต่างๆ ครบถ้วนตามข้อกำหนดข้อ 30 และเมื่อยื่น ต่อศาลแล้ว จะขอแก้ไขมิได้ เว้นแต่เป็นการขอแก้ไขเกี่ยวกับชื่อศาล เลขคดี วันเดือนปี สถานที่ บันทึกถ้อยคำ ชื่อ และชื่อสกุลของคู่ความ หรือเป็นการแก้ไขข้อผิดพลาดหรือผิดหลงเล็กน้อย

3.7.2.5 การบันทึกคำเบิกความพยาน

คดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ มีข้อกำหนดข้อ 25 เปิดโอกาส ให้ศาลสามารถมอบหมายให้เจ้าพนักงานศาลเป็นผู้บันทึกและอ่านคำเบิกความ ให้พยานฟังแทนได้ แต่ทางปฏิบัติศาลจะเป็นผู้ดำเนินการถามเองทั้งสิ้น นอกจากนี้ข้อกำหนดข้อ 26 ยังให้อำนาจศาล ที่จะให้มีการบันทึกคำพยาน โดยใช้เครื่องมือที่เป็นระบบบันทึกเสียงอย่างเดียว หรือระบบภาพและ เสียงได้ด้วย

3.7.2.6 การสืบพยานโดยระบบการประชุมทางจอภาพ³²

ข้อกำหนดคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ข้อ 32 กำหนดให้อำนาจศาลที่จะนำวิธีการสืบพยานโดยระบบการประชุมทางจอภาพ (Video conference) มาใช้กับการสืบพยานบุคคลที่อยู่นอกศาลได้ต่อเมื่อมีคำขอของกลุ่มความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่าย ซึ่งศาลจะอนุญาตตามคำขอหรือไม่ ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของศาล ส่วนค่าใช้จ่ายในการนี้ กลุ่มความฝ่ายที่อ้างพยานเป็นผู้ออก และไม่ถือเป็นค่าฤชาธรรมเนียมที่กลุ่มความฝ่ายนั้นต้องรับผิดชอบ

โดยปกติแล้ว การสืบพยานบุคคลไม่ว่าในคดีแพ่งหรือคดีอาญา จะต้องกระทำในศาล เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 36 บัญญัติให้ศาลต้องนั่งพิจารณาคดีในศาล เว้นแต่จะมีเหตุขัดข้องที่จะนั่งพิจารณาในศาลไม่ได้ เช่น พยานป่วยมาศาลไม่ได้ หรือศาลต้องไปดูสถานที่ที่เรียกกันว่าเดินเผชิญสืบ ข้อกำหนดข้อ 32 นี้ เป็นการเปลี่ยนแปลงหลักทั่วไปของการนั่งพิจารณาคดีที่จะต้องกระทำในศาลให้สามารถใช้ระบบการประชุมทางจอภาพ ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินกระบวนการพิจารณา อันได้แก่ ศาล กลุ่มความ ทนายความ และพยาน อาจอยู่ต่างสถานที่กันนอกศาล กลุ่มความฝ่ายที่อ้างอาจขอให้มีการนำระบบนี้มาใช้ในการสืบพยานได้ โดยต้องมีกรนัดหมายกับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้มาที่ห้องสตูดิโอในวันสืบพยาน การสืบพยานวิธีนี้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายสามารถเห็นภาพ เสียง และอากัปกริยาของพยาน ขณะเบิกความและซักถามพยานเหมือนการเบิกความในศาล

หลังจากสืบพยานเสร็จแล้ว ศาลจะเป็นผู้สรุปความเห็นเป็นลายลักษณ์อักษรจากวิดีโอเทป แล้วจึงจะมอบบันทึกถ้อยคำพยานเป็นลายลักษณ์อักษรนั้นกับสำเนาวิดีโอเทปให้กลุ่มความแต่ละฝ่ายไปตรวจสอบและลงลายมือชื่อไว้เป็นพยานแทนการสืบพยาน หากฝ่ายใดเห็นว่าศาลสรุปความไม่ครบถ้วนหรือไม่ตรงกับที่พยานเบิกความ ก็ยื่นคำร้องขอให้ศาลแก้ไขได้ วิธีการนี้ทำให้เกิด ความทันสมัย รวดเร็ว ประหยัด (บางกรณี เช่น พยานอยู่ต่างประเทศ) และเป็นธรรมชาติการสืบพยานเช่นนี้ถือเสมือนหนึ่งว่าเป็นการสืบพยานที่กระทำในศาล

3.7.3 การระงับข้อพิพาทด้วยวิธีการอนุญาโตตุลาการและการไกล่เกลี่ยในศาล³³

การไกล่เกลี่ยเพื่อให้กลุ่มความประนีประนอมยอมความกัน หรือการนำวิธีการของการอนุญาโตตุลาการมาใช้ เป็นหน้าที่ของศาลที่จะให้สามารถระงับข้อพิพาทกันได้โดยไม่ต้อง

³² กรกันยา สุวรรณพานิช. (2542). “การสืบพยานบุคคลโดยระบบการประชุมทางจอภาพ.”

วารสารศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง. หน้า 237-239.

³³ โชติช่วง ทัพวงศ์. (2542). “การระงับข้อพิพาทด้วยวิธีการอนุญาโตตุลาการและการไกล่เกลี่ยในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง.” วารสารศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง. หน้า 267-278.

พิพากษาหรือชี้ขาดคดี โดยข้อกำหนด ข้อ 27 (1) กำหนดให้เป็นหน้าที่ศาลที่จะดำเนินการก่อนการสืบพยาน วิธีการไต่ถามก็เช่นเดียวกับคดีในศาลทั่วไป มีวิธีการ 2 วิธี คือ การไต่ถามในห้องพิจารณา และการไต่ถามตามระบบการไต่ถามวิธีที่สองนี้ ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง วางหลักการไว้ 3 ประการ คือ แยกผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่ในการไต่ถามออกจากผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน แยกสำนวนไต่ถามมาตั้งเป็นสำนวนใหม่แยกจากสำนวนเดิม และแยกห้องไต่ถามออกจากห้องพิจารณา และมีการวางระเบียบรูปแบบแนวทางและขั้นตอนการทำงานไว้ต่างหาก

สำหรับการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีการอนุญาโตตุลาการนั้นมี 2 วิธี เหมือนคดีอื่นทั่วไป คือ การอนุญาโตตุลาการในศาล แต่ในคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ น่าจะทำได้สะดวกกว่าคดีแพ่งทั่วไป เพราะมีผู้พิพากษาสมทบเป็นองค์คณะ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ อยู่แล้ว วิธีที่สองนี้ คือ การอนุญาโตตุลาการนอกศาล ใช้หลักการตามพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2530 เหมือนคดีทั่วไป

3.8 ข้อเปรียบเทียบกับการพิจารณาคดีแพ่งทั่วไป

คดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ มีวิธีพิจารณาความแตกต่างหากจากคดีแพ่งทั่วไป และมีข้อแตกต่างที่สำคัญ คือ

3.8.1 หลักการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องติดต่อกัน โดยไม่ต้องเลื่อนคดีในคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 มาตรา 27 มีลักษณะเคร่งครัดกว่าคดีแพ่งทั่วไป กล่าวคือ มีข้อยกเว้นที่ยอมให้มีการเลื่อนคดีได้ประการเดียว คือ กรณีมีเหตุจำเป็นอันมิอาจก้าวล่วงเสียได้ ส่วนคดีแพ่งทั่วไปประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 37 บัญญัติให้ศาลนั่งพิจารณาคดีติดต่อกันเท่าที่สามารถจะทำได้โดยไม่เลื่อนคดี และมีบทบัญญัติให้ดุลยพินิจศาลในการเลื่อนคดีค่อนข้างมาก ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 40

3.8.2 คดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ เปิดโอกาสให้คู่ความสามารถตกลงกันดำเนินกระบวนการพิจารณาอย่างไรก็ได้ โดยได้รับอนุญาตจากศาล หากศาลเห็นว่ากระบวนพิจารณาตามที่คู่ความตกลงกันจะทำให้เกิดความรวดเร็ว ศาลก็จะอนุญาต ส่วนคดีแพ่งทั่วไปไม่มีบทบัญญัติเช่นนี้

3.8.3 คดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ มีข้อกำหนดให้ศาลออกคำสั่งเรียกให้คู่ความทุกฝ่ายมาศาลเพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินคดี โดยศาลจะทำการไต่ถาม ทำความตกลงกับคู่ความ กำหนดระยะเวลาในการที่คู่ความจะดำเนินคดีอย่างไรต่อไปภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด กำหนดวันเวลา วิธีการ และขั้นตอนในการดำเนินคดีที่จำเป็น ซึ่งในคดีแพ่งทั่วไปยังไม่มีบทบัญญัติ

หรือข้อกำหนดให้ศาลต้องเรียกคู่ความ มากำหนดแนวทางการดำเนินคดีก่อนการสืบพยาน ศาลเพียงแต่ กำหนดทิศทางการดำเนินคดี โดยการสอบถามคู่ความถึงจำนวนพยานที่จะนำมาเข้าสืบและกำหนด วันนัดสืบพยานเท่านั้น

3.8.4 คดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ มีบทบัญญัติเรื่องการทราบนัดของคู่ความ ที่ไม่มาศาลไว้โดยเฉพาะว่า หากคู่ความทราบนัดโดยชอบแล้วไม่มา ให้ถือว่าคู่ความที่ไม่มาศาล ทราบวันนัดพิจารณาในนัดต่อไป ที่ศาลกำหนดแล้ว ดังที่บัญญัติในพระราชบัญญัติจัดตั้ง ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 มาตรา 34 ต่างกับคดีแพ่งทั่วไปที่ไม่มี บทบัญญัติในทำนองดังกล่าว ซึ่งในทางปฏิบัติศาลจะแจ้งวันนัดต่อไปให้คู่ความที่ไม่มาศาลทราบ โดยวิธีประกาศหน้าศาลหรือมีหมายแจ้ง ไปยังภูมิลำเนาของคู่ความที่ไม่มาศาล คดีแพ่งทั่วไป คงมีเฉพาะกรณีคู่ความไม่มาศาลในวันชี้สองสถาน ซึ่งมาตรา 183 ทวิ วรรคห้า แห่งประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความแพ่ง ให้ถือว่า คู่ความที่ไม่มาศาลทราบวันนัดพิจารณาในวันนั้นแล้ว ซึ่งหมายถึง ทราบวันนัดที่ศาลกำหนดด้วย และกรณีคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งขาดนัดพิจารณาไม่มาศาลในวันนัดอื่น ที่มีไต่สวนสืบพยานนัดแรก ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 200 วรรคสอง ให้ถือว่า คู่ความฝ่ายนั้นทราบกระบวนการพิจารณาที่ศาลได้ดำเนินไปในนัดนั้นแล้ว

3.8.5 การสืบพยานบุคคล คดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ มีข้อกำหนดให้ ศาลอนุญาตให้คู่ความใช้บันทึกถ้อยคำพยานที่ทำไว้ล่วงหน้า แทนการที่พยานต้องเบิกความต่อศาล ทั้งหมดได้ และในระหว่างพยานเบิกความ ศาลอาจอนุญาตให้พยานดูบันทึกทบทวนความจำหรือ เอกสารที่เตรียมมาได้ ซึ่งคดีแพ่งทั่วไปยังคงยึดหลักเคร่งครัดว่า พยานต้องเบิกความด้วยวาจา โดยยังไม่มีวิธีการเช่นเดียวกับคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศมาใช้

3.8.6 การบันทึกคำเบิกความพยานในคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ มีข้อกำหนดให้อำนาจศาลที่จะให้มีการบันทึกคำพยาน โดยใช้เครื่องมือที่เป็นระบบบันทึกเสียง อย่างเดียว หรือที่เป็นระบบภาพและเสียงได้ และศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานศาล เป็นผู้บันทึก และอ่านคำเบิกความให้พยานฟังได้ ซึ่งในคดีแพ่งทั่วไป ผู้พิพากษาเป็นผู้บันทึกคำเบิกความพยาน และอ่านคำเบิกความทั้งหมดให้พยานฟังเอง และยังไม่มีการนำระบบการบันทึกคำพยาน โดยวิธี บันทึกภาพและเสียงมาใช้ แต่ยังคงใช้วิธีการพูดใส่เครื่องบันทึกเสียงแล้วให้เจ้าพนักงานศาล เป็นผู้ถอดข้อความ สำหรับการสืบพยานบุคคลที่อยู่นอกศาล มีข้อกำหนดให้ศาลอนุญาตให้นำ วิธีการสืบพยานโดยระบบการประชุมทางจอภาพมาใช้ได้ ซึ่งคดีแพ่งทั่วไปยังไม่มีข้อกำหนดเรื่องนี้ไว้

3.9 การพิจารณาคดีต่อเนื่องและรวดเร็วในคดีล้มละลาย

3.9.1 การนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่อง

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. 2542 มาตรา 15 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับมาตรา 90/11 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ให้ศาลล้มละลายดำเนินการนั่งพิจารณาคดีติดต่อกัน โดยไม่เลื่อนคดีจนกว่าจะเสร็จการพิจารณา เว้นแต่มีเหตุจำเป็นอันมิอาจก้าวล่วงเสียได้ และเมื่อเสร็จการพิจารณาคดี ให้ศาลล้มละลายรีบทำคำพิพากษาหรือคำสั่งโดยเร็ว”

เดิมก่อนมีพระราชบัญญัติฉบับนี้ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 13 บัญญัติให้ศาลพิจารณาคดีเป็นการค่วน แต่ปรากฏว่าคดีมิได้เสร็จไปโดยรวดเร็ว

บทบัญญัติดังกล่าวแสดงว่า ศาลต้องนั่งพิจารณาคดีติดต่อกันไปทุกวันทำการ โดยไม่เลื่อนคดีจนกว่าจะเสร็จการพิจารณา เว้นแต่มีเหตุจำเป็นอันมิอาจก้าวล่วงเสียได้ อันเป็นข้อยกเว้นยอมให้ศาลเลื่อนคดีได้ มีความหมายเช่นเดียวกับเหตุจำเป็นอันมิอาจก้าวล่วงเสียได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 40 เช่น นายจำเลยคิดว่าความที่ศาลอื่นซึ่งนัดไว้ก่อนแล้ว การเจ็บป่วยของนายโจทก์ เป็นต้น

นอกจากการที่กฎหมายบังคับให้ศาลต้องนั่งพิจารณาคดีติดต่อกันไปดังกล่าวแล้ว บทบัญญัติในวรรคสองของมาตรา 15 ยังบัญญัติว่า “ในกรณีที่คู่ความไม่มาศาลในนัดใดไม่ว่าจะได้รับอนุญาตจากศาลหรือไม่ ให้ถือว่าคู่ความนั้นได้ทราบกระบวนการพิจารณาของศาลในนัดนั้นแล้ว” หมายความว่า หากคู่ความทราบกำหนดนัดของศาลตั้งแต่แรกแล้วไม่มาศาลในนัดใดนัดหนึ่ง ไม่ว่าจะได้รับอนุญาตจากศาลหรือไม่ ถือว่าคู่ความทราบกระบวนการพิจารณาในนัดนั้นแล้ว ซึ่งหมายรวมถึงทราบกำหนดนัดที่ศาลได้กำหนดขึ้นใหม่ในวันที่คู่ความฝ่ายนั้นไม่มาศาลด้วย ศาลจึงไม่จำเป็นต้องแจ้งกำหนดนัดไปให้คู่ความฝ่ายนั้นทราบอีก บทบัญญัตินี้เป็นมาตรการหนึ่งที่ช่วยเสริมให้การนั่งพิจารณาคดีของศาลสามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง เพราะไม่ต้องมาเสียเวลาในการส่งหมายแจ้งกำหนดนัดให้แก่คู่ความที่ไม่มาศาลอีก

3.9.2 การกำหนดแนวทางการดำเนินคดี

คดีล้มละลายเป็นคดีไม่มีประเด็นข้อพิพาทยุ่งยาก จึงไม่จำเป็นต้องมีการชี้สองสถาน แต่ศาลล้มละลายกลางได้ให้อำนาจศาลที่จะสั่งให้คู่ความทุกฝ่ายมาศาล เพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินคดีก่อนมีการสืบพยานได้ โดยในการกำหนดแนวทางการดำเนินคดีศาลอาจดำเนินการดังต่อไปนี้

3.9.2.1 กำหนดระยะเวลาทั้งหมดในการดำเนินคดี

3.9.2.2 กำหนดวันเวลา วิธีการ และขั้นตอนในการดำเนินคดีที่จำเป็น เช่น จำนวนและรายละเอียดเกี่ยวกับพยานที่จะนำมาเบิกความบันทึกถ้อยคำแทนการสืบพยานบุคคล พยานผู้เชี่ยวชาญ พยานเอกสาร และพยานหลักฐานที่คู่ความประสงค์ขอให้ศาลเรียกจากคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งหรือจากบุคคลภายนอก การเดินเผชิญสืบ และการส่งประเด็นไปสืบพยานที่ศาลอื่น เป็นต้น

3.9.2.3 กำหนดตัวผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ

3.9.2.4 ทำการไกล่เกลี่ยเพื่อให้คู่ความตกลงกัน หรือนำวิธีการอนุญาโตตุลาการมาใช้

3.9.3 การสืบพยาน³⁴

3.9.3.1 การขอให้ศาลอื่นหรือให้เจ้าพนักงานศาลสืบพยานหลักฐานแทน โดยปกติศาลจะต้องทำการสืบพยานเอง แต่หากศาลเห็นสมควร ก็มีอำนาจที่จะขอให้ศาลอื่นทำการสืบพยานแทน หรือมอบหมายให้เจ้าพนักงานของศาลล้มละลาย ทำการสืบพยานหลักฐานแทน โดยกระทำในหรือนอกศาลก็ได้³⁵ เจ้าพนักงานศาลที่จะได้รับมอบหมายนี้อาจเป็นเจ้าพนักงานคนอื่นที่ไม่ใช่ผู้อำนวยการศาลก็ได้ และศาลที่ได้รับมอบหมายอาจให้เจ้าพนักงานของศาลนั้นสืบพยานหลักฐานแทนได้

3.9.3.2 การบันทึกคำเบิกความของพยาน ในคดีล้มละลายอาจทำได้หลายวิธี ดังต่อไปนี้³⁶

- 1) วิธีการให้เจ้าพนักงานศาลเป็นผู้บันทึกและอ่านคำเบิกความของพยานแทนผู้พิพากษา แต่ผู้พิพากษายังคงต้องนั่งกำกับพิจารณาอยู่ด้วย
- 2) วิธีให้เจ้าพนักงานศาลเป็นผู้บันทึกด้วยการจดชวเลข หรือวิธีใดๆ ที่สามารถจดความเป็นภาษาไทยได้ แต่วิธีนี้ต้องจัดให้มีการบันทึกด้วยวิธีอื่นประกอบ
- 3) วิธีบันทึกโดยใช้เครื่องมือในการบันทึกเสียง
- 4) การบันทึกโดยใช้เครื่องมือ ในการบันทึกภาพและเสียง วิธีนี้ช่วยให้รู้ข้อเท็จจริงและบรรยากาศในห้องพิจารณา

³⁴ ไพโรจน์ วายุภาพ. (2542). คำอธิบายพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. 2542. หน้า 59-68.

³⁵ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. 2542, มาตรา 18.

³⁶ ข้อกำหนดคดีล้มละลาย พ.ศ. 2542, ข้อ 10.

วิธีการที่ 2) 3) และ 4) ไม่มีการบันทึกเป็นหนังสือ จึงไม่ต้องการลงลายมือชื่อขอพยาน แต่ศาลอาจจัดให้มีการลงลายมือชื่อของพยาน ประกอบการจรรยาบรรณไว้ เป็นการรับรองว่า เป็นผู้ให้ถ้อยคำ วิธีการเหล่านี้ไม่ต้องมีการถอดความถ้อยคำของพยานเป็นหนังสือ เว้นแต่เมื่อคู่ความ ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยื่นอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งในประเด็นที่เกี่ยวกับพยานนั้นๆ³⁷

ศาลล้มละลายกลางได้นำระบบการบันทึกคำพยานด้วยระบบชวเลขมาใช้ควบคู่กับระบบบันทึกโดยใช้เครื่องมือบันทึกเสียงมาใช้ในระยะเริ่มแรก โดยเป็นเครื่องที่บันทึกเสียงทุกถ้อยคำที่เกิดขึ้นจากการสืบพยานบุคคล ไม่ว่าจะเป็นคำถามของทนายความ คำเบิกความของพยาน คำถามหรือคำพูดของผู้พิพากษาตลอดระยะเวลาการสืบพยาน ในระยะเริ่มแรกเกิดปัญหาหลายประการ ทั้งในการปรับตัวของผู้พิพากษาและทนายความ แต่ศาลได้รับความสะดวก และยังเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามในการจัดให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยต่อเนื่อง เมื่อผลการสำรวจเป็นไปในเชิงบวก ศาลล้มละลายกลางจึงได้ปรับปรุงระบบบันทึกคำเบิกความพยานในห้องพิจารณาทั้ง 12 ห้อง ให้มีระบบบันทึกคำเบิกความพยาน ทั้งในระบบบันทึกเสียง และบันทึกภาพด้วยเสียงด้วยวิธีทัศน นอกจากนั้นยังมีการปรับปรุงระบบการควบคุมการบันทึกคำเบิกความพยาน จากเดิมที่เจ้าหน้าที่ในแต่ละห้องพิจารณา จะเป็นผู้ควบคุมดูแลการบันทึกคำเบิกความพยาน เปลี่ยนเป็นระบบรวมศูนย์ในห้องควบคุมการบันทึกเสียงและการบันทึกภาพและเสียง ซึ่งจากการประเมินระบบการบันทึกคำเบิกความของพยานระบบใหม่ พบว่ามีประโยชน์หลายประการ ดังนี้

- 1) ระยะเวลาการพิจารณาคดีในห้องพิจารณาลดลงไปมาก
- 2) ผู้พิพากษาลดความตึงเครียด และเมื่อยล้าในการพิจารณาคดีแต่ละนัดลง ผู้พิพากษาสามารถนั่งพิจารณาสืบพยานได้หลายปากมากขึ้น และสามารถใช้เวลาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น
- 3) ความตึงเครียดในห้องพิจารณาลดลง เนื่องจากทนายความไม่ต้องระวังว่าผู้พิพากษาจะจดบันทึกคำเบิกความของพยานไว้ครบถ้วนตามที่ตนต้องการหรือไม่ ขณะเดียวกันทนายความก็จำเป็นต้องเพิ่มประสิทธิภาพในการว่าความมากขึ้น
- 4) พยานมีความพึงพอใจในการมาเบิกความต่อศาลมากขึ้น เพราะพยานลดความตึงเครียดในการเบิกความลง
- 5) ทำให้บรรยากาศในห้องพิจารณาเป็นไปอย่างสงบและสง่างาม นอกจากนั้นระบบการบันทึกคำเบิกความพยานเช่นว่านั้น มีส่วนสนับสนุนสำคัญที่ทำให้การพิจารณาคดีโดยต่อเนื่อง

³⁷ ข้อกำหนดคดีล้มละลาย พ.ศ. 2542, ข้อ 11.

ในศาลสามารถกระทำได้ โดยไม่สร้างภาระเพิ่มเติมให้แก่ผู้พิพากษา ในขณะที่เดียวกันผู้พิพากษาก็สามารถทำงานได้มากขึ้นภายในระยะเวลาอันสั้น³⁸

3.9.3.3 การเสนอบันทึกถ้อยคำในการสืบพยานบุคคล³⁹

โดยหลักการเบิกความของพยาน ต้องเบิกความด้วยวาจา แต่คดีล้มละลายให้อำนาจศาลที่จะอนุญาตให้คู่ความใช้วิธีเสนอบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริง หรือความเห็นของผู้ที่ตนประสงค์จะอ้างเป็นพยานแทนการที่จะให้การซักถามต่อหน้าศาลทั้งหมดหรือเพียงบางส่วนได้ แต่ศาลจะอนุญาตได้ ต่อเมื่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่าย มีคำขอต่อศาลโดยยื่นคำร้องต่อศาลว่า ประสงค์ใช้วิธีเสนอบันทึกถ้อยคำแสดงเหตุผลต่อศาลก่อนวันสืบพยาน ส่วนจะยื่นก่อนวันสืบพยานกี่วันก็ได้ แต่ต้องให้มีระยะเวลาพอที่ศาลจะกำหนดระยะเวลาที่คู่ความจะต้องยื่นบันทึกถ้อยคำต่อศาล และส่งสำเนาให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง เมื่อยื่นคำร้องแล้วจะถอนคำร้องนั้นไม่ได้ บันทึกถ้อยคำดังกล่าว ถือว่าเป็นพยานหลักฐานในคดี

แม้คู่ความจะใช้วิธีเสนอบันทึกถ้อยคำของพยาน แต่เมื่อถึงวันสืบพยานพยานคนนั้นต้องมาศาลเพื่อตอบคำถามค้านของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งและตอบคำถามตั้งของฝ่ายที่อ้างพยาน เพียงแต่ไม่ต้องเบิกความในส่วนที่ได้ทำบันทึกถ้อยคำซ้ำอีก หากพยานไม่มาศาล ศาลจะต้องปฏิเสธไม่รับฟังบันทึกถ้อยคำเป็นพยานหลักฐานในคดี เว้นแต่ศาลเห็นว่า เป็นการสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานก็ได้ แต่ต้องฟังประกอบกับพยานหลักฐานอื่นด้วย แต่หากคู่ความทั้งสองฝ่ายตกลงกันว่า พยานไม่ต้องมาศาลอีกหรือคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งไม่ติดใจถามค้านพยาน พยานก็ไม่จำเป็นต้องมาศาลและศาลรับฟังบันทึกถ้อยคำเป็นพยานหลักฐานได้

3.9.3.4 การสืบพยานบุคคลโดยระบบการประชุมทางจอภาพ⁴⁰

กรณีที่คู่ความไม่สะดวก จะนำพยานบุคคลมาเบิกความในศาล ไม่ว่าจะพยานจะอยู่ในประเทศหรือต่างประเทศ ศาลอาจอนุญาตให้ทำการสืบพยานบุคคลที่อยู่นอกศาลนั้น โดยระบบการประชุมทางจอภาพ (Video Conference) ได้ เมื่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายมีคำขอต่อศาล แต่ทั้งนี้อยู่ในดุลพินิจของศาลที่จะเห็นสมควรว่าจะอนุญาตหรือไม่ และไม่ถือว่าค่าใช้จ่ายนี้เป็นค่าฤชาธรรมเนียมในการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่คู่ความทั้งสองฝ่ายต้องรับผิดชอบหากแพ้คดี

³⁸ กอบเกียรติ ผดุงกิตติมาเลย์. (2543, มิถุนายน). “ระบบการบันทึกถ้อยคำเบิกความพยานบุคคลในศาลล้มละลายกลาง: โจมนหน้าใหม่แห่งการพิจารณาคดีในศาลไทย.” *จุลสารครบรอบ 1 ปี ศาลล้มละลายกลาง*. หน้า 49-53.

³⁹ ข้อกำหนดคดีล้มละลาย พ.ศ. 2542, ข้อ 14.

⁴⁰ แหล่งเดิม. ข้อ 17.

3.9.3.5 การใช้บันทึกทบทวนความจำของพยาน⁴¹

คดีล้มละลาย พยานอาจดูบันทึกทบทวนความจำในขณะที่เบิกความได้โดยได้รับอนุญาตจากศาลเช่นเดียวกับคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ทำให้ได้ข้อเท็จจริงตรงความจริงมากขึ้น และการเบิกความสามารถทำได้รวดเร็วโดยไม่เสียความเป็นธรรม

3.10 ข้อเปรียบเทียบกับการพิจารณาคดีแพ่งทั่วไป

3.10.1 หลักการพิจารณาคดีติดต่อกันโดยไม่เลื่อนคดีในคดีล้มละลาย มีข้อยกเว้นเพียงประการเดียว คือ กรณีมีเหตุจำเป็นอันมิอาจก้าวล่วงเสียได้ตามที่บัญญัติในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. 2542 มาตรา 15 จึงเคร่งครัดมากกว่าหลักการนั่งพิจารณาคดีติดต่อกันโดยไม่ต้องเลื่อนคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 37 ที่กำหนดให้ศาลนั่งพิจารณาคดีติดต่อกันไปเท่าที่สามารถจะทำได้ และมีมาตรา 40 ให้ศาลยักฟ้องศาลในการเลื่อนคดี โดยการเลื่อนคดีครั้งแรกอาจทำได้เพียงมีเหตุจำเป็น ส่วนการขอเลื่อนคดีครั้งที่สองต้องมีเหตุจำเป็นอันมิอาจก้าวล่วงเสียได้

3.10.2 กรณีคู่ความทราบนัดโดยชอบแล้ว ไม่มาศาลในคดีล้มละลาย พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. 2542 มาตรา 15 วรรคสอง บัญญัติให้ถือว่าคู่ความฝ่ายนั้นทราบกระบวนการพิจารณาในวันนั้นแล้ว ศาลจึงไม่จำเป็นต้องแจ้งให้คู่ความที่ไม่มาศาลทราบอีก ส่วนคดีแพ่งทั่วไปหาได้มีบทบัญญัติเช่นนั้นไม่ ซึ่งทางปฏิบัติศาลจะแจ้งวันนัดต่อไปให้คู่ความทราบโดยวิธีประกาศหน้าศาลหรือหมายแจ้งไปยังภูมิลำเนาของคู่ความที่ไม่มาศาล วันแต่เป็นกรณีคู่ความไม่มาศาลในวันซึ่งสองสถานหรือคู่ความขาดนัดพิจารณาไม่มาศาลในนัดแรก ถือว่าคู่ความฝ่ายนั้นทราบกระบวนการพิจารณาที่ศาลดำเนินไปในวันนั้นแล้วหรือทราบนัดโดยชอบแล้ว

3.10.3 คดีล้มละลาย มีข้อกำหนดให้อำนาจศาล สั่งให้คู่ความทุกฝ่ายมาศาล เพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินคดีเช่นเดียวกับคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศซึ่งคดีแพ่งทั่วไปยังไม่มี แต่ที่พบในทางปฏิบัติคือการที่ศาลสอบถามจำนวนพยานที่คู่ความจำนำสืบ และกำหนดวันนัดสืบพยานทั้งหมดไว้ล่วงหน้า มิได้มีหลักเกณฑ์แน่ชัดในการกำหนดทิศทางของคดี จึงเป็นเรื่องของผู้พิพากษาแต่ละคนที่จะบริหารจัดการคดีของตน

3.10.4 การสืบพยานคดีล้มละลาย ศาลมีอำนาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานศาลทำการสืบพยานหลักฐานแทนได้ ส่วนคดีแพ่งทั่วไป ศาลเป็นผู้ทำการสืบพยานหลักฐานเอง ไม่มีบทบัญญัติให้อำนาจศาลที่จะมอบหมายให้เจ้าพนักงานศาลกระทำการแทนดังเช่นคดีล้มละลาย

⁴¹ ข้อกำหนดคดีล้มละลาย พ.ศ. 2542, ข้อ 13.

3.10.5 การบันทึกคำเบิกความพยานคดีล้มละลาย มีข้อกำหนดให้ศาลมอบหมายให้เจ้าพนักงานศาลเป็นผู้บันทึกและอ่านคำเบิกความให้พยานฟังได้ แต่คดีแพ่งทั่วไป ศาลเป็นผู้บันทึกและอ่านคำเบิกความให้พยานฟังเอง ไม่มีบทบัญญัติให้ศาลมอบหมายให้เจ้าพนักงานศาลกระทำการแทนได้ ส่วนเครื่องมือที่ใช้บันทึกคำเบิกความพยานนั้น ในคดีล้มละลายทำได้หลายอย่างคือ อาจใช้วิธีบันทึกเสียงบันทึกภาพและเสียง ให้เจ้าพนักงานจดชวเลข และให้นำวิธีการสืบพยานโดยระบบประชุมทางจอภาพมาใช้ได้ ซึ่งปัจจุบัน ได้มีการนำวิธีการบันทึกภาพและเสียงด้วยวีดิทัศน์มาใช้ ทำให้การสืบพยานทำได้รวดเร็ว แต่คดีแพ่งทั่วไปยังคงใช้เครื่องบันทึกเสียง โดยผู้พิพากษาเป็นผู้สรุปใจความคำเบิกความบันทึกในเครื่องบันทึกเสียงแล้วให้เจ้าพนักงานศาลถอดข้อความ

3.10.6 คดีล้มละลาย มีข้อกำหนดให้อำนาจศาลที่จะอนุญาตให้คู่ความ เสนอบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงที่ทำไว้ล่วงหน้า แทนการที่พยานจะต้องมาเบิกความ ตอบทนายฝ่ายที่อ้างพยานต่อหน้าศาลทั้งหมด และระหว่างพยานเบิกความจะอนุญาตให้พยานคู่บันทึกทบทวนความจำที่พยานเตรียมไว้ได้เช่นเดียวกับคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งคดีแพ่งทั่วไปยังคงยึดหลักว่า พยานต้องเบิกความด้วยวาจา แม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 113 จะบัญญัติให้พยานต้องเบิกความด้วยวาจาและห้ามอ่านข้อความที่เขียนมา โดยบัญญัติยกเว้นไว้ว่า เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญ แต่ยังไม่ปรากฏว่ามีการอนุญาตให้พยานที่ไม่ใช่พยานผู้เชี่ยวชาญคู่บันทึกทบทวนความจำที่พยานเตรียมมาได้

3.11 การพิจารณาคดีต่อเนื่องและรวดเร็วในคดีภาษีอากร

คดีภาษีอากรเป็นคดีปกครอง การพิจารณาคดีมีหลักว่า ต้องกระทำโดยรวดเร็วสะดวกและเที่ยงธรรม พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาษีอากรและวิธีพิจารณาคดีภาษีอากร จึงให้อำนาจอธิบดีผู้พิพากษาศาลภาษีอากรกลาง ในการออกข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการรับฟังพยานหลักฐานไว้บังคับในศาลภาษีอากรได้ โดยการออกข้อกำหนดดังกล่าวต้องได้รับอนุมัติจากประธานศาลฎีกาก่อน⁴²

3.11.1 การยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติม

คดีภาษีอากรเป็นคดีที่มีเอกสารเป็นจำนวนมาก และคู่ความมักไม่ยอมรับข้อเท็จจริงซึ่งกันและกัน ทำให้มีข้อเท็จจริงที่ไม่รับกันมาก จึงต้องกำหนดให้มีการสอบถามข้อเท็จจริงให้คู่ความรับกันเสียในวันชี้สองสถาน เพื่อได้กำหนดประเด็นข้อพิพาทให้แคบลง และจำเป็นต้องทราบถึงจำนวนพยานบุคคล และพยานเอกสารแต่เนิ่นๆ การยื่นบัญชีระบุพยานจึงแตกต่างไปจากคดีแพ่งทั่วไป กล่าวคือ กรณีมีการชี้สองสถาน คู่ความต้องยื่นบัญชีระบุพยาน ก่อนวันชี้สองสถาน

⁴² พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาษีอากรและวิธีพิจารณาคดีภาษีอากร พ.ศ. 2528, มาตรา 20.

ไม่น้อยกว่าสามสิบวัน ส่วนกรณีไม่มีการชี้สองสถานถือเป็นคดีที่ไม่มีข้อเท็จจริงยุ่งยาก คู่ความต้องยื่นบัญชีระบุพยาน ก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน⁴³ การที่คดีภาณีอากร คู่ความต้องยื่นบัญชีระบุพยานก่อนวันชี้สองสถานไม่น้อยกว่าสามสิบวัน ก็เพื่อให้ศาลได้มีเวลาในการตรวจสอบเอกสาร และเตรียมข้อสอบถามข้อเท็จจริงเพื่อการชี้สองสถานตามข้อกำหนดคดีภาณีอากร พ.ศ. 2539 ข้อ 14

การยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติม คู่ความต้องยื่นคำแถลงระบุพยานเพิ่มเติมก่อนระยะเวลาดังกล่าวข้างต้นสิ้นสุดลง⁴⁴ เหตุที่เป็นเช่นนี้ เพราะคดีภาณีอากรให้ความสำคัญต่อการชี้สองสถานมาก และต้องการทราบถึงพยานหลักฐานของคู่ความก่อนการชี้สองสถาน ส่วนการขอเพิ่มเติมบัญชีพยานภายหลังเมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาดังกล่าวข้างต้นมาแล้ว มีหลักเกณฑ์เช่นเดียวกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 88 วรรคสาม

3.11.2 การขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกพยานเอกสารและพยานวัตถุจากผู้ครอบครอง

กรณีคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งประสงค์ขอให้ศาลมีคำสั่ง เรียกพยานเอกสาร หรือพยานวัตถุ จากคู่ความฝ่ายอื่น หรือจากบุคคลภายนอก คู่ความฝ่ายนั้นต้องขอให้ศาลมีคำสั่งเรียก โดยยื่นคำขอมาพร้อมกับการยื่นบัญชีระบุพยาน เพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกมาจากผู้ครอบครอง และคู่ความฝ่ายนั้น มีหน้าที่ติดตามให้ได้พยานหลักฐานมาก่อนวันนัดชี้สองสถาน หรือภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด⁴⁵ ทำให้ได้เอกสารมาพร้อม และสืบพยานได้รวดเร็วต่อเนื่องได้

3.11.3 การชี้สองสถาน

กรณีที่มีการชี้สองสถาน ข้อกำหนดคดีภาณีอากร พ.ศ. 2539 ข้อ 11 กำหนดให้คู่ความยื่นต้นฉบับพยานเอกสารทั้งหมด ที่จะอ้างเป็นพยานต่อศาล พร้อมการยื่นบัญชีระบุพยาน โดยไม่ต้องส่งสำเนาต่อศาลและคู่ความฝ่ายอื่น มิฉะนั้นไม่มีสิทธินำพยานหลักฐานนั้นมาสืบ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาลตามหลักเกณฑ์ในข้อ 11 วรรคสอง

ก่อนวันชี้สองสถาน ศาลอาจส่งข้อสอบถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงเป็นหนังสือไปยังคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เพื่อให้มาตอบข้อสอบถามในวันชี้สองสถานก็ได้ แต่ศาลต้องส่งสำเนาข้อสอบถามนั้นให้คู่ความฝ่ายอื่นด้วย⁴⁶ การกำหนดไว้เช่นนี้ทำให้เป็นประโยชน์ต่อการชี้สองสถาน การพิจารณาในวันชี้สองสถานสามารถดำเนินไปได้รวดเร็วขึ้น

⁴³ ข้อกำหนดคดีภาณีอากร พ.ศ. 2539, ข้อ 10 วรรคหนึ่งและวรรคสอง.

⁴⁴ แห่งเดิม. ข้อ 10 วรรคสาม.

⁴⁵ แห่งเดิม. ข้อ 12.

⁴⁶ แห่งเดิม. ข้อ 11.

กรณีคู่ความฝ่ายใดประสงค์อ้างข้อเท็จจริงใด คู่ความฝ่ายนั้นมีสิทธิขอให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตอบว่า จะรับรองข้อเท็จจริงนั้นว่าถูกต้องหรือไม่ โดยอาจส่งคำบอกกล่าวสอบถามไปก่อนวันชี้สองสถานหรือก่อนวันสืบพยาน แล้วแต่กรณีไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน และเมื่อถึงวันชี้สองสถานหรือวันสืบพยานศาลจะสอบถามคู่ความที่รับคำบอกกล่าวว่าจะยอมรับตามนั้นหรือไม่ หากคู่ความฝ่ายที่รับคำบอกกล่าวไม่ตอบคำถามหรือปฏิเสธโดยไม่มีเหตุผล ศาลจะถือว่าคู่ความฝ่ายนั้นยอมรับข้อเท็จจริงนั้น เว้นแต่ศาลเห็นว่า คู่ความฝ่ายนั้น ไม่อยู่ในวิสัยที่จะตอบแทน หรือแสดงเหตุแห่งการปฏิเสธได้ในขณะนั้น ศาลจะมีคำสั่งให้คู่ความฝ่ายนั้นทำคำแถลงเกี่ยวกับข้อเท็จจริงนั้นมายื่นต่อศาลภายในระยะเวลาที่เห็นสมควร⁴⁷ นอกจากนี้ศาลอาจสอบถามข้อเท็จจริงใดๆ ได้เอง โดยคู่ความไม่จำเป็นต้องร้องขอให้สอบถามได้โดยหลักเกณฑ์เช่นเดียวกับที่กล่าวมาข้างต้น

3.11.4 การสืบพยาน

เมื่อศาลได้กำหนดประเด็นข้อพิพาทหน้าที่นำสืบในวันชี้สองสถานแล้ว ศาลจะต้องสอบถามคู่ความแต่ละฝ่ายถึงเนื้อหาสาระที่พยานแต่ละคนจะต้องเบิกความ แล้วสอบถามคู่ความแต่ละฝ่ายว่าประสงค์จะสืบพยานกี่นัด ทั้งนี้โดยคำนึงถึงจำนวนพยานด้วย สำหรับจำนวนพยานนี้อาจน้อยกว่าที่ระบุในบัญชีพยาน เพราะศาลได้สอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความ และคู่ความรับข้อเท็จจริงกันไปบ้างแล้ว เมื่อศาลทราบจำนวนวันนัดที่คู่ความแต่ละฝ่ายขอสืบพยานแล้ว ก็จะนำมากำหนดวันสืบพยานของคู่ความแต่ละฝ่ายไปทีเดียว⁴⁸

เหตุที่ศาลต้องสอบถามจำนวนพยาน และเนื้อหาสาระของพยานแต่ละคนก็เพื่อที่จะเป็นประโยชน์ต่อการสืบพยาน ทำให้พยานแต่ละปากที่คู่ความจะนำเข้าสู่สืบไม่มาเบิกความในเรื่องซ้ำๆ กัน ทั้งเป็นธรรมแก่คู่ความทุกฝ่าย ซึ่งตามข้อกำหนดคดีภาณีอากร พ.ศ. 2539 ข้อ 19 กำหนดให้ศาลต้องสอบถามเช่นนั้น และกำหนดจำนวนวันสืบพยานของคู่ความทุกฝ่ายไปพร้อมกัน การกำหนดไว้เช่นนี้ทำให้สามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาไปได้อย่างต่อเนื่องและรวดเร็วขึ้น

การสืบพยานบุคคลศาลมีอำนาจอนุญาตให้ใช้บันทึกช่วยจำได้ คือ ให้พยานอ่านข้อความหรือตัวเลขขณะเบิกความได้ ทำให้ศาลสามารถบันทึกคำพยานได้รวดเร็วและได้ความครบถ้วนสมบูรณ์ขึ้น เหตุที่ให้อำนาจศาลไว้เช่นนั้น เป็นเพราะคดีภาณีอากรเป็นคดีเกี่ยวกับเอกสารและตัวเลขซึ่งมีจำนวนมาก นอกจากนี้ในระหว่างสืบพยาน ศาลอาจอนุญาตให้พยานใช้บันทึกถ้อยคำพยานที่บันทึกไว้ล่วงหน้าประกอบการเบิกความ และถือว่าบันทึกถ้อยคำพยานนั้นเป็นส่วนหนึ่งของคำเบิกความพยานด้วย แต่ต้องได้รับอนุญาตจากศาลและส่งบันทึกนั้นต่อศาล และส่งสำเนา

⁴⁷ ข้อกำหนดคดีภาณีอากร พ.ศ. 2539, แหล่งเดิม, ข้อ 15.

⁴⁸ เชียรไท สุนทรนันท์. (2528). คำอธิบายพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาณีอากรและวิธีพิจารณาคดีภาณีอากร พ.ศ. 2528. หน้า 189.

ให้แก่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน⁴⁹ เหตุที่มีหลักเกณฑ์เช่นนี้ เนื่องจากคดีภาษีอากรเป็นคดีที่มีเอกสารจำนวนมาก ผลการแพ้ชนะคดีมักขึ้นอยู่กับเอกสารเป็นสำคัญ พยานบุคคลเป็นเพียงผู้เบิกความนำพยานเอกสารเข้าสู่สำนวนเท่านั้น

3.11.5 การนั่งพิจารณาคดี

คดีภาษีอากรเป็นคดีเกี่ยวกับรายได้ของรัฐที่จะนำกลับมาพัฒนาประเทศชาติโดยตรง การกำหนดนัดพิจารณาจึงต้องกระทำอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว⁵⁰ ดังนั้น พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาษีอากรและวิธีพิจารณาคดีภาษีอากร พ.ศ. 2528 มาตรา 20 จึงให้อำนาจอธิบดีศาลภาษีอากรกลางออกข้อกำหนดต่างๆ เกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการรับฟังพยานหลักฐานได้ และในข้อ 21 กำหนดให้ศาลมีอำนาจกำหนดการนั่งพิจารณาคดี ณ สถานที่ใดหรือเวลาใดก็ได้ ดังนั้น การนั่งพิจารณาคดีภาษีอากรจึงอาจกำหนดให้นั่งพิจารณาในวันหยุดราชการด้วยก็ได้

การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีภาษีอากร หัวใจของข้อกำหนดคดีภาษีอากรอยู่ที่การชี้สองสถาน โดยเน้นเรื่องการทำให้เหลือการสืบพยานน้อยที่สุดเท่าที่จะน้อยได้ เพราะการสืบพยานเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คดีล่าช้า คดีใดมีการสืบพยานน้อยคดีนั้นก็เสร็จรวดเร็วยิ่งขึ้น ซึ่งวิธีการทำให้เหลือการสืบพยานน้อยที่สุดเท่าที่จะน้อยได้นั้น ตามข้อกำหนดมีอยู่สองวิธี วิธีที่หนึ่งคือ การกำหนดให้คู่ความยื่นพยานเอกสาร และพยานวัตถุต่อศาล พร้อมกับบัญชีระบุพยานก่อนวันชี้สองสถานภายในระยะเวลาที่กำหนด วิธีที่สองศาลจะสอบถามคู่ความถึงข้ออ้างข้อเถียงและพยานหลักฐานที่ยื่นต่อศาลว่าคู่ความรับกันได้หรือไม่ ซึ่งหากฝ่ายใดไม่ตอบคำถามตามที่ศาลถามเอง ถือว่าคู่ความอีกฝ่ายนั้นยอมรับข้อเท็จจริงที่ศาลถาม⁵¹

การที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาษีอากร และข้อกำหนดคดีภาษีอากรกำหนดหลักการพิจารณาคดีต่างๆ ดังที่กล่าวมานั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลดวิธีการต่างๆ ที่ไม่จำเป็น เช่น การที่พยานต้องมาเบิกความด้วยวาจาทั้งหมดโดยการใช้นับที่ช่วยจำหรือบันทึกล้อคำ ทำให้ใช้เวลาในการสืบพยานน้อยลง การจำกัดระยะเวลาต่างๆ ไว้ก่อนข้างเคร่งครัด ไม่ว่าจะเป็นการยื่นบัญชีระบุพยาน การยื่นต้นฉบับพยานเอกสาร การให้คู่ความรับข้อเท็จจริงกันทำให้กระบวนการพิจารณาและสะดวกขึ้น มีผลทำให้ศาลสามารถดำเนินการพิจารณาไปได้อย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว โดยไม่เสียความเป็นธรรม

⁴⁹ ข้อกำหนดคดีภาษีอากร พ.ศ. 2539, ข้อ 22.

⁵⁰ เขียวไท สุนทรนนท์, เล่มเดิม, หน้า 200.

⁵¹ ชัยสิทธิ์ ตราชูธรรม, ไพฑูริย์ เศรษฐไกรกุล และปริญญา ดิผดุง, (2530). คู่มือการดำเนินคดีภาษีอากร.

3.12 ข้อเปรียบเทียบกับการพิจารณาคดีแพ่งทั่วไป

คดีภาษีอากรแม้มีการนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งไปใช้โดยอนุโลม แต่คดีภาษีอากรมีวิธีพิจารณาความไว้เป็นพิเศษ ซึ่งมีข้อแตกต่างจากคดีแพ่งทั่วไปอยู่หลายประการ กล่าวคือ

3.12.1 คดีภาษีอากรเป็นคดีปกครอง เน้นการพิจารณาคดีรวดเร็ว ให้ความสำคัญกับการชี้สองสถาน มากกว่าคดีแพ่งทั่วไป มีกระบวนการพิจารณาที่ทำให้ทราบถึงพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน โดยคู่ความ มีหน้าที่ต้องขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกพยานเอกสาร หรือพยานวัตถุมาพร้อมกับการยื่นบัญชีระบุพยาน และคู่ความมีหน้าที่ติดตามพยานหลักฐานให้ได้มาก่อนวันชี้สองสถานหรือภายในระยะเวลาที่ศาล กำหนด ส่วนคดีแพ่งทั่วไปไม่มีบทบัญญัติกำหนดให้คู่ความต้องยื่นคำขอเช่นนั้น มาพร้อมกับการยื่นบัญชีพยาน เพียงแต่ต้องขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกเอกสารส่งให้แก่ผู้ครอบครองก่อนวันสืบพยาน ไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน การที่คดีภาษีอากรมีบทบัญญัติเช่นนี้ทำให้ได้พยานหลักฐาน มาพร้อมก่อนลงมือ สืบพยาน การสืบพยานสามารถทำได้ต่อเนื่องและรวดเร็วขึ้น

3.12.2 การยื่นบัญชีระบุพยานในคดีภาษีอากร กรณีไม่มีการชี้สองสถาน ต้องยื่นก่อนวันชี้สองสถาน ไม่น้อยกว่า 30 วัน เพื่อให้ศาลมีเวลาเตรียมข้อสอบถามข้อเท็จจริงในวันชี้สองสถาน ซึ่งต่างกับคดีแพ่ง ทั่วไป ที่คู่ความมีสิทธิยื่นบัญชีระบุพยานก่อนวันชี้สองสถาน หรือก่อนวันสืบพยาน ไม่น้อยกว่า 7 วัน กรณีไม่มีการชี้สองสถานต้องยื่นก่อนวันสืบพยาน ไม่น้อยกว่า 7 วัน เช่นเดียวกับคดีแพ่งทั่วไป ส่วนการขอรระบุพยานเพิ่มเติมคู่ความต้องยื่นคำแถลงก่อนระยะเวลาดังกล่าวสิ้นสุด เพราะให้ความสำคัญกับการชี้สองสถานจึงมีข้อแตกต่างกับคดีแพ่งทั่วไป ที่คู่ความสามารถยื่นขอรระบุพยาน เพิ่มเติมได้ภายใน 15 วันนับแต่วันที่มีการสืบพยานนัดแรก

3.12.3 คดีภาษีอากร คู่ความต้องยื่นต้นฉบับเอกสารทั้งหมด ที่ประสงค์อ้างเป็นพยานและ พยานวัตถุที่อยู่ในความครอบครอง โดยไม่ต้องส่งสำเนาเอกสารให้อีกฝ่ายหนึ่ง จึงเป็นการเปิดเผย พยานเอกสารและพยานวัตถุที่ตนมีและจะอ้างเป็นพยาน ซึ่งต่างจากคดีแพ่งทั่วไปที่มีได้กำหนด หลักเกณฑ์เช่นนี้ไว้

3.12.4 ก่อนการสืบพยานในคดีภาษีอากร ศาลจะพยายามให้คู่ความรับข้อเท็จจริงกันให้มากที่สุด ในวันชี้สองสถาน เพื่อให้มีการสืบพยานกันน้อยที่สุด และข้อกำหนดข้อ 19 กำหนดให้ศาลต้อง สอบถามคู่ความถึงเนื้อหาสาระของพยานแต่ละปากที่จะนำเข้ามาเบิกความด้วย ซึ่งคดีแพ่งหาได้ปฏิบัติ และมีหลักเกณฑ์เช่นนี้ไม่

3.12.5 การสืบพยานบุคคลในคดีภาษีอากร ศาลอาจอนุญาตให้คู่ความใช้บันทึกถ้อยคำพยานที่ทำไว้ล่วงหน้า และในระหว่างพยานเบิกความ อาจอนุญาตให้พยานดูบันทึกบทพยานความจำได้ด้วย ซึ่งคดีแพ่งทั่วไปยึดหลักเคร่งครัดว่า พยานต้องเบิกความด้วยวาจา จะอ่านข้อความที่เขียนมาในขณะที่เบิกความไม่ได้ แม้มีข้อยกเว้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 113 ก็ตาม



บทที่ 4

วิเคราะห์ระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารทางวิชาการ หนังสือ รายงานการวิจัย บทความ บันทึกรายคำอภิปราย ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ตลอดจนกฎหมาย ระเบียบ คำสั่ง ข้อบังคับ คำพิพากษาของศาลยุติธรรม และการสัมภาษณ์ผู้พิพากษา สามารถวิเคราะห์ผลการศึกษาดังต่อไปนี้

4.1 วิเคราะห์คำว่า “การพิจารณาคดีต่อเนื่อง” หมายความว่าอย่างไร

ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 241 วรรคหนึ่ง ได้บัญญัติว่า “ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยย่อมมีสิทธิได้รับการสอบสวน หรือการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม” อันเป็นบทบัญญัติที่รับรองและคุ้มครองสิทธิของจำเลย และเป็นบทบังคับให้ศาลต้องพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม และมาตรา 236 ได้บัญญัติว่า “การนั่งพิจารณาคดีของศาลต้องมีผู้พิพากษาหรือตุลาการครบองค์คณะ และผู้พิพากษาหรือตุลาการซึ่งมิได้นั่งพิจารณาคดีจะทำคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยคดีนั้นไม่ได้ เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอย่างอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ” อันเป็นหลักการที่มีความมุ่งหมายให้องค์คณะผู้พิพากษาต้องนั่งพิจารณาสืบพยานหลักฐานในคดีนั้นตั้งแต่เริ่มต้นติดต่อกันอย่างต่อเนื่องไปจนเสร็จการพิจารณาและทำคำพิพากษา

ระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่อง โดยหลักการแล้วจะมีการนั่งพิจารณาคดีเรื่องใดเรื่องหนึ่งติดต่อกันไปจนกว่าจะเสร็จ หลังจากนั้นจึงจะเริ่มต้นพิจารณาคดีใหม่เป็นลำดับเรื่อยไป ประชาชนผู้มีอรรถคดีสามารถคาดหมายได้ล่วงหน้าว่า คดีของตนจะเริ่มต้นเข้าสู่การพิจารณาของศาลเมื่อใด และได้รับการพิจารณาเสร็จสิ้นเมื่อใด นอกจากนี้การที่ผู้พิพากษานั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องยังเป็นหลักประกันได้ว่า ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีจะเป็นผู้ตัดสินวินิจฉัยชี้ขาดคดีดังกล่าวด้วยตนเอง

นอกจากนั้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 37 ได้บัญญัติว่า “ให้ศาลดำเนินการนั่งพิจารณาคดีติดต่อกันไปเท่าที่สามารถจะทำได้โดยไม่ต้องเลื่อนจนกว่าจะเสร็จการพิจารณาและพิพากษาคดี” และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 179 ได้บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับแห่งประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น ศาลจะดำเนินการพิจารณาตลอดไปจนเสร็จโดยไม่ต้องเลื่อนก็ได้ ถ้าพยานไม่มาหรือมีเหตุอื่นอันควรต้องเลื่อนการพิจารณา ก็ให้ศาลเลื่อนคดี

ไปตามที่เห็นสมควร” ดังนั้น การพิจารณาคดีต่อเนื่องจึงหมายถึง การที่ศาลเริ่มต้นพิจารณาคดี ซึ่งการพิจารณานี้ศาลจะออกนั่งบัลลังก์ฟังการดำเนินคดีของกลุ่มความ และศาลดำเนินกระบวนการพิจารณา โดยต่อเนื่องจนกว่าจะเสร็จสิ้นการพิจารณา

ชวลิต โสภณวัต ให้ความเห็นว่า คำว่า “ต่อเนื่อง” ก่อให้เกิดปัญหาอันจะต้องตีความ การที่รัฐธรรมนูญ มาตรา 241 วรรคหนึ่ง บัญญัติถึงการพิจารณาคดีอาญาซึ่งเป็นเรื่องที่บัญญัติไว้แล้ว ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 179 วรรคหนึ่ง สำหรับการพิจารณาความแพ่ง ก็มีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 37 บัญญัติไว้แล้วให้ศาลดำเนินการนั่งพิจารณาคดี ติดต่อกันไปเท่าที่สามารถจะทำได้โดยไม่ต้องเลื่อนจนกว่าจะเสร็จการพิจารณาและพิพากษาคดี ซึ่งตั้งแต่เริ่มใช้บังคับจวบจนปัจจุบันยังไม่เคยมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อความของประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 179 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 37 ข้างต้น ให้ผิดแผกไปจากเดิมเลย และล้วนแสดงเจตนารมณ์ที่จะให้การพิจารณาและพิพากษาคดีเป็นไป ด้วยความรวดเร็ว คำว่า “ต่อเนื่อง” ไม่มีทั้งในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 และ พ.ศ. 2542 มีแต่คำว่า “เนื่อง” ซึ่งได้ให้ความหมายว่า ติดต่อกัน ฉะนั้น คำว่า ต่อเนื่อง ที่ใช้ในรัฐธรรมนูญ จึงมีความหมายเดียวกับคำว่าติดต่อกัน ที่ใช้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และคำว่า ดำเนินการพิจารณาตลอดไปจนเสร็จโดยไม่เลื่อน ที่ใช้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา¹

สุรชัย เลี้ยงบุญเลิศชัย ให้ความเห็นว่า การพิจารณาคดีต่อเนื่อง หลัก คือ ศาลนั่งพิจารณาคดี ติดต่อกันทุกวัน ถ้าม่าทำไม่ต้องติดต่อกันทุกวันและต้องพิจารณาที่ละคดี คำตอบที่เราได้ คือ ศาลอ้างรัฐธรรมนูญ มาตรา 236 ซึ่งกำหนดให้ศาลต้องนั่งพิจารณาคดีแบบครบองค์คณะ และมาตรา 241 ในวรรคแรกที่บัญญัติว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องได้รับสิทธิในการพิจารณาด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม เพราะฉะนั้นเมื่อนำระบบต่อเนื่องมาตีความว่า เป็นการพิจารณาที่ละคดีและ ติดต่อกันทุกวัน โดยอ้างบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญทั้งสองมาตรานี้ ถ้าม่าศาลตีความถูกหรือไม่ ในความเห็นคิดว่า หลักการที่บัญญัติไว้ในมาตรา 241 บัญญัติขึ้นมาเพื่อเป็นหลักประกันของจำเลย ในคดีอาญา ที่กำหนดหลักการไว้ 3 ประการ คือ รวดเร็ว เพราะที่ผ่านมาชักช้า ต่อเนื่องและเป็นธรรม ต้องเป็นองค์ประกอบครบ 3 องค์ประกอบนี้ แต่ศาลมาวางระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องว่า ต้องติดกัน ทุกวันเหมือนกับศาลหยิบองค์ประกอบคำว่า “ต่อเนื่อง” มาองค์ประกอบเดียว และถ้าม่าคำว่า “ต่อเนื่อง” ในรัฐธรรมนูญนั้น ถ้าไม่ตีความว่าต้องติดกันทุกวัน จะตีความเป็นอย่างอื่น ได้หรือไม่ ให้เป็นการต่อเนื่อง เช่น สืบพยาน นัดสืบพยานไว้ล่วงหน้า ทั้งสืบโจทก์และสืบจำเลยให้เสร็จ

¹ สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. เล่มเดิม.

ภายในองค์คณะนั้น ซึ่งก็จะเป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา 236 เช่นกัน วิธีการนัดพิจารณาคดีแบบต่อเนืองนั้น สรุปแล้วก็คือการบริหารคดีนั่นเอง²

ผู้ทำวิทยานิพนธ์เห็นว่า หลักการนั่งพิจารณาคดีต่อเนืองที่สำนักงานศาลยุติธรรมนำมาใช้กับคดีแพ่งนั้น ความจริงหลักการนี้มีบัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งนานแล้ว การที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 37 บัญญัติให้ศาลดำเนินการนั่งพิจารณาคดีติดต่อกันไปเท่าที่สามารถจะทำได้ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 179 บัญญัติให้ศาลดำเนินการพิจารณาคดีตลอดไปจนเสร็จโดยไม่เลื่อนก็ได้ มีความหมายเหมือนกับคำว่าพิจารณาคดีอย่างต่อเนื่องนั่นเอง แต่บทบัญญัติดังกล่าวมิได้มีการนำมาปฏิบัติเพื่อให้สมความมุ่งหมาย จนกระทั่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 236 บัญญัติบังคับให้ผู้พิพากษานั่งพิจารณาคดีของคณะ จึงได้มีความคิดที่จะนำระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนืองมาใช้ ซึ่งการพิจารณาคดีต่อเนืองนั้นมุ่งหมายให้ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีสามารถรับฟังพยานหลักฐานในคดีได้อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ต้นจนจบ และเพื่อให้ผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีเป็นผู้ทำคำพิพากษา การพิจารณาคดีต่อเนืองแบบติดต่อกันทุกวันทำการ ในบางคดีอาจจะเกิด ความขัดข้องและไม่เป็นธรรม ศาลยุติธรรมไม่ควรถือปฏิบัติโดยเคร่งครัด จึงควรให้คดีบางประเภทสามารถนั่งระยะเวลาในการสืบพยานให้ห่างกันพอสมควรได้ (“นัดฟันหลอ”) แต่ทราบวันเริ่มต้นและวันสิ้นสุดแห่งคดี เพราะสภาพปัญหาของแต่ละศาลไม่เหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นศาลที่พิจารณาเฉพาะคดีแพ่งกับศาลที่พิจารณาเฉพาะคดีอาญา ศาลปกติกับศาลชำนาญพิเศษ ย่อมมีลักษณะของปัญหาที่หลากหลายกันไป กลยุทธ์หรือรูปแบบในการบริหารจัดการจึงมีความจำเป็นที่จะต้องแตกต่างกันไปด้วย แนวทางในการปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนกระบวนการพิจารณาคดีต่อเนืองของศาลจึงน่าจะผ่อนคลายเป็นยืดหยุ่น และให้ศาลแต่ละศาลเป็นอิสระเปิดโอกาสให้มีการใช้ดุลพินิจในการบริหารจัดการมากขึ้นกว่าเดิม

4.2 วิเคราะห์สภาพปัญหาภายหลังการปรับเปลี่ยนระบบการพิจารณาคดีต่อเนือง

4.2.1 ความคิดเห็นต่อการพิจารณาคดีต่อเนืองด้านการอำนวยความสะดวกยุติธรรม

กลุ่มตัวอย่าง ผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ ได้แสดงความคิดเห็นจากการตอบแบบสอบถามสำรวจความคิดเห็นภาคสนาม ในประเด็นปัญหาต่างๆ ทั้งในเชิงสนับสนุนและคัดค้านการปรับเข้าสู่ระบบการพิจารณาคดีต่อเนืองและครบองค์คณะในระยะเวลาที่ผ่านมา ดังนี้

² สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แหล่งเดิม.

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่า การนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะ จะช่วยให้ การพิจารณาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายรอบคอบ มีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งยังทำให้องค์คณะได้เห็น อากัปกิริยาของพยานร่วมกัน สามารถชี้แจงน้ำหนักความน่าเชื่อถือของพยานได้ดีขึ้น และการนัดสืบพยาน ติดต่อกัน ไปจนเสร็จ ทำให้คู่ความทราบวันเริ่มต้นและวันเสร็จของคดี และเป็นหลักประกันการนั่ง พิจารณาคดีครบองค์คณะ โดยผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีจะเป็นผู้ทำคำพิพากษาหรือวินิจฉัยคดีเอง ทำให้ผู้พิพากษามีสมรรถนะในการรับฟังพยานหลักฐานมากขึ้น ระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องจึงสามารถ อำนวยความยุติธรรมได้มากกว่าระบบการพิจารณาคดีแบบเดิม เพราะทำให้คดีเสร็จการพิจารณาเร็วขึ้น คู่ความทราบว่าคดีของตนจะเสร็จการพิจารณาเมื่อใด ต่างจากระบบเดิมที่ล่าช้า เพราะมีการเลื่อนคดี บ่อยครั้ง ทำให้คู่ความสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายจำนวนมากในการมาศาล

กลุ่มตัวอย่างบางส่วนมีความเห็นว่า การพิจารณาคดีต่อเนื่องจะอำนวยความสะดวกมากกว่าระบบเดิมหรือไม่นั้น ไม่เกี่ยวกับระบบ แต่ขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของบุคคล ในกระบวนการยุติธรรม การพิจารณาคดีต่อเนื่องที่เน้นความรวดเร็วอย่างเดียว แต่การนัดความเคร่งครัด ไม่ยืดหยุ่น ก็จะไม่สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่คู่ความได้อย่างแท้จริง

ผู้ท้าวทนายนิพนธ์เห็นว่า ในระบบเดิมที่ศาลนัดพิจารณาคดีทีละนัด แต่ละบัลลังก์ศาลนัด ซ้อนกันหลายคดี และการเลื่อนคดีมีอัตราสูง ผลกระทบ คือ คดีแต่ละคดีใช้เวลาการพิจารณา ยาวนานและกว่าจะเสร็จการพิจารณาคดีมีการเปลี่ยนผู้พิพากษาหลายคน แต่การพิจารณาคดีต่อเนื่อง (Continuous trial) ทำให้ผู้พิพากษามีสมรรถนะในการรับฟังพยานหลักฐานมากขึ้น และทำให้เวลารวม ทั้งหมดของคดีเร็วกว่าการพิจารณาคดีแบบเดิมที่นัดเป็นคราวๆ ไป (Piece meal trial) การพิจารณาคดี ต่อเนื่องเป็นหลักประกันการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ โดยผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาจะเป็นผู้ทำ คำพิพากษาหรือวินิจฉัยคดีเอง เกิดสภาพบังคับให้มีการสะสางคดีค้างเก่ามากขึ้น ทำให้คดีค้างพิจารณา ในศาลน้อยลง และคู่ความต่างเห็นความสำคัญของวันนัดมากขึ้น ส่งผลให้ปริมาณการเลื่อนคดี ในภาพรวมลดลง และทำให้คู่ความบริหารเวลาได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพราะทราบว่าคดีของตน จะเสร็จการพิจารณาเมื่อใด รวมถึงลดค่าใช้จ่ายของคู่ความเนื่องจากไม่ต้องมาศาลบ่อย อีกทั้งยังช่วย ลดความแออัดบริเวณศาลด้วย เนื่องจากการพิจารณาคดีต่อเนื่องจะทำให้สามารถบริหารจัดการคดี ได้ดีกว่าระบบเดิมที่นัดหลายคดีในวันเดียวกัน แต่ก็ไม่ใช่ข้อสรุปว่าระบบใหม่นี้ดีกว่าระบบเก่า หรืออำนวยความสะดวกมากกว่าระบบเดิม เพราะจุดประสงค์หรือเป้าหมายหลักของกระบวนการพิจารณาคดี ของศาลยุติธรรมนั้น ไม่ใช่เพื่อความรวดเร็วเพียงอย่างเดียว ยังมีเรื่องสำคัญอื่นๆ ที่ต้องคำนึงถึง อีกหลายเรื่อง เช่น ความสะดวก ความประหยัด ความถูกต้อง เป็นธรรม รวมถึงตลอดถึงความพึงพอใจ ของประชาชนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องด้วย

4.2.2 ความคิดเห็นต่อการพิจารณาคดีต่อเนื่องด้านปัญหาและอุปสรรค

4.2.2.1 ฝ่ายผู้พิพากษา

ศาลยุติธรรมเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะ แต่อุปสรรคและข้อโต้แย้งที่เกิดขึ้นภายในศาลยุติธรรมเอง กลับเป็นปัญหาสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าองค์กรอื่นๆ ในกระบวนการยุติธรรม ความคิดเห็นของผู้พิพากษาในเรื่องการพิจารณาคดีต่อเนื่องที่ยังมีความคิดเห็นแตกต่างกัน ทำให้เกิดความไม่เป็นเอกภาพ สร้างความสับสนในการปฏิบัติงานแก่ผู้พิพากษาและผู้เกี่ยวข้องในคดี จนถือได้ว่าเป็นปัญหาอุปสรรคสำคัญประการหนึ่ง การนั่งพิจารณาต่อเนื่องและครบองค์คณะส่งผลให้ผู้พิพากษาต้องเปลี่ยนบทบาทจากการวางตัวเป็นกลาง (passive) มาเป็นผู้ค้นหาความจริงในคดีให้มากยิ่งขึ้น (active) โดยผู้พิพากษาจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมกับคู่ความในการค้นหาความจริงตั้งแต่ชั้นก่อนการพิจารณาคดี ซึ่งจะต้องมีการปรับบทบาทของผู้พิพากษาที่สำคัญ ดังนี้³

1) การปรับบทบาทในเชิงมหภาค โดยศาลจะต้องปรับบทบาทในเชิงโครงสร้างการทำงาน โดยจะต้องวางระบบการจำแนกประเภทคดี การสร้างกระบวนการประสานงานก่อนวันนัดสืบพยาน การนัดประชุมคดีเพื่อสอบถามประเด็นแห่งคดี แนวทางในการดำเนินคดี ตลอดจนความพร้อมของพยานหลักฐานที่คู่ความจะนำมาสืบในวันนัดพิจารณา การสร้างกระบวนการเพื่อลดปริมาณคดีที่จะเข้าสู่การพิจารณาพิพากษาของศาล เช่น การระงับข้อพิพาทด้วยวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหรืออนุญาโตตุลาการ

2) การปรับบทบาทในเชิงจุลภาค ผู้พิพากษาจะต้องปรับบทบาทเป็นผู้ควบคุมการพิจารณาคดีมากขึ้น จากที่แต่เดิมผู้พิพากษาจะใช้วันนัดสืบพยานเป็นวันแก้ไขปัญหาข้อขัดข้องต่างๆ และที่สุดมักจะต้องเลื่อนคดีออกไป แต่ในระบบใหม่จะไม่สามารถทำเช่นนั้นได้โดยง่าย เนื่องจากในวันนัดสืบพยานนั้น ศาลกำหนดนัดพิจารณาคดีเพียงคดีเดียว ดังนั้น ผู้พิพากษาจึงต้องปรับบทบาทเป็นผู้ควบคุมการพิจารณาคดี โดยจะต้องกำกับแนวทางการดำเนินคดีของคู่ความทุกฝ่ายให้ใช้วันนัดสืบพยานอย่างเหมาะสม และต้องสร้างกระบวนการแก้ไขเหตุแห่งการเลื่อนคดีก่อนถึงวันนัด ถ้าฟังจะเคร่งครัดเกี่ยวกับการเลื่อนคดี หรือเพียงแค่สอบถามระยะเวลาที่คู่ความแต่ละฝ่ายจะใช้ในการสืบพยานในวันนัดพร้อม ไม่อาจถือว่าเป็นผู้บริหารจัดการที่ดี เพราะโดยธรรมชาติแล้วคู่ความจะแถลงต่อศาลเพื่อกำหนดวันนัดพิจารณาคดีโดยเพื่อการขอเลื่อนคดีอยู่แล้ว

ผู้พิพากษาบางส่วนมีความเห็นเห็นว่า ในการกำหนดการนัดพิจารณาสืบพยานคดีใดที่ผู้พิพากษาเห็นว่าน่าจะสืบพยานติดต่อกันจนเสร็จได้ โดยสอบถามแล้วคู่ความมีความพร้อมก็ให้นัดติดต่อกันจนเสร็จ ซึ่งอาจกินเวลาเพียงวันเดียวหรือหลายวันก็ได้ โดยมากมักเป็นคดีที่ไม่ยุ่งยาก

³ สืบพจน์ ศรีพงษ์กุล. เล่มเดิม. หน้า 49.

ทุนทรัพย์ไม่สูง หรือคตีความผิดอาญาไม่ร้ายแรง ส่วนคดีที่มีความยุ่งยากซับซ้อน ทุนทรัพย์สูงหรือความผิดอาญาอุกฉกรรจ์ที่จำเลยให้การปฏิเสธ ซึ่งคู่ความไม่มีความพร้อมหรือไม่สามารถที่จะให้พิจารณาติดต่อกันไปจนเสร็จ ก็ให้พิจารณาสืบพยานกันได้หลายนัดตามความจำเป็น โดยให้ผู้พิพากษาเลือกใช้วิธีการในการสืบพยานได้ตามความเหมาะสมแห่งคดี

นอกจากนั้นผู้พิพากษาส่วนใหญ่มีความเห็นเพิ่มเติมว่า อัตรากำลังของผู้พิพากษามีน้อยไม่ได้สัดส่วนกับปริมาณคดี และคดีในวันนัดจัดการพิเศษในศาลมีปริมาณมากเกินไป หากต้องรอคิวการพิจารณานานจะกระทบถึงสิทธิเสรีภาพของจำเลยที่ต้องขังระหว่างการพิจารณา ระยะเวลาที่นาน ทำให้พยานหลงลืมข้อเท็จจริงและเกิดความลำบากในการติดตามพยาน บทบัญญัติของกฎหมายบางส่วนยังไม่สอดคล้องกับการพิจารณาคดีต่อเนื่อง และยังขาดการประชาสัมพันธ์ให้บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมและประชาชนเข้าใจ และเห็นประโยชน์ของการพิจารณาคดีต่อเนื่อง ขาดการประสานงานระหว่างองค์กรในกระบวนการยุติธรรม ทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร และสิ่งที่ต้องเร่งปรับปรุงแก้ไขคือการสืบพยานแต่ละนัดให้มีความเข้มข้นขึ้น อันอาจทำให้การสืบพยานเสร็จได้ในนัดเดียวในคดีที่ไม่มีข้อยุ่งยากและพยานไม่มาก หากไม่เสร็จก็ต้องเลื่อนออกไปโดยผู้พิพากษาต้องคอยระวังดูแลมิให้มีการประวิงคดีเกิดขึ้น การอนุญาตให้เลื่อนคดีต้องเนื่องมาจากเหตุจำเป็นและสมควรอย่างแท้จริง

4.2.2.2 ฝ่ายพนักงานอัยการ

ปัญหาอุปสรรคในส่วนของพนักงานอัยการ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องระบบงานของพนักงานอัยการที่ต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับระบบงานศาลที่ได้จัดวางใหม่ ซึ่งเป็นเรื่องของการจ่ายสำนวนให้พนักงานอัยการรับผิดชอบ และการที่พนักงานอัยการจะต้องมีบทบาทในการติดตามพยานเพิ่มมากขึ้น ในส่วนของสำนวนคดีที่พนักงานอัยการต้องรับผิดชอบ ต้องมีการปรับปรุงระบบการจ่ายสำนวนคดีและความรับผิดชอบสำนวน มิให้พนักงานอัยการคนเดียวกันรับผิดชอบสำนวนหลายสำนวนซ้ำซ้อนในวันนัดเดียวกัน เพื่อให้สอดคล้องกับการที่ศาลนัดพิจารณาคดีเรื่องเดียวกันอย่างต่อเนื่องไม่มีการนัดซ้อน ดังนั้น หากพนักงานอัยการได้รับสำนวนหลายสำนวนพร้อมๆ กันในวันเวลานัดเดียวกัน ก็จะต้องคืนสำนวนที่นัดซ้อน หรือมอบหมายให้พนักงานอัยการคนอื่นรับผิดชอบแทน ส่วนในการประสานงานกับพนักงานอัยการในการนัดพิจารณาคดีนี้ โดยหลักการจะไม่มีปัญหา เพราะเมื่อศาลกำหนดนัดพิจารณาคดีต่อเนื่อง โดยศูนย์นัดความเป็นผู้นัดตามคำสั่งศาล ศูนย์นัดความก็จะสอบถามวันว่างของพนักงานอัยการ และมีการกำชับในเรื่องการไม่นัดความซ้ำซ้อน คงมีปัญหาในกรณีที่พนักงานอัยการบางคนมีสำนวนรับผิดชอบมาก ทำให้ไม่มีวันว่างที่จะนัดพิจารณาคดีเรื่องหลังๆ ส่งผลให้การกำหนดวันนัดสำหรับคดีเรื่องหลังนั้นต้องยืดยาวออกไป หรือในบางวัน ที่พนักงานอัยการจะต้องเป็นเวรในการสอบปากคำผู้ต้องหาเด็ก

ในชั้นสอบสวน หรือในการไปร่วมชั้นสูตรพลิกศพ โดยเฉพาะกรณีที่เป็นเวรวันใดวันหนึ่งในทุกสัปดาห์ จะทำให้ไม่สามารถนัดพิจารณาคดีต่อเนื่องได้

ในทางปฏิบัติ ในส่วนของพนักงานอัยการยังมีข้อขัดข้องอยู่บ้าง ในเรื่องของจำนวนสำนวนคดีที่พนักงานอัยการแต่ละคนต้องรับผิดชอบ ทำให้พนักงานอัยการที่มีสำนวนความรับผิดชอบมากจะไม่มีวันว่างให้ศาลนัดสืบพยาน หาวินิจฉัยและนัดต่อเนื่องได้ยาก หรือหากนัดได้ก็ต้องนัดออกไปไกล จึงทำให้วันนัดพิจารณาคดีที่อยู่ในความรับผิดชอบของพนักงานอัยการคนนั้นยาวนานเกินไป ทั้งๆ ที่ศาลยังมีวันว่างอยู่ก่อนหน้านั้น

ปัญหาอีกส่วนหนึ่ง คือ ระบบสำนวนคดีติดตัวพนักงานอัยการ กล่าวคือ ในทางปฏิบัติ แม้พนักงานอัยการจะย้ายจากสำนักงานประจำศาลแห่งหนึ่ง ไปประจำอยู่สำนักงานแห่งใหม่แล้ว แต่หากสำนักงานแห่งใหม่อยู่ในเขตจังหวัดเดียวกัน พนักงานอัยการยังคงต้องรับผิดชอบสำนวนที่ค้างพิจารณาอยู่ในสำนักงานเดิมจนกว่าคดีจะเสร็จสิ้น ทำให้การกำหนดนัดพิจารณาคดีของศาลแห่งใหม่ที่พนักงานอัยการย้ายไปปฏิบัติราชการอยู่ขัดข้อง เพราะพนักงานอัยการคนนั้น ยังต้องกลับไปสืบพยานคดีเดิมที่ศาลเดิมอยู่ จึงอาจไม่มีวันว่างที่จะมานัดพิจารณาคดีที่ศาลแห่งใหม่

สำหรับเรื่องการประสานงานติดตามพยานนั้น โดยปกติพนักงานอัยการก็จะประสานงานกับพนักงานสอบสวนอยู่แล้ว เพียงแต่ต้องให้ความเอาใจใส่ในการติดตามพยานสอบถามผลการส่งหมายจากพนักงานสอบสวนมากขึ้น และเปลี่ยนแปลงกำหนดเวลาที่จะรายงานศาล โดยต้องรายงานให้ศาลทราบล่วงหน้าถึงข้อขัดข้องของพยาน แทนที่จะรอแถลงต่อศาลในวันนัดพิจารณาคดี

นอกจากนั้นพนักงานอัยการบางส่วนมีความเห็นว่า การนัดพิจารณาคดีติดต่อกันไปทุกวันในทุกคดีอย่างเคร่งครัด ขาดความยืดหยุ่น คดีมีปริมาณมาก แต่ผู้พิพากษามีจำนวนน้อยไม่ได้สัดส่วนกัน ทำให้คู่ความต้องรอคิวการพิจารณานาน พยานอาจหลงลืมข้อเท็จจริง พยานอาจเสียชีวิตหรือย้ายที่อยู่ทำงาน มีปัญหาในการติดตามพยาน หากผู้พิพากษาเคร่งครัดมากต้องสืบพยานคดีละไม่เกิน 3 วัน วันละไม่ต่ำกว่า 4 ปาก และนัดสืบพยานจำเลยติดต่อกันหลังจากการสืบพยานโจทก์ทันที ทำให้จำเลยอาจเตรียมพยานต่อสู้คดีไม่ทัน เนื่องจากเพิ่งทราบว่าต้องสืบพยานบางปาก หลังจากที่โจทก์สืบพยานเสร็จ และไม่สามารถยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความได้ทัน

4.2.2.3 ฝ่ายทนายความ

ทนายความเป็นผู้ใช้วิชาชีพที่มีความสำคัญยิ่งในกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากทนายความเป็นตัวแทนของประชาชนที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการพิจารณาคดีของศาล การปรับเข้าสู่ระบบการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่องจะสัมฤทธิ์ผลเพียงใด ขึ้นอยู่กับความร่วมมือของทนายความด้วยเป็นสำคัญ การปรับระบบในเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะระบบการนัดพิจารณาคดีย่อมกระทบกระเทือนถึงชีวิตความเป็นอยู่และทางทำมาหาได้ในวิชาชีพ จึงต้องอาศัยระยะเวลา

พอสมควรในการทำความเข้าใจและรับฟังความคิดเห็น นอกจากนี้ปัญหาการขาดเอกภาพของศาล เพราะผู้พิพากษาบางคนเห็นด้วยกับระบบ บางคนไม่เห็นด้วย ทำให้การปฏิบัติไม่สอดคล้องกัน ผู้พิพากษาบางส่วนปฏิบัติตามระบบอย่างเคร่งครัด ขาดความยืดหยุ่น ทัศนคติต้องทำหน้าที่ว่าความหลายศาล พบผู้พิพากษาหลายท่านที่มีความเห็นและดุลพินิจในการกำหนดวันนัดต่างกัน ระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องแบบนัดพิจารณาทีละคดี และนัดติดต่อกันทุกวันทำการ จึงส่งผลกระทบต่อการประกอบวิชาชีพทนายความ ดังนี้

1) ทำให้ทนายความไม่สามารถรับว่าความพร้อมกันหลายคดีได้

ผลกระทบนี้ก็จะยิ่งรุนแรงขึ้น โดยเฉพาะในศาลที่มีระบบวันนัดต่างกัน หรือมีวิธีกำหนดวันนัดพิจารณาคดีพิเศษต่างกัน ทำให้ทนายความต้องประสบปัญหาเรื่องรายได้ ซึ่งอาจส่งผลกระทบไปยังประชาชนที่เป็นลูกความที่ต้องรับภาระจ่ายค่าทนายความสูงขึ้น

2) มีผลกระทบต่อการทำหน้าที่เป็นทนายความขอแรง

ทนายความมีหน้าที่เป็นทนายความขอแรงให้แก่จำเลยในคดีอาญาตามที่ศาลแต่งตั้ง หรือแม้แต่ในคดีแพ่งที่ได้รับการร้องขอความช่วยเหลือ เพราะเหตุความยากจนหรือไม่ได้รับความเป็นธรรม ก็จะทำให้ทนายความต้องจำกัดจำนวนคดีที่รับว่าความลง แม้จะไม่ถึงกับต้องรับว่าความทีละคดีอย่างที่ศาลทำ แต่ก็ต้องจำกัดจำนวนคดีลง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการทำหน้าที่เป็นทนายความขอแรงในคดีอาญา หรือการให้ความช่วยเหลือประชาชนในทางคดีแพ่ง ซึ่งจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อจำเลยในคดีอาญาหรือประชาชนที่มีคดีความโดยรวม

3) มีผลทำให้วิถีชีวิตของทนายความเปลี่ยนไปและกระทบต่อหน้าที่อื่น

ของทนายความ

นอกจากสภาพความเป็นจริง ทนายความต้องรับว่าความหลายศาล และต้องทำหน้าที่เป็นทนายความขอแรงและช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายแล้ว ทนายความยังต้องทำหน้าที่อื่นอีกหลายประการ เช่น ทำหน้าที่เป็นผู้แทนโจทก์ในการบังคับคดี ทำหน้าที่เป็นผู้แทนเจ้าหน้าที่ในการประชุมเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายล้มละลาย งานดูแลการขายทอดตลาดทรัพย์สิน งานที่ปรึกษากฎหมายของธุรกิจภาคเอกชน ระบบพิจารณาคดีต่อเนื่องแบบนัดติดต่อกันทุกวันทำการ ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อการทำหน้าที่ต่างๆ ดังกล่าวของทนายความ เพราะไม่มีวันทำการที่เหลือที่จะทำหน้าที่ดังกล่าวได้

นอกจากนี้ทนายความบางส่วนมีความเห็นว่า การบริหารคดี ไม่ว่าจะเป็คดีแพ่งหรือคดีอาญานั้น สามารถคุ้มครองสิทธิของจำเลยได้ และสามารถทำได้รวดเร็ว ต่อเนื่องและเป็นธรรมได้ โดยไม่จำเป็นต้องไปนัดติดต่อกันทุกวันทำการ เพียงแต่ผู้พิพากษาต้องปรับเปลี่ยนการพิจารณาแบบอดีตที่ไม่เคยมีการบริหารคดี เป็นการบริหารคดีโดยการกำหนดสืบพยานโจทก์ สืบพยานจำเลยให้อยู่ในกรอบเวลา

ที่ศาลสามารถทำคำพิพากษาได้ก่อนโยกย้าย ช่วยกันบริหารคดีทั้งผู้พิพากษา อัยการและทนายความ คดีก็จะเสร็จภายในกรอบเวลาที่ร่วมกันกำหนด และไม่สูญเสียความเป็นธรรม

4.2.3 ความคิดเห็นต่อการพิจารณาคดีต่อเนื่องด้านที่ควรแก้ไขปรับปรุง

แม้ระบบการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่องในประเทศไทย จะมีหลักการตลอดจนแนวทางปฏิบัติที่สอดคล้องกับแนวทางที่ใช้ได้ผลในต่างประเทศ และศาลชั้นต้นทั่วประเทศ ได้ถือปฏิบัติมาระยะหนึ่งแล้ว แต่ก็มีข้อสังเกตว่า กระบวนการก่อนวันนัดสืบพยานซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญที่จะทำให้การพิจารณาคดีต่อเนื่องดำเนินไปได้ โดยใช้วันนัดพิจารณาไม่มากยังขาดความเข้มแข็งจริงจัง ทำให้ในบางศาลคดีเข้าสู่การพิจารณาจะต้องรอวันนัดนาน นัดวันสืบพยานมากเกินไป และปริมาณการเลื่อนคดียังมีมาก ปัญหาการกำหนดจำนวนวันนัดตามที่สำนักงานศาลยุติธรรมกำหนดเกณฑ์กลางไว้ว่า ให้มีการสืบพยานอย่างน้อยวันละ 4 ปาก คดีละไม่เกิน 3 นัด โดยแบ่งเป็นสืบพยานโจทก์ 2 ปากและสืบพยานจำเลย 1 นัด เพื่อประโยชน์ต่อผู้พิพากษาในการวางแผนการสืบพยานนั้น และต่อมาปรากฏว่าเกิดการโต้แย้งคัดค้านจากองค์กรที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งผู้พิพากษาบางส่วนที่เป็นผู้นั่งพิจารณาคดีในศาล เนื่องจากในคดีที่มีความยุ่งยากและข้อเท็จจริงซับซ้อนจะต้องมีการสืบพยานกันหลายปาก ซึ่งเมื่อทนายความฝ่ายจำเลยต้องการวันนัดสืบพยานเกินกว่าจำนวนเกณฑ์กลางที่กำหนดไว้ แต่ศาลใช้ดุลพินิจโดยไม่อนุญาตให้นัดสืบพยานเกินกว่ากำหนดและตัดพยานหลักฐานนั้นๆออกจากคดี ทำให้พยานบางปากเป็นพยานที่มีความสำคัญไม่สามารถเข้าสืบพยานให้ข้อเท็จจริงปรากฏในสำนวนคดีได้ กรณีดังกล่าวจึงทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมกับจำเลยในคดีได้ แม้ศาลยุติธรรมจะให้เหตุผลว่า หากรูปคดีมีความจำเป็นต้องใช้เวลาในการสืบพยานมากกว่าที่กำหนดไว้ในเกณฑ์มาตรฐานกลาง ผู้พิพากษามีอิสระโดยสามารถใช้ดุลพินิจในการกำหนดวันนัดที่เหมาะสมแตกต่างไปจากหลักเกณฑ์มาตรฐานกลางได้ ตามเหตุผลและความจำเป็นเฉพาะคดีได้ แต่ความเป็นจริงทางปฏิบัติที่ศาลมักไม่ใช้ดุลพินิจนัดเกินกว่ากรอบของวันนัดที่กำหนดไว้เสมือนกับเป็นเกณฑ์ที่กฎหมายวางไว้

นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ จากการสำรวจความคิดเห็นภาคสนามในประเด็นปัญหาเรื่องการพิจารณาคดีต่อเนื่อง ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติม ดังนี้

4.2.3.1 การพิจารณาคดีควรมีความยืดหยุ่นได้ไม่จำเป็นต้องนัดสืบพยานวันละ 4 ปากทุกคดีอย่างเคร่งครัด คดีที่สำคัญมีพยานมากควรเว้นวรรคได้ คดีอาญาควรมีประกันมากที่สุด โดยแม้จะตกลงกันไม่ได้ ประเด็นที่จะสืบพยานกันจริงๆ ย่อมน้อยลง ที่สำคัญต้องนำเทคโนโลยีมาใช้ในการสืบพยานประเด็น การส่งหมาย ส่งคำคู่ความ และการนัดความ

4.2.3.2 ควรเพิ่มจำนวนบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมให้เหมาะสมกับปริมาณคดี ควรลดปริมาณคดีในวันนัดจัดการพิเศษซึ่งมีปริมาณมากเกินไป การนัดพร้อมเพื่อประชุมคดี ควรกระจายไปวันอื่นได้บ้าง ผู้พิพากษาควรมีความยืดหยุ่นในการดำเนินกระบวนการพิจารณา โดยมองถึงความยุติธรรมเป็นหลัก ไม่ควรพิจารณาแบบต่อนื่องติดต่อกันไปทุกคดีอย่างเคร่งครัด ควรดูแลคดีไปตามความเป็นธรรม ควรเว้นช่วงระหว่างการสืบพยานโจทก์และพยานจำเลย เพื่อให้จำเลยมีโอกาสต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ นอกจากนั้นผู้พิพากษาควรกำหนดวันเวลาและจำนวนพยานที่จะสืบในแต่ละวันเอง โดยยกเลิกการนัดผ่านศูนย์นัดความ

4.2.3.3 ควรตีความคำว่า “ต่อเนื่อง” ใหม่ โดยนับเป็นช่วงได้ หรือควรเว้นช่วงระหว่างการสืบพยานโจทก์และจำเลย เพื่อให้คู่ความมีโอกาสระบุพยานเพิ่มเติมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 88 วรรคสอง และควรมีการประชุมร่วมกันระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมอย่างจริงจัง เพื่อสรุปสภาพปัญหาและร่วมกันหาแนวทางแก้ไขที่จะทำให้การพิจารณาคดีเกิดประสิทธิภาพอย่างแท้จริง

4.2.3.4 ควรนัดพิจารณาต่อเนื่องแบบฟันหลอ เว้นวรรคเป็นช่วงทุกสัปดาห์ระหว่างสืบพยานโจทก์เสร็จ และให้นัดสืบพยานจำเลยภายหลังไป 1 เดือนเป็นช่วงๆ ทุกสัปดาห์พร้อมกัน เพื่อให้แต่ละฝ่ายเตรียมคดีและเตรียมพยานได้ดี รวมเวลาเสร็จคดีไม่เกิน 2-3 เดือน ที่จะให้ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนเป็นผู้พิจารณาและพิพากษาโดยไม่ถูกโยกย้ายไปก่อน และควรนัดเฉพาะช่วงเช้าหรือบ่ายของแต่ละคดี วันหนึ่งก็จะนัดได้สองคดีด้วย

4.2.3.5 ควรมีการประชุมสัมพันธเชิงรุก เพื่อให้ประชาชนทั่วไปเกิดความเข้าใจในระบบใหม่ที่ศาลยุติธรรมได้นำมาใช้ ซึ่งจะทำให้เกิดการยอมรับจากประชาชนและสังคมได้มากขึ้น

ผู้ทำวิทยานิพนธ์เห็นว่า ในอดีตการพิจารณาคดีเป็นไปด้วยความล่าช้าและไม่มีการบริหารงานคดี เมื่อนำระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องมาเทียบกับอดีตแล้ว จะเห็นข้อแตกต่างว่าการพิจารณาคดีต่อเนื่องจะเสร็จเร็วขึ้น เพราะแต่ก่อนไม่ได้นำระบบบริหารจัดการคดีมาใช้ ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องสำเร็จผลตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่ต้องการให้แต่ละคดีได้รับการพิจารณาโดยรวดเร็ว ต่อเนื่องและเป็นธรรม คือ การกำหนดจำนวนวันนัดที่เหมาะสม การหาวันนัดได้ง่ายโดยไม่ต้องรอการพิจารณานาน และความแน่นอนที่จะได้สืบพยานเมื่อถึงวันนัดที่กำหนดไว้ การพิจารณาคดีต่อเนื่องแบบติดต่อกันทุกวันทำการในบางคดี อาจเกิดความขัดข้องและไม่เป็นธรรม ศาลยุติธรรมไม่ควรถือปฏิบัติโดยเคร่งครัด น่าจะมีความยืดหยุ่นให้คดีบางประเภทสามารถนัดระยะเวลาในการสืบพยานให้ห่างกันพอสมควรได้ โดยนำระบบเดิมมาผสมผสานให้เกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่าย และควรนัดเฉพาะช่วงเช้าหรือบ่ายของแต่ละคดี วันหนึ่งก็จะนัดได้สองคดีด้วย หากคดีใดเลื่อนก็ไม่ทำให้เสียวันนัดไปทั้งวัน ยังมีอีกคดีพิจารณาได้ ไม่ทำให้บัลลังก์ศาลว่าง พิจารณาเสียทั้งวัน

หรือหลายวันติดต่อกัน นอกจากนี้การกำหนดให้มีการสืบพยานวันละ 4 ปาก แต่ละปากไม่เกิน 3 นัดนั้น เห็นว่าเป็นมาตรการที่เคร่งครัดเกินไปอันอาจเป็นลักษณะบีบบังคับ ให้ความต้องแถลงสละสิทธิ ที่มีอยู่ตามกฎหมาย หากศาลยุติธรรมไปจำกัดกรอบดังกล่าวเสียแล้ว จะทำให้ข้อเท็จจริงที่เกิดจาก พยานหลักฐานบางอย่างไม่สามารถเข้ามาสู่สำนวนความ ทำให้ไม่อาจพิสูจน์ความจริงในคดีอาญาได้ ความยุติธรรมย่อมเสียไป ซึ่งหากมีการปรับเปลี่ยน โดยพิจารณาตามเหตุผลและความจำเป็นไม่เคร่งครัดเกินไป จะช่วยให้การสืบพยานแต่ละคดีต่อวันมีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

การพิจารณาคดีต่อเนื่องเป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงาน ซึ่งส่งผลต่อวิธีการดำเนินงาน ของบุคลากรภายในองค์กร ดังนั้น หากมีการทำความเข้าใจที่ถูกต้องร่วมกัน รวมทั้งรับฟังความคิดเห็น จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นเหตุเป็นผล จะสามารถผลักดันระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่อง ให้เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ ศาลยุติธรรมจะต้องรับฟังข้อมูลด้านต่างๆ ที่ยังคง เป็นอุปสรรค เพื่อนำไปแก้ไขปรับปรุงระบบการพิจารณาคดีให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

4.2.4 ความคิดเห็นต่อการพิจารณาคดีต่อเนื่องด้านรูปแบบการพิจารณาคดีที่เหมาะสมกับประเทศไทย

4.2.4.1 ฝ่ายผู้พิพากษา

ผู้พิพากษาบางส่วนเห็นว่า ระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องเหมาะสมสำหรับ ประเทศไทย ซึ่งเป็นหลักประกันการนั่งพิจารณาคดีของคณะ และองค์คณะผู้พิพากษาที่พิจารณาคดี จะเป็นองค์คณะวินิจฉัยชี้ขาดคดีเองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 โดยการฟัง พยานหลักฐานต่อเนื่องจะส่งผลให้คำพิพากษามีคุณภาพมากขึ้น

นอกจากนี้บางส่วนมีความเห็นว่า ควรเป็นระบบผสมผสาน โดยการนัดพิจารณา เป็นช่วงๆ ได้บ้าง แต่รู้ว่าคดีจะเสร็จการพิจารณาเมื่อใด โดยพิจารณาตามความเหมาะสมแต่ละคดี ความมุ่งหมายที่จะให้การพิจารณาพิพากษาคดีเสร็จไปโดยเร็วในระยะเวลาอันควรนั้น วิธีเดิมทำได้ อยู่แล้วโดยเพียงแต่คอยระวังดูแล ไม่ให้มีการประวิงคดีเกิดขึ้น

4.2.4.2 ฝ่ายพนักงานอัยการ

พนักงานอัยการบางส่วนมีความเห็นว่า ระบบการพิจารณาคดีแบบเดิม ซึ่งนัดเป็นช่วงๆ เหมาะสมกับประเทศไทย แต่ทุกฝ่ายต้องมีความรับผิดชอบในหน้าที่ โดยมาศาลตรงเวลา ไม่นัดคดีซ้อน หรือหากนัดซ้อนไม่ควรเกินวันละ 2-3 เรื่อง และเอาใจใส่ในการติดตามพยานมาศาล

นอกจากนี้บางส่วนมีความเห็นว่า ควรเป็นลักษณะผสมผสาน โดยดูแต่ละคดี ตามความเหมาะสม และควรเว้นช่วงระหว่างการสืบพยานโจทก์กับพยานจำเลย เพื่อให้จำเลยมีเวลา ในการเตรียมพยานต่อสู้คดี

4.2.4.3 ฝ่ายทนายความ

ทนายความส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ระบบการนัดพิจารณาคดีเป็นช่วงๆ เหมาะสมกับประเทศไทย โดยอาจนัดสืบพยานไว้ล่วงหน้าจนถึงวันนัดฟังคำพิพากษา และควรปรับกระบวนการพิจารณาคดีโดยให้ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน พนักงานอัยการ และทนายความร่วมกัน กำหนดวันนัดสืบพยานเองไม่ผ่านศูนย์นัดความ โดยผู้พิพากษาต้องเคร่งครัดกับการพิจารณาคดีให้มากขึ้น ไม่อนุญาตให้เลื่อนคดีโดยไม่มีความจำเป็น พยานที่ไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นไม่ควรอนุญาตให้สืบเพื่อไม่ให้เสียเวลาในการสืบพยานที่ไม่จำเป็นหรือก่อให้เกิดการประวิงคดี

ทนายความบางส่วนมีความเห็นว่า ระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องเหมาะสมสำหรับประเทศไทย เพราะเป็นหลักประกันการนั่งพิจารณาคดีของคณะ และองค์คณะผู้พิพากษา ที่พิจารณาคดีได้ฟังพยานหลักฐานอย่างต่อเนื่องจะส่งผลต่อการเขียนคำพิพากษาให้มีคุณภาพมากขึ้น

นอกจากนี้ทนายความบางส่วนมีความเห็นเพิ่มเติมว่า ควรนัดพิจารณาต่อเนื่อง “แบบฟันหลอ” “ต่อเนื่อง” ไม่ใช่ต้องติดต่อกันทุกวันทำการ ภายหลังจากสืบพยานโจทก์เสร็จ ควรเว้นช่วงเวลาให้จำเลยในการเตรียมแนวทางในการต่อสู้คดีได้บ้าง อันเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

ผู้ทำวิทยานิพนธ์เห็นว่า ระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องที่เว้นวรรคการนัดพิจารณาเป็นช่วงๆ ได้เหมาะสมสำหรับประเทศไทย คือ ให้ศาลพิจารณาคดีติดต่อกันไปเท่าที่สามารถจะทำได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 37 เพราะฉะนั้นอาจจะต่อเนื่องแบบพิจารณาคดีติดต่อกันทุกวันจนเสร็จคดีก็ได้ หากคู่ความมีความพร้อมก็ให้นัดติดต่อกันจนเสร็จ แต่ถ้าคดีนั้นไม่สามารถทำได้ ก็ให้พิจารณาสืบพยานกันได้หลายนัดตามความจำเป็น โดยให้ “นัดฟันหลอ” ได้หรืออาจเว้นช่วงได้บ้างตามความเหมาะสมและความจำเป็นของแต่ละคดี แต่การนัดความครั้งต่อไปก็ให้มีขึ้นภายในเวลาที่เร็วเท่าที่จะเร็วได้ เช่น ภายในหนึ่งสัปดาห์ สองสัปดาห์ หรือภายในหนึ่งเดือน นัดหนึ่งอาจติดต่อกันมากกว่าหนึ่งวันเท่าที่สามารถจะทำได้ และสามารถคาดหมายได้ว่าคดีจะเสร็จ การพิจารณาเมื่อใด ทุกฝ่ายต้องมีความรับผิดชอบในหน้าที่ โดยมาศาลตรงเวลาและเอาใจใส่ในการติดตามพยานมาศาล การเลื่อนคดีแต่ละนัดจะต้องเนื่องมาจากเหตุอันควร เหตุจำเป็นหรือเหตุเจ็บป่วยโดยแท้จริง และผู้พิพากษาต้องควบคุมมิให้มีการประวิงคดี หากบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมต่างฝ่ายต่างมีจิตสำนึกในหน้าที่ความรับผิดชอบของตน ให้มีความสำคัญกับวันนัดทุกนัด มุ่งมั่นที่จะนำพยานหลักฐานเข้าสืบตามกำหนดนัดให้ได้ จริงจังและเข้มงวดกับการเลื่อนคดีอย่างเคร่งครัด ปัญหาคดีล่าช้าย่อมไม่เกิดขึ้น ดังนั้น รูปแบบการนัดพิจารณาคดีตามระบบเดิมและระบบใหม่จึงมีทั้งข้อดีและข้อเสียพอๆ กัน กลยุทธ์กลวิธีหรือรูปแบบในการบริหารจัดการจึงมีความจำเป็นในการนำมาใช้ตามแต่ละสภาพปัญหา เพราะสภาพปัญหาของศาล ผู้พิพากษา อัยการ ทนายความมีความแตกต่างกัน

การที่จะนำสูตรสำเร็จตามระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่อง ไปบังคับใช้กับทุกฝ่ายเหมือนกันทั้งหมด จึงไม่น่าจะเป็นวิถีทาง ที่ถูกต้อง แนวทางในการปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนกระบวนการพิจารณาคดีของศาล จึงน่าจะผ่อนคลายและยืดหยุ่นให้อำนาจแต่ละศาล และผู้พิพากษา มีความเป็นอิสระในการบริหารจัดการมากขึ้น เพื่อให้กระบวนการพิจารณาคดีบรรลุผลตามเป้าหมาย คือ สะดวก รวดเร็ว ประหยัด ถูกต้องและเป็นธรรม

4.3 วิเคราะห์บทบัญญัติรัฐธรรมนูญ

เดิมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้ให้ความสำคัญกับการพิจารณาพิพากษาคดีในระบบของคณะผู้พิพากษา โดยวางหลักการสำคัญเกี่ยวกับการพิจารณาคดีพิพากษาคดีของศาล โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 236 ว่า “การนั่งพิจารณาคดีของศาลต้องมีผู้พิพากษาหรือตุลาการครบองค์คณะ และผู้พิพากษาหรือตุลาการซึ่งมีได้นั่งพิจารณาคดีจะทำคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยคดีนั้นไม่ได้ เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอย่างอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ” และมาตรา 241 วรรคหนึ่งที่บัญญัติว่า “ในคดีอาญาผู้ต้องหาหรือจำเลยย่อมมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม” อันเป็นหลักการที่มีความมุ่งหมายให้องค์คณะผู้พิพากษา ต้องนั่งพิจารณาสืบพยานหลักฐานในคดีนั้นตั้งแต่เริ่มต้นติดต่อกันอย่างต่อเนื่องไปจนเสร็จการพิจารณาและทำคำพิพากษา เพื่อให้กระบวนการรับฟังพยานหลักฐานในคดีเป็นไปโดยการรู้เห็นร่วมกันของผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะ และคำวินิจฉัยชี้ขาดตัดสินคดีเป็นผลสรุปจากการร่วมกันพิเคราะห์หัดถ่วงขององค์คณะผู้พิพากษาดังกล่าวโดยละเอียดรอบคอบทุกขั้นตอน รวมทั้งมุ่งหมายให้การพิจารณาคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็ว เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

ศาลยุติธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งศาลชั้นต้น จึงจำเป็นต้องปรับระบบการนั่งพิจารณาในคดีที่ต้องนั่งพิจารณาโดยมีผู้พิพากษามากกว่า 1 คน จากเดิมที่ผู้พิพากษาเคยขึ้นนั่งพิจารณาคดีเพียงคนเดียวมาเป็นการขึ้นนั่งพิจารณาคดีโดยมีผู้พิพากษารบองค์คณะตามกฎหมาย และจากเดิมที่เคยนัดนั่งพิจารณาคดีแต่ละคดีหลายนัดไม่ติดต่อกัน หรือที่เรียกว่า piece-meal trial มาเป็นการนัดนั่งพิจารณาคดีติดต่อกันอย่างต่อเนื่อง หรือที่เรียกว่า continuous trial

ต่อมาเมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2550 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ก็ได้วางหลักเกณฑ์ในเรื่องสิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ และบัญญัติถึงสิทธิของจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาคดีด้วยความถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม ไว้ตามบทบัญญัติมาตรา 40 ที่บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้ (1) สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว

และทั่วถึง (2) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันพื้นฐานเรื่อง การได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจสอบเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้งและพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ และการได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษา หรือคำสั่ง (3) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตน ได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม (4) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดีมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้ง สิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ ต่อตนเอง (5) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็น ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ (6) เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ ย่อมมีสิทธิ ได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาได้อย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติ ที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ (7) ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดี จากทนายความ และการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว (8) ในคดีแพ่ง บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือ ทางกฎหมายอย่างเหมาะสมจากรัฐ”

จะเห็นได้ว่า ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ยังคง สำคัญในส่วนของการพิจารณาคดีของศาลที่ต้องมีผู้พิพากษาหรือตุลาการครบองค์คณะไว้ แต่ในส่วนของการพิจารณาคดีต่อเนื่อง ได้ตัดคำว่า “ต่อเนื่อง” ออกไป แต่ใช้คำว่า “ถูกต้อง” แทน จากเดิม “การพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม” แก้ไขใหม่เป็น “การพิจารณาคดี ที่ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม” เนื่องจากการตีความคำว่า “ต่อเนื่อง” ที่มีปัญหา

โดยหลักการของการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะตามรัฐธรรมนูญนั้น อุปสรรคสำคัญ คือ การกำหนดวันนัดพิจารณาคดีในระบบเดิมซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักการทำงานในระบบองค์คณะ เพราะการสืบพยานในการนัดพิจารณาคดีแต่เดิมจะใช้ระยะเวลาาน การสืบพยานแต่ละนัดห่างกัน บางครั้งเป็นหลายเดือน และมักนัดพิจารณาในช่วงเวลาเดียวกันหลายคดี ทำให้ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดี ขาดความต่อเนื่องในการรับฟังข้อเท็จจริง และคดีจำนวนมากต้องเปลี่ยนผู้พิพากษาหลายคนกว่าจะเสร็จ การพิจารณาและพิพากษาคดีเพราะเหตุผู้พิพากษาโยกย้าย องค์คณะผู้พิพากษาที่รับผิดชอบและ พิพากษาคดี ในที่สุดจึงมักไม่ใช่องค์คณะผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาสืบพยานปากสำคัญหรือไม่ได้ สืบพยานในคดีที่ตนเป็นคนตัดสินคดี

นอกจากนี้ในระบบของการพิจารณาคดีต่อเนื่อง องค์คณะผู้พิพากษาที่พิจารณาคดี ยังต้องตระหนักถึงบทบาทในการพิจารณาพิพากษาคดีให้สอดคล้องกับหลักการดังกล่าวด้วย กล่าวคือ

1. องค์คณะผู้พิพากษาที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบพิจารณาพิพากษาคดี ต้องมีบทบาทหน้าที่ในการควบคุมดูแลให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยรวดเร็วและต่อเนื่อง เพื่อที่จะสามารถสืบพยานและพิพากษาคดีนั้นได้โดยไม่ต้องมีการเปลี่ยนองค์คณะผู้พิพากษา

2. ผู้พิพากษาทุกคนในองค์คณะที่ประกอบด้วยผู้พิพากษาหลายคน ทั้งผู้ที่เป็นเจ้าของสำนวน และผู้ที่เป็นองค์คณะต้องคำนึงว่า ต่างมีหน้าที่รับผิดชอบสำนวนคดีนั้นร่วมกันตั้งแต่ต้นจนวินิจัยคดี

3. ผลงานการพิจารณาพิพากษาคดีขององค์คณะ ย่อมเป็นผลงานของผู้พิพากษาทุกคนในองค์คณะมิใช่เจ้าของสำนวนแต่เพียงผู้เดียว

4. ความรับผิดชอบร่วมกันในสำนวนคดีของผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน และผู้พิพากษาองค์คณะย่อมรวมไปถึงการช่วยเหลือกันในการบันทึกคำพยาน การรับฟังและสังเกตอากัปกริยาของพยาน ตลอดจนการควบคุมกระบวนการพิจารณามีให้เกิดการใช้อำนาจอย่างมีอคติและไม่เที่ยงธรรมต่อคู่ความ

5. ในการปรึกษากันระหว่างผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนและผู้พิพากษาองค์คณะ เพื่อทำคำพิพากษาหรือมีคำสั่งในคดีนั้น ฟังระลึกลึถึงความรับผิดชอบร่วมกันเสมอ โดยต้องรับฟังและเคารพในความคิดเห็นและเหตุผลของกันและกัน

6. สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยมีผู้พิพากษารบองค์คณะ เป็นสิทธิของประชาชนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ยกเว้นไม่ได้⁴

จากการพิจารณาบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในมาตรา 236 และมาตรา 241 วรรคหนึ่ง รวมถึงบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 40 ต่างก็มีเจตนารมณ์ที่จะให้มีผู้พิพากษาจำนวนที่เหมาะสมในการพิจารณาพิพากษาคดี อันจะทำให้ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะนั้นดูแลและกันอำนาจกันในการทำหน้าที่อย่างเที่ยงตรงและละเอียดรอบคอบ และมุ่งหมายให้ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีสามารถรับฟังพยานหลักฐานในคดีได้อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ต้นจนจบ ทำให้ผู้พิพากษาสามารถควบคุมและใช้เวลาในการดำเนินคดีได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เมื่อประกอบกับการนั่งพิจารณาคดีโดยองค์คณะ ก็เป็นที่เชื่อมั่นได้ว่า การประมวลข้อเท็จจริงและการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานจะดำเนินการไปด้วยความรอบคอบ ผ่านการถกเถียงจากองค์คณะผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีร่วมกัน

⁴ กมลชัย รัตนสกววงศ์ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 32.

4.4 วิเคราะห์ระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ

4.4.1 การนำระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะมาใช้

กระบวนการพิจารณาคดีของศาลทรัพย์สินทางปัญญาฯ เป็นไปตามบทบัญญัติในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ และวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญา และการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 และข้อกำหนดคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2540 ที่กำหนดให้ศาลดำเนินการนั่งพิจารณาคดีติดต่อกันไป โดยไม่เลื่อนคดีจนกว่าจะเสร็จ การพิจารณา เว้นแต่มีเหตุจำเป็นอันมิอาจก้าวล่วงเสียได้ และเมื่อเสร็จการพิจารณาคดี ให้ศาลรีบทำคำพิพากษาหรือคำสั่งโดยเร็วตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ และวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 มาตรา 27

จากการสัมภาษณ์ผู้พิพากษาในศาลทรัพย์สินทางปัญญาฯ พบว่า ผู้พิพากษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อการนำระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะมาใช้ว่า การนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ การสืบพยาน โดยมีผู้พิพากษาครบองค์คณะ จะช่วยให้การฟังข้อเท็จจริงในคดีมีความถูกต้องแม่นยำยิ่งขึ้น เพราะผู้พิพากษาได้ร่วมกันฟังคำเบิกความ และสังเกตอากัปกริยาของพยาน ตามหลักการรับฟังพยานหลักฐานและการวินิจฉัยข้อเท็จจริงแห่งคดี โดยมีการร่วมกันปรึกษาข้อกฎหมายในการดำเนินกระบวนการพิจารณา และเป็นการตรวจสอบถ่วงดุลซึ่งกันและกัน

เนื่องจากศาลทรัพย์สินทางปัญญาฯ เป็นศาลชำนาญพิเศษ ที่ตั้งขึ้นเพื่อพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและคดีการค้าระหว่างประเทศ คดีทั้งสองประเภทดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับธุรกิจการค้าการลงทุนระหว่างประเทศซึ่งต้องการความรวดเร็วในการดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นอย่างยิ่ง ในการจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาฯ ขึ้น จึงได้มีการกำหนดวิธีพิจารณาที่เป็นพิเศษแตกต่างจากการพิจารณาคดีแพ่งและคดีอาญาโดยทั่วไป

ในส่วนขององค์คณะผู้พิพากษาในศาลทรัพย์สินทางปัญญาฯ กฎหมายกำหนดให้มีผู้พิพากษาในศาลทรัพย์สินทางปัญญาฯ เป็น 2 ประเภท คือ ผู้พิพากษาประจำ หรือกล่าวง่าย ๆ ว่าเป็นผู้พิพากษาอาชีพกับผู้พิพากษาสมทบ ซึ่งเป็นไปตามเจตนารมณ์ของการจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาฯ ที่ต้องการให้บุคคลภายนอกผู้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ เข้ามาร่วมพิจารณาพิพากษาคดีด้วย ศาลทรัพย์สินทางปัญญาฯ จะต้องมีผู้พิพากษาประจำไม่น้อยกว่า 2 คน และผู้พิพากษาสมทบอีก 1 คน จึงเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีได้ และการพิพากษาหรือสั่งต้องทำโดยเสียงข้างมาก

หากไม่มีระบบของค้คณที่เข้มแข็ง ก็เท่ากับผู้พิพากษาที่เป็นเจ้าของสำนวน คือ คนที่ทำคดีเองทั้งหมด แม้ว่าเวลาพิพากษาคดีจะต้องปรึกษาของค้คณ แต่โดยลักษณะของการทำงาน การปรึกษาคดีเมื่อเขียนคำพิพากษาเสร็จแล้วนั้น มันไม่เปิดโอกาสให้องค้คณได้เข้าถึงข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายได้อย่างเต็มร้อย แต่ถ้ามีระบบของค้คณที่เข้มแข็ง พยายามขึ้นนั่งพิจารณาคดีร่วมกันด้วยอย่างสม่ำเสมอ และมีโอกาสได้ตรวจสำนวนและเอกสารตามสมควร ก็จะทำให้เป็นระบบการพิจารณาพิพากษาคดีครบของค้คณที่สมบูรณ์แบบ เปลี่ยนจากคิดเองทำเองคนเดียวมาเป็นระบบคู่คิด⁵

ในส่วนของการดำเนินการในกระบวนการพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบของค้คณ ผู้พิพากษามีความเห็นว่ ต้องยึดถือทางสายกลางไม่ดึงไม่หย่อนเกินไป มีการจัดของค้คณสำรอง เพื่อแก้ไขปัญหาค่างๆ มีองค้คณประหลุมค้คณเพื่อกำหนดกรอบวันนัดให้กระชับ รัศกุม เหมาะสม ตรงกับความเป็นจริง มีการรับฟังและระดมความคิดเห็นของผู้พิพากษา เจ้าหน้าที่ธุรการและบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทุกฝ่าย เพื่อนำสิ่งที่ดีมาปรับปรุงให้ทุกฝ่ายปรับตัวเข้าหากัน โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนเป็นที่ตั้ง⁶

ในส่วนของการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่อง ผู้พิพากษาบางส่วนให้ความเห็นเพิ่มเติมว่าการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องแตกต่างจากการนัดสืบพยานในระบบเดิม ซึ่งผู้พิพากษาและคู่ความกำหนดวันนัดทีละนัดทีละคดีและกว่าจะสืบพยานเสร็จใช้เวลานาน การพิจารณาคดีล่าช้าเกินสมควรและไม่อาจควบคุมระยะเวลาในการพิจารณาคดีได้ แต่ระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องจะสามารถทราบระยะเวลาที่จะใช้ในการพิจารณาคดีว่าจะเริ่มต้นและเสร็จได้เมื่อใด ทำให้สามารถวางแผนการดำเนินคดีได้ล่วงหน้า และคดีรวดเร็วขึ้นเนื่องจากอัตราการเลื่อนคดีน้อยลง เนื่องจากสามารถสืบพยานได้ตามกำหนดนัด ส่วนการกำหนดวันนัดพิจารณาคดีนั้นเห็นว่าควรนัดติดต่อกันไปแต่ในคดีบางประเภทไม่จำเป็นต้องนัดติดต่อกันทุกวัน สามารถเว้นได้บ้างตามความเหมาะสมของคดีและวันว่างของผู้พิพากษา

4.4.2 ปัญหา อุปสรรค ข้อขัดข้องเกี่ยวกับวิธิปฏิบัติของระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบของค้คณในศาลทรัพย์สินทางปัญญาฯ

4.4.2.1 ปัญหาการเลื่อนคดี

ปัญหาของการเลื่อนคดีเป็นอุปสรรคสำคัญของการพิจารณาคดีต่อเนื่อง เพราะแม้จะกำหนดวันนัดสืบพยาน โจทก์และจำเลยไว้อย่างแจ้งชัด แต่เมื่อถึงวันนัดสืบพยาน แล้วมีเหตุ

⁵ สอนชัย สิริวิญกุล. ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง. สัมภาษณ์ 31 มกราคม 2551.

⁶ นพรัตน์ ชลวิทย์. รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง. สัมภาษณ์ 16 มกราคม 2551.

ให้ต้องเลื่อนคดีออกไป ย่อมส่งผลกระทบต่อวันนัดสืบพยานที่ยังคงเหลืออยู่ ซึ่งอาจมีเวลาไม่เพียงพอต่อการสืบพยานส่วนที่เหลือและต้องกำหนดวันนัดสืบพยานเพิ่มเติม ซึ่งอาจต้องไปเรียงลำดับวันนัดสืบพยานต่อจากคดีอื่นๆ ที่ได้นัดสืบพยานไว้ก่อนแล้ว ปัญหาการเลื่อนคดีจึงนับว่าเป็นปัญหาสำคัญซึ่งทำให้การพิจารณาคดีของศาลล่าช้า และส่งผลให้การพิจารณาคดีของศาลเป็นไปอย่างไม่ต่อเนื่อง

ในประเด็นเรื่องการเลื่อนคดีนี้ ผลจากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้พิพากษาส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการไม่ควรให้มีการเลื่อนคดี โดยเห็นว่าการเลื่อนคดีเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การพิจารณาคดีล่าช้าและมีผลกระทบต่อวันนัดพิจารณาคดีต่อเนื่องที่ได้กำหนดไว้แล้ว การเลื่อนคดีจึงเป็นตัวทำลายระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่อง ซึ่งปัญหาของการเลื่อนคดีนี้มีมาตั้งแต่ระบบเดิม โดยที่คู่ความมักมาขอเลื่อนคดีอ้างเหตุต่างๆ อยู่เสมอ นอกจากนี้ศาลเองก็ได้มีบทบาทเด็ดขาดในการควบคุมมิให้มีการขอเลื่อนคดีและยอมให้เลื่อนคดีได้โดยง่าย ซึ่งอาจเนื่องมาจากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเปิดโอกาสให้คู่พิพาทยื่นข้ออ้างมากแก่ศาล ในการพิจารณาว่าสมควรจะให้เลื่อนคดีได้หรือไม่ และข้อสำคัญก็คือ การที่ศาลฎีกาวางแนวทางบรรทัดฐานในเรื่องการขอเลื่อนคดีของคู่ความไม่เคร่งครัดนักเท่ากับไม่เปิดโอกาสให้เป็นดุลพินิจของศาลชั้นต้นเด็ดขาดในการที่จะพิจารณาการร้องขอเลื่อนคดีของคู่ความ ศาลชั้นต้นจึงเกิดความกังวลใจว่า หากไม่ให้เลื่อนคดีแล้ว เมื่อมีการอุทธรณ์คำสั่งศาลแล้ว ศาลสูงจะไม่เห็นด้วยและย้อนสำนวนมาให้ศาลชั้นต้นทำการสืบพยานต่อแต่อย่างไรก็ตาม การยอมให้เลื่อนคดีหรือไม่ ขึ้นอยู่กับทัศนคติของผู้พิพากษาและยังขึ้นอยู่กับนายความด้วยว่า มีทัศนคติอย่างไรกับการขอเลื่อนคดี และนายความได้ให้ความสำคัญกับวันนัดของศาลเพียงใด

ดังนั้น ในการขอเลื่อนคดีของคู่ความ ผู้พิพากษาจึงต้องมีคำสั่งอย่างเคร่งครัดปัญหาที่เมื่อคดีไปถึงศาลสูง หากคู่ความอุทธรณ์คำสั่ง ศาลสูงก็ต้องตระหนักในการทำงานของศาลชั้นต้น หากศาลชั้นต้นมีคำสั่งอย่างเคร่งครัด แต่ศาลสูงกลับย้อนสำนวนลงมาสู่ศาลชั้นต้นอีก ระบบการทำงานจึงไม่ประสานสอดคล้องกัน ศาลจึงควรวางแนวทางเพื่อแก้ไขการเลื่อนคดี โดยพิจารณาจากเหตุแห่งการขอเลื่อนคดี และประโยชน์แห่งความยุติธรรมเป็นสำคัญ การพิจารณาถึงเหตุสมควรเป็นรายคดีไป แต่ผู้พิพากษาก็ต้องเคร่งครัด ศาลสูงก็ต้องตระหนักในการทำงานของศาลชั้นต้นเพื่อให้การทำงานประสานสอดคล้องกัน

4.4.2.2 ปัญหาการปรับระบบวันนัดเข้าสู่ศูนย์นัดความ

ในประเด็นเรื่องศูนย์นัดความนี้ ผลจากการสัมภาษณ์ผู้พิพากษาในศาลทรัพย์สินทางปัญญาฯ พบว่า มีความเห็นแตกต่างกัน ดังนี้

ความเห็นฝ่ายแรกเห็นว่า ระบบศูนย์นัดความรวบรวมวันนัดของศาลไว้ที่แห่งเดียวกัน โดยศูนย์นัดความ (ภายใต้การควบคุมดูแลของอธิบดีผู้พิพากษาศาลทรัพย์สินทางปัญญาฯ) จะเป็นผู้ค้นหา วันว่างของศาลและลงนัดให้แก่คู่ความตามคำสั่งของผู้พิพากษา จึงทำให้ระบบการนัดพิจารณาคดี ต่อเนื่องของศาลเป็นเอกภาพทั้งระบบ การรวมวันนัดของผู้พิพากษาทั้งศาลไว้ที่เดียวกัน จะทำให้ การนัดความของกลุ่มความกับศาลทำได้ง่ายขึ้น คู่ความสามารถนัดในวันว่างของผู้พิพากษาโดยไม่ถูกจำกัด ให้นัดกับองค์คณะที่ทำการชี้สองสถานเพียงคนเดียว จึงทำให้มีโอกาสที่จะนัดพิจารณาคดีต่อเนื่อง ได้สูงยิ่งขึ้น การจัดลำดับความสำคัญให้แก่คดีบางประเภทสามารถกระทำได้อย่างเป็นระบบ เนื่องจากวันนัดของศาลมีศูนย์รวมอยู่ที่เดียวกัน การจัดสรรวันนัดของศาลให้แก่คดีสำคัญบางประเภท จึงสามารถกระทำได้ ภายใต้หลักการจัดสรรวันนัดที่กำหนดโดยอธิบดีผู้พิพากษา ซึ่งจะทำได้ สามารถ จัดให้คดีสำคัญหรือคดีที่จำเลยต้องชั่งระหว่างพิจารณา ได้รับการพิจารณาก่อนคดีประเภทอื่นได้ และทำให้คดีที่มีความสำคัญเหล่านี้ได้รับการปฏิบัติภายใต้หลักเกณฑ์ที่เป็นเอกภาพและมีความชัดเจน แน่นอนยิ่งขึ้น ประชาชนก็จะได้รับความเป็นธรรม ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย แต่การปรับระบบ ดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนแปลงระบบการทำงานในศาล จึงต้องมีการทำความเข้าใจในส่วนผู้พิพากษา และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย⁷

ความเห็นฝ่ายที่สอง เห็นว่า ระบบศูนย์นัดความออกแบบมาสำหรับศาลปกติ ที่ถือคดีทั่วไปเป็นหลัก โดยระบบการจ่ายสำนวนจะนำคดีที่กำหนดวันนัดไว้แล้วมาจ่ายให้ผู้พิพากษา เป็นเจ้าของสำนวน แต่ในระบบเดิมจะมีเจ้าของสำนวนก่อนแล้วให้เจ้าของสำนวนไปหาวันว่าง จัดการเอง ถ้ายอมรับว่าในศาลชำนาญพิเศษผู้พิพากษาควรได้ทำคดีตามความชำนาญ หลักการใช้ ระบบศูนย์นัดความก็เลยกลับกันกับปรัชญาของศาลชำนาญพิเศษ ที่หากคนทำก่อนแล้วค่อยหาวัน การใช้ระบบศูนย์นัดความจึงควรให้สอดคล้องกับธรรมชาติของศาลนั้นๆ ต้องยอมรับว่าในแต่ละศาล มีวัฒนธรรมองค์กรเฉพาะตัว ผู้พิพากษาในศาลนั้นๆ ก็อาจมีบุคลิกเฉพาะตัว ลักษณะของคดีที่มาสู่ศาลนั้น ก็จะมีลักษณะเฉพาะ เพราะฉะนั้นในการใช้ระบบศูนย์นัดความนั้นแม้ในภาพรวมต้องบอกว่าระบบ ศูนย์นัดความนั้นดี แต่รายละเอียดบางอย่างของระบบก็ต้องมีการปรับและทำความเข้าใจกัน โดยเฉพาะความต้องการของผู้พิพากษาที่เป็นเจ้าของสำนวน ในการที่จะได้บริหารจัดการคดีที่ได้รับ มอบหมายเองตั้งแต่ในชั้นชี้สองสถานและการกำหนดแนวทางในการพิจารณาคดี เพราะขั้นตอน เหล่านี้จะส่งผลอย่างสำคัญในเรื่องการลดความซับซ้อนยุ่งยากของคดีได้ตั้งแต่ต้น⁸

⁷ นพรัตน์ ชลวิทย์, รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง, สัมภาษณ์ 16 มกราคม 2551.

⁸ สอนชัย สิริวิบูล, ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง, สัมภาษณ์ 31 มกราคม 2551.

นอกจากนี้ มีผู้พิพากษาให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า ในระบบศูนย์นัดความนี้ องค์คณะประมุขคดีที่ทำหน้าที่ในวันนัดพร้อมเพื่อประชุมคดีและนัดตรวจพยานหลักฐาน นัดชี้สองสถาน เพื่อสอบข้อเท็จจริงและกำหนดแนวทางในการดำเนินคดีก่อนสืบพยาน อาจมีใช้องค์คณะผู้รับผิดชอบสำนวน เนื่องจากคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างบางลักษณะมีความสลับซับซ้อนทั้งเนื้อหาแห่งคดี องค์คณะประมุขคดีอาจมีปัญหาในการกำหนดประเด็นในการชี้สองสถาน เพราะผู้กำหนดประเด็นไม่ใช่ผู้เป็นเจ้าของสำนวน เพื่อป้องกันความขัดแย้งจึงควรให้ผู้ทำหน้าที่ในการชี้สองสถาน กำหนดแนวทางในการดำเนินคดีเป็นผู้สืบพยานและเป็นเจ้าของสำนวนในคดีนั้น ในการบริหารงานคดีเป็นอำนาจทางตุลาการของผู้พิพากษา ผู้พิพากษาจะต้องเป็นคนใช้ดุลพินิจในการพิจารณาว่าจะสืบพยานกี่ปาก ควรใช้เวลาในการสืบพยานกี่นัด ผู้พิพากษาที่เป็นเจ้าของสำนวนคดีนั้นต้องเป็นผู้ใช้ดุลพินิจและบริหารงานคดีของตนให้สำเร็จลุล่วงไปได้ ผู้พิพากษาอื่นหรือเจ้าหน้าที่ศูนย์นัดความไม่สามารถมาบริหารหรือมาก้าวล่วงในดุลพินิจ ในการบริหารงานคดีของผู้พิพากษาที่เป็นเจ้าของสำนวน⁹

จะเห็นได้ว่า การนัดความผ่านศูนย์นัดความอาจช่วยให้ศาลและคู่ความหาวันนัดได้ง่ายขึ้น เพราะสามารถเห็นวันว่างของศาลทั้งศาล แต่ผู้พิพากษาไม่แน่ใจว่าจะถูกลิดรอนอิสระในการพิจารณาคดี เพราะเจ้าหน้าที่ศูนย์นัดความเป็นผู้ใช้สิทธิกำหนดวันนัดสืบพยานให้แก่คู่ความแทนอำนาจผู้พิพากษาเดิม อย่างไรก็ตาม ระบบศูนย์นัดความเป็นเพียงระบบการบริหารจัดการคดีที่สร้างขึ้นมาเพื่อช่วยเสริมการพิจารณาคดีของศาลให้เป็นไปโดยมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นเท่านั้น แต่การพิจารณาคดีของศาลยังคงมีกระบวนการพิจารณา ที่เป็นไปตามบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ ไม่เปลี่ยนแปลง ดังนั้น การนัดสืบพยานควรนัดแบบมีวันนัดแน่นอนจนเสร็จคดี โดยนัดแต่ละนัดเว้นช่วงห่างกันได้แต่ไม่ให้ห่างจนเกินไป และให้ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนเป็นผู้นัดความเองโดยสามารถเห็นวันนัดรวมหรือวันว่างของทั้งศาล โดยใช้คอมพิวเตอร์เข้ามาช่วยในรูปแบบ โปรแกรมศาล โดยการ LINK ข้อมูลเพื่อตรวจสอบวันว่างสำหรับนัดคดีของทั้งศาล จะช่วยให้ผู้พิพากษาเป็นผู้นัดความเองโดยสามารถเห็นวันว่างของทั้งศาลเช่นเดียวกับการนัดผ่านเจ้าหน้าที่ศูนย์นัดความ จะทำให้การนัดความสามารถยืดหยุ่นหรือเว้นช่วงของวันนัดสืบพยานตามความเหมาะสมของแต่ละคดีได้ ไม่ควรกำหนดจำนวนวันนัดตายตัว ต้องแล้วแต่รูปคดี โดยเฉพาะในคดีแพ่งไม่ควรนัดติดต่อกันจะได้มีเวลาในการเจรจาตกลงกัน ส่วนในคดีอาญาช่วงเวลาการสืบพยานโจทก์และจำเลยควรมีการเว้นระยะเพื่อการสืบค้นหาพยานที่อาจจะตรวจสอบพบในภายหลังได้ ไม่ควรตั้งเกณฑ์ว่าโจทก์จำเลยต้องสืบพยานให้เสร็จภายใน 1 หรือ 2 นัดให้ได้

⁹ นันทน อินทนนท์. ผู้พิพากษาศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง. สัมภาษณ์ 29 มกราคม 2551.

อย่างเคร่งครัดตายตัว เนื่องจากความยากง่ายและพยานหลักฐานในแต่ละคดีไม่เท่ากัน อีกทั้งเป็นการจำกัดสิทธิของกลุ่มความในการที่จะนำพยานเข้าสืบเพื่อพิสูจน์ความผิด

4.4.2.3 ปัญหาปริมาณคดีในวันนัดจัดการพิเศษ

ตามที่มีการกำหนดคดีไม่มีข้อยุ่งยากให้นัดในวันจันทร์ ถ้าเป็นศาลอื่นที่ไม่ใช่ศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษอาจไม่มีปัญหากรณีคดีวันจันทร์ สืบเข้าบายจบได้ โดยจำเลยไม่สู้คดีมาก อีกทั้งคดีไม่มีข้อยุ่งยากมากนัก สามารถดำเนินการให้เสร็จได้ภายในวันจันทร์ที่นัดพิจารณานั้น แต่สำหรับศาลทรัพย์สินทางปัญญาฯ คดีที่ถูกกำหนดในวันจันทร์ เช่น คดีรับขนของทางทะเล ขนส่งสินค้าทางอากาศ คดีมิโนสารเร่ทุนทรัพย์ไม่เกินสามแสนบาท แต่ความสลับซับซ้อนของคดีมีอยู่ไม่น้อย ประเด็นข้อพิพาทยุ่งยาก และคู่ความต่อสู้คดีกันจนถึงที่สุด ดังนั้น ความยุ่งยากของคดีมีมากพอๆกับคดีที่มีทุนทรัพย์สูงกว่า เพียงแต่มูลค่าของสินค้าที่ขนส่งต่างกันเท่านั้นเอง การที่คดีดังกล่าวมีปริมาณมากในวันจันทร์ ทำให้การพิจารณาคดีไม่อาจเสร็จได้ทันภายในวันจันทร์นั้น¹⁰

ในคดีบางลักษณะที่นัดเฉพาะวันจันทร์ เช่น คดีมิโนสารเร่บางคดีสืบพยานกันเต็มที่ สู้คดีถึงที่สุดแม้จะเป็นคดีมิโนสารเร่ก็ไม่สามารถจบคดีได้ภายในวันเดียว การเลื่อนต้องเลื่อนไปวันจันทร์อื่น ก็ไปกระทบกับคดีวันจันทร์อื่นที่นัดไว้ก่อนแล้วก็จะกระทบไปเรื่อยๆ โดยสภาพที่ศาลทรัพย์สินทางปัญญาฯ แม้เป็นคดีมิโนสารเร่ เช่น คดีขนส่ง คดีที่ฟ้องเกี่ยวกับค่าเสียหายจากการขนส่ง คู่ความก็จะสู้คดีกันอย่างเต็มที่ไม่ว่าทุนทรัพย์จะสูงหรือไม่ คดีทุนทรัพย์น้อยก็ยุ่งยากได้ซับซ้อนได้ ดังนั้น หากคดีในวันจันทร์ถ้ามีเหตุจำเป็นที่ไม่สามารถจบคดีได้ในวันจันทร์เดียวนั้น ก็ควรจะยืดหยุ่นให้มีโอกาสจำแนกประเภทคดีของวันจันทร์ใหม่ได้ เพื่อให้คดีวันจันทร์หรือคดีจัดการพิเศษบางข้อหาสามารถดำเนินคดีแบบคดีสามัญสำหรับสืบพยานในวันอังคาร-วันศุกร์ได้ แต่ต้องพึงระวังไม่ให้กระทบกับคดีสามัญและคดีสามัญพิเศษที่นัดไว้ก่อนแล้ว โดยขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการคดีของผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนนั้น¹¹

ดังนั้น หากในวันนัดพิจารณาคดีจัดการพิเศษที่มีปริมาณคดีจำนวนมาก จะทำให้การพิจารณาคดีขาดคุณภาพ การนัดคดีฟ้องใหม่ทุกวันจันทร์โดยกำหนดให้ทุกศาลเหมือนกัน ทำให้มีปัญหาเรื่องความหนาแน่นของคดีวันจันทร์ ส่งผลให้ผู้พิพากษาไม่มีเวลาพอในการสอบถามรายละเอียดของรูปคดีและประเด็นที่พยานจะสืบหรือข้อเท็จจริงที่สามารถรับกันได้ การนัดคดีจัดการพิเศษเฉพาะวันจันทร์ที่เกิดปัญหาปริมาณคดีหนาแน่นเกินไป จึงควรให้นัดคดีเหล่านี้ในวันอื่นได้

¹⁰ ธนัชพันธ์ วิสิทธิ์วงศ์, ผู้พิพากษาศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง, สัมภาษณ์ 29 มกราคม 2551.

¹¹ สอนชัย สิริราชกุล, ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง, สัมภาษณ์ 31 มกราคม 2551.

มีเวลานั้นอาจทำให้คดีง่าย ๆ ที่ใช้เวลาในการพิจารณาไม่นานต้องล่าช้าออกไป เพราะความสามารถของศาลในการจัดการคดีในแต่ละวันจันทร์มีจำกัด การนัดได้เฉพาะวันจันทร์ทำให้มีเวลาจำกัดเนื่องจากปริมาณคดีมีมาก จึงควรปรับปรุงวันนัดในคดีจัดการพิเศษ หากคดีบางลักษณะที่ไม่สามารถดำเนินการสืบพยานให้เสร็จได้ภายในวันนัดจัดการพิเศษนั้นแล้วต้องเลื่อนไปต่อคิวใหม่ก็จะทำให้คดีล่าช้า หากมีการปรับเปลี่ยนโดยนำคดีบางประเภทในวันนัดจัดการพิเศษ ไปพิจารณาในวันอื่นที่ไม่กระทบต่อการพิจารณาคดีต่อเนื่อง น่าจะช่วยลดปริมาณคดีในวันนัดจัดการพิเศษได้บ้าง เช่น การนัดพิจารณาคดีจัดการพิเศษก่อนถึงเวลานัดคดีอื่นนั้น หรืออาจเปิดทำการคดีไม่มีข้อยุ่งยากคดีมีโน้ตสำเนาและคดีจัดการมรดกในวันหยุด ซึ่งการนัดพิจารณาในวันนัดจัดการพิเศษเพียงวันเดียวต้องรอคิวการพิจารณานาน หากนำไปพิจารณาในวันอื่นได้บ้างในเวลาที่เหมาะสมของแต่ละศาล หรือนัดเพิ่มเติมในวันเสาร์สำหรับผู้มีความสนใจตามความพร้อมของแต่ละฝ่าย ก็จะเป็นการลดปริมาณคดีในวันนัดจัดการพิเศษลง และช่วยให้ประชาชนไม่ต้องรอคิวการพิจารณานาน อีกทั้งช่วยให้ผู้พิพากษามีเวลาในการพิจารณาคดีที่เหลือได้อย่างมีคุณภาพมากขึ้น

4.4.2.4 ปัญหาบทบัญญัติของกฎหมาย

ในประเด็นเรื่องการแก้ไขกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องนั้น ควรแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความให้สอดคล้องกับระบบ เพื่อมิให้มีข้อโต้แย้งจากคู่ความและผู้พิพากษา เพราะขณะนี้ต่างฝ่ายก็ต่างพยายามเข้าใจและปรับตัวให้เข้ากับระบบ หากไม่มีการแก้ไขและสนับสนุนในอนาคตอาจกลับไปสู่ระบบเดิม นอกจากนี้มีผู้พิพากษาให้ความเห็นเพิ่มเติมว่ากฎหมายที่ใช้อยู่ในปัจจุบันไม่สอดคล้องกับการพิจารณาคดีต่อเนื่อง ทำให้การพิจารณาคดีต่อเนื่องเกิดข้อขัดข้อง เช่น การยื่นบัญชีพยานที่ก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ เนื่องจากการนัดพิจารณาคดีต่อเนื่องศาลจะนัดพร้อมหรือประชุมคดีก่อน หลังจากนั้นจะนัดสืบพยานติดต่อกันไป ซึ่งจะห่างจากวันนัดพร้อมไม่นาน หากคู่ความยังไม่ได้ยื่นบัญชีระบุพยานในวันนัดพร้อม หรือขอยื่นบัญชีพยานเพิ่มเติมหลังจากสืบพยาน โจทก์เสร็จศาลอาจไม่อนุญาต เพราะในวันนัดพร้อมหรือประชุมคดีมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ศาลและคู่ความอีกฝ่ายทราบถึงจำนวนพยาน ลักษณะพยาน โดยอาจมีข้อเท็จจริงที่สามารถรับกันได้ อันจะทำให้การสืบพยานเฉพาะที่จำเป็นเท่านั้น ในประเด็นเรื่องบัญชีพยานมีผู้พิพากษาให้ความเห็นว่า การยื่นบัญชีระบุพยาน โจทก์หรือจำเลย ศาลควรให้ยื่นภายในวันนัดชี้สองสถาน หรือก่อนวันนัดชี้สองสถาน เพราะในวันนัดชี้สองสถานคู่ความบางคดีก็ไม่ได้เตรียมอะไรมาเลย โดยเฉพาะในปัจจุบันจะสังเกตได้ว่าทนายความจะยื่นบัญชีพยานล่วงหน้าตั้งแต่เริ่มคดีก็จริง แต่เมื่อจะเริ่มสืบพยานก็จะยื่นบัญชีพยานอีกชุดหนึ่ง ซึ่งเป็นชุดที่จะใช้นำมาสืบจริงๆ¹² และ

¹² สอนชัย สิริราชกุล. ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง. สัมภาษณ์ 31 มกราคม 2551.

ไม่ให้ความสำคัญกับกระบวนการในชั้นนี้ เท่ากับกระบวนการในชั้นสืบพยาน และในชั้นพิจารณาพิพากษาคดี

จะเห็นได้ว่า บทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยกระบวนการก่อนการพิจารณาข้างขาดประสิทธิภาพ สำหรับในประเทศไทยยังไม่มีกระบวนการที่ช่วยในการเร่งรัดการพิจารณาก่อนวันสืบพยานในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่เด่นชัดเหมือนในต่างประเทศ แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ก็ยังมีกระบวนการที่พอจะเทียบเคียงกับกระบวนการของต่างประเทศกระบวนการหนึ่ง คือ กระบวนการชี้สองสถาน ซึ่งการชี้สองสถานนี้มีประโยชน์ต่อการดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นสืบพยานต่อมาเป็นอย่างมาก หากมีการชี้สองสถานที่ดีแล้วก็จะทำให้การพิจารณาคดีสามารถทำได้รวดเร็วและกระชับขึ้น อันส่งผลให้คดีเสร็จไปจากศาลได้รวดเร็วขึ้น การแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องกระบวนการก่อนวันสืบพยาน จึงควรแก้ไขให้มีความสำคัญเท่ากันกับกระบวนการในชั้นสืบพยานเหมือนอย่างเช่นในต่างประเทศ และการนำเอามาปรับใช้นั้นควรนำมาปรับใช้ให้เข้ากับระบบกฎหมายไทยด้วย

นอกจากนั้นควรแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความ ให้สอดคล้องกับระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่อง ควรให้ความสำคัญกับวันนัดพร้อมเพื่อกำหนดวันนัดพิจารณาเหมือนกับนัดชี้สองสถาน โดยแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในส่วนที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกัน และแก้ไขกำหนดให้มีวันนัดพร้อมเพื่อประชุมคดี เพื่อให้การนัดพร้อมเพื่อกำหนดวันนัดพิจารณาคดีต่อเนื่อง และนัดพร้อมเพื่อประชุมคดี มีความเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ จะทำให้ลดปัญหาและข้อขัดข้องในการสืบพยานลงได้

4.4.2.5 ปัญหาเรื่องอัตรากำลังและการโยกย้ายผู้พิพากษา

เนื่องจากศาลทรัพย์สินทางปัญญาฯ เป็นศาลชำนาญพิเศษ ในส่วนขององค์คณะผู้พิพากษาในศาลทรัพย์สินทางปัญญาฯ กฎหมายกำหนดให้มีผู้พิพากษาในศาลทรัพย์สินทางปัญญาฯ เป็น 2 ประเภท คือ ผู้พิพากษาประจำกับผู้พิพากษาสมทบ ซึ่งเป็นไปตามเจตนารมณ์ของการจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาฯ ที่ต้องการให้บุคคลภายนอกผู้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศเข้าร่วมพิจารณาพิพากษาคดีด้วย ศาลทรัพย์สินทางปัญญาฯ จะต้องมิผู้พิพากษาประจำไม่น้อยกว่า 2 คน และผู้พิพากษาสมทบอีก 1 คนจึงเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีได้ ปัญหาเรื่องอัตรากำลังผู้พิพากษาที่ไม่เพียงพอ ทำให้ปริมาณคดีไม่ได้สัดส่วนกับจำนวนผู้พิพากษา แม้ว่าจะมีการแก้ปัญหามาโดยการเพิ่มอัตรากำลังผู้พิพากษาแต่ก็ย่อมเป็นภาระสูงในเรื่องของงบประมาณ ดังนั้น การเพิ่มอัตรากำลังผู้พิพากษาจึงเป็นการแก้ปัญหาก็จำเป็นต้องทำควบคู่ไปกับการเพิ่มประสิทธิภาพและการปรับปรุงการบริหารจัดการในส่วนอื่นด้วย

นอกจากนี้ในการนัดพิจารณาคดีต่อเนื่อง ส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาสมทบอีกด้วย เนื่องจากผู้พิพากษาสมทบบางท่านที่ไม่ใช่มีลักษณะเป็นอาชีพ แต่มีอาชีพประจำอื่นของผู้พิพากษาสมทบท่านนั้นอยู่แล้ว ในคดีที่ต้องการความรู้ความเชี่ยวชาญจากผู้พิพากษาสมทบที่เข้าร่วมพิจารณาคดีด้วย แต่ผู้พิพากษาสมทบในคดีนั้นไม่สามารถที่จะมีวันว่างได้ตรงกับนัดพิจารณาคดีต่อเนื่องในคดีนั้นได้ตลอดทุกวัน นอกจากนี้ยังส่งผลต่อการเปิดรับสมัครผู้พิพากษาสมทบที่จะมาทดแทนรุ่นเดิมที่จะหมดวาระลง ปรากฏว่ามีผู้สมัครในปริมาณที่น้อยมาก เนื่องจากไม่สามารถมาปฏิบัติหน้าที่ให้ตรงกับวันนัดพิจารณาต่อเนื่องของศาลอย่างเคร่งครัดได้¹³

ดังนั้น การเพิ่มอัตรากำลังและจัดอัตรากำลังผู้พิพากษาในแต่ละศาลให้เหมาะสมนั้น ควรต้องมีการปรับปรุงประสิทธิภาพในการทำงานในแต่ละศาล ให้มีความใกล้เคียงกันควบคู่ไปด้วย เพราะวัฒนธรรมและสภาพปัญหาของแต่ละศาลไม่เหมือนกัน สิ่งส่งผลสะท้อนจึงไม่เหมือนกัน การจัดอัตรากำลังให้เหมาะสมในแต่ละศาลจำเป็นต้องมีความละเอียดรอบคอบมากกว่าการพิจารณาแต่เรื่องของจำนวนคดีหรือปริมาณคดี เพราะในแต่ละศาลที่ตั้งอยู่ในแต่ละท้องที่ ลักษณะของคดีย่อมมีความแตกต่างกันทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา ความยากง่ายของคดีที่แตกต่างกันก็เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง ที่ควรนำมาพิจารณาในการจัดอัตรากำลังผู้พิพากษาในแต่ละศาลให้เหมาะสม เพราะผู้พิพากษาที่สืบทอดในคดีใดก็ควรจะเป็นผู้ที่ได้ตัดสินคดีนั้น หากเพิ่มอัตรากำลังผู้พิพากษาอย่างรวดเร็วเกินไป ก็จะมีปัญหาในเรื่องของคุณภาพและความเหมาะสมของผู้ที่จะเข้ามาเป็นผู้พิพากษาดำเนินคดี

4.4.3 การปรับปรุงแก้ไขกลไกรองรับระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะ

4.4.3.1 การบริหารจัดการคดีของผู้พิพากษา

ในปัจจุบันคดีเข้าสู่การพิจารณาคดีในศาลมากขึ้น ดังนั้น ศาลควรที่จะแก้ไขปัญหาโดยจำกัดคดีบางประเภทที่จะเข้าสู่ศาลและนำวิธีการลดปริมาณคดีที่จะเข้าสู่ศาลโดยใช้วิธีการระงับข้อพิพาทมาใช้ เช่น การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งศาลควรให้ความสำคัญและหาแนวทางเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการไกล่เกลี่ยให้ได้ผลยิ่งขึ้น เพราะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาและช่วยลดปริมาณคดีที่จะเข้าสู่ศาลได้

ปริมาณคดีที่เพิ่มขึ้นอย่างมากจนไม่ได้สัดส่วนกับจำนวนผู้พิพากษา ทั้งคดีก็มีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ทำให้ผู้พิพากษามีคดีที่ต้องนั่งพิจารณาในแต่ละวันมีจำนวนสูงวันละหลายเรื่องและนัดในเวลาเดียวกัน ก่อให้เกิดปัญหาการจัดลำดับความสำคัญของคดีก่อนหลัง การรอคอยการพิจารณาคดีของคู่ความมีมากขึ้น แต่เวลาที่ผู้พิพากษามีให้แก่การพิจารณาคดีกลับน้อยลง ความแออัดของประชาชนที่มาติดต่อศาลจึงเริ่มมีมากขึ้นทุกวัน การเลื่อนคดีมีสถิติสูงส่งผลให้

¹³ ธนพันธ์ วิสิทธิ์วงศ์. ผู้พิพากษาศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง. สัมภาษณ์ 29 มกราคม 2551.

ประสิทธิภาพในการพิจารณาคดีของศาลน้อยลง ซึ่งเท่ากับเป็นการซ้ำเติมประชาชนผู้มีอรรถคดี ซึ่งมีความทุกข์ร้อนอยู่แล้ว กลับทุกข์ร้อนหนักยิ่งขึ้น โดยเฉพาะผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของจำเลย ที่ต้องขังทำให้คู่ความและประชาชนผู้มีอรรถคดีลดความเชื่อถือในระบบการพิจารณาคดีของศาล โดยปัญหาเหล่านี้ นับว่าเป็นอุปสรรคสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาศาลยุติธรรม ด้วยเหตุดังกล่าว จึงควรนำวิธีบริหารจัดการคดีเพื่อเข้ามาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการพิจารณาคดีของศาล เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนให้ได้รับประโยชน์สูงสุดภายใต้งบประมาณที่จำกัด เพราะหากเพิ่มอัตราค่าจ้างผู้พิพากษาอีกในจำนวนที่มากขึ้นซึ่งเป็นการแก้ปัญหที่ง่ายที่สุด แต่จะเกิดภาระด้านงบประมาณ ซึ่งมีทั้งเงินเดือน อัตราค่าจ้างและค่าจ้างเจ้าหน้าที่ธุรการ อาคารสถานที่ ค่าใช้จ่ายในการฝึกอบรมสวัสดิการ ตลอดจนความสามารถในการฝึกอบรมและการควบคุมคุณภาพ¹⁴

การบริหารงานคดีเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถนำมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีในทางศาล อันได้แก่ การเพิ่มบทบาทของศาลในการกำกับดูแลการดำเนินคดี ตั้งแต่ต้น โดยการแยกช่องทาง (Tracks) สำหรับการดำเนินคดีแต่ละประเภทตามความซับซ้อนและระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินคดี และกำหนดวิธีการดำเนินคดีแต่ละประเภทแตกต่างกันให้เหมาะสม การค้นหาและกำหนดประเด็นข้อพิพาทที่แท้จริง การแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับพยานหลักฐาน แต่ละฝ่าย (Discovery) การใช้วิธีการประนีประนอมข้อพิพาทที่เหมาะสม (Alternative Dispute Resolution) และการกำหนดระยะเวลา (Scheduling) ให้คู่ความในคดีต้องปฏิบัติเป็นการล่วงหน้าจนคดีเสร็จสิ้น¹⁵

จะเห็นได้ว่า ระบบการบริหารจัดการคดีสามารถนำไปใช้ได้กับทุกๆ ศาล ไม่จำเป็นต้องเป็นศาลยุติธรรมทั่วไป หรือศาลยุติธรรมที่เป็นศาลชำนาญพิเศษ แม้ว่าศาลชำนาญพิเศษเหล่านี้ เช่น ศาลแรงงานกลาง ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง ศาลภาษีอากรกลาง จะมีวิธีพิจารณาความและข้อกำหนดที่ช่วยสนับสนุนการพิจารณาคดี ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้นก็ตาม แต่หากขาดการนำหลักการบริหารจัดการคดีเข้ามาใช้แก่การพิจารณาคดี ก็อาจจะประสบปัญหาเกี่ยวกับการนัดคดีที่ยาวไกล ปัญหาการจัดช่องทางของคดีจัดการพิเศษคดีสามัญ หรือคดีสามัญพิเศษ ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคในการอำนวยความสะดวกแก่คู่ความและประชาชน ซึ่งนับเป็นสิ่งที่ทำทนายผู้บริหารศาลเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งควรจะต้องร่วมมือกันบริหารจัดการกับสิ่งต่างๆ เหล่านี้เพื่อสนับสนุนการพิจารณาคดีของผู้พิพากษา ให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชน ผู้ใช้บริการอย่างสูงสุด ปัจจุบันระบบการบริหารจัดการคดี นับว่าเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งของผู้บริหารศาลชั้นต้น ดังนั้น การพัฒนาระบบงานศาลยุติธรรมควรกำหนดเป็นนโยบายประธาน

¹⁴ นพรัตน์ ชลวิทย์. (2550). “ความสำคัญของการบริหารจัดการคดีกับผู้บริหารศาล.”

ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง.

¹⁵ มนตรี ศิลปมหาบัณฑิต. เล่มเดิม. หน้า 96-97.

ศาลฎีกาและสำนักงานศาลยุติธรรม โดยถือตามเกณฑ์มาตรฐานแบบเดียวกัน ให้ศาลทั้งหลายทั่วประเทศถือปฏิบัติเพื่ออำนวยความสะดวกและความยุติธรรมแก่ประชาชน และควรกำหนดวิชาการบริหารจัดการ การคิดและงานธุรการในหลักสูตรผู้บริหารศาลชั้นต้น เพื่อปูพื้นฐานให้มีความรอบรู้เชี่ยวชาญ และเมื่อถึงคราวจะรับตำแหน่งผู้บริหารศาล การทำงานก็จะเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล อันเป็นการอำนวยความสะดวกยุติธรรมสูงสุดแก่ประชาชน¹⁶

4.4.3.2 การแยกประเภทคดีและจ่ายสำนวนในการพิจารณา

เดิมในศาลทรัพย์สินทางปัญญาฯ การจ่ายสำนวนให้ผู้พิพากษาองค์คณะใดพิจารณาก็จะจ่ายตามความชำนาญแต่ละประเภทคดีของผู้พิพากษาและตามประสบการณ์ของผู้พิพากษา แต่ในระบบปัจจุบันจะเป็นการจ่ายสำนวนไปที่ใครว่างก็เป็นคนทำ โดยจ่ายสำนวนตามที่อยู่ผู้พิพากษามีวันว่างแบบ Running number¹⁷ นอกจากนี้ในคดีจัดการพิเศษที่ศาลกำหนดให้นัดพิจารณาในวันจันทร์ที่มีปริมาณคดีเป็นจำนวนมากนั้น เนื่องจากคดีจัดการพิเศษบางลักษณะมีความซับซ้อนยุ่งยากแม้ทนายทนายน้อยและไม่สามารถดำเนินการสืบพยานให้จบได้ในวันจันทร์ซึ่งเป็นวันนัดคดีจัดการพิเศษนั้น ศาลก็ควรจัดให้สามารถนำคดีจัดการพิเศษนั้นไปกำหนดนัดในวันอื่นได้ เท่าที่ไม่กระทบต่อการพิจารณาคดีต่อเนื่อง

นอกจากนี้ผู้ให้ความเห็นว่า ในคดีจัดการพิเศษที่กำหนดนัดพิจารณาในวันจันทร์ที่มีเป็นจำนวนมากนั้น คดีจัดการพิเศษบางลักษณะมีความซับซ้อนยุ่งยากแม้ทนายทนายน้อยและไม่สามารถสืบพยานให้จบได้ในวันจันทร์นั้น ก็ควรยืดหยุ่นให้สามารถนำคดีจัดการพิเศษบางข้อหาขึ้นไปกำหนดนัดในวันอังคารถึงวันศุกร์ได้เหมือนคดีสามัญ แต่ทั้งนี้พึงระวังไม่ให้กระทบกับคดีสามัญและคดีสามัญพิเศษที่ได้นัดไว้ก่อนแล้ว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการบริหารวันนัดของผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนนั้น¹⁸

ดังนั้น ศาลจึงควรวางแนวทางในการแยกประเภทของคดีและการจ่ายสำนวนแก่ผู้พิพากษา ตามความซับซ้อนของคดี ตามจำนวนทนายทนาย และตามความชำนาญแต่ละประเภทคดีของผู้พิพากษา เพื่อผู้พิพากษาจะสามารถบริหารงานคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และหากจ่ายสำนวนตามประสบการณ์และความชำนาญของผู้พิพากษา ก็จะช่วยให้การพิจารณาพิพากษาคดีมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพรวดเร็วยิ่งขึ้น

¹⁶ นพรัตน์ ชลวิทย์. เล่มเดิม.

¹⁷ นันทน อินทนนท์. ผู้พิพากษาศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง. สัมภาษณ์ 29 มกราคม 2551.

¹⁸ สอนชัย สิริวิบูล. ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง. สัมภาษณ์ 31 มกราคม 2551.

4.4.3.3 การปรับปรุงระบบการพิจารณาคดีและการสร้างความเข้าใจ

การที่ศาลจะปรับวิธีในการนัดสืบพยานไปนัดสืบพยานอย่างต่อเนื่องให้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ผู้พิพากษาต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติในเรื่องการนัดสืบพยานด้วย และการปรับเปลี่ยนระบบการนัดสืบพยานของศาลเป็นการนัดสืบพยานแบบต่อเนื่อง นอกจากการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน เช่น ผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ คู่ความ และพยานแล้ว ควรต้องมีการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นตามสภาพวัฒนธรรมองค์กรของแต่ละศาลที่ต่างมี ปัญหาไม่เหมือนกัน เพราะการนัดพิจารณาคดีต่อเนื่องมีผลกระทบต่อบุคคลในกระบวนการยุติธรรมทุกฝ่าย ที่ต้องปรับปรุงวิธีการทำงานให้มีความประสานสอดคล้องกันมากขึ้น

ระบบที่ศาลยุติธรรมได้จัดวางในเรื่องของการพิจารณาคดีต่อเนื่อง และการนัดพิจารณาคดีครบองค์คณะ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการนัดพร้อมเพื่อประชุมกำหนดแนวทางการพิจารณา คดี การนัดตรวจพยานหลักฐาน การนัดพิจารณาคดีโดยแยกประเภทคดีที่ต้องพิจารณาสืบพยานหลักฐาน ออกจากคดีขาดนัด หรือคดีที่ไม่ต้องสืบพยานหลักฐานยุ่งยาก การตั้งศูนย์นัดความเพื่อจัดสรรวันนัด สืบพยานของศาลที่มีจำกัดให้มีประสิทธิภาพ การสร้างระบบใกล้เคียงข้อพิพาท รวมทั้งการจัดระบบ การติดตามพยานหรือการเตรียมความพร้อมของพยานหลักฐาน ไม่ว่าจะในทางการบริหารหรือทางปฏิบัติ หรือการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย ก็ล้วนมุ่งตอบสนองเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนุญในเรื่องดังกล่าว แต่ในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทั้งหลายที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ศาลยุติธรรมยังอยู่ในระยะเวลา ของการเริ่มต้นไปสู่ความเปลี่ยนแปลงอันสำคัญนี้ กลไกต่างๆ ที่จะต้องนำมาใช้หรือปฏิบัติเพื่อ ขับเคลื่อนระบบการนัดพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะเท่าที่ทำได้ทำไปแล้ว อาจยังไม่เพียงพอ ที่จะขับเคลื่อนระบบนี้ หรือไม่อาจทำให้ระบบนี้พัฒนาไปสู่ความสำเร็จได้อย่างรวดเร็ว โดยที่ยัง ปรากฏว่า ในการดำเนินการในการพิจารณาพิพากษาคดีในระบบต่อเนื่องและครบองค์คณะนี้ยังมี ข้อติดขัดในการปฏิบัติ และมีการโต้แย้งคัดค้านจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาพิพากษาคดีอยู่เป็นระยะ โดยเฉพาะทนายความรวมทั้งจากผู้พิพากษาในศาลยุติธรรมเอง

การปรับปรุงแก้ไขระบบการนัดพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะ โดยเฉพาะการศึกษาแนวทางวิธีการใหม่ๆ ที่จะช่วยให้ระบบการพิจารณาคดีนี้สามารถเดินไปได้ อย่างราบรื่น หรือปรับปรุงกลไกที่ใช้ช่วยให้สอดคล้องกับความเป็นจริงและเหมาะสมยิ่งขึ้น จึงเป็นเรื่อง ที่จำเป็นเพื่อให้ระบบนี้เป็นที่ยอมรับของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และให้สามารถปฏิบัติไปได้ด้วย ความรู้ความเข้าใจ โดยมีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกันเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการพิจารณาและพิพากษาคดี

4.5 วิเคราะห์และประเมินแบบสอบถามข้อมูลประกอบการวิจัย เรื่อง การพิจารณาคดีต่อเนื่องในคดีแพ่ง

วิธีการหลักในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) แต่เนื่องจากข้อสรุปและข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิเคราะห์ผลการวิจัยในการทำวิทยานิพนธ์ อาจกระทบถึงวัฒนธรรม องค์กร คู่ความ และกระบวนการในการพิจารณาคดีของการนำระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องและครอบครัวมาใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลยุติธรรมไทย

ผู้ทำวิทยานิพนธ์จึงได้จัดทำกรวิจัยสำรวจความคิดเห็นภาคสนามขึ้น เพื่อสำรวจความพร้อมและความคิดเห็นของบุคลากรทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จากกลุ่มผู้พิพากษา อัยการ และทนายความ โดยสรุปผลการวิจัยจากการสำรวจความคิดเห็นภาคสนามได้ ดังนี้

4.5.1 คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวน 96 ตัวอย่าง มากกว่าครึ่งเป็นชาย และมากกว่าครึ่ง อยู่ในช่วงอายุ 31-40 ปี ประมาณ 1 ใน 3 ของกลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาอื่นๆ นอกเหนือจากนิติศาสตรบัณฑิต และ/หรือเนติบัณฑิตไทย และมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโททางกฎหมายหรือเทียบเท่าจากมหาวิทยาลัยในประเทศและอื่นๆ มีเพียง 5 ตัวอย่างที่สำเร็จปริญญาตรีหรือมีวุฒิการศึกษาปริญญาตรีสาขาอื่น นอกจากนิติศาสตร์ รับราชการหรือประกอบวิชาชีพทางกฎหมายมานาน 6-10 ปี รองลงมา 11-15 ปี และ 16-20 ปี และ 21-25 ปี ตามลำดับ ประมาณครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างเคยเข้ารับการอบรมหรือผ่านการสัมมนาเกี่ยวกับการพิจารณาคดีต่อเนื่องและครอบครัวมาบ้าง และมากกว่าครึ่งเคยศึกษาหรือมีประสบการณ์เกี่ยวกับการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องและครอบครัว ส่วนในคดีแพ่งที่กลุ่มตัวอย่างได้รับผิดชอบดูแล มากกว่าครึ่งมีวันนัดพิจารณาแบบติดต่อกันทุกวันทำการ รองลงมา คือ มีทั้งวันนัดแบบติดต่อกัน และวันนัดแบบนัดห่างเป็นระยะไม่ติดต่อกันทุกวันทำการ และในคดีแพ่งที่กลุ่มตัวอย่างได้รับผิดชอบดูแล มีกำหนดนัดพิจารณาแบบต่อเนื่องไกลที่สุดไปถึงช่วงเวลาภายในมกราคม-ธันวาคม 2552 รองลงมา คือ ช่วงเวลาภายในกรกฎาคม-ธันวาคม 2551 และช่วงเวลาภายในมกราคม-มิถุนายน 2551 ตามลำดับ

4.5.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการพิจารณาคดีต่อเนื่องและครอบครัว

4.5.2.1 เรื่องรูปแบบและประสิทธิภาพของการพิจารณาคดีต่อเนื่องและครอบครัว

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการนั่งพิจารณาคดีครอบครัวและการกำหนดรูปแบบในการพิจารณาคดีต่อเนื่อง และประสิทธิภาพของการพิจารณาคดีต่อเนื่อง โดยเห็นว่าการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่อง คือ การที่ผู้พิพากษานั่งสืบพยานที่ละคดีจนเสร็จแล้วจึงเริ่มสืบพยานคดีอื่นเรียงลำดับไป (ดังผลวิจัยตามแบบสอบถามข้อ 1 เห็นด้วย ร้อยละ 66.7) และเห็นด้วยกับการกำหนดให้มีการนั่งพิจารณาคดีครอบครัว เพราะเห็นว่าการนั่งพิจารณาคดีครอบครัวจะช่วยให้การพิจารณาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายรอบคอบมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งยังทำให้องค์กรเห็นอกกับภริยา

ของพยานร่วมกัน สามารถชั่งน้ำหนักความน่าเชื่อถือของพยานได้ดีขึ้น (ดังผลวิจัยตามแบบสอบถาม ข้อ 2 และข้อ 3 เห็นด้วย ร้อยละ 70.8 และ 68.7 ตามลำดับ)

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการกำหนดให้มีการพิจารณาคดีต่อเนื่อง เพราะเห็นว่าการนัดสืบพยานทีละคดีติดต่อกัน ไปจนเสร็จ ทำให้คู่ความทราบวันเริ่มต้นและวันเสร็จของคดี (ดังผลวิจัยตามแบบสอบถามข้อ 4 เห็นด้วย ร้อยละ 71.8) การนัดสืบพยานติดต่อกันไปจนเสร็จคดีจะช่วยให้ผู้พิพากษาได้รับฟังพยานหลักฐานในคดีตั้งแต่ต้นจนตัดสินคดีนั้น (ดังผลวิจัยตามแบบสอบถาม ข้อ 9 เห็นด้วย ร้อยละ 80.2) การนัดสืบพยานแบบต่อเนื่องที่จะประสบผลสำเร็จได้จะต้องมีมาตรการ ป้องกันการเลื่อนคดีที่เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ (ดังผลวิจัยตามแบบสอบถาม ข้อ 12 เห็นด้วย ร้อยละ 62.6)

4.5.2.2 เรื่องประสิทธิภาพของการนัดพิจารณาคดีในระบบเดิม

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยว่า การนัดสืบพยานทีละนัดหรือหลายนัด และมีระยะเวลาห่างกัน ทำให้ใช้เวลาตั้งแต่เริ่มต้นสืบพยานไปจนเสร็จคดียาวนาน ผู้พิพากษาที่สืบพยานอาจไม่ได้ตัดสินคดีนั้นเพราะต้องโยกย้ายไปก่อน (ดังผลวิจัยตามแบบสอบถาม ข้อ 6 เห็นด้วย ร้อยละ 64.6)

4.5.2.3 เรื่องการเลื่อนคดี

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการไม่ควรให้มีการเลื่อนคดี โดยเห็นว่าการเลื่อนคดีเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การพิจารณาคดีล่าช้า และคู่ความไม่สามารถทราบว่าจะเสร็จเมื่อใด (ดังผลวิจัยตามแบบสอบถาม ข้อ 7 เห็นด้วย ร้อยละ 76.1) ทั้งการเลื่อนคดีทำให้คู่ความหรือพยานต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น และเบียดหนายที่จะมาศาล (ดังผลวิจัยตามแบบสอบถาม ข้อ 8 เห็นด้วย ร้อยละ 73.9)

4.5.2.4 เรื่องรูปแบบและประสิทธิภาพของการพิจารณาคดีครบองค์คณะ

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ เพราะช่วยให้การพิจารณาพิพากษาคดีมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยเห็นว่าองค์คณะผู้พิพากษาที่สืบพยานในคดีใดกับองค์คณะผู้พิพากษาที่จะตัดสินคดีนั้นควรเป็นองค์คณะเดียวกัน (ดังผลวิจัยตามแบบสอบถาม ข้อ 13 เห็นด้วย ร้อยละ 85.4) การสืบพยานโดยมีผู้พิพากษาครบองค์คณะจะช่วยให้การฟังข้อเท็จจริงในคดีมีความถูกต้องแม่นยำยิ่งขึ้น เพราะผู้พิพากษาได้ร่วมกันฟังคำเบิกความและสังเกตอาการปฏิกิริยาของพยานด้วย (ดังผลวิจัยตามแบบสอบถาม ข้อ 14 เห็นด้วย ร้อยละ 68.7) การมีผู้พิพากษาครบองค์คณะจะทำให้เกิดการตรวจสอบและถ่วงดุลซึ่งกันและกัน ไม่ให้ใช้อำนาจอย่างมีอคติและไม่เที่ยงธรรม (ดังผลวิจัยตามแบบสอบถาม ข้อ 15 เห็นด้วย ร้อยละ 59.3) และเห็นด้วยกับการที่ผู้พิพากษาหลายคนที่เป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบในสำนวนคดีนั้นร่วมกัน

อย่างแท้จริงตั้งแต่เริ่มต้นคิดจนถึงตัดสินใจขาดคดี (ดังผลวิจัยตามแบบสอบถาม ข้อ 16 เห็นด้วย ร้อยละ 75.0)

4.5.2.5 เรื่องปัญหาของการพิจารณาคดีต่อเนื่อง การปรับปรุงระบบการพิจารณาคดี และการสร้างความเข้าใจ

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยว่า การนำระบบการนัดสืบพยานแบบต่อเนื่องมาใช้ โดยเฉพาะในระยะแรกจะทำให้คดีต้องรอคิวนาน เนื่องจากต้องนำคดีที่ค้างพิจารณามานัดสืบพยานเรียงลำดับกันไป (ดังผลวิจัยตามแบบสอบถาม ข้อ 11 เห็นด้วย ร้อยละ 65.6) และกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการปรับปรุงการพิจารณาคดีและการสร้างความเข้าใจ โดยเห็นว่าการศึกษาจะปรับวิธีการนัดสืบพยานไปนัดสืบพยานอย่างต่อเนื่องให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ผู้พิพากษาจะต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติในเรื่องการนัดสืบพยานอย่างครบองค์คณะด้วย (ดังผลวิจัยตามแบบสอบถาม ข้อ 17 เห็นด้วย ร้อยละ 62.5) และการปรับเปลี่ยนระบบการนัดสืบพยานของศาลเป็นการนัดสืบพยานแบบต่อเนื่อง นอกจากการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน เช่น ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ ทนายความ และเจ้าพนักงานตำรวจแล้ว ควรต้องมีการแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความให้สอดคล้องกับการปฏิบัติงานด้วย (ดังผลวิจัยตามแบบสอบถาม ข้อ 18 เห็นด้วย ร้อยละ 65.6)

4.5.2.6 เรื่องการนำระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องมาใช้ต่อไป

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการนำระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องมาใช้ต่อไป โดยผสมผสานกับระบบการนัดพิจารณาฝ่ายโจทก์หลายนัดฝ่ายจำเลยหลายนัดห่างกันเป็นช่วงๆ จนเสร็จคดี จะเป็นผลดีกับทุกฝ่าย (ดังผลวิจัยตามแบบสอบถาม ข้อ 21 เห็นด้วย ร้อยละ 55.2) และการพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่อง ทำให้กระบวนการยุติธรรมไทยมีประสิทธิภาพมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่เดิม (ดังผลวิจัยตามแบบสอบถาม ข้อ 23 เห็นด้วย ร้อยละ 51.1) และการนำวิธีพิจารณาคดีต่อเนื่องมาใช้ จะทำให้คู่ความ ทนายความ อัยการ สามารถบริหารคดีของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องการเตรียมพยานหลักฐาน (ดังผลวิจัยตามแบบสอบถาม ข้อ 24 เห็นด้วย ร้อยละ 63.6) การเรียกโจทก์ จำเลย และผู้เสียหายมาศาลก่อนการสืบพยานต่อเนื่องจะสร้างโอกาสให้มีการเจรจาตกลงกัน โดยมีการประนีประนอมยอมความ (ดังผลวิจัยตามแบบสอบถาม ข้อ 25 เห็นด้วย ร้อยละ 68.7) และการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ของการนัดพิจารณาคดีครบองค์คณะ ควรที่จะต้องนำวิธีการนัดพิจารณาคดีต่อเนื่องมาใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดี (ดังผลวิจัยตามแบบสอบถาม ข้อ 26 เห็นด้วย ร้อยละ 56.2)

4.5.3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในคำถามปลายเปิด

กลุ่มตัวอย่างผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ ได้แสดงความคิดเห็นเป็นข้อเสนอแนะในคำถามปลายเปิดอย่างกว้างขวางในประเด็นปัญหาต่างๆ ทั้งในเชิงสนับสนุนและคัดค้านการปรับเข้าสู่ระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะในระยะเวลาที่ผ่านมา ดังนี้

4.5.3.1 เรื่องการปรับปรุงแก้ไขระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะ

- บุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทุกฝ่าย ควรปรับปรุงวิธีการทำงานให้มีความประสานและสอดคล้องกัน เพื่อให้ระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
- ควรพิจารณาต่อเนื่องและครบองค์คณะเฉพาะในคดีอาญา เมื่อสืบพยานโจทก์เสร็จสิ้นแล้ว ไม่ควรนัดสืบพยานจำเลยติดต่อกัน ควรเว้นระยะห่างประมาณ 2 สัปดาห์ เพื่อให้ฝ่ายจำเลยได้รวบรวมพยานหลักฐานในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากเป็นคดีที่เกี่ยวข้องด้วยอิสรภาพของประชาชน
- โดยหลักการนัดพิจารณาแบบต่อเนื่อง ไปเสร็จในคราวเดียวกันจะดีมาก แต่หากมีการปรับผสมเพื่อให้มีการนัดฟังหลอเข้าไปใช้บ้าง กรณีเกิดความจำเป็นก็จะเกิดผลดีและประสพผลสำเร็จกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมากที่สุด เพราะเกิดการผ่อนปรนได้บ้าง ไม่ทำให้ระบบเคร่งครัดจนบางครั้งอาจทำให้เสียความยุติธรรมไป
- ควรพิจารณาประเภทของคดีที่จะใช้ในการพิจารณาคดีแบบต่อเนื่อง เพราะบางคดีเป็นคดีเล็กๆ น้อยๆ แต่ต้องการความรวดเร็ว ควรมีช่องทางอื่นให้เลือกด้วยมิใช่ต้องรอคิวแต่เพียงอย่างเดียว
- หลักการควรใช้แบบนัดติดต่อกัน แต่อาจมีการนัดแบบติดต่อกันทุกวันทำการ และนัดแบบมีระยะห่างเป็นระยะที่ไม่ห่างกันนัก เช่น ไม่เกิน 15 วันผสมผสานเป็นข้อยกเว้นบ้างก็ได้
- ควรให้สืบพยานโจทก์ติดต่อกันโดยไม่เว้นวรรค เมื่อสืบเสร็จให้เว้นระยะประมาณ 15 วัน จึงจะสืบพยานจำเลยติดต่อกันโดยไม่เว้นวรรค
- ควรใช้ในคดีอาญาอย่างเคร่งครัด ส่วนคดีแพ่งควรนำวิธีการอื่นมาใช้ด้วยพยายามให้มีการเลื่อนคดีให้น้อยที่สุดเฉพาะที่มีเหตุสมควรจริงๆ
- ควรกำหนดลักษณะของคดีบางประเภทว่า ไม่จำเป็นที่ผู้พิพากษาจะต้องนั่งครบองค์คณะ เช่น ในคดีวันจันทร์(fast track) และสมควรปรับปรุงกระบวนการก่อนวันนัดสืบพยานเพื่อให้มีการเลื่อนคดีน้อยที่สุด
- กำหนดจำนวนนัดสืบพยานให้พอเหมาะกับจำนวนพยาน และระยะเวลาในการสืบพยาน ไม่จำเป็นต้องเคร่งครัดว่าจะต้องติดต่อกันไปทุกวันจนเสร็จคดี จำนวนองค์คณะผู้พิพากษาต้องสอดคล้องกับปริมาณคดีในแต่ละศาล

- การเลื่อนคดีหากเป็นปัญหาที่สำคัญอันเป็นผลกระทบต่อการศึกษาคดี ต่อเนื่อง ก็น่าจะมีมาตรการที่เข้มงวดขึ้นสำหรับการเลื่อนคดีในแต่ละคดี

- ควรนัดพิจารณาต่อเนื่องเฉพาะในคดีอาญา คดีแพ่งควรนัดแบบพินหลอ มีระยะห่างไม่ใช่วันต่อเนื่อง เพราะถ้านัดไว้นานหลายปี หากพยานไม่มาจะทำให้เสียวันนัดไปทั้งหมด

- ควรเน้นประโยชน์แห่งความยุติธรรมด้วย มิใช่มองแต่ให้คดีเสร็จเร็วเท่านั้น การนัดต่อเนื่องและมีเหตุผลต้องเลื่อนคดี แต่ศาลตัดพยานที่อาจเป็นพยานปากสำคัญโดยไม่ให้เลื่อนคดีจะเสียความเป็นธรรมได้

- เมื่อมีเหตุจำเป็นในการเลื่อนคดี ไม่ควรใช้เงื่อนไขในทางบริหาร เช่น นโยบาย ในการกำหนดวันนัดมามีน้ำหนักมากกว่าความยุติธรรม

- ผู้พิพากษาที่นั่งครบองค์คณะต้องเขียนความเห็นในคำพิพากษานั้นด้วย มิใช่ นั่งเพื่อให้ครบเฉยๆ แต่คนเขียนและพิจารณาเป็นเจ้าของสำนวนเพียงคนเดียว

- องค์คณะที่มานั่งคู่บางท่านมานั่งเป็นองค์คณะ แต่ไม่ได้เข้าไปดูสำนวนที่พิจารณา

- ควรนัดสืบพยานให้เสร็จก่อน แล้วเว้นระยะเวลาเพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งได้มีโอกาสเตรียมคดีประมาณ 30 วัน และควรสร้างระบบการรับข้อเท็จจริงและพยานเอกสารก่อนการสืบพยาน

- คดีต่อเนื่องมีวัตถุประสงค์ในการที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาให้รวดเร็ว เหมาะกับคดีอาญามากกว่าคดีแพ่ง เพราะการดำเนินกระบวนการพิจารณากระทบถึงสิทธิเสรีภาพของจำเลย ส่วนคดีแพ่งการนำเสนอพยานส่วนใหญ่จะเป็นการนำเสนอในทางเอกสาร ศาลสามารถตรวจสอบเอกสารในการพิจารณาได้

- การนัดต่อเนื่องเมื่อสืบพยานโจทก์เสร็จควรทิ้งช่วงสัก 7-10 วัน เพื่อให้ทนายจำเลยเตรียมเอกสารสู้คดี เพราะเอกสารบางอย่างอาจจะไปรู้ในวันสืบพยาน

- ควรมีการไต่ถามเกี่ยวกับความก่อนสัก 1 นัดแล้ว จึงนัดสืบพยานต่อเนื่อง เพราะ บางคดีนัดข้ามปี ถ้าหากคู่ความตกลงกันได้ก็จะเสร็จกระบวนการพิจารณาเร็ว

4.5.3.2 เรื่องการนำระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะมาใช้ต่อไป

- ควรนำมาใช้ต่อไปแต่ให้คำนึงถึงความยุติธรรม ผู้ปฏิบัติงานทุกฝ่ายควรทำงานอย่างไม่มีอคติ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย

- ควรนำมาทดลองใช้ระบบนี้ในระยะเวลาอันสมควรก่อน แล้วติดตามประเมินผลจากผู้เกี่ยวข้องว่าเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมมากน้อยเพียงใด จึงนำมาประมวลผลว่าควรใช้ระบบนี้ต่อไปหรือไม่ หากควรใช้จะต้องแก้ไขจุดบกพร่อง (ถ้ามี) เพื่อให้เกิดการพัฒนาและนำไปสู่ความสัมฤทธิ์ผลต่อไป

- เห็นด้วยเพราะเมื่อใช้นานไปจะทำให้ทั้งระบบดีขึ้น และคดีที่รอนัดก็ไม่ยาวนานเกินไปน้อยกว่า 6 เดือน

- เห็นสมควรนำมาใช้ต่อไป เพราะจะทำให้คดีเสร็จไปได้จำนวนมาก

- ควรนำไปใช้ทุกศาลอย่างเข้มแข็ง โดยให้ศาลตัวอย่างที่ทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ
แนะนำ

- ควรใช้ระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องต่อไปแต่ควรนัดฟังหลอได้ นัดต่อเนื่องไม่ใช่นัดติดต่อกันวันข้างไม่ได้

- เห็นควรนำมาใช้ต่อไปเฉพาะในคดีอาญา ที่มีผลกระทบโดยตรงต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน ส่วนคดีแพ่งไม่จำเป็นต้องใช้ระบบต่อเนื่อง เพียงแต่ศาลต้องเคร่งครัดในการเลื่อนการพิจารณาไม่ให้คลาดเคลื่อนจากกำหนดนัด

- ควรนำมาใช้ต่อไปแต่ต้องปรับปรุงขั้นตอนให้ดีขึ้นการพิจารณาคดีต่อเนื่องเป็นประโยชน์ แต่จะเป็นปัญหา หากพยานเป็นบุคคลภายนอกที่ต้องขอความร่วมมือในการมาเป็นพยานวันที่สะดวกของพยานอาจไม่ตรงกันกับวันนัดสืบพยาน และคู่ความไม่อาจเลื่อนคดีได้

- เห็นควรนัดต่อเนื่องแบบฟังหลอ มีระยะห่างไม่ใช่ทุกวันต่อเนื่อง เพราะถ้านัดไว้นานเป็นปี พยานหลงลืมข้อเท็จจริง หากพยานไม่มาจะทำให้เสียวันนัดไปทั้งหมด

- การพิจารณาคดีต่อเนื่องเป็นวิธีการที่ดี แต่การกำหนดนัดพิจารณาน่าจะต้องเว้นระยะเวลาการพิจารณา โดยคดีหนึ่งหากนัด 3 นัด ก็ควรนัดห่างกันสัก 15 วัน หากเกิดอุปสรรคในการติดตามพยาน จะได้ดำเนินการได้ในส่วนของ โจทก์ สำหรับในส่วนของจำเลยก็เพื่อให้ทนายจำเลยได้ตรวจสอบข้อเท็จจริงและติดตามพยาน

- ควรกำหนดวันนัดสืบพยาน โจทก์แบบต่อเนื่องเสร็จแล้ว จึงมีการสืบพยานจำเลยแบบต่อเนื่องอีกส่วนหนึ่งต่างหาก เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมทั้งสองฝ่าย และเพื่อเปิดโอกาสให้จำเลยได้อ้างพยานเพิ่มเติมได้อันเนื่องมาจากการสืบพยานฝ่ายโจทก์ เช่น พยานโจทก์เบิกความอ้างถึงบุคคลอื่นหรือวัตถุพยานหรือพยานเอกสารซึ่งฝ่ายจำเลยพึงทราบว่ามีอยู่

- ควรวางหลักการพิจารณาแบบต่อเนื่องแต่เว้นวรรค เพื่อให้สามารถเตรียมคดีได้มากขึ้น

4.5.3.3 เรื่องการแก้ไขกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง

- ควรแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความให้สอดคล้องกับการปฏิบัติงานของแต่ละฝ่าย

- ควรแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความให้สอดคล้องกับการพิจารณาคดีต่อเนื่อง เช่น ในเรื่องการยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติม

- ควรแก้ไขกฎหมายระเบียบที่เกี่ยวข้องให้เหมาะสม เช่น วันตรวจพยานหลักฐานคดีแพ่งคล้ายคดีอาญา

- ควรแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ให้วันนัดสืบพยานของคู่ความแต่ละฝ่ายมีระยะห่างกันมากกว่า 15 วัน

- ให้ความสำคัญวันนัดพร้อมเพื่อกำหนดวันนัดพิจารณา เหมือนกับการนัดชี้สองสถานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2535) โดยแก้ไขในส่วนที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกันมากขึ้นในทำนองเดียวกับที่แก้ไขในปี 2535 และแก้ไขกำหนดให้มีวันนัดพร้อมเพื่อประชุมคดีมีความเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ จะทำให้ลดปัญหาและข้อขัดข้องในการสืบพยาน

- กฎหมายและระเบียบที่มีอยู่ไม่ใช่ปัญหา ปัญหาอยู่ที่ผู้ปฏิบัติงานไม่รับผิดชอบหน้าที่
- ไม่จำเป็นต้องแก้ไขกฎหมาย กฎหมายเหมาะสมแล้วถ้าทุกฝ่ายรับผิดชอบอย่างเต็มที่งานก็จะราบรื่น

- ในส่วนคดีแพ่งควรออกกฎหมายว่า หากในวันนัดพร้อมก่อนการสืบพยาน หากฝ่ายใดไม่มาศาลจะต้องถูกจำกัดสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดในการดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปแล้วแต่กรณี

- กฎหมายคืออยู่แล้ว แต่ผู้ใช้กฎหมายต้องชำนาญ และรู้จักใช้กฎหมายที่มีอยู่
- ควรให้มีการแก้ไขกฎหมายและระเบียบในการรับข้อเท็จจริงและพยานเอกสารก่อนการสืบพยาน

- ควรจะมีการแก้ไขกฎหมายและระเบียบเพื่อให้การพิจารณาคดีเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะ โดยไม่ต้องให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาตามคิว

- ควรแก้ไขระบบที่เกี่ยวข้องกับการเลื่อนคดี การกำหนดเงื่อนไขให้ชัดเจนไปว่าเหตุใดมีความจำเป็นสามารถให้เลื่อนคดีได้

- แก้ไขกฎหมายให้ชัดเจนในลักษณะบังคับให้ผู้มีหน้าที่เสาะหาพยานหลักฐานรวบรวมพยานหลักฐานให้ได้ครบก่อนวันนัด และแก้ไขกฎหมายในเรื่องการติดตามพยาน

4.5.3.4 เรื่องการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เพื่อทำความเข้าใจกับผู้เกี่ยวข้อง

- ควรสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ปฏิบัติงานทุกฝ่าย เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีความประสานงานสอดคล้องกันมากขึ้น

- ต้องประชาสัมพันธ์ในวงกว้าง เนื่องจากมีผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ

- ปัจจุบันมีการประชาสัมพันธ์อยู่แล้ว แต่ในส่วนของคู่ความและพยานยังมีอยู่น้อยมาก เห็นสมควรได้รับการแก้ไข

- ควรเน้นไปที่คู่ความและพยานซึ่งอาจจะไม่เคยมาศาลหรือมีคดีขึ้นศาล อาจไม่ทราบระบบการพิจารณาคดี

- ควรจัดให้มีเอกสารเกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะ แจกแก่คู่ความ

- ควรใช้ระบบการสื่อสารทุกชนิดเพื่อให้ประชาชนเข้าใจระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องได้ดียิ่งขึ้น

- ควรมีเอกสารแจกให้ทราบถึงกระบวนการพิจารณาคดีต่อเนื่อง รวมทั้งประชาสัมพันธ์ผ่านวิทยุ โทรทัศน์ ซึ่งให้เห็นถึงข้อดีของระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องอย่างมีประสิทธิภาพ

- ควรให้ความรู้และประชาสัมพันธ์ให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ โดยให้ผู้เกี่ยวข้องตระหนักถึงจรรยาบรรณของแต่ละอาชีพ และเพื่อให้เกิดความยุติธรรมและเสมอภาคแก่ทุกฝ่าย เพื่อไม่ให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบในรูปคดี

4.5.3.5 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

- การจะใช้ระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องมาใช้กับกระบวนการยุติธรรม ต้องให้ผู้เกี่ยวข้องกับระบบ คือ ศาล อัยการ ตำรวจ ทนายความ มีความพร้อมในเรื่องต่างๆ ทั้งระบบก่อนที่จะนำมาใช้งาน การพิจารณาคดีต่อเนื่องที่ทำให้คดีแน่นหนา บางครั้งพยานลอดใจ ได้รับคำเสียหาย ชดเชย กลับคำให้การ พยานหลงลืมข้อเท็จจริง เป็นเหตุให้ศาลยกฟ้องปล่อยตัวคนทำผิด การนัดต่อเนื่องที่ล่าช้า ก็คือ ความยุติธรรมที่ล่าช้าไม่เป็นธรรมเช่นกัน บางคดีควรนัดสืบพยานไว้ก่อน

- ต้องทำการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้นเพื่อให้ล้างภาพของระบบเดิม มิฉะนั้นจะทำให้ระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร

- ไม่ใช่เฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม แต่ต้องประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทั่วไปเข้าใจระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องของศาลด้วย เพราะพยานเป็นตัวแปรสำคัญของระบบ

- ต้องมีระบบการติดตามพยานที่เข้มแข็ง การเลื่อนคดีต้องเคร่งครัด ผู้พิพากษาต้องมีการบริหารจัดการคดีที่ดี

- ประชาชนยังไม่เข้าใจ ควรเผยแพร่มากกว่านี้ ประชาชนยังไม่เข้าใจระบบการพิจารณาคดีของศาล

- ลดคดีที่ขึ้นสู่ศาลด้วยการไกล่เกลี่ย เจรจาประนีประนอมก่อนการสืบพยาน

- การนัดพิจารณาคดีต่อเนื่องเมื่อเข้าระบบแล้ว คิดว่ามีประโยชน์มากกว่าการพิจารณาคดีแบบเดิม

- การพิจารณาคดีต่อเนื่องควรกำหนดให้เหมาะสมในแต่ละคดีเป็นเรื่องๆ ไป
ไม่ควรกำหนดไว้ตายตัวว่าในแต่ละคดีให้คู่ความนัดได้เพียง 3 นัด
- การพิจารณาคดีต่อเนื่องไม่เหมาะสมในการพิจารณาคดีแพ่ง เพราะในคดีแพ่ง
คู่ความจะต้องหาพยานหลักฐานมาเสนอต่อศาล หากพยานหลักฐานใดคู่ความเพิ่งทราบในวันพิจารณา
จะไม่สามารถนำมาสืบได้ทันทำให้เสียความยุติธรรม
- ในวันนัดพร้อมเพื่อกำหนดนัดพิจารณา ต้องให้คู่ความมาศาลให้พร้อม และ
เสนอข้อเท็จจริงทั้งพยานเอกสารและพยานบุคคลว่าพยานใดสามารถรับกันได้โดยไม่ต้องสืบพยาน
ข้อเท็จจริงใดจะรับกันได้บ้าง
- การจัดเตรียมทำบันทึกคำเบิกความล่วงหน้าไว้เพื่อใช้ในการสืบพยาน
เพื่อความรวดเร็วและประหยัดเวลา เตรียมการซักถามมาล่วงหน้าให้อีกฝ่ายถามค้านได้เลย
- เห็นด้วยกับการพิจารณาคดีต่อเนื่องแต่ไม่เห็นด้วยที่จะให้สืบพยานโจทก์เสร็จ
แล้วดำเนินการสืบพยานจำเลยต่อทันที ควรให้โอกาสจำเลยได้ต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ การนัดคดี
แบบเว้นวรรค น่าจะมีประโยชน์เพียงแต่ของให้ศาลเคร่งครัดในการเลื่อนคดี
- การนัดคดีต่อเนื่องควรปรับปรุงให้มีช่วงเว้นของการนัดสืบพยานโจทก์จำเลย
ทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา และการนัดคดีต่อเนื่องควรจะนัดเฉพาะคดีอาญาที่จำเลยไม่ได้รับการปล่อย
ชั่วคราว
- ควรเลื่อนคดีได้บ้างกรณีเจ็บป่วย หากพยานป่วยมาศาลไม่ได้ ศาลตัดพยาน
โดยอ้างว่านัดสืบพยานไว้ล่วงหน้าแล้ว ทำให้ขาดความยุติธรรม
- ควรมีเจ้าหน้าที่หรือหนังสือแจ้งเตือนพยานให้ทราบว่าต้องเตรียมตัวอย่างไร
ควรมีการแนะนำพยานก่อนมาศาล
- ควรตั้งระบบงานว่าด้วยการติดตามพยาน การนัด การส่งประเด็นไปสืบพยาน
ที่ศาลอื่นและควรมีค่าพาหนะเดินทางของพยานที่เหมาะสม
- ควรมีการเปิดเผยและตรวจสอบข้อมูลในคดีอาญาที่โจทก์ได้รวบรวมไว้ได้
เนื่องจากจำเลยจะได้มีโอกาสแสวงหาข้อเท็จจริงและต่อสู้คดีได้อย่างเป็นธรรม
- ควรปรับปรุงวันนัดให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น การนัดคดีเฉพาะวันจันทร์ทำให้
มีปัญหาเรื่องปริมาณคดีและความหนาแน่นของคดีในวันจันทร์

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

ศาลยุติธรรมได้นำระบบการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่องมาใช้โดยยึดหลักการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย รูปแบบที่ได้จัดวางเป็นระบบในศาลชั้นต้นต่างๆ หากปฏิบัติได้อย่างจริงจัง และการนัดสืบพยานมีความแน่นอน ไม่เลื่อนคดีมาก ก็จะเป็นหลักประกันว่า ผู้พิพากษาที่ได้ขึ้นนั่งพิจารณาคดีครบตามองค์คณะตามที่กฎหมายและรัฐธรรมนูญกำหนดนั้น จะได้ชี้ขาดตัดสินคดีนั้น อย่างไรก็ดี เนื่องจากศาลยุติธรรมได้ปรับเข้าสู่ระบบการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่องอย่างแท้จริงภายหลังที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้นำหลักการนี้ไปบัญญัติไว้ และต่อมาเมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2550 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ก็ได้นำหลักการดังกล่าวนี้ไปบัญญัติไว้เช่นเดียวกัน โดยวางหลักเกณฑ์ในเรื่องสิทธิในกระบวนการยุติธรรมให้แก่ประชาชน และยังคงสาระสำคัญในส่วนของ การพิจารณาคดีของศาลที่ต้องมีผู้พิพากษาหรือตุลาการครบองค์คณะไว้ การปรับเข้าสู่ระบบการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่อง จึงยังคงมีปัญหาข้อขัดข้องในทางปฏิบัติ ทั้งในเรื่องความรู้ความเข้าใจในแนวทางการคิด ความร่วมมือจากฝ่ายต่างๆ ตลอดจนข้อขัดข้องในเครื่องมือ กลไก กฎหมาย ระบบและแนวทางในการปฏิบัติ เมื่อศาลยุติธรรมต้องปรับเข้าสู่ระบบการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่อง ซึ่งอยู่บนข้อจำกัดระหว่างปริมาณคดีกับอัตรากำลังผู้พิพากษาที่ต้องนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ จึงก่อให้เกิดปัญหาตลอดจนข้อขัดข้องของระบบดังกล่าว ดังนี้

5.1.1 ปัญหาเกี่ยวกับการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะ

ทัศนคติของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม

1) บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ยังคงยึดติดกับวิธีปฏิบัติ ในการบริหารจัดการคดีแบบเดิมที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านาน จึงไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงวิธีการใหม่และไม่เชื่อมั่นในวิธีการบริหารจัดการคดีแบบใหม่ว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาของการพิจารณาคดีที่ล่าช้าตามเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญได้

2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังขาดการศึกษาวิจัยในการบริหารจัดการคดี เมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมีผลใช้บังคับ และศาลต้องปรับระบบการดำเนินคดี โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมยังไม่ได้มีการเตรียมความพร้อม ทำให้ในช่วงแรกของการปรับระบบจึงไม่ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายเท่าที่ควร

3) องค์กรในกระบวนการยุติธรรมยังขาดการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ องค์กรและบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมนั้น มีหน้าที่แตกต่างกัน แต่มีความเกี่ยวข้องกันตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย และเป็นความเกี่ยวข้องในลักษณะซึ่งมีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ จะต้องมีการประสานงานรองรับเพื่อให้องค์กรและบุคลากรดังกล่าว สามารถปฏิบัติหน้าที่ประสานงานกันอย่างเป็นระบบ แต่ด้วยกระบวนการยุติธรรมของไทยในปัจจุบัน ถูกลงโครงสร้างในลักษณะที่ไม่มีการบริหารงานยุติธรรมในภาพรวม โดยองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม จะแบ่งแยกความรับผิดชอบ และการบริหารงานออกเป็นส่วนๆ โดยไม่มีความเชื่อมโยงหรือความรับผิดชอบต่อกัน การดำเนินการขององค์กรต่างๆ มีเพียงข้อต่อสั้นๆ ที่ยึดโยงกัน โดยไม่มีระบบประสานงานในการร่วมมือกัน ทำให้กระบวนการยุติธรรมดำเนินการไปโดยไม่ราบรื่นเกิดความหกละหลวม จึงไม่บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ คือ การลดปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาลและการลดอาชญากรรม¹

ทัศนคติของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดีในระบบองค์กรและต่อเนื่องจึงเป็นเรื่องที่ต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไขโดยเร็ว เพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้การให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องการพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพิจารณาคดี ได้แก่ พนักงานอัยการ ทนายความ เจ้าพนักงานตำรวจ คู่ความและพยาน ตลอดจนประชาชนทั่วไปก็มีความจำเป็น เพราะการที่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดีของศาลมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องนี้แล้ว จะเป็นส่วนประกอบสำคัญ ที่จะทำให้การทำงานในระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะ ผู้พิพากษา เกิดความราบรื่นและพัฒนาไปสู่จุดมุ่งหมายที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้

5.1.2 ปัญหาอัตรากำลังและการโยกย้ายผู้พิพากษา

ปัญหาเรื่องอัตรากำลังผู้พิพากษาที่ไม่เพียงพอ ทำให้ปริมาณคดีในแต่ละศาลไม่ได้สัดส่วนกับจำนวนผู้พิพากษา เป็นปัญหาเบื้องต้นที่ทำให้ศาลยุติธรรมไม่อาจนั่งพิจารณาคดี โดยมีผู้พิพากษาคครบองค์คณะได้ในระยะเวลาที่ผ่านมา ปัญหานี้ได้มีการแก้ไขอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด การเพิ่มอัตรากำลังผู้พิพากษาที่ได้กระทำต่อเนื่องมานี้ แม้ว่าจะเป็นทางออกในการแก้ไขปัญหาเรื่องอัตรากำลังผู้พิพากษาได้โดยตรง แต่ก็ย่อมเป็นภาระสูงในเรื่องของงบประมาณ ดังนั้น การเพิ่ม

¹ พรชัย รัศมีแพทย์. (2541). **ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อระยะเวลาการพิจารณาพิพากษาคดี** (รายงานการวิจัย). หน้า 12.

อัตรากำลังผู้พิพากษา จึงเป็นการแก้ปัญหาที่จำเป็นต้องทำควบคู่ไปกับการเพิ่มประสิทธิภาพ และการปรับปรุงการบริหารจัดการในส่วนอื่นด้วย นอกจากนี้ในการเพิ่มอัตรากำลังผู้พิพากษาอย่างรวดเร็ว ก็จะมีปัญหาในเรื่องของคุณภาพ และความเหมาะสม ของผู้ที่จะเข้ามาเป็นผู้พิพากษตามมา

การจัดอัตรากำลังให้เหมาะสมในแต่ละศาล จำเป็นต้องมีความละเอียดรอบคอบมากกว่า การพิจารณาแต่เรื่องของจำนวนคดี เพราะในแต่ละศาลที่ตั้งอยู่ในแต่ละท้องที่ ลักษณะของคดีย่อมมีความแตกต่างกันทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา ความยากง่ายของคดีที่แตกต่างกัน จึงน่าจะเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง ที่ควรนำพิจารณาในการจัดอัตรากำลังผู้พิพากษาในแต่ละศาล รวมไปถึงการคำนึงถึง ปริมาณคดีที่ค้างพิจารณาสะสมอยู่ในศาลว่ามีมากน้อยเพียงใด หรือค้างพิจารณาอยู่นานเพียงใดด้วย

5.1.3 การบริหารงานคดีและการกำหนดจำนวนวันนัดให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การนั่งพิจารณาต่อเนื่องมีประสิทธิภาพ ก็คือ การกำหนดจำนวน วันนัดแต่ละคดีได้อย่างเหมาะสมและแม่นยำ เพราะหากกำหนดวันนัดฟุ่มเฟือย ก็จะทำให้การใช้ วันนัดของศาลซึ่งถือเป็นวันราชการที่ควรจัดสรรให้คู่ความอย่างเท่าเทียมกันต้องเสียไปโดยเปล่าประโยชน์ เกิดความสูญเสียทั้งแก่คู่ความในคดีนั่นเองและคดีอื่นที่รอการนัดนั่งพิจารณาอยู่ แต่ถ้ากำหนด จำนวนวันนัดน้อยเกินไปก็อาจไม่เพียงพอต่อการนำเสนอพยานหลักฐานของคู่ความ ซึ่งการหาวันนัด เพิ่มเติมในภายหลังจะไม่สะดวกและอาจต้องรอนาน หรือหากจะพิจารณาคดีในเวลาที่ยังจำกัดต่อไป จนแล้วเสร็จ แม้จะล่วงเลยเวลาราชการไปนาน ก็อาจทำให้เกิดความอ่อนล้าและความเครียด ทั้งต่อผู้พิพากษา และผู้เกี่ยวข้องในคดีนั้นๆ ดังนั้น เพื่อให้การกำหนดจำนวนวันนัดเป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสม ผู้พิพากษาจึงจะต้องมีทักษะมีความรู้ในข้อกฎหมาย มีความชำนาญในการคาดการณ์หรือมองรูปคดี ว่ามีความสลับซับซ้อนเพียงใด และยังจะต้องศึกษาประเด็นตลอดจนเนื้อหาแห่งคดีโดยละเอียด จะได้เข้าใจรูปคดีชัดเจนพอที่จะสามารถสอบถามข้อเท็จจริงต่างๆ จากคู่ความในวันนัดประชุมคดี หรือวันตรวจพยานหลักฐานได้ดี อันจะทำให้การกำหนดจำนวนวันนัดพิจารณาคดีมีความเหมาะสม และการสืบพยานเป็นไปอย่างกระชับเฉพาะที่จำเป็นแก่คดีเท่านั้น

ในประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งใช้ระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่อง มีกระบวนการ Pre-trial conference อย่างละเอียดชัดเจนและถือปฏิบัติมานานแล้ว ช่วยให้ผู้สามารถลดจำนวนพยานที่ต้องสืบ ลงไปได้อย่างมาก แต่สำหรับประเทศไทย ผู้พิพากษาเคยชินในการปฏิบัติแบบเดิมที่จะไม่ก้าวล่วง เข้าไปในรูปคดีหรือแนวทางการดำเนินคดีของคู่ความ จึงมักไม่สอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความมากนัก แต่จะปล่อยให้คู่ความสืบพยานกันไปเรื่อยๆ (passive) โดยสาเหตุอีกประการหนึ่งที่ผู้พิพากษา ปฏิบัติเช่นนั้นก็อาจเกิดจากความเข้าใจคลาดเคลื่อน เกี่ยวกับการวางตัวเป็นกลางในการพิจารณาคดี กับการมีบทบาทในการบริหารจัดการคดี อันนับว่าเป็นอุปสรรคในการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องที่สำคัญ ทั้งที่ประเทศไทยมีกฎหมายรองรับบทบาทดังกล่าวของผู้พิพากษาไว้แล้ว โดยในการสืบพยาน

ผู้พิพากษามีอำนาจถามพยานเอง รวมทั้งเรียกพยานมาสืบเพิ่มเติมได้ เช่น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 117 วรรคหนึ่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 228 เป็นต้น ทั้งยังมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 โดยเพิ่มเติมมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 ให้มีวันตรวจพยานหลักฐานก่อนเริ่มทำการสืบพยานในคดีอาญา โดยเมื่อถึงวันตรวจพยานหลักฐาน คู่ความต้องแถลงแนวทางการนำเสนอพยานหลักฐานต่อศาล เพื่อจะได้ตรวจสอบความจำเป็นในการสืบพยานหลักฐาน ทำให้ศาลสามารถกำหนดวันนัดและใช้เวลาในการสืบพยานได้อย่างเหมาะสม (active)²

5.1.4 ปัญหาการเลื่อนคดี

ปัญหาของการเลื่อนคดีเป็นอุปสรรคสำคัญของการพิจารณาคดีต่อเนื่อง เพราะแม้จะกำหนดวันนัดสืบพยาน โจทก์และจำเลยไว้อย่างแน่ชัด แต่เมื่อถึงวันนัดสืบพยาน แล้วมีเหตุให้ต้องเลื่อนคดีออกไป ย่อมส่งผลกระทบต่อวันนัดสืบพยานที่ยังคงเหลืออยู่ ซึ่งอาจมีเวลาไม่เพียงพอต่อการสืบพยาน ส่วนที่เหลือและต้องกำหนดวันนัดสืบพยานเพิ่มเติม ซึ่งอาจต้องไปเรียงลำดับ วันนัดสืบพยานต่อจากคดีอื่นๆ ที่ได้นัดสืบพยานไว้ก่อนแล้ว ปัญหาการเลื่อนคดีจึงนับว่าเป็นปัญหาสำคัญซึ่งทำให้การพิจารณาคดีของศาลล่าช้า และส่งผลให้การพิจารณาคดีของศาลเป็นไปอย่างไม่ต่อเนื่อง

โดยที่การนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่อง เป็นระบบการพิจารณาคดีที่ศาลจะนัดพิจารณาไปที่ละคดีจนแล้วเสร็จตามจำนวนวันนัดที่กำหนดไว้ จากนั้นจึงจะพิจารณาคดีอื่นต่อไป ดังนั้น ย่อมเห็นได้ว่า ความสำเร็จของระบบดังกล่าวขึ้นอยู่กับความแน่นอนที่จะได้สืบพยานตามวันนัดที่กำหนดไว้โดยไม่มีการเลื่อนคดี เพราะหากมีการเลื่อนคดีออกไป ย่อมหาวันนัดใหม่ ที่ติดต่อกันในระยะเวลาไม่นานนักได้ยาก อาจต้องรอนานหลายสัปดาห์หรือหลายเดือน ขึ้นอยู่กับปริมาณคดีในศาลนั้นๆ ทั้งยังเป็นผลให้วันนัดที่เลื่อนออกไปต้องเสียไปโดยเปล่าประโยชน์ เกิดผลกระทบต่อคดีอื่นที่รอวันนัดอยู่ด้วย นอกจากนี้ การขอเลื่อนคดีไปเป็นบางนัดอาจก่อให้เกิดปัญหาเรื่ององค์คณะผู้พิพากษาซึ่งอาจโยกย้ายไปก่อนในระหว่างเวลานั้น ทั้งยังทำให้คู่ความ พยาน หรือผู้เกี่ยวข้องในคดีเกิดความไม่เชื่อมั่นในวันนัดของศาล เช่นนี้ การที่ศาลจะใช้ดุลพินิจอนุญาตให้เลื่อนคดีในระบบการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่องจึงต้องมีความเคร่งครัด³ ดังนั้น จึงต้องส่งเสริมให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่องแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังควรให้คู่ความมีสำนึกและรับผิดชอบต่อความสูญเสียเมื่อมีการขอเลื่อนคดี เช่น ให้เสียค่าธรรมเนียมการเลื่อนคดี นอกเหนือจากค่าป่วยการพยานและค่าใช้จ่ายที่คู่ความฝ่ายอื่นมาศาล ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 40 วรรคสอง อันจะเป็นทางหนึ่ง

² กมลชัย รัตนสกววงศ์ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 170.

³ แหล่งเดิม. หน้า 176.

ที่ช่วยให้เกิดวัฒนธรรมในการพิจารณาคดีของกลุ่มความทุกฝ่ายว่าจะไม่มีการเลื่อนคดี เว้นแต่มีความจำเป็นอย่างยั้งเท่านั้น

5.1.5 บทบัญญัติของกฎหมาย

บทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยกระบวนการก่อนการพิจารณา ยังขาดประสิทธิภาพ กล่าวคือ ระบบการดำเนินคดีของศาลยุติธรรมตั้งแต่ชั้นยื่น คำคู่ความ การแก้ไขเพิ่มเติมคู่ความ การชี้สองสถาน การยื่นบัญชีระบุพยาน การขอให้คู่ความอีกฝ่ายรับรองข้อเท็จจริง การคัดค้านเอกสาร ตลอดจนกระบวนการก่อนพิจารณาคดีอื่นๆ ไม่ได้จำกัดประเด็นข้อพิพาท หรือทำให้ข้อพิพาทระหว่างคู่ความลดน้อยลง ส่งผลให้เมื่อคดีเริ่มต้นเข้าสู่การสืบพยาน คู่ความหรือทนายความต่างนำพยานหลักฐานเข้าสืบอย่างฟุ่มเฟือย โดยอยู่บนแนวคิดที่ว่า กำหนดประเด็นข้อพิพาทให้ครอบคลุมให้มากที่สุด และสืบพยานให้มากที่สุด ประกอบกับ ในระหว่างการสืบพยาน ศาลจะไม่ใช้อำนาจตัดพยานหลักฐานที่คู่ความนำสืบว่าเกี่ยวกับประเด็นหรือฟุ่มเฟือยหรือไม่ โดยจะใช้ดุลพินิจในการชี้แนะนักพยานหลักฐานเมื่อจะพิจารณาทำคำพิพากษา ทำให้ศาลไม่สามารถควบคุมระยะเวลาการพิจารณาคดีได้

จากการศึกษาพบว่า กระบวนการก่อนการพิจารณาคดีของศาลไทย มีลักษณะคล้ายกับกระบวนการก่อนการพิจารณา (Pretrial Proceeding) ของประเทศในระบบคอมมอนลอว์ แต่กระบวนการก่อนการพิจารณาคดีของไทย ได้นำมาปรับใช้ในขอบเขตที่จำกัดเท่านั้น สำหรับในประเทศไทยพบว่า ยังไม่มีกระบวนการที่ช่วยในการเร่งรัดกระบวนการพิจารณาก่อนวันสืบพยาน ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่เด่นชัดเหมือนในต่างประเทศ แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ก็ยังมีกระบวนการที่พอจะเทียบเคียงกับกระบวนการของต่างประเทศกระบวนการหนึ่ง คือ กระบวนการชี้สองสถาน ซึ่งการชี้สองสถานนี้ จะมีประโยชน์ต่อการดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นสืบพยาน ต่อมาเป็นอย่างมาก เนื่องจากหากมีการชี้สองสถานที่ดีแล้ว ก็จะทำให้การพิจารณาคดีสามารถทำได้รวดเร็วและกระชับขึ้น อันจะส่งผลให้คดีเสร็จไปจากศาลได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 การตีความคำว่า “การพิจารณาคดีต่อเนื่อง”

คำว่า “ต่อเนื่อง” ในรัฐธรรมนูญนั้น ถ้าไม่ตีความว่าต้องติดกันทุกวัน จะตีความเป็นอย่างอื่นได้หรือไม่ให้เป็นการต่อเนื่อง เช่น สืบพยาน นัดสืบพยานไว้ล่วงหน้า ทั้งสืบโจทก์และสืบจำเลยให้เสร็จภายในองค์คณะนั้น วิธีการนัดพิจารณาคดีแบบต่อเนื่องนั้น สรุปแล้วก็คือ การบริหารจัดการคดีรูปแบบหนึ่ง ความจริงหลักการนี้มีบัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งนานแล้ว การที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 37 บัญญัติให้ศาลดำเนินการนั่งพิจารณาคดี

ติดต่อกันไปเท่าที่สามารถจะทำได้ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 179 บัญญัติให้ศาลดำเนินการพิจารณาตลอดไปจนเสร็จโดยไม่เลื่อนก็ได้ มีความหมายเหมือนกับคำว่า การพิจารณาคดีอย่างต่อเนื่องนั่นเอง แต่บทบัญญัติดังกล่าวมิได้มีการนำมาปฏิบัติเพื่อให้สมความมุ่งหมายจนกระทั่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 236 บัญญัติบังคับให้ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีของคณะ จึงได้มีความคิดที่จะนำระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องมาใช้ ซึ่งการพิจารณาคดีต่อเนื่องนั้นมุ่งหมายให้ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีสามารถรับฟังพยานหลักฐานในคดีได้อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ต้นจนจบ และเพื่อให้ผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีเป็นผู้ทำคำพิพากษา แต่การพิจารณาคดีต่อเนื่องแบบติดต่อกันทุกวันทำการในบางคดีอาจเกิดความขัดข้องและไม่เป็นธรรม ศาลยุติธรรมไม่ควรถือปฏิบัติโดยเคร่งครัด เพราะสภาพปัญหาของแต่ละศาลไม่เหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นศาลที่พิจารณาเฉพาะคดีแพ่ง กับศาลที่พิจารณาเฉพาะคดีอาญา ศาลปกติกับศาลชั้นอุทธรณ์ ย่อมมีลักษณะของปัญหาที่หลากหลายกันไป กลยุทธ์หรือรูปแบบในการบริหารจัดการจึงมีความจำเป็นที่จะต้องแตกต่างกันไปด้วย

ดังนั้น การพิจารณาคดีต่อเนื่อง จึงหมายถึง การพิจารณาคดีโดยให้ความสำคัญในเนื้อหาของคดีจนกว่าคดีนั้นจะเสร็จสิ้น โดยนัดพิจารณาคดีติดต่อกันไปเท่าที่สามารถจะทำได้หรือพิจารณาตลอดไปจนเสร็จภายในองค์คณะผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีนั้น และสามารถคาดหมายได้ว่า คดีจะเริ่มต้นและได้รับการพิจารณาเสร็จสิ้นเมื่อใด

5.2.2 การนำบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาใช้

เดิมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้ให้ความสำคัญกับการพิจารณาพิพากษาคดีในระบบของคณะผู้พิพากษา โดยวางหลักการสำคัญเกี่ยวกับการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 236 ว่า “การนั่งพิจารณาคดีของศาลต้องมีผู้พิพากษาหรือตุลาการครบองค์คณะ และผู้พิพากษาหรือตุลาการซึ่งมิได้นั่งพิจารณาคดีจะทำคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยคดีนั้นไม่ได้ เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอย่างอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ” และมาตรา 241 วรรคหนึ่ง ที่บัญญัติว่า “ในคดีอาญาผู้ต้องหาหรือจำเลย ย่อมมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม” อันเป็นหลักการที่มีความมุ่งหมายให้องค์คณะผู้พิพากษานั่งพิจารณาสืบพยานหลักฐานในคดีนั้นตั้งแต่เริ่มต้นติดต่อกันอย่างต่อเนื่องไปจนเสร็จการพิจารณาและทำคำพิพากษา เพื่อให้กระบวนการรับฟังพยานหลักฐานในคดีเป็นไปโดยการรู้เห็นร่วมกันของผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะ และคำวินิจฉัยชี้ขาดตัดสินคดีเป็นผลสรุปจากการร่วมกันพิจารณาห้กลั่นกรองขององค์คณะผู้พิพากษาดังกล่าวโดยละเอียดรอบคอบทุกชั้นตอนรวมทั้งมุ่งหมายให้การพิจารณาคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็ว เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

ต่อมาเมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2550 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ก็ได้วางหลักเกณฑ์ในเรื่องสิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษา หรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ และบัญญัติถึงสิทธิของจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาคดีด้วยความถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม ไว้ตามบทบัญญัติมาตรา 40 ที่บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้ (1) สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็วและทั่วถึง (2) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันพื้นฐานเรื่องการได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้งและพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ และการได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษา หรือคำสั่ง (3) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม (4) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดีมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง (5) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็น ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ (6) เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ (7) ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ และการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว (8) ในคดีแพ่ง บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเหมาะสมจากรัฐ”

เนื่องจากจะมีการปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 โดยอาจนำสาระสำคัญในบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาปรับใช้แก้ไขเพิ่มเติมให้เหมาะสม ดังนั้น หากมีการนำหลักการในเรื่องเกี่ยวกับการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลจากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กลับมาใช้บังคับอีกครั้ง ในกรณีนี้ เห็นควรเสนอแนะให้ปรับปรุงแก้ไข ดังนี้

1) ให้ตัดคำว่า “ต่อเนื่อง” ที่บัญญัติไว้ในบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 241 วรรคหนึ่ง ออกไป เนื่องจากมีปัญหาในการตีความ แต่ควรคงสาระสำคัญของส่วนของการพิจารณาคดีของศาล ที่ต้องมีผู้พิพากษาหรือตุลาการครบองค์คณะไว้ ตามสาระสำคัญของที่บัญญัติไว้ในมาตรา 236

2) ส่วนในมาตรา 241 วรรคหนึ่ง เห็นควรเสนอแนะให้แก้ไขมาใช้คำว่า “ถูกต้อง” แทนคำว่า “ต่อเนื่อง” โดยขอเสนอแนะให้บัญญัติในมาตรา 241 วรรคหนึ่ง ดังนี้ “ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยย่อมมีสิทธิได้รับการสอบสวน หรือการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ถูกต้อง และเป็นธรรม”

5.2.3 การลดปริมาณคดีและส่งเสริมให้นำวิธีการระงับข้อพิพาทมาใช้

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาล ปัจจุบันเป็นหนึ่งในภารกิจสำคัญของศาลยุติธรรม โดยจะเห็นได้ว่า มีการจัดตั้งสำนักกระงับข้อพิพาท เป็นหน่วยงานสังกัดสำนักงานศาลยุติธรรม เพื่อรับผิดชอบงานในส่วนนี้ ซึ่งภายหลังมีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เมื่อปี พ.ศ. 2542 โดยเพิ่มมาตรา 20 ทวิ ทำให้ศาลสามารถแต่งตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลเป็นผู้ประนีประนอม เพื่อช่วยเหลือศาลในการไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้ประนีประนอมกัน การไกล่เกลี่ยโดยผู้ประนีประนอมที่ศาลแต่งตั้งจากบุคคลอื่นที่เหมาะสมนี้ นอกจากจะช่วยให้ภาระในการไกล่เกลี่ยที่เดิมเป็นผู้พิพากษาโดยตรง ได้แบ่งเบามาเป็นหน้าที่ของผู้ประนีประนอมที่อยู่ในการดูแลของศาล ช่วยให้ผู้พิพากษามีเวลาในการพิจารณาคดีมากขึ้น แล้วยังทำให้คดีที่ไกล่เกลี่ยแล้วคู่ความประนีประนอมกันได้ ไม่ต้องเข้าสู่กระบวนการสืบพยานที่ต้องใช้ผู้พิพากษาขึ้นนั่งพิจารณาคดีอีก

นอกจากนี้ในคดีแพ่ง อาจลดปริมาณคดีและการสืบพยานที่ไม่จำเป็น ด้วยการนำมาตรการเรื่องค่าธรรมเนียมศาลมาใช้ โดยคดีแพ่งมีการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมศาลจากคู่ความ ได้แก่ ค่าขึ้นศาล ซึ่งมีอัตราตามตาราง 1 ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยหากเป็นคดีที่มีทุนทรัพย์จะเสียค่าขึ้นศาลในอัตราตามจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทกันตั้งแต่วันที่ยื่นคำฟ้อง ก็มีการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายอื่นๆ ในการพิจารณาคดีของศาล เช่น ค่าคำร้องคำขอ ค่าสืบพยานนอกศาล ค่าป่วยการ ค่าพาหนะพยาน ค่ารังวัดแผนที่ และค่านำหมาย เป็นต้น โดยปกติค่าขึ้นศาลซึ่งเก็บตามจำนวนทุนทรัพย์หรือราคาทรัพย์สินที่พิพาทมักจะมีจำนวนมากที่สุด ส่วนค่าใช้จ่ายอื่นๆ จะมีจำนวนไม่มากนัก และไม่ว่าในการพิจารณาหรือพิพากษาคดีจะยากหรือง่ายคู่ความก็จะเสียค่าขึ้นศาลในอัตราเดิมนั้น การเรียกเก็บค่าขึ้นศาลในลักษณะเช่นนี้ จึงไม่มีแรงจูงใจที่คู่ความจะพยายามลดกระบวนการที่ไม่จำเป็นลง ทำให้การสืบพยานบางครั้งฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น ซึ่งเป็นภาระแก่ศาล และทำให้ไปเบียดเวลาของคดีอื่นที่มีความจำเป็นมากกว่า ดังนั้น การเรียกเก็บค่าธรรมเนียมศาลโดยเฉพาะค่าขึ้นศาล อาจพิจารณาปรับปรุงให้เรียกเก็บตามความยากง่ายของคดี หรือตามระยะเวลาและทรัพยากรต่างๆ ของศาลที่คู่ความใช้ไปในการพิจารณาคดีแต่ละคดีนั้น โดยหากคู่ความต้องการสืบพยานหลักฐาน

จำนวนมาก และใช้เวลาของศาลมาก ก็จะต้องเสียค่าขึ้นศาลมากขึ้นกว่าคู่ความที่ใช้ระยะเวลาและทรัพยากรต่างๆ ของศาลน้อย ตัวอย่างเช่น อาจกำหนดให้มีการเก็บค่าขึ้นศาลในหลักการและในอัตราเดิม แต่หากคู่ความฝ่ายใดต้องการสืบพยานหลักฐานมาก หรือใช้ระยะเวลาในการสืบพยานนานจะต้องเสียค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่าย (hearing fee) ในอัตราที่เพิ่มขึ้นกว่าปกติ มาตรการนี้น่าจะช่วยให้คู่ความใช้เวลาในการพิจารณาคดีของศาลอย่างมีคุณค่าเต็มที่ และลดการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ฟุ่มเฟือยลงได้

5.2.4 การบริหารงานคดีและกระบวนการก่อนการพิจารณา

ในการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่อง แม้จะสามารถกำหนดวันนัดพิจารณาคดีต่อเนื่องได้อย่างเหมาะสมกับจำนวนพยานแต่ละคดีแล้ว แต่เมื่อถึงวันนัดสืบพยาน หากไม่ได้สืบพยานตามกำหนดที่นัดไว้ ไม่ว่าจะด้วยเหตุใด ย่อมส่งผลกระทบต่อการศึกษาพิจารณาคดีนั้น ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และยังทำให้วันนัดของศาลซึ่งมีอยู่อย่างจำกัด ต้องเสียไปโดยเปล่าประโยชน์ และที่สำคัญยังอาจทำให้การพิจารณาคดีต่อเนื่องไม่บรรลุผลถึงวัตถุประสงค์ ที่ต้องการในห้องคณะผู้พิพากษาได้พิจารณาคดีนั้นต่อเนื่องกันไป ทั้งการเลื่อนคดีย่อมทำให้ผู้เกี่ยวข้องโดยเฉพาะอย่างยิ่งพยานซึ่งต้องมาเบิกความขาดความเชื่อมั่นในวันนัดของศาล เพราะการพิจารณาคดีต่อเนื่องต้องเน้นถึงความแน่นอนของวันนัด ซึ่งเมื่อกำหนดวันนัดแล้วไม่ควรมีการเลื่อนคดี และต้องสืบพยานให้เสร็จสิ้นภายในกำหนด ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการดำเนินการต่างๆ ที่จะทำหน้าที่ตรวจสอบ สนับสนุน และแก้ไขปัญหาข้อขัดข้องที่อาจเกิดขึ้น จากการศึกษากระบวนการพิจารณาคดีในประเทศสหรัฐอเมริกาพบว่า เมื่อถึงกำหนดวันนัดพิจารณาแล้ว การเลื่อนคดีเกิดขึ้นน้อยมาก เพราะในชั้น pre-trial conference ได้มีการนัดหมายพยานไว้เรียบร้อยแล้ว ตลอดจนพนักงานสอบสวนจะทำงานร่วมกับพนักงานอัยการโจทก์ ในการติดตามพยานมาสืบให้ได้ โดยมีการขอทราบที่อยู่พยาน และมีการติดต่อกับพยานไว้เสมอ พยานจะย้ายที่อยู่ก็มีหน้าที่แจ้งที่อยู่ใหม่ให้พนักงานอัยการโจทก์ทราบ พยานเอกสารต่างๆ ตลอดจนพยานผู้เชี่ยวชาญได้ดำเนินการไว้แล้วในชั้น pre-trial เช่นกัน เมื่อถึงเวลาสืบพยานก็ไม่มีเหตุที่จะต้องรอเอกสารหรือรอผลการตรวจพิสูจน์ก่อน ฝ่ายจำเลยก็เช่นกัน จะต่อสู้คดีอย่างไร จะสืบพยานอะไรบ้างก็ต้องเตรียมให้พร้อม จำเลยจะอ้างว่า รอให้สืบพยานโจทก์เสร็จก่อนแล้วจำเลยจึงจะระบุพยานเช่นนี้ไม่ได้ เพราะในชั้น pre-trial มีกระบวนการพิจารณาก่อนการสืบพยาน (discovery) ซึ่งจำเลยย่อมทราบถึงพยานหลักฐานโจทก์ที่มีอยู่พอสมควรที่จะต่อสู้คดีได้

เมื่อเปรียบเทียบแล้ว การชี้สองสถานของไทยมีลักษณะคล้ายกับกระบวนการประชุมสืบเสาะและค้นพบข้อเท็จจริง (Discovery Conference) ของประเทศสหรัฐอเมริกาที่ศาลจะนัดคู่ความและทนายความมาประชุมร่วมกันเพื่อกำหนดเวลาหรือกระบวนการต่างๆ ที่จะต้องสืบเสาะและค้นพบข้อเท็จจริง (Discovery) แต่ประเทศสหรัฐอเมริกาจะมีการกระบวนการประชุมร่วมกันก่อน

การพิจารณาคดี (Pretrial Conference) อีกขั้นตอนหนึ่งที่กำหนดให้ศาลและทนายความต้องวางแผน กำหนดวันเวลาของการดำเนินคดี ตั้งแต่เริ่มคดีจนกระทั่งเสร็จการพิจารณา เพื่อเป็นการวางแผน กระบวนการพิจารณาให้จำกัดอยู่ในประเด็นข้อพิพาท ซึ่งเป็นกระบวนการที่คอยตรวจสอบความสมบูรณ์ของการสืบเสาะและค้นพบข้อเท็จจริง (Discovery) และศาลอาจถือเอาการประชุมสืบเสาะ (Discovery Conference) เป็นวันเดียวกับการประชุมร่วมก่อนการพิจารณาคดี (Pretrial Conference) ก็ได้

ดังนั้น ในวันชี้สองสถานของศาลไทย นอกจากกำหนดประเด็นข้อพิพาท และหน้าที่ นำสืบก่อนและหลังแล้ว ศาลจะต้องสอบถามคู่ความ ถึงพยานหลักฐานที่คู่ความได้ยื่นต่อศาลไว้แล้ว ให้ละเอียด เช่น จำนวนพยานหลักฐาน ระยะเวลาที่จะใช้ในการสืบพยาน ความเป็นไปได้ของการนำ พยานหลักฐานมาสืบ ตลอดจนแนวทางการดำเนินคดีของคู่ความทุกฝ่าย ตั้งแต่เริ่มต้นคดีจนเสร็จ การพิจารณาตามประเด็นข้อพิพาท โดยถือว่าในวันชี้สองสถาน พยานหลักฐานทุกประเภทของคู่ความ ทุกฝ่ายจะต้องถูกเปิดเผย และถูกตรวจสอบโดยคู่ความฝ่ายอื่น พยานหลักฐานที่ไม่ได้ถูกเปิดเผย จะนำมาสืบภายหลังไม่ได้ เว้นแต่จะได้รับการอนุญาตจากศาล กรณีที่ไม่อาจนำมาได้ด้วยเหตุผลวิสัย หรือศาลเห็นว่าเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ทั้งนี้ เพื่อป้องกันการจู่โจมพยานหลักฐาน และไม่ให้ได้เปรียบเสียเปรียบในเชิงคดี

การบริหารจัดการคดีจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถนำมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ และลด ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีในทางศาล และระบบการบริหารจัดการคดีสามารถนำไปใช้ได้กับทุกๆ ศาล เพื่อช่วยสนับสนุนการพิจารณาคดีให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

5.2.5 การแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมาย

การแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องกระบวนการก่อนวันสืบพยาน ควรแก้ไขให้มีความสำคัญเท่ากันกับกระบวนการในชั้นสืบพยาน เหมือนอย่างเช่นในต่างประเทศ และการนำมา ปรับใช้นั้นควรนำมาปรับใช้ให้เข้ากับระบบกฎหมายไทยด้วย

ในส่วนของการที่ศาลมีคำสั่งนัดพร้อมนั้น จะเห็นว่าไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายในเรื่อง นัดพร้อมไว้โดยตรง แต่การพิจารณาของศาลต้องคำนึงถึงความยุติธรรมของคู่ความทั้งสองฝ่ายและ กำหนดให้เป็นไปตามระเบียบวิธีพิจารณาความ การนัดพร้อมของศาลเป็นการนัดเพื่อมาสอบถาม หรือเพื่อให้คู่ความสามารถกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาให้ถูกต้อง และเป็นธรรมแก่คู่ความ ทั้งสองฝ่าย การที่ศาลมีคำสั่งให้นัดพร้อมจึงถือเป็นการใช้อำนาจทั่วไปของศาล ประกอบบทบัญญัติ ของกฎหมายนั่นเอง ดังนั้น จะเห็นได้ว่า หากศาลใช้กระบวนการนัดพร้อมก่อนวันสืบพยานเพื่อเรียก ตัวความหรือทนายความมาสอบถามข้อเท็จจริงบางประการก่อน เนื่องจากอาจมีข้อเท็จจริงบางอย่าง ที่สามารถรับกันได้ ก็จะทำให้คดีมีประเด็นข้อพิพาทน้อยลง ประกอบกับหากมีการใช้วันนัดพร้อม เพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินคดี ก็จะเป็นประโยชน์แก่การเร่งรัดกระบวนการพิจารณาคดีได้มากยิ่งขึ้น

การกำหนดให้คู่ความเปิดเผยพยานหลักฐานของตนก่อนวันสืบพยาน ในประเทศไทย การเปิดเผยพยานหลักฐานของคู่ความก่อนวันสืบพยานได้มีการบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่แก้ไขในปี พ.ศ. 2535 ในมาตรา 183 วรรคหนึ่ง ซึ่งเป็นเรื่องกำหนดให้คู่ความนำต้นฉบับพยานเอกสารและพยานวัตถุมาแสดงในวันชี้สองสถาน วิธีการนี้คล้ายกับวิธีการ discovery ของประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นการกำหนดให้คู่ความเปิดเผยพยานหลักฐานของตนก่อนวันสืบพยาน ซึ่งมี 2 รูปแบบ คือ การเปิดเผยโดยอัตโนมัติกับการเปิดเผยโดยคำสั่งศาล แต่การเปิดเผยพยานหลักฐานของคู่ความต่อศาลก่อนวันสืบพยานตามกฎหมายไทยในมาตรา 183 วรรคหนึ่ง ดังกล่าว เป็นกระบวนการที่ทำกันในวันชี้สองสถาน และศาลเป็นผู้กระทำ ซึ่งบทบัญญัติตามมาตรา 183 ดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะเรื่องการกำหนดประเด็นข้อพิพาท และการนำเสนอพยานหลักฐาน กล่าวคือ คู่ความไม่สามารถทราบโดยแน่ชัดได้ว่า คดีนั้นมีประเด็นข้อเท็จจริงเพียงใด ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทย ไม่ได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีเหมือนอย่างเช่นกฎหมายคอมมอนลอว์ จึงทำให้คู่ความในคดีส่วนใหญ่ไม่ทราบว่า จะกะประเด็นอย่างไร จึงอาจเสนอประเด็นอย่างกว้างขวาง เพื่อให้ครอบคลุมได้มากๆ เพราะหากคู่ความหลงลืมหรือมิได้กะประเด็นไว้ ก็จะถูกตัดโอกาสที่จะโต้แย้งคัดค้านหรือนำสืบ ทำให้เกิดความเสียหายแก่คดี ดังนั้น คู่ความจึงต้องเสนอประเด็นให้ครอบคลุมมากไว้ก่อน ทำให้คดีมีประเด็นหรือปัญหาข้อโต้แย้งมากขึ้นจนพุ่มเพอຍเกินสมควร อันเป็นภาระแก่คู่ความและศาลเป็นอย่างมาก ส่วนเรื่องการนำเสนอพยานหลักฐานนั้น เมื่อยังไม่มีการชี้สองสถาน ก็ยังไม่ทราบแน่ชัดว่าคดีมีประเด็นข้อเท็จจริงเพียงใด จึงทำให้คู่ความทั้งสองฝ่ายต้องยื่นพยานหลักฐานต่างๆ ทั้งหมด เอกสารและพยานหลักฐานต่างๆ จึงมีจำนวนมาก ทำให้ศาลและคู่ความฝ่ายหนึ่งไม่สามารถตรวจดูเอกสารต่างๆ ได้ทั้งหมดด้วยระยะเวลาอันมีอย่างจำกัด

จากปัญหาดังกล่าวในที่สุด ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ฉบับที่แก้ไขในปี พ.ศ. 2538 ได้ยกเลิกบทบัญญัติในมาตรา 183 วรรคหนึ่ง ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ฉบับที่แก้ไขในปี พ.ศ. 2535 ไป แต่อย่างไรก็ตาม ในศาลฎีกาชั้นกลาง การดำเนินคดีภาณีอากรตามข้อกำหนดคดีภาณีอากร พ.ศ. 2544 ข้อ 16 ได้บัญญัติให้คู่ความต้องยื่นต้นฉบับพยานเอกสารล่วงหน้าก่อนวันชี้สองสถาน หรือก่อนวันนัดสืบพยาน ในกรณีไม่มีการชี้สองสถานหลายวัน เพื่อศึกษาเปรียบเทียบเอกสารของคู่ความแต่ละฝ่ายเพื่อกำหนดประเด็นข้อพิพาทในส่วนที่มีได้รับกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่า ในคดีภาณีอากรที่มีเอกสารมาก ยังสามารถยื่นต้นฉบับเอกสารได้ ดังนั้น ในคดีแพ่งสามัญก็ควรจะทำให้เช่นกัน โดยกำหนดให้คู่ความเปิดเผยพยานหลักฐานของตนก่อนวันชี้สองสถาน โดยอยู่ภายใต้การควบคุมของศาล และควรกระทำหลังจากยื่นบัญชีระบุพยานและสำเนาพยานเอกสารตามมาตรา 88 และมาตรา 90 แล้ว

5.2.6 การแก้ไขปัญห ปริมาณคดีในวันนัดจัดการพิเศษ

ตามที่มีการกำหนดคดีไม่มีข้อยุ่งยากให้นัดในวันจันทร์ เนื่องจากปริมาณคดีในวันจันทร์มีเป็นจำนวนมาก ทำให้การพิจารณาคดีไม่อาจเสร็จได้ภายในวันจันทร์นั้น การเลื่อนคดีก็ต้องเลื่อนไปในวันจันทร์อื่น ก็จะไปกระทบกับคดีที่นัดไว้ก่อนแล้วในวันจันทร์นั้นๆ ทำให้มีปัญหาเรื่องความหนาแน่นของคดีวันจันทร์ ดังนั้น จึงควรปรับปรุงการนัดความและวันนัดในคดีจัดการพิเศษ หากมีการปรับเปลี่ยนโดยการนำคดีบางประเภทในวันนัดจัดการพิเศษไปพิจารณาในวันนัดอื่นที่ไม่กระทบต่อการพิจารณาคดีต่อเนื่องน่าจะช่วยลดปริมาณคดีในวันนัดจัดการพิเศษได้บ้าง

ดังนั้น หากในวันนัดพิจารณาคดีจัดการพิเศษที่มีปริมาณคดีจำนวนมาก จะทำให้การพิจารณาคดีขาดคุณภาพ การนัดคดีฟ้องใหม่ทุกวันจันทร์โดยกำหนดให้ทุกศาลเหมือนกัน ทำให้มีปัญหาเรื่องความหนาแน่นของคดีวันจันทร์ ส่งผลให้ผู้พิพากษาไม่มีเวลาพอในการสอบถามรายละเอียดของรูปคดีและประเด็นที่พยานจะสืบหรือข้อเท็จจริงที่สามารถรับกันได้ การนัดคดีจัดการพิเศษเฉพาะวันจันทร์ที่เกิดปัญหาปริมาณคดีหนาแน่นเกินไป จึงควรให้นัดคดีเหล่านี้ในวันอื่นได้ มิฉะนั้นอาจทำให้คดีง่อยๆ ที่ใช้เวลาในการพิจารณาไม่นานต้องล่าช้าออกไป เช่น การนัดพิจารณาคดีจัดการพิเศษก่อนถึงเวลานัดคดีอื่นนั้น หรืออาจเปิดทำการคดีไม่มีข้อยุ่งยาก คดีมโนสำเนาและคดีจัดการมรดกในวันหยุด ซึ่งการนัดพิจารณาในวันนัดจัดการพิเศษเพียงวันเดียวต้องรอคิวการพิจารณานาน หากนำไปพิจารณาในวันอื่นได้บ้างในเวลาที่เหมาะสมของแต่ละศาล หรือนัดเพิ่มเติมในวันเสาร์สำหรับผู้มีความสนใจตามความพร้อมของแต่ละฝ่าย ก็จะเป็นการลดปริมาณคดีในวันนัดจัดการพิเศษลง และช่วยให้ประชาชนไม่ต้องรอคิวการพิจารณานาน

5.2.7 การนัดความเว้นช่วงระหว่างการสืบพยานโจทก์และจำเลย

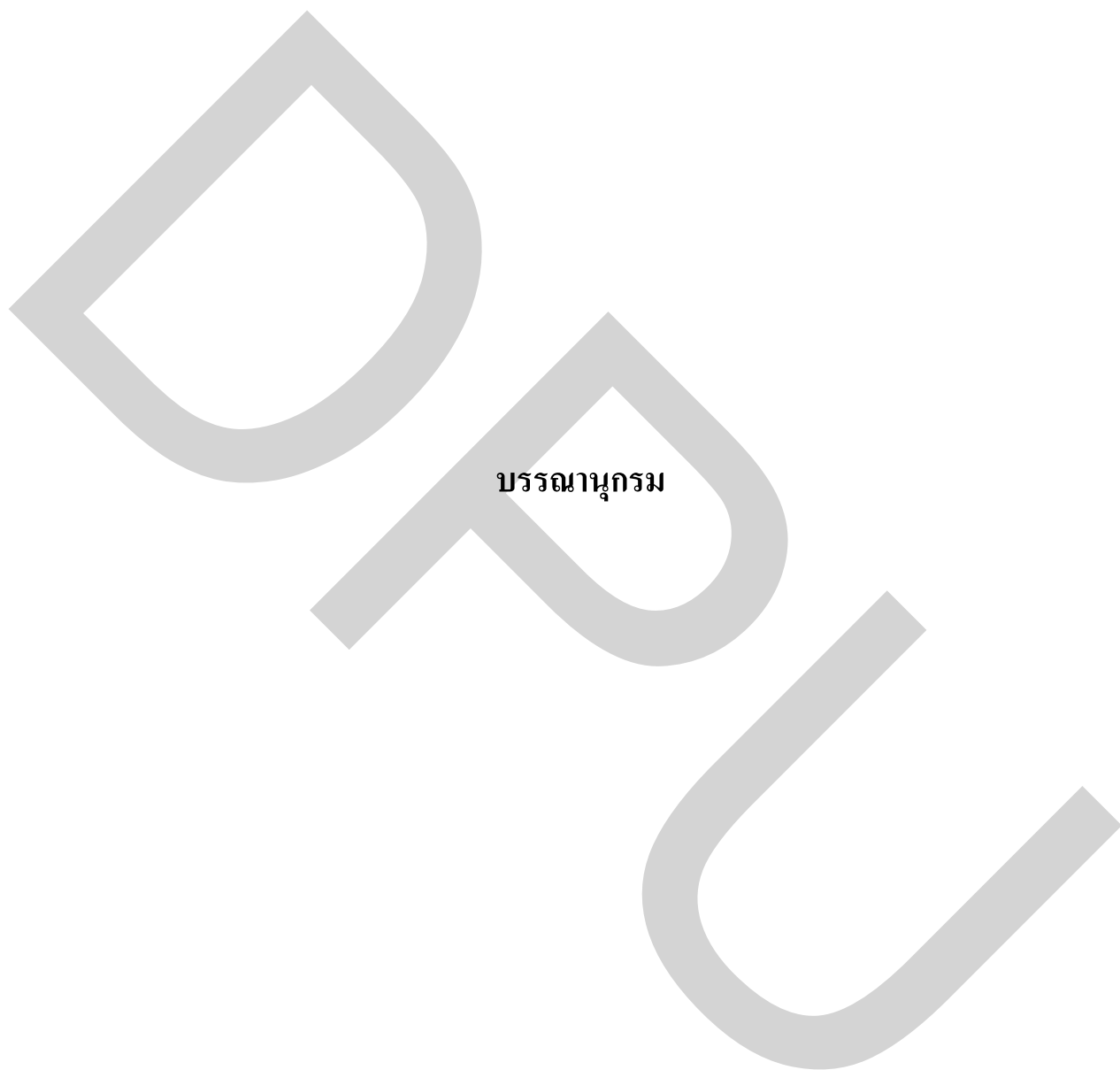
ปัญหาการกำหนดจำนวนวันนัดตามที่สำนักงานศาลยุติธรรมกำหนดเกณฑ์กลางไว้ว่าให้มีการสืบพยานอย่างน้อยวันละ 4 ปาก คดีละไม่เกิน 3 นัด โดยแบ่งเป็นสืบพยานโจทก์ 2 ปาก และสืบพยานจำเลย 1 นัด เพื่อประโยชน์ต่อผู้พิพากษาในการวางแผนการสืบพยานนั้น และต่อมาปรากฏว่า เกิดการโต้แย้งคัดค้าน เนื่องจากในคดีที่มีความยุ่งยากและข้อเท็จจริงซับซ้อนจะต้องมีการสืบพยานกันหลายปาก ซึ่งเมื่อทนายความฝ่ายจำเลยต้องการวันนัดสืบพยานเกินกว่าจำนวนเกณฑ์กลางที่กำหนดไว้ แต่หากศาลใช้ดุลยพินิจไม่อนุญาตให้นัดสืบพยานเกินกว่ากำหนด และตัดพยานหลักฐานนั้นๆ ออกจากคดี ทำให้พยานบางปากเป็นพยานที่มีความสำคัญไม่สามารถเข้าสืบพยานให้ข้อเท็จจริงปรากฏในสำนวนคดีได้ กรณีดังกล่าวจึงอาจทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมกับจำเลยในคดีได้

ปัญหาดังกล่าว ต่อมาเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2549 ประธานสภาฎีกา (นายปัญญา ถนอมรอด) ได้มีความเห็นว่า การกำหนดนัดสืบพยาน โจทก์และพยานจำเลยติดต่อกันทุกวันทำการ หลังจากนั้น ต้องรอนัดสืบพยานโจทก์นัดแรกเป็นเวลาหลายเดือน ทำให้เกิดปัญหาแก่คู่ความที่ไม่พร้อมในการที่จะแถลงถึงจำนวนพยานทั้งหมดในวันนัดพร้อมเพื่อกำหนดวันนัดสืบพยาน และทำให้จำเลย ในคดีอาญา ไม่มีโอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ ฉะนั้นเพื่อให้การพิจารณาพิพากษาของศาลยุติธรรมเป็นไป ด้วยความเรียบร้อย รวดเร็วและเป็นประโยชน์ในการอำนวยความยุติธรรมต่อประชาชนมากยิ่งขึ้น จึงเห็นสมควรให้คำแนะนำเกี่ยวกับระบบการนัดความ โดยมีหลักการ ดังนี้

- 1) ศาลอาจกำหนดวันนัดสืบพยานจำเลยนัดแรกหลังจากสืบพยานโจทก์เสร็จภายใน 15 วัน
- 2) วันนัดสืบพยาน โจทก์หรือจำเลย หากมีความจำเป็นต้องเลื่อนคดี การเลื่อนคดีต้องอยู่ในกรอบของวันนัดสืบพยานโจทก์ หรือวันนัดสืบพยานจำเลยที่ได้กำหนดวันนัดไว้แล้ว
- 3) หากจำเป็นต้องเลื่อนคดี โดยไม่สามารถสืบพยานให้เสร็จภายในกำหนดเวลาที่ได้นัดสืบพยานไว้เดิม ให้เป็นดุลยพินิจของผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนหรือผู้บริหารศาลเป็นผู้กำหนดวันนัด โดยเพิ่มในวันเวรสำรอง หรือนัดเพิ่มในช่วงบ่ายขององค์คณะเจ้าของสำนวน โดยจะไม่มีการนำคดี ย้อนไปให้ศูนย์นัดความนัดคดีต่อท้ายเหมือนคดีฟ้องใหม่
- 4) ในวันนัดพร้อมเพื่อกำหนดวันนัดสืบพยาน ศาลต้องกำหนดวันนัดฟังคำพิพากษาหรือ คำสั่งไว้ด้วย⁴

การปรับปรุงแก้ไขระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องและครอบงำคณะ โดยเฉพาะ การศึกษาแนวทางวิธีการใหม่ๆ ที่จะช่วยให้ระบบการพิจารณาคดีนี้สามารถเดินไปได้อย่างราบรื่น หรือปรับปรุงกลไกที่ใช้อยู่ให้สอดคล้องกับความเป็นจริงและเหมาะสมยิ่งขึ้น จึงเป็นเรื่องที่จำเป็น เพื่อให้ระบบนี้เป็นที่ยอมรับของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และให้สามารถปฏิบัติไปได้ด้วยความรู้ความเข้าใจ และมีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกัน เพื่อที่จะสามารถพัฒนาระบบการพิจารณาและพิพากษาคดีที่จะทำให้ กระบวนการยุติธรรมทางศาลเกิดประสิทธิภาพอย่างถูกต้อง เป็นธรรม และเป็นที่ยึดถือศรัทธา ของประชาชน

⁴ ปัญญา ถนอมรอด. (2549). คำแนะนำของประธานสภาฎีกาเกี่ยวกับการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่อง และครอบงำคณะ.



บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

ชัยสิทธิ์ ตราชูธรรม ไพฤทธิ เศรษฐไกรกุล และปริญญา ดีผดุง. (2530). **คู่มือการดำเนินคดีภาษีอากร** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ.

ชุมพล จันทราทิตย์. (2541). **พระธรรมนูญศาลยุติธรรม** (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ไพโรจน์ วายุภาพ. (2542). **คำอธิบายพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายกลาง และวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ.2542**. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ยิ่งศักดิ์ กฤษณจินดา. (2528). **กฎหมายลักษณะพยาน** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ.

วัศ ดิงสมิตร. (2540). **กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: นิติธรรม.

สุพิศ ปราณีตพลกรัง. (2544). **การดำเนินคดีในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อินเทอร์เน็ต.

โสภณ รัตนกร. (2539). **คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน**. กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ.

บทความ

เกริก วนิกุล. (2530, มีนาคม). “การส่งเสริมให้มีวิธีพิจารณาคดีมโนสำเนาเพิ่มขึ้น.”

บทบัญญัติ, 43. หน้า 54-55.

กรกัญญา สุวรรณพานิช. (2542). “การสืบพยานบุคคลโดยระบบการประชุมทางจอภาพ.”

วารสารศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง. หน้า 237-239.

กอบเกียรติ ผดุงกิตติมาลย์. (2543, มิถุนายน). “ระบบการบันทึกคำพยานบุคคลในศาลล้มละลายกลาง:

โฉมหน้าใหม่แห่งการพิจารณาคดีในศาลไทย.” จุลสารครบรอบ 1 ปีศาลล้มละลายกลาง.

หน้า 49-53.

- โชติช่วง ท้าววงศ์. (2542). “การระงับข้อพิพาทด้วยวิธีการอนุญาโตตุลาการและการไกล่เกลี่ย
ในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง.” วารสารศาลทรัพย์สิน
ทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ. หน้า 267-278.
- ธรรมบุญ พิทยาภรณ์. (2544, มิถุนายน). “การบริหารจัดการคดีเพื่อรองรับการพิจารณาคดี
ครบองค์คณะและการพิจารณาคดีต่อเนื่อง.” **บทบัณฑิตย**, 57, 2. หน้า 4-5.
- บุญรอด ต้นประเสริฐ. (2544, กันยายน). “การบริหารคดีเพื่อพิจารณาคดีต่อเนื่อง.”
บทบัณฑิตย, 57, 3. หน้า 58-60.
- มนตรี สิลปมหาบัณฑิต. (2544, ธันวาคม). “การบริหารงานคดี.” **บทบัณฑิตย**, 57, 2. หน้า 96-97
- บุญส่ง กุลบุปผา. (2538, กันยายน). “ศิลปะในการไกล่เกลี่ย” **บทบัณฑิตย**, 5. หน้า 119.
- ภาณุ รั้งสีหัทส. (2542, มกราคม - มิถุนายน). “กระบวนการใหม่ในการพิจารณาคดี.”
ดุลพາห, 46, 1. หน้า 143-144.
- วิชัย อริยนันทกะ. (2544, สิงหาคม). “การปฏิรูประบบงานศาล.” **บทบัณฑิตย**, 57, 1. หน้า 52.
- สุวิทย์ ชีรพงษ์. (2538, ตุลาคม-ธันวาคม). “ระบบการไกล่เกลี่ยเพื่อยังให้เกิดการประนีประนอมยอม
ความของศาลแพ่ง.” **ดุลพาห**, 42, 4. หน้า 41-42.
- สำนักงานข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม. (2545, กรกฎาคม-กันยายน). “การพัฒนาระบบงานศาล
ในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศไทย.” **บทบัณฑิตย**, 58, 3. หน้า 36.
- Jame, G.Apple. (2545, มีนาคม). “การบริหารงานคดีในศาลของประเทศสหรัฐอเมริกา.”
บทบัณฑิตย, 58, 1. หน้า 64.

เอกสารอื่นๆ

- กมลชัย รัตนสกาวงศ์ และคณะ. (2548). การนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะ
(รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลยุติธรรม.
- ชาญณรงค์ ปราณจิตต์ และคณะ. (2543). การวิจัยเพื่อหาวิธีลดปริมาณคดีที่มาสู่ศาล
และความรวดเร็วในการดำเนินคดี (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ:
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- พรชัย รัชมีแพทย์. (2541). ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อระยะเวลาการพิจารณาพิพากษาคดี
(รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลยุติธรรม.
- วิชัย อริยนันทกะ. (2543). อนุญาโตตุลาการ (เอกสารประกอบการบรรยาย). กรุงเทพฯ:
สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ.

สืบพงษ์ ศรีพงษ์กุล. (2546). การปรับบทบาทและแนวทางการพัฒนาผู้พิพากษาศาลยุติธรรม

ในการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ:

สำนักงานศาลยุติธรรม.

สำนักงานศาลยุติธรรม. (ม.ป.ป.). รายงานการดำเนินการในการปรับเข้าสู่ระบบการนั่งพิจารณาคดี

ครบองค์คณะและต่อเนื่อง. กรุงเทพฯ.

_____. (ม.ป.ป.). เอกสารสรุปผลการดำเนินการประสานงานกับสภาพนายความ

โครงการพัฒนาระบบการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่อง. กรุงเทพฯ.

_____. (2546, 12 พฤศจิกายน). กระบวนทัศน์ใหม่ของศาลยุติธรรมในการพิจารณาคดีบทความ

ศูนย์นัดความ: การปฏิรูประบบการนัดความของศาลยุติธรรมเพื่อการพิจารณาคดี

ต่อเนื่อง โครงการพัฒนาระบบการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่อง

(เอกสารประกอบการเสวนาทางวิชาการ). กรุงเทพฯ.

_____. (2547, 28-29 กันยายน). การประสานงานเพื่อติดตามพยานในคดีอาญา ส่วนที่ 4

ขั้นตอนการปฏิบัติงานระหว่างศาล อัยการ และศูนย์ติดตามพยาน

(เอกสารประกอบการสัมมนา). กรุงเทพฯ.

หนังสือสภาพนายความ ที่ สท. 1976/2546 ลงวันที่ 8 กันยายน 2546 เรื่อง สรุปผลการประชุม

นายความจังหวัดทั่วประเทศ เรื่อง การปรับระบบงานศาลในการพิจารณาคดี

ต่อเนื่อง ระบบศูนย์นัดความ และระบบก่อนวันนัด.

วิทยานิพนธ์

ดำรง บำรุงศิลป์. (2546). ปัญหาการพิจารณาคดีต่อเนื่องในคดีแพ่ง. วิทยานิพนธ์

ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

ธารทิพย์ สุจิตานนท์. (2546). ทักษะของตุลาการต่อการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญา:

ศึกษาเฉพาะกรณีการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่อง. วิทยานิพนธ์

ปริญญาโท สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พนมรัตน์ เรื่องอำพัน. (2545). การเร่งรัดกระบวนการพิจารณาก่อนวันสืบพยาน. วิทยานิพนธ์

ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วัลลภา ละอองสุวรรณ. (2538). กระบวนการก่อนการพิจารณาคดี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชา

นิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กฎหมาย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550.

ภาษาต่างประเทศ

BOOKS

Charles Alan Wright. (1983). **The Law of Federal Court** (4 th ed.). St. Paul Minn: West Publishing.

Delmar Karlen, Robert Meisenholder, George Neff Stevens and Allan D.Vestal. (1977). **Civil Procedure: Case and Material**. St.Paul Minn: West Publishing.

Fleming Jame, Geoffrey C.Hazard and John Leubsdorf. (2001). **Civil Procedure** (5 th ed.). New York: Foundation Press.

Freckmann, A. and Wegerich, T. (1966). **The German Legal System**. London: Sweet&Maxwell.

Mary Kay Kane. (1991). **Civil Procedure in a nutshell**. St. Paul, Minn: West Publishing.

R.E.Megarry. (1962). **Lawyer and Litigant in England**. London: Stevens and Sons.

R.J.Walker. (1980). **The English Legal system** (5 th ed.). London: Butter Worth.

Roger S.Haydock, David F. Herr and Jeffrey W.Stempel. (1992). **Fundamentals of Pretrial Litigation** (2 nd ed.). St. Paul, Minn: West Publishing.

ARTICLES

John J.Kenelly. (1985). "Effective Discovery, Vis-a-vis Abuse of Discovery-Which is Which?." **The Trial Lawyers Guide, Vol. 29.**

Oscar G.Chase. (1988). "Civil Litigation Delay in Italy and the United States." **The American Journal of Comparative Law, Vol. 36.**

Stadler, A. (n.d.). "The Law of the Civil Procedure." **Introduction to German Law.**

OTHER MATERIAL

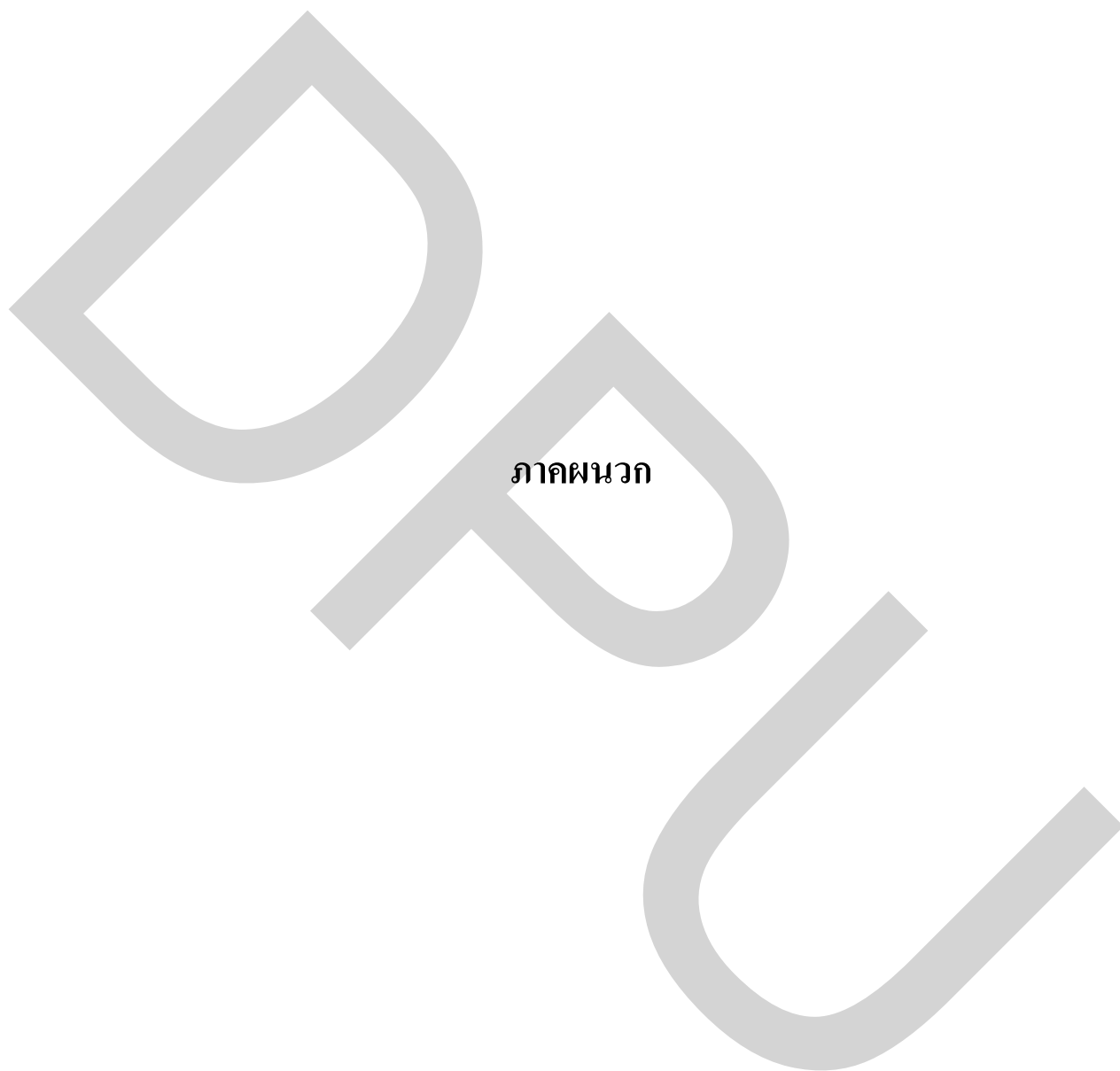
Lord woolf. (1996, July). **Access to justice Final report Honorable the Lord woolf.**

ELECTRONIC SOURCES

<http://www.abanet.org/cpr/mrpc/mrpc-toc.html>

<http://www.krisdika.go.th>

<http://www.judiciary.go.th>



ภาคผนวก



ภาคผนวก ก

แบบสอบถามเรื่องการพิจารณาคดีต่อเนื่องในคดีแพ่ง

ตารางภาคผนวกที่ 1 แสดงคุณลักษณะของกลุ่มผู้พิพากษา พนักงานอัยการ ทนายความ

คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	67	69.80
หญิง	29	30.20
รวม	96	100
2. อายุ		
21-30 ปี	3	3.10
31-41 ปี	50	52.10
41-50 ปี	38	39.60
มากกว่า 50 ปีขึ้นไป	5	5.20
รวม	96	100
3. วุฒิก่อนการศึกษานอกเหนือจากนิติศาสตรบัณฑิตและ/หรือเนติบัณฑิตไทย		
ปริญญาทางกฎหมายจากต่างประเทศ	2	10
ปริญญาตรีสาขาวิชาอื่น	5	25
ปริญญาโททางกฎหมายหรือเทียบเท่าจากมหาวิทยาลัยในประเทศและอื่นๆ	13	65
รวม	20	100
4. อาชีพ		
ผู้พิพากษา	33	34.40
พนักงานอัยการ	33	34.40
ทนายความ	30	31.20
รวม	96	100
5. ท่านรับราชการหรือประกอบวิชาชีพทางกฎหมายมานานรวม		
1-5 ปี	11	11.50
6-10 ปี	39	40.60
11-15 ปี	23	23.90
16-20 ปี	10	10.60
21-25 ปี	6	6.20
26-30 ปี	7	7.30

ตารางภาคผนวกที่ 1 (ต่อ)

คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง	จำนวน	ร้อยละ
รวม	96	100
6. ท่านเคยเข้ารับราชการอบรมหรือสัมมนาเกี่ยวกับการพิจารณาคดี ครบองค์คณะและพิจารณาคดีต่อเนื่องมาบ้างหรือไม่		
ไม่เคย	48	50
เคย	48	50
รวม	96	100
7. ท่านเคยศึกษาหรือมีประสบการณ์เกี่ยวกับการนั่งพิจารณาคดี ครบองค์คณะและพิจารณาคดีต่อเนื่องมาบ้างหรือไม่		
ไม่เคย	14	14.60
เคย	82	85.40
รวม	96	100
8. ในคดีแพ่งที่ท่านเคยได้รับผิดชอบดูแล มีวันนัดพิจารณาแบบใด		
วันนัดแบบติดต่อกันทุกวันทำการ	39	40.60
วันนัดแบบห่างเป็นช่วงไม่ติดต่อกันทุกวันทำการ	5	5.20
มีทั้งวันนัดแบบติดต่อกันและวันนัดแบบนัดห่างเป็นระยะ		
ไม่ติดต่อกันทุกวันทำการ	52	54.20
รวม	96	100
9. ในคดีแพ่งที่ท่านเคยได้รับผิดชอบดูแล มีกำหนดนัดพิจารณา แบบต่อเนื่องไกลที่สุดไปถึงช่วงเวลาใด		
ภายใน มิถุนายน - ธันวาคม 2550	23	23.90
ภายใน มกราคม - มิถุนายน 2551	48	50.00
ภายใน กรกฎาคม - ธันวาคม 2551	23	23.90
ภายใน มกราคม - ธันวาคม 2552	2	2.20
รวม	96	100

ตารางภาคผนวกที่ 2 ความคิดเห็นเรื่องการพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะ
ของกลุ่มผู้พิพากษา พนักงานอัยการ ทนายความ

เรื่อง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	รวม
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)
1. การนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่อง คือ การที่ผู้พิพากษานั่งสืบพยานทีละคดีจนเสร็จ แล้วจึงเริ่มสืบพยานคดีอื่นเรียงเป็นลำดับไป	64 (66.7)	15 (15.6)	17 (17.7)	96 (100.0)
2. การที่ผู้พิพากษานั่งสืบพยานพร้อมกันหลายคนครบจำนวนตามกฎหมาย จะช่วยให้การพิจารณาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายรอบคอบมีประสิทธิภาพมากขึ้น	68 (70.8)	21 (21.9)	7 (7.3)	96 (100.0)
3. การที่ผู้พิพากษานั่งสืบพยานไปพร้อมกันตามจำนวนที่กฎหมายกำหนด ทำให้ผู้พิพากษาได้ยินคำเบิกความและเห็นอากัปกิริยาของพยานร่วมกันสามารถชั่งน้ำหนักความน่าเชื่อถือของพยานได้ดีขึ้น	66 (68.7)	24 (25.0)	6 (6.3)	96 (100.0)
4. การนัดสืบพยานต่อเนื่องทีละคดีติดต่อกันไปจนเสร็จจะช่วยให้อันสืบพยานมีความแน่นอนมากขึ้น พยานอาจไม่ต้องมาศาลหลายครั้ง เพราะมีการเลื่อนคดีทำให้คู่ความทราบวันเริ่มต้นและวันเสร็จของคดี	69 (71.8)	13 (13.6)	14 (14.6)	96 (100.0)

ตารางภาคผนวกที่ 2 (ต่อ)

เรื่อง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	รวม
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)
5. การสืบพยานในระบบเดิม คู่ความหรือทนายความจะใช้วิธีสืบพยานไปค้นหาพยานหลักฐานไป หากได้พยานหลักฐานมาไม่ทันก็อาจต้องขอเลื่อนคดี จึงไม่แน่นอนว่าในวันนัดจะสืบพยานจริงหรือไม่	48 (50.0)	31 (32.3)	17 (17.7)	96 (100.0)
6. การนัดสืบพยานแบบนัดหมายคดีสลับกันไปและแต่ละคดีนัดวันห่างกัน ทำให้ต้องใช้ระยะเวลาสืบพยานนาน อาจทำให้ผู้พิพากษาฟังข้อเท็จจริงในคดีไม่ต่อเนื่อง และอาจมีการโยกย้ายไปก่อนที่จะตัดสินคดีนั้น	62 (64.6)	15 (15.6)	19 (19.8)	96 (100.0)
7. เลื่อนคดีเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การพิจารณาคดีล่าช้า และคู่ความไม่สามารถทราบว่าจะเสร็จเมื่อใด	73 (76.1)	16 (16.6)	7 (7.3)	96 (100.0)
8. การเลื่อนคดีทำให้คู่ความหรือพยานต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น และเบียดหน่วยที่จะมาศาล	71 (73.9)	17 (17.7)	8 (8.4)	96 (100.0)
9. การนัดสืบพยานติดต่อกันไปจนเสร็จคดี จะช่วยให้ผู้พิพากษาได้รับฟังพยานหลักฐานในคดีตั้งแต่ต้นจนตัดสินคดีนั้น	77 (80.2)	16 (16.6)	3 (3.2)	96 (100.0)

ตารางภาคผนวกที่ 2 (ต่อ)

เรื่อง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	รวม
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)
10. การนัดสืบพยานแบบต่อเนื่องไปทีละคดีทำให้ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ และทนายความไม่ต้องเตรียมคดีทีละหลายๆ เรื่อง ซึ่งจะทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น	59 (61.4)	25 (26.1)	12 (12.5)	96 (100.0)
11. การนำระบบการนัดสืบพยานแบบต่อเนื่องมาใช้ โดยเฉพาะในระยะแรกจะทำให้คดีต้องรอคิวนาน เนื่องจากต้องนำคดีที่ค้างพิจารณา นัดสืบพยานเรียงลำดับกันไป	63 (65.6)	28 (29.2)	5 (5.2)	96 (100.0)
12. การนัดสืบพยานแบบต่อเนื่องที่จะประสบความสำเร็จได้จะต้องมีมาตรการป้องกันการเลื่อนคดีที่เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ	60 (62.6)	18 (18.7)	18 (18.7)	96 (100.0)
13. องค์กรและผู้พิพากษาที่สืบพยานในคดีใดกับองค์กรและผู้พิพากษาที่จะตัดสินคดีนั้น ควรเป็นองค์กรเดียวกัน	82 (85.4)	13 (13.5)	1 (1.1)	96 (100.0)
14. การสืบพยานโดยมีผู้พิพากษารับองค์คณะ จะช่วยให้การฟังข้อเท็จจริงในคดีมีความถูกต้องแม่นยำยิ่งขึ้น เพราะผู้พิพากษาได้ร่วมกันฟังคำเบิกความและสังเกตอาการปฏิกิริยาของพยานด้วยกัน	66 (68.7)	22 (22.9)	8 (8.4)	96 (100.0)

ตารางภาคผนวกที่ 2 (ต่อ)

เรื่อง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	รวม
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)
15. การมีผู้พิพากษาครบองค์คณะจะทำให้เกิดการตรวจสอบและถ่วงดุลซึ่งกันและกันไม่ให้ใช้อำนาจอย่างมีอคติและไม่เที่ยงธรรม	57 (59.3)	25 (26.1)	14 (14.6)	96 (100.0)
16. ผู้พิพากษาหลายคนที่เป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบในสำนวนคดีนั้นร่วมกันอย่างแท้จริงตั้งแต่เริ่มต้นคดีจนถึงตัดสินชี้ขาดคดี	72 (75.0)	17 (17.7)	7 (7.3)	96 (100.0)
17. การที่ศาลจะปรับวิธีการนัดสืบพยานไปนัดสืบพยานอย่างต่อเนื่องให้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ผู้พิพากษาจะต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติในเรื่องการนัดสืบพยานอย่างครบองค์คณะด้วย	60 (62.5)	27 (28.1)	9 (9.4)	96 (100.0)
18. การปรับเปลี่ยนระบบการนัดสืบพยานของศาลเป็นการนัดสืบพยานแบบต่อเนื่องนอกจากการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน เช่น ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ ทนายความ และตำรวจแล้ว ควรต้องมีการแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความ ให้สอดคล้องกับการปฏิบัติงานด้วย	63 (65.6)	24 (25.0)	9 (9.4)	96 (100.0)

ตารางภาคผนวกที่ 2 (ต่อ)

เรื่อง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	รวม
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)
19. การนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องมีผลกระทบต่อบุคคลในกระบวนการยุติธรรมทุกฝ่ายทั้งผู้พิพากษาอัยการ ทนายความ ตำรวจ คู่ความและพยานที่ต้องปรับปรุงวิธีการทำงาน ให้มีความประสานสอดคล้องกันมากขึ้น	76 (79.1)	14 (14.6)	6 (6.3)	96 (100.0)
20. การนัดสืบพยานต่อเนื่องที่นัดแรกอาจต้องรอนาน ศาลควรใช้วิธีการระงับข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ยหรือประนีประนอมในระหว่างรอวันนัดสืบพยาน เพราะคดีอาจเสร็จไปได้โดยไม่ต้องสืบพยาน	79 (82.3)	15 (15.6)	2 (2.1)	96 (100.0)
21. ระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องเป็นระบบที่ดีมีประสิทธิภาพควรใช้ต่อไปโดยผสมผสานกับระบบนัดพิจารณาฝ่ายโจทก์หลายนัด ฝ่ายจำเลยหลายนัดห่างกันเป็นช่วงๆ จนเสร็จคดี จะเป็นผลดีกับทุกฝ่าย	53 (55.2)	29 (30.2)	14 (14.6)	96 (100.0)
22. ระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องที่นำมาใช้ในคดีแพ่งควรนัดแบบฟันหลอเว้นวรรคเป็นช่วงทุกสัปดาห์ระหว่างสืบพยาน โจทก์เสร็จ และให้นัดสืบพยานจำเลยภายหลัง 15 วันไป เพื่อให้คู่ความแต่ละฝ่ายเตรียมพยานต่อสู้คดีเต็มที่ได้ตามกฎหมาย	38 (39.6)	32 (33.3)	26 (27.1)	96 (100.0)

ตารางภาคผนวกที่ 2 (ต่อ)

เรื่อง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	รวม
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)
23. ปัจจุบันการพิจารณาคดีครบองค์คณะ และต่อเนื่อง ทำให้กระบวนการยุติธรรมไทยมีประสิทธิภาพมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่เดิม	49 (51.1)	38 (39.6)	9 (9.3)	96 (100.0)
24. การนำวิธีพิจารณาคดีต่อเนื่องมาใช้ จะทำให้คู่ความ ทนายความ อัยการ สามารถบริหารจัดการคดีของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องการเตรียมพยานหลักฐาน	61 (63.6)	18 (18.7)	17 (17.7)	96 (100.0)
25. การเรียกโจทก์ จำเลยและผู้เสียหาย มาศาลก่อนมีการสืบพยานต่อเนื่อง จะสร้างโอกาสให้มีการเจรจาตกลงกัน โดยการประนีประนอมยอมความ	66 (68.7)	21 (21.8)	9 (9.5)	96 (100.0)
26. การที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ของการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ ควรที่จะต้องนำวิธีการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องมาใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดี	54 (56.2)	30 (31.3)	12 (12.5)	96 (100.0)

ตารางภาคผนวกที่ 3 ผลการวิจัยแยกตามกลุ่มอาชีพ

คำถาม		อาชีพ						รวม	
		ผู้พิพากษา		อัยการ		ทนายความ			
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ข้อ 1. การนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่อง คือ การที่ผู้พิพากษานั่งสืบพยานที่ละคดีจนเสร็จ แล้วจึงเริ่มสืบพยานคดีอื่นเรียงเป็นลำดับไป	เห็นด้วย	30	90.9	22	66.7	12	40.0	64	66.7
	ไม่เห็นด้วย	3	9.1	4	12.1	8	26.7	15	15.6
	ไม่เห็นด้วย	-	-	7	21.2	10	33.3	17	17.7
	รวม	33	100.0	33	100.0	30	100.0	96	100.0
ข้อ 2. การที่ผู้พิพากษานั่งสืบพยานพร้อมกันหลายคน ครบจำนวนตามกฎหมาย จะช่วยให้การพิจารณาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายรอบคอบ มีประสิทธิภาพมากขึ้น	เห็นด้วย	30	90.9	20	60.6	18	60.0	68	70.8
	ไม่เห็นด้วย	3	9.1	10	30.3	8	26.7	21	21.9
	ไม่เห็นด้วย	-	-	3	9.1	4	13.3	7	7.3
	รวม	33	100.0	33	100.0	30	100.0	96	100.0
ข้อ 3. การที่ผู้พิพากษานั่งสืบพยานไปพร้อมกันตามจำนวนที่กฎหมายกำหนด ทำให้ผู้พิพากษาได้ยินคำเบิกความและเห็นอากัปกริยาของพยานร่วมกัน สามารถชั่งน้ำหนักความน่าเชื่อถือของพยานได้ดีขึ้น	เห็นด้วย	28	84.8	19	57.6	19	63.3	66	68.7
	ไม่เห็นด้วย	5	15.2	11	33.3	8	26.7	24	25.0
	ไม่เห็นด้วย	-	-	3	9.1	3	10.0	6	6.3
	รวม	33	100.0	33	100.0	30	100.0	96	100.0

ตารางภาคผนวกที่ 3 (ต่อ)

คำถาม		อาชีพ						รวม	
		ผู้พิพากษา		อัยการ		ทนายความ			
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ข้อ 4. การนัดสืบพยานต่อเนื่องที่ละคดีติดต่อกันไปจนเสร็จ จะช่วยให้วันนัดสืบพยานมีความแน่นอนมากขึ้น พยานอาจไม่ต้องมาศาลหลายครั้งเพราะมีการเลื่อนคดี ทำให้คู่ความทราบวันเริ่มต้นและวันเสร็จของคดี	เห็นด้วย	31	93.9	22	66.6	16	53.3	69	71.8
	ไม่แน่ใจ	2	6.1	6	18.2	5	16.7	13	13.6
	ไม่เห็นด้วย	-	-	5	15.2	9	30.0	14	14.6
	รวม	33	100.0	33	100.0	30	100.0	96	100.0
ข้อ 5. การสืบพยานในระบบเดิม คู่ความหรือทนายความ จะใช้วิธีสืบพยานไปค้นหาพยานหลักฐานไป หากได้ พยานหลักฐานมาไม่ทัน ก็อาจต้องขอเลื่อนคดี จึงไม่แน่นอนว่าในวันนัด จะสืบพยานจริงหรือไม่	เห็นด้วย	21	63.6	15	45.4	12	40.0	48	50.0
	ไม่แน่ใจ	10	30.3	13	39.4	8	26.7	31	32.3
	ไม่เห็นด้วย	2	6.1	5	15.2	10	33.3	17	17.7
	รวม	33	100.0	33	100.0	30	100.0	96	100.0
ข้อ 6. การนัดสืบพยานแบบนัดหมายคดีสลับกันไปและ แต่ละคดีนัดวันห่างกัน ทำให้ต้องใช้ระยะเวลาสืบพยาน นาน อาจทำให้ผู้พิพากษาฟังข้อเท็จจริงในคดีไม่ต่อเนื่อง และอาจมีการ โยกย้ายไปก่อนที่จะตัดสินคดีนั้น	เห็นด้วย	30	90.9	19	57.6	13	43.3	62	64.6
	ไม่แน่ใจ	3	9.1	5	15.2	7	23.4	15	15.6
	ไม่เห็นด้วย	-	-	9	27.2	10	33.3	19	19.8
	รวม	33	100.0	33	100.0	30	100.0	96	100.0

ตารางภาคผนวกที่ 3 (ต่อ)

คำถาม		อาชีพ						รวม	
		ผู้พิพากษา		อัยการ		ทนายความ			
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ข้อ 7. เลื่อนคดีเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การพิจารณาคดีล่าช้า และคู่ความไม่สามารถทราบว่าจะคดีจะเสร็จเมื่อใด	เห็นด้วย	31	93.9	23	69.7	19	63.3	73	76.1
	ไม่เห็นด้วย	2	6.1	7	21.2	7	23.4	16	16.6
	ไม่แน่ใจ	-	-	3	9.1	4	13.3	7	7.3
	รวม	33	100.0	33	100.0	30	100.0	96	100.0
ข้อ 8. การเลื่อนคดีทำให้คู่ความหรือพยานต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น และเบื้อหน้าที่จะมาศาล	เห็นด้วย	28	84.8	24	72.7	19	63.3	71	73.9
	ไม่เห็นด้วย	4	12.1	5	15.2	8	26.7	17	17.7
	ไม่แน่ใจ	1	3.1	4	12.1	3	10.0	8	8.4
	รวม	33	100.0	33	100.0	30	100.0	96	100.0
ข้อ 9. การนัดสืบพยานติดต่อกันไปจนเสร็จคดี จะช่วยให้ผู้พิพากษาได้รับฟังพยานหลักฐานในคดีตั้งแต่ต้นจนตัดสินคดีนั้น	เห็นด้วย	32	96.9	25	75.7	20	66.7	77	80.2
	ไม่เห็นด้วย	1	3.1	5	15.2	10	33.3	16	16.6
	ไม่แน่ใจ	-	-	3	9.1	-	-	3	3.2
	รวม	33	100.0	33	100.0	30	100.0	96	100.0

ตารางภาคผนวกที่ 3 (ต่อ)

คำถาม		อาชีพ						รวม	
		ผู้พิพากษา		อัยการ		ทนายความ			
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ข้อ 10. การนัดสืบพยานแบบต่อเนื่องไปที่ละคดี ทำให้ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ และทนายความไม่ต้องเตรียมคดีที่ละหลายๆ เรื่อง ซึ่งจะทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น	เห็นด้วย	27	81.8	23	69.7	9	30.0	59	61.4
	ไม่แน่ใจ	6	18.2	7	21.2	12	40.0	25	26.1
	ไม่เห็นด้วย	-	-	3	9.1	9	30.0	12	12.5
	รวม	33	100.0	33	100.0	30	100.0	96	100.0
ข้อ 11. การนำระบบการนัดสืบพยานแบบต่อเนื่องมาใช้ โดยเฉพาะในระยะแรก จะทำให้คดีต้องรอคิวนาน เนื่องจากต้องนำคดีที่ค้างพิจารณา นัดสืบพยานเรียงลำดับกันไป	เห็นด้วย	21	63.6	25	75.7	17	56.7	63	65.6
	ไม่แน่ใจ	11	33.3	7	21.2	10	33.3	28	29.2
	ไม่เห็นด้วย	1	3.1	1	3.1	3	10.0	5	5.2
	รวม	33	100.0	33	100.0	30	100.0	96	100.0
ข้อ 12. การนัดสืบพยานแบบต่อเนื่องที่จะประสบความสำเร็จได้ จะต้องมีการป้องกันการเลื่อนคดีที่เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ	เห็นด้วย	30	90.9	14	42.4	16	53.3	60	62.6
	ไม่แน่ใจ	3	9.1	6	18.2	9	30.0	18	18.7
	ไม่เห็นด้วย	-	-	13	39.4	5	16.7	18	18.7
	รวม	33	100.0	33	100.0	30	100.0	96	100.0

ตารางภาคผนวกที่ 3 (ต่อ)

คำถาม		อาชีพ						รวม	
		ผู้พิพากษา		อัยการ		ทนายความ			
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ข้อ 13. องค์กรคณะผู้พิพากษาที่สืบพยานในคดีใด กับองค์กรคณะผู้พิพากษาที่จะตัดสินใจคดีนั้น ควรเป็นองค์กรคณะเดียวกัน	เห็นด้วย	32	96.9	27	81.7	23	76.6	82	85.4
	ไม่เห็นด้วย	1	3.1	5	15.2	7	23.4	13	13.5
	ไม่เห็นด้วย	-	-	1	3.1	-	-	1	1.1
	รวม	33	100.0	33	100.0	30	100.0	96	100.0
ข้อ 14. การสืบพยานโดยมีผู้พิพากษารบองค์กรคณะ จะช่วยให้การฟังข้อเท็จจริงในคดีมีความถูกต้อง แม่นยำขึ้นเพราะผู้พิพากษาได้ร่วมกันฟังคำเบิกความ และสังเกตอาการปฏิกิริยาของพยานด้วยกัน	เห็นด้วย	30	90.9	18	54.5	18	60.0	66	68.7
	ไม่เห็นด้วย	3	9.1	10	30.3	9	30.0	22	22.9
	ไม่เห็นด้วย	-	-	5	15.2	3	10.0	8	8.4
	รวม	33	100.0	33	100.0	30	100.0	96	100.0
ข้อ 15. การมีผู้พิพากษารบองค์กรคณะ จะทำให้เกิด การตรวจสอบและถ่วงดุลซึ่งกันและกัน ไม่ให้ ใช้อำนาจอย่างมือคดีและไม่เที่ยงธรรม	เห็นด้วย	25	75.7	16	48.5	16	53.3	57	59.3
	ไม่เห็นด้วย	6	18.2	10	30.3	9	30.0	25	26.1
	ไม่เห็นด้วย	2	6.1	7	21.2	5	16.7	14	14.6
	รวม	33	100.0	33	100.0	30	100.0	96	100.0

ตารางภาคผนวกที่ 3 (ต่อ)

คำถาม		อาชีพ						รวม	
		ผู้พิพากษา		อัยการ		ทนายความ			
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ข้อ 16. ผู้พิพากษาหลายคนที่เป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษา ต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบในสำนวนคดีนั้นร่วมกันอย่างแท้จริงตั้งแต่เริ่มต้นคดีจนถึงตัดสินชี้ขาดคดี	เห็นด้วย	26	78.7	24	72.7	22	73.3	72	75.0
	ไม่แน่ใจ	5	15.2	6	18.2	6	20.0	17	17.7
	ไม่เห็นด้วย	2	6.1	3	9.1	2	6.7	7	7.3
	รวม	33	100.0	33	100.0	30	100.0	96	100.0
ข้อ 17. การที่ศาลจะปรับวิธีการนัดสืบพยานไปนัดสืบพยานอย่างต่อเนื่องให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ผู้พิพากษาจะต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติในเรื่องการนั่งสืบพยานอย่างครบองค์คณะด้วย	เห็นด้วย	19	57.5	24	72.7	17	56.7	60	62.5
	ไม่แน่ใจ	12	36.4	4	12.1	11	36.7	27	28.1
	ไม่เห็นด้วย	2	6.1	5	15.2	2	6.6	9	9.4
	รวม	33	100.0	33	100.0	30	100.0	96	100.0
ข้อ 18. การปรับเปลี่ยนระบบการนัดสืบพยานของศาล เป็นการนัดสืบพยานแบบต่อเนื่อง นอกจากการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน เช่น ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ ทนายความและตำรวจแล้ว ควรต้องมีการแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความให้สอดคล้องกับการปฏิบัติงานด้วย	เห็นด้วย	24	72.7	22	66.6	17	56.7	63	65.6
	ไม่แน่ใจ	7	21.2	6	18.2	11	36.7	24	25.0
	ไม่เห็นด้วย	2	6.1	5	15.2	2	6.6	9	9.4
	รวม	33	100.0	33	100.0	30	100.0	96	100.0

ตารางภาคผนวกที่ 3 (ต่อ)

คำถาม		อาชีพ						รวม	
		ผู้พิพากษา		อัยการ		ทนายความ			
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ข้อ 19. การนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องมีผลกระทบต่อบุคคล ในกระบวนการยุติธรรมทุกฝ่าย ทั้งผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ ตำรวจ คู่ความและพยานที่ต้อง ปรับปรุงวิธีการทำงาน ให้มีความประสาน สอดคล้องกันมากขึ้น	เห็นด้วย	29	87.8	25	75.7	22	73.3	76	79.1
	ไม่แน่ใจ	3	9.1	6	18.2	5	16.7	14	14.6
	ไม่เห็นด้วย	1	3.1	2	6.1	3	10.0	6	6.3
	รวม	33	100.0	33	100.0	30	100.0	96	100.0
ข้อ 20. การนัดสืบพยานต่อเนื่องที่นัดแรกอาจต้องรอนาน ศาลควรใช้วิธีการระงับข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ย หรือประนีประนอมในระหว่างรอนัดสืบพยาน เพราะคดีอาจเสร็จไปได้โดยไม่ต้องสืบพยาน	เห็นด้วย	31	93.9	25	75.7	23	76.6	79	82.3
	ไม่แน่ใจ	2	6.1	6	18.2	7	23.4	15	15.6
	ไม่เห็นด้วย	-	-	2	6.1	-	-	2	2.1
	รวม	33	100.0	33	100.0	30	100.0	96	100.0
ข้อ 21. ระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องเป็นระบบที่ดี มีประสิทธิภาพ ควรใช้ต่อไปโดยผสมผสานกับ ระบบนัดพิจารณาฝ่ายโจทก์หลายนัด ฝ่ายจำเลย หลายนัดห่างกันเป็นช่วงๆ จนเสร็จคดี จะเป็น ผลดีกับทุกฝ่าย	เห็นด้วย	16	48.5	25	75.7	12	40.0	53	55.2
	ไม่แน่ใจ	13	39.4	5	15.2	11	36.7	29	30.2
	ไม่เห็นด้วย	4	12.1	3	9.1	7	23.3	14	14.6
	รวม	33	100.0	33	100.0	30	100.0	96	100.0

ตารางภาคผนวกที่ 3 (ต่อ)

คำถาม		อาชีพ						รวม	
		ผู้พิพากษา		อัยการ		ทนายความ			
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ข้อ 22. ระบบการพิจารณาคดีต่อเรื่องที่นำมาใช้ในคดีแพ่ง ควรมีแบบพินหลอ เว้นวรรคเป็นช่วงทุกสัปดาห์ ระหว่างสืบพยานโจทก์เสร็จ และให้นำคดีสืบพยาน จำเลย ภายหลัง 15 วันไป เพื่อให้คู่ความแต่ละฝ่าย เตรียมพยานต่อสู้คดีเต็มที่ได้ตามกฎหมาย	เห็นด้วย	6	18.2	17	51.5	15	50.0	38	39.6
	ไม่แน่ใจ	14	42.4	6	18.2	12	40.0	32	33.3
	ไม่เห็นด้วย	13	39.4	10	30.3	3	10.0	26	27.1
	รวม	33	100.0	33	100.0	30	100.0	96	100.0
ข้อ 23. ปัจจุบันการพิจารณาคดีครบองค์คณะและ ต่อเนื่อง ทำให้กระบวนการยุติธรรมไทย มีประสิทธิภาพมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่เดิม	เห็นด้วย	23	69.7	16	48.5	10	33.3	49	51.1
	ไม่แน่ใจ	10	30.3	11	33.3	17	56.7	38	39.6
	ไม่เห็นด้วย	-	-	6	18.2	3	10.0	9	9.3
	รวม	33	100.0	33	100.0	30	100.0	96	100.0
ข้อ 24. การนำวิธีพิจารณาคดีต่อเรื่องมาใช้ จะทำให้ คู่ความ ทนายความ อัยการ สามารถบริหารคดี ของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องการเตรียมพยานหลักฐาน	เห็นด้วย	31	93.9	20	60.6	10	33.3	61	63.6
	ไม่แน่ใจ	2	6.1	6	18.2	10	33.3	18	18.7
	ไม่เห็นด้วย	-	-	7	21.2	10	33.4	17	17.7
	รวม	33	100.0	33	100.0	30	100.0	96	100.0

ตารางภาคผนวกที่ 3 (ต่อ)

คำถาม		อาชีพ						รวม	
		ผู้พิพากษา		อัยการ		ทนายความ			
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ข้อ 25. การเรียกโจทก์ จำเลยและผู้เสียหายมาศาล ก่อนมีการสืบพยานต่อเนื่อง จะสร้างโอกาส ให้มีการเจรจาตกลงกัน โดยการประนีประนอม ยอมความ	เห็นด้วย	28	84.8	19	57.6	19	63.3	66	68.7
	ไม่แน่ใจ	5	15.2	7	21.2	9	30.0	21	21.8
	ไม่เห็นด้วย	-	-	7	21.2	2	6.7	9	9.5
	รวม	33	100.0	33	100.0	30	100.0	96	100.0
ข้อ 26. การที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ของการนั่งพิจารณาคดี ครบองค์คณะ ควรที่จะต้องนำวิธีการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องมาใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดี	เห็นด้วย	26	78.7	19	57.6	9	30.0	54	56.2
	ไม่แน่ใจ	7	21.3	8	24.2	15	50.0	30	31.3
	ไม่เห็นด้วย	-	-	6	18.2	6	20.0	12	12.5
	รวม	33	100.0	33	100.0	30	100.0	96	100.0

ภาคผนวก ข

คำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่อง
และครบองค์คณะ



คำแนะนำของประธานศาลฎีกา
เกี่ยวกับการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะ

ตามที่ประธานศาลฎีกาได้ออกระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมว่าด้วย
แนวปฏิบัติในการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่อง พ.ศ. ๒๕๔๔ และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับ
การนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่อง เพื่อให้ศาลยุติธรรมและผู้เกี่ยวข้องมีแนวปฏิบัติ
ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่อง นั้น

บัดนี้ ศาลยุติธรรมและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้ปฏิบัติตามที่ได้วางไว้
เป็นระยะเวลาพอสมควรแล้ว ปรากฏว่าการกำหนดให้นัดสืบพยานโจทก์ และพยานจำเลย
ติดต่อกันทุกวันทำการ หลังจากนั้นต้องรอการนัดสืบพยานโจทก์นัดแรกเป็นเวลาหลายเดือน
ทำให้เกิดปัญหาแก่คู่ความที่ไม่พร้อมในการที่จะแสดงถึงจำนวนพยานทั้งหมดในวันนัดพร้อม
เพื่อกำหนดวันนัดสืบพยาน และทำให้จำเลยในคดีอาญาไม่มีโอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่
ฉะนั้น เพื่อให้การพิจารณาพิพากษาของศาลยุติธรรมเป็นไปด้วยความเรียบร้อย
รวดเร็ว และเป็นประโยชน์ในการอำนวยความสะดวกต่อประชาชนมากยิ่งขึ้น จึงเห็นสมควร
ให้คำแนะนำเกี่ยวกับระบบการนัดความ โดยมีหลักการ ดังนี้

(๑) ศาลอาจกำหนดวันนัดสืบพยานจำเลยนัดแรกหลังจากสืบพยานโจทก์เสร็จ
ภายใน ๑๔ วัน

(๒) วันนัดสืบพยานโจทก์หรือจำเลย หากมีความจำเป็นต้องเลื่อนคดี
การเลื่อนคดีต้องอยู่ในกรอบของวันนัดสืบพยานโจทก์ หรือวันนัดสืบพยานจำเลยที่ได้กำหนด
วันนัดไว้แล้ว

(๓) หากจำเป็นต้องเลื่อนคดี โดยไม่สามารถสืบพยานให้เสร็จภายในกำหนด
วันเวลาที่ได้นัดสืบพยานไว้เดิม ให้เป็นดุลพินิจของผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนหรือผู้บริหารศาลเป็นผู้
ผู้กำหนดวันนัด โดยนัดเพิ่มในวันเวรสำรอง หรือนัดเพิ่มในช่วงปลายขององค์คณะเจ้าของสำนวน
โดยจะไม่มีมีการภาคีย้อนไปให้ศูนย์นัดความนัดคดีต่อท้ายเหมือนคดีฟ้องใหม่

(๔) ในวันนัดพร้อมเพื่อกำหนดวันนัดสืบพยาน ศาลต้องกำหนดวันนัดฟัง
คำพิพากษาหรือคำสั่งไว้ด้วย

ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๔


(นายปัญญา ถนอมรอด)
ประธานศาลฎีกา

คำแนะนำของประธานศาลฎีกา เกี่ยวกับการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องและครบองค์คณะ

ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๒๓๖ บัญญัติว่า การนั่งพิจารณาคดีของศาลต้องมีผู้พิพากษาหรือตุลาการครบองค์คณะ และผู้พิพากษาหรือตุลาการซึ่งมิได้นั่งพิจารณาคดีใดจะทำคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยคดีนั้นมิได้ เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นอันมีอาจกล่าวได้ว่า ซึ่งมาตรา ๓๓๕(๕) บังคับให้ดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามบทบัญญัติดังกล่าวภายในเวลาไม่เกินห้าปี นับแต่วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ซึ่งจะครบกำหนดในวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๕๕ นั้น

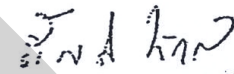
การนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะตามบทบัญญัติดังกล่าว มุ่งหมายให้ผู้พิพากษาที่ได้รับมอบหมายให้เป็นองค์คณะผู้พิพากษาในคดีใด มีหน้าที่ต้องสืบพยานคดีนั้น ตั้งแต่เริ่มต้นไปจนกว่าจะเสร็จการพิจารณาและพิพากษาคดี ทั้งนี้ เพื่อที่จะสร้างความเข้มแข็งของระบบองค์คณะและเสริมสร้างประสิทธิภาพในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล มิใช่เพียงการจัดให้มีผู้พิพากษาขึ้นนั่งสืบพยานครบตามจำนวนที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น ด้วยเหตุนี้วิธีการกำหนดวันนัดนั่งพิจารณาโดยวิธีที่นัดพิจารณาคดีหนึ่งหลาย ๆ วัน ไม่ติดต่อกันแม้จะนัดล่วงหน้าไว้จนถึงวันพิพากษาคดีตั้งที่ใช้อยู่ในปัจจุบันก็ตาม ก็ยังคงทำให้การพิจารณาคดีใช้ระยะเวลาในการสืบพยานหลักฐานค่อนข้างนาน และมีเหตุให้ต้องเปลี่ยนองค์คณะผู้พิพากษาเพราะเหตุผู้พิพากษาโยกย้ายขณะที่คดียังอยู่ระหว่างการพิจารณา จึงไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ตามรัฐธรรมนูญ และมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ศาลชั้นต้นทั่วประเทศจะต้องปรับระบบการนัดนั่งพิจารณาให้เป็นการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องเต็มรูปแบบ กล่าวคือ การกำหนดวันนัดนั่งพิจารณาคดีที่ละคดีติดต่อกันไปจนเสร็จการพิจารณาคดีนั้น ๆ แล้วจึงเริ่มพิจารณาคดีอื่น ซึ่งระบบที่กล่าวนี้จะทำให้องค์คณะผู้พิพากษาสามารถพิจารณาคดีร่วมกันตั้งแต่เริ่มสืบพยานจนประชุมทำคำพิพากษาคดีนั้นให้เสร็จสิ้นไปได้ในคราวเดียว ทำให้เกิดการดุลและคานอำนาจระหว่างกันอย่างเหมาะสม อันจะนำมาซึ่งประสิทธิภาพและความเข้มแข็งของระบบองค์คณะ

ฉะนั้น เพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลยุติธรรมเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ จึงให้ถือว่าการปรับระบบการนัดนั่งพิจารณาเป็นการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องเต็มรูปแบบเป็นนโยบายสำคัญที่ศาลชั้นต้นจะต้องรีบดำเนินการเพื่อเตรียมการเพื่อเข้าสู่ระบบการพิจารณาคดีครบองค์คณะอย่างแท้จริงตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ และนอกจากจะทำให้ระบบองค์คณะในศาลชั้นต้นมีความเข้มแข็งขึ้นดังกล่าวแล้ว ยังจะช่วยให้การปรับ

เข้าสู่การนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะในเวลาต่อมาเป็นไปได้ด้วยความเรียบร้อย โดยในการนี้ ได้มอบหมายให้สำนักงานศาลยุติธรรมรับผิดชอบวางแนวทางและส่งเสริมให้ศาลชั้นต้น ทั้งหลายสามารถดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบายดังกล่าวด้วยแล้ว

อนึ่ง การนัดพิจารณาคดีต่อเนื่องอาจทำให้คดีทั้งหลายต้องรอการพิจารณาเรียงลำดับกันไป และนัดสืบพยานของแต่ละคดีอาจเนิ่นออกไปกว่าวันนัดสืบพยานนัดแรกในระบบเดิม ดังนั้น เพื่อมิให้สิทธิของจำเลยในคดีอาญาซึ่งไม่ได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวและต้องขังอยู่ในระหว่างรอการพิจารณาต้องถูกกระทบกระเทือนเกินสมควร จึงขอให้ศาลทั้งหลายพิจารณาให้ความสำคัญเป็นพิเศษที่จะจัดให้คดีประเภทนี้ได้รับการพิจารณาโดยเร็วเท่าที่พึงกระทำได้.

ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๙ เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๔



(นายสนธิ ทักกราล)

ประธานศาลฎีกา



ภาคผนวก ค

ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมว่าด้วยแนวปฏิบัติ
ในการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่อง พ.ศ. 2545



ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม
ว่าด้วยแนวปฏิบัติในการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่อง
พ.ศ. ๒๕๔๕

โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๒๓๖ บัญญัติว่า การนั่งพิจารณาคดีของศาลต้องมีผู้พิพากษาหรือตุลาการครบองค์คณะ และผู้พิพากษาหรือตุลาการซึ่งมีที่นั่งพิจารณาคดีใดจะทำคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยคดีนั้นมิได้ เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอันมิอาจก้าวล่วงได้ และมาตรา ๒๔๑ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า ในคดีอาญาจำเลยย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีด้วยคว่ำรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม ซึ่งมีความมุ่งหมายที่จะให้ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะผู้พิพากษาในคดีใด ได้รับผิดชอบสืบพยานคดีนั้น ตั้งแต่เริ่มต้นไปจนเสร็จการพิจารณาและพิพากษาคดี เพื่อสร้างความเข้มแข็งของระบบองค์คณะและเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล โดยเฉพาะในการรับฟังและชี้แจงนำพยานหลักฐาน ซึ่งการที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว จำเป็นที่องค์คณะผู้พิพากษาไม่ว่าจะเป็นผู้พิพากษาคณะเดียว หรือหลายคนจะต้องได้นั่งพิจารณาสืบพยานหลักฐานในคดีนั้น ตั้งแต่เริ่มต้นต่อเนื่องไปจนเสร็จการพิจารณาและทำคำพิพากษา ศาลชั้นต้นทั้งหลายจึงต้องปรับระบบการนั่งพิจารณาคดี เป็นการพิจารณาคดีต่อเนื่องติดต่อกันไป

เพื่อให้การนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่องเป็นไปโดยเรียบร้อย อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๕ แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ประธานศาลฎีกาออก ระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

หมวด ๑

บททั่วไป

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า "ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ว่าด้วยแนวปฏิบัติในการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่อง พ.ศ. ๒๕๔๕"

ข้อ ๒ ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันประกาศเป็นต้นไป เว้นแต่ข้อ ๓ ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ เป็นต้นไป

หมวด ๒
องค์คณะผู้พิพากษา

ข้อ ๓ ส่วนคดีซึ่งองค์คณะผู้พิพากษาที่ได้รับมอบหมายประกอบด้วยผู้พิพากษาหลายคน ให้ผู้พิพากษาในองค์คณะ ทั้งเจ้าของสำนวนและองค์คณะมีหน้าที่และความรับผิดชอบร่วมกันในการนั่งพิจารณา การพิจารณา ตลอดจนการทำคำพิพากษาหรือวินิจฉัยชี้ขาดคดีนั้น

ในการสืบพยานบุคคลในห้ององค์คณะผู้พิพากษาร่วมกันฟังคำเบิกความสังเกตอาการปฏิกิริยา ตลอดจนซักถามพยานเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องสมบูรณ์

ข้อ ๔ ผู้พิพากษาประจำศาลอาจได้รับมอบหมายให้เป็นเจ้าของสำนวนคดีได้ตามความเหมาะสม

หมวด ๓
การนั่งพิจารณา

ข้อ ๕ ผู้พิพากษาพึงตระหนักว่าเป็นหน้าที่และบทบาทของผู้พิพากษาที่จะต้องควบคุมดูแลให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็วและต่อเนื่อง ทั้งจะต้องประสานงานกับคู่ความ ทนายความและพนักงานอัยการ เพื่อให้เกิดผลดังกล่าว

ข้อ ๖ คดีที่จำเลยให้การต่อสู้หรือให้การปฏิเสธซึ่งต้องสืบพยานหลักฐานต่อไป ให้ศาลสืบพยานอย่างต่อเนื่องติดต่อกันไปจนกว่าจะเสร็จการพิจารณา

ข้อ ๗ คดีตามข้อ ๖ ให้ศาลกำหนดให้มีการประชุมคดี โดยอาจกำหนดนัดพร้อม คู่ความทุกฝ่ายหรือนัดชี้สองสถาน เพื่อกำหนดประเด็นในคดีและเพื่อที่จะทราบข้อมูลเกี่ยวกับพยานหลักฐานทั้งหมด ซึ่งรวมถึง

(๑) การกำหนดจำนวนพยาน ซึ่งศาลควรพิจารณาอนุญาตให้สืบพยานเท่าที่จำเป็น และการกำหนดระยะเวลาที่จะใช้ในการสืบพยานให้เหมาะสมแก่รูปคดี

(๒) การสอบถามถึงปัญหาและข้อขัดข้องเกี่ยวกับการนำพยานมาศาลหรือเหตุอื่นใดที่อาจทำให้การพิจารณาคดีล่าช้า ตลอดจนวิธีการป้องกันและแก้ไข

(๓) การหาช่องทางที่จะให้คู่ความในคดีแฟงตกลงเกี่ยวกับการพิจารณาคดีโดยวิธีการอื่นแทนการสืบพยาน เช่น การให้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ชี้ขาดข้อเท็จจริงในบางเรื่อง การส่งเรื่องให้อนุญาโตตุลาการเป็นผู้ชี้ขาด หรือการให้คู่ความทำกัน เป็นต้น

(๔) การหาช่องทางไกล่เกลี่ยหรือให้คู่ความประนีประนอมยอมความกัน

(๕) การให้คู่ความรับข้อเท็จจริงในบางเรื่องหรือสละประเด็นที่ไม่สำคัญ

(๖) การขอให้พนักงานอัยการส่งสำเนาคัดค้านที่ของพนักงานสอบสวนในคดีนั้น แก่ศาลและจำเลย เพื่อประกอบการพิจารณาว่าจำเป็นจะต้องนำสืบพนักงานสอบสวน เป็นพยานหรือไม่

(๗) การให้คู่ความตกลงใช้วิธีการอื่นใดที่จะทำให้การสืบพยานหรือ

- กระบวนการรับฟังพยานหลักฐานของศาลเสร็จไปได้โดยรวดเร็ว เช่น การยื่นบัญชีระบุ พยานและเอกสารทั้งหมดที่คู่ความประสงค์จะอ้างอิงพร้อมสำเนาล่วงหน้า เพื่อให้คู่ความ อีกฝ่ายหนึ่งตรวจสอบว่าจะรับรองความถูกต้องของเอกสารใดได้บ้าง โดยจัดเอกสารรวม เป็นเล่มมีตราชนี้ประกอบและเรียงตามลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หรือการให้คู่ความ ส่งข้อเท็จจริงให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตอบว่าจะรับรองหรือปฏิเสธข้อเท็จจริงดังกล่าว หรือ การตกลงให้ใช้สำเนาเอกสารแทนต้นฉบับ เป็นต้น

ข้อ ๘ ก่อนการประชุมคดี องค์กรและผู้พิพากษาต้องตรวจคำคู่ความให้เข้าใจ ถึงรูปคดี ข้ออ้างและข้อเถียงของคู่ความแต่ละฝ่าย ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคดี ตลอดจน ควรพิจารณาถึงแนวทางที่จะทำให้การพิจารณาคดีเสร็จไปโดยรวดเร็วตามวิธีการที่กำหนด ไว้ในข้อ ๗

ข้อ ๙ ในการกำหนดนัดสืบพยานคดีตามข้อ ๖ ศาลพึงคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพ ของจำเลยในคดีอาญา โดยให้พิจารณากำหนดนัดสืบพยานคดีอาญาก่อนคดีแพ่งเท่าที่ พึงกระทำได้ และให้นัดสืบพยานคดีที่จำเลยต้องชั่งระหว่างพิจารณาก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คดีที่มีอัตราโทษเล็กน้อย

ข้อ ๑๐ เพื่อมิให้เกิดข้อขัดข้องแก่การนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและ ต่อเนื่อง ศาลพึงระมัดระวังในการใช้ดุลพินิจส่งประเด็นไปสืบพยานที่ศาลอื่นเฉพาะกรณีที่มี ความจำเป็นซึ่งพยานไม่อาจเดินทางมาศาลที่พิจารณาคดีได้ แต่ทั้งนี้จะต้องแยกส่งประเด็น ไปตั้งแต่โอกาสแรกที่จะกระทำได้

การส่งประเด็นไปสืบพยานโจทก์ในคดีอาญาศาลจะต้องคำนึงถึงสิทธิและ โอกาสของจำเลยที่จะไปฟังการพิจารณาคดีประกอบด้วย สำหรับพยานที่เป็นพนักงาน สอบสวนหรือเจ้าพนักงานซึ่งเกี่ยวข้องกับการจับกุมจำเลย ศาลไม่ควรอนุญาตให้ส่งประเด็น ไปสืบพยานที่ศาลอื่น เนื่องจากเป็นหน้าที่ของพยานที่จะต้องมาเบิกความต่อศาลที่ พิจารณาคดี

ในการกำหนดวันนัดสืบพยานประเด็น ศาลที่พิจารณาคดีและศาลที่รับประเด็น พึงคำนึงถึงความสะดวกของพยานและคู่ความประกอบด้วย และให้ศาลที่รับประเด็นเอาใจใส่ และเอื้อเพื่อสืบพยานประเด็นตามนัดให้แล้วเสร็จโดยรวดเร็ว

ข้อ ๑๑ ให้ศาลปรับระบบการนั่งพิจารณาคดีสำหรับคดีตามข้อ ๖ ซึ่งค้างพิจารณาอยู่ในวันที่ประกาศใช้ระเบียบนี้ เป็นการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องตามระเบียบนี้ โดยให้ตรวจสอบจำนวนพยานที่เหลือและกำหนดระยะเวลาที่จะใช้ในการสืบพยานต่อไปให้เหมาะสม การนี้ศาลอาจจัดการประชุมคดีตามแนวทางข้อ ๗ โดยอนุโลมในวันนั่งพิจารณาคดีต่อไป ถ้ายังไม่สามารถดำเนินการได้ก็ให้จัดการในวันนั่งพิจารณาคดีถัดไปจนกว่าจะปรับการนั่งพิจารณาคดีให้เป็นไปตามระเบียบนี้ได้

ในกรณีที่มียุติบัตรจำนวนมาก ศาลอาจจัดทำแผนงานกำหนดวิธีการและขั้นตอนดำเนินการปรับระบบการนั่งพิจารณาคดีเหล่านี้เป็นพิเศษ เพื่อให้การนั่งพิจารณาคดีทั้งหมดของศาลเป็นไปตามระเบียบนี้โดยรวดเร็ว

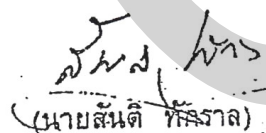
หมวด ๔

การส่งเสริมและติดตามผล

ข้อ ๑๒ ให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น อธิบดีผู้พิพากษามาตรและผู้พิพากษาหัวหน้าศาลพิจารณาดำเนินงานส่วนธุรการของศาลในเรื่องการนำสืบพยานหลักฐาน โดยจัดวางระบบงานเพื่อทราบข้อขัดข้องเกี่ยวกับคู่ความและพยานหลักฐานที่ศาลหรือคู่ความจะนำสืบได้ล่วงหน้าและสามารถแก้ไขข้อขัดข้องนั้นได้เสียก่อนวันนัดสืบพยาน โดยประสานงานกับสำนักงานศาลยุติธรรม หน่วยงานและบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง ตามความจำเป็นเหมาะสมของแต่ละศาล

ข้อ ๑๓ ให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น อธิบดีผู้พิพากษามาตรและผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ดูแลให้การพิจารณาและพิพากษาคดีในศาลที่รับผิดชอบเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในระเบียบนี้ และให้สำนักงานศาลยุติธรรมส่งเสริมและสนับสนุนศาลต่างๆ ในการดำเนินการตามระเบียบนี้ พร้อมทั้งรายงานสภาพปัญหา อุปสรรคและแนวทางแก้ไขต่อประธานศาลฎีกา

ประกาศ ณ วันที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๕


(นายสันติ กongsak)

ประธานศาลฎีกา



ภาคผนวก ง

Text of rule 16 of the federal rules of civil procedure

Text of rule 16 of the federal rules of civil procedure

Rule 16 pre-trial conference scheduling management

(a) Pre-trial conferences; objectives. In any action, the court may in its discretion direct the attorneys for the parties and any unrepresented parties to appear before it for a conference or conference before trial for such purposes as

- (1) expediting the disposition of the action;
- (2) establishing early and continuing control so that case will not be protracted because of lack of management;
- (3) discouraging wasteful pre-activities;
- (4) improving the quality of the trial through preparation; and
- (5) facilitating the settlement of the case

(b) Scheduling and planning. Except in categories of action exempted by district court rule as inappropriate, the district judge or a magistrate judge when authorized by district court rule, shall, after receiving the report from the parties under rule 26 (f) or after consulting with the attorneys for the parties and any unrepresented parties by scheduling conference, telephone, mail, or other suitable means enter a scheduling order that limits the time

- (1) to join other parties and to amend the pleadings;
- (2) to file motions; and
- (3) to complete discovery.

The scheduling order may also include

- (4) modifications of the times for disclosure under rules 26(a) and 26(e) and of the extent of discovery to be permitted;
- (5) the date or dates for conference before trial, a final pre-trial conference and trial; and
- (6) any other matters appropriate in the circumstance of the case.

The order shall issue as soon as practicable but in any event within 90 days after the appearance of a defendant and within 120 days after the complaint has been served on a defendant. A schedule shall not be modified except upon a showing of good cause and by leave of the district judge or, when authorized by local rule, by a magistrate judge.

(c) Subjects for consideration at pre-trial conferences. At any conference under this rule consideration may be given, and the court may take appropriate action, with respect to

(1) the formulation and simplification of the issues, including the elimination of frivolous claims or defences;

(2) the necessity or desirability of amendments to the pleadings;

(3) the possibility of obtaining admissions of fact and documents, which will avoid unnecessary proof stipulations regarding the authenticity of documents, and advance ruling from the court on the admissibility of evidence;

(4) the avoidance of unnecessary proof and of cumulative evidence, and limitations or restriction on the use of testimony under rule 702 of the Federal Rule of Evidence;

(5) the appropriateness and timing of summary adjudication under rule

(6) the control and scheduling of discovery including order affecting disclosures and discovery pursuant to rule 26 and rule 29 through 37;

(7) the identification of witnesses and documents, the need and schedule for filing and exchanging pre-trial briefs, and the date for further conference and for trial;

(8) the advisability of referring matters to a magistrate judge or master;

(9) settlement and the use of special procedure to assist in resolving the dispute when authorised by statute or local rule;

(10) the form and substance of the pre-trial order;

(11) the disposition of pending motions;

(12) the need for adopting special procedure for managing potentially difficult or protracted actions that may involve complex issues, multiple parties, difficult legal questions, or unusual proof problems;

(13) an order for a separate trial pursuant to rule 42 b with respect to a claim, counterclaim, cross claim, or third party claim, or with respect to any particular issue in the case;

(14) an order directing a party or parties to present evidence early in the trial with respect to a manageable issue that could on the evidence, be the basis for a judgment as a matter of law under rule 50 (a) or a judgment on partial findings under rule 52 (c)

(15) an order establishing a reasonable limit on the time allowed for presenting evidence: and

(16) such other matters as facilitate the just, speedy, and inexpensive disposition of the action

At least one of the attorneys for each party participating in any conference before trial shall have authority to enter into stipulations and make admissions regarding all matters that the participants may reasonably anticipate may be discussed. If appropriate the court may require that a party or its representative be present or reasonably available by telephone in order to consider possible settlement of the dispute.

(d) Pre-trial conference. Any final pre-trial conference shall be held as close to the time of trial as reasonable under the circumstances. The participants at any such conference shall formulate a plan for trial, including a program for facilitating the admission of evidence. The conference shall be attended by at least one of the attorneys who conduct the trial for each of the parties and by any unrepresented parties.

(e) Pre-trial orders. After any conference held pursuant to this rule, an order shall be entered reciting the action taken. This order shall control the subsequent course of the action unless modified by a subsequent order. The order following a final pre-trial conference shall be modified only to prevent manifest injustice.

(f) Sanctions. If a party or party's attorney fails to obey a scheduling or pre-trial order, or if no appearance is made on behalf of a party at a scheduling or pre-trial conference, or if a party or party's attorney is substantially unprepared to participate in the conference or if a party or party's attorney fails to participate in good faith the judge upon motion or the judge's own initiative may make such orders with regard thereto as are just, and among others any of the orders provided in rule 37(b),(2),(B),(C),(D). In lieu of or in addition to any other sanction, the judge shall require the party or the attorney representing the party or both to pay the reasonable expenses incurred because of any noncompliance with this rule, including attorney's fees, unless the judge finds that the noncompliance was substantially justified or that other circumstances make an award of expenses unjust.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล

นางสาวนันท์ ทวี ไพศาล

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2535 นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พ.ศ. 2539 ประกาศนียบัตรวิชาว่าความ สำนักอบรมวิชาว่าความ
สหภาพนายความ

สถานที่ทำงาน

บริษัท กฎหมายกรุงไทย จำกัด ตำแหน่ง นิติกร